

בִּינְיָן עַמּוּדֵי עֵשֶׂר

כפר

גם אני אודך

תשובות שקיבלתי מהגאון האדיר
רבי משה יוחאי רז שליט"א
רב ק"ק תפלה למשה לוד, ראש כולל פלא יועץ
מח"ס שו"ת "ימין משה" וש"א"ס

חלק ראשון

על שאלותי שחקרתי
בחמלת ה' עלי
גמליאל הכהן רבינוביץ
בן אאמו"ר הגאון רבי אלחנן י.ד.
שליט"א

שנת תשפ"ב

©

כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י מכון "גם אני אודך"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה

להרב גמליאל הכהן רבינוביץ

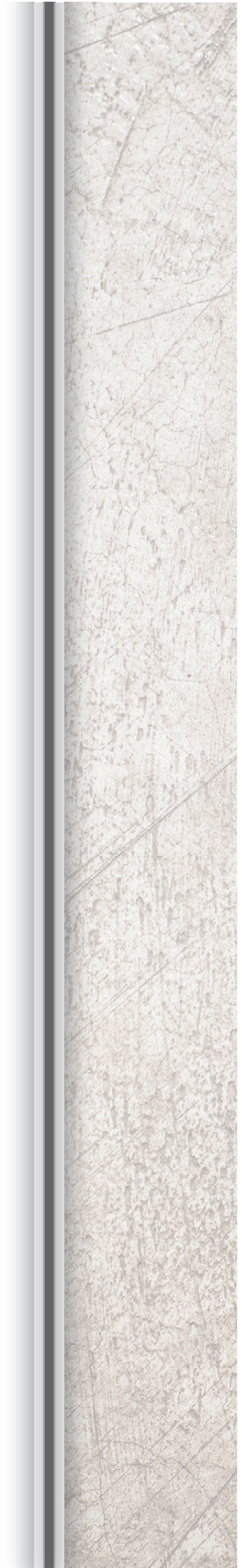
ת.ד. 539 בני ברק

טל: 052-7128536

7128536@gmail.com

עימוד ושערים:

058-764-7844

הסכמת מרן ראש הישיבה הגאון הרב אלעזר רז שליט"א

RABBI ELAZAR RAZ

ROSH YESHIVAS
BEIT ELIEZER

אלעזר זאב רז

ראש הישיבה הגדולה "בית אליעזר"
מח"ס שו"ת "מציון אורה" וש"א"ס

בס"ד.
ירושלים י"ד אייר תשפ"ב

מכתב ברכה והסכמה

הן כל יקר ראתה עיני בספר הנכבד "גם אני אודך", שאלות ותשובות בארבעת חלקי שולחן ערוך ובעניינים שונים. אשר כתב בני יקירי, חריף ובקי, מזכה הרבים, מרביץ תורה בישראל. הגאון רבי משה יוחאי רז שליט"א, רב ק"ק "תפילה למשה", ראש כולל פלא יועץ בשכונת נאות יצחק בעיר לוד ת"ו. ומחבר שו"ת ימין משה ועוד ספרים רבים וחשובים, לשאלותיו של כבוד הרב הגדול מעוז ומגדול, חובר חיבורים מחוכם, נבון וחכם, מזכה הרבים, המפורסם בחיבוריו היקרים, הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס "גם אני אודך" למעלה ממאה כרכים וספר "פרדס יוסף החדש".

הספר מלא וגדוש בדברי תורה הלכה ואגדה בבקיאות אדירה ובעיון נמרץ. וכבר יצא מזוניטין של שניהם בחיבוריהם הקודמים ובשיעוריהם הרבים, ועוד ידם נטויה.

והנני לברך שהפץ ה' בידם יצלה להגדיל תורה ולהאדירה, ועוד יוסיפו כהנה וכנה לזכות את הרבים בחיבורים יקרים, מתוך ישוב הדעת בנחת ושמהה כל הימים. אמן.

לוח המפתחות

7	הקדמה
8	דברים אחדים
א	סימן א - חקירות בעניני הזכרת פסוקי שמות בסיום התפלה
יא	סימן ב - אם יש צורך לכפול ולשלש הפסוק לשמות
טו	סימן ג - המפסיק תפילתו בגלל אזעקה אם נחשב כקיתון על פניו
יט	סימן ד - השתתפות גבאים בתפלה בזמן הקורונה
כא	סימן ה - ברכת שהחיינו על פרי לאחר ששתה את מימיו
ל	סימן ו - בדיקת קורונה בערב שבת
לב	סימן ז - קידוש בחד פעמי שהתייקר
לח	סימן ח - הוצאת מאכלים מתוך רכב בשבת
נב	סימן ט - הקבלת פני כמה מרבותיו ברגל ביחד
נו	סימן י - הקבלת פני רבו עם מסיכה
ס	סימן יא - אם עדיף זריזין או ברוב עם בברכת האילנות
סו	סימן יב - סיפור יציאת מצרים מהגדה גזולה
סח	סימן יג - לימוד הלכות קרבן פסח בליל הסדר
עב	סימן יד - טעויות בספירת העומר
עז	סימן טו - שמיעת שירים בימי העומר לחולה קורונה
פד	סימן טז - מה עדיף סכך מהודר או זריזין
צד	סימן יז - נתינת תאורה טובה במכירת ארבעת המינים
צו	סימן יח - שינה יחידה בסוכה
צט	סימן יט - יציאה מהסוכה בעטיה של הקורונה
קא	סימן כ - החלפת חנוכיה בתוך חנוכה
קד	סימן כא - למי עדיף לתת משלוח מנות

סימן כב - משלוח מנות על ידי רחפן	קח
סימן כג - משלוח מנות בשליחת מנת חיסון	קיא
סימן כד - בענין בית מזוזה מפסלטיק או מברזל	קטו
סימן כה - חיוב פריון בלידה שנסתבכה לניתוח קיסרי	קיו
סימן כו - פריון לולד מאשה שיש לה שני רחמים	קכ
סימן כז - טעם למנהג חלוקת שום וסוכר בפריון הבן	קמב
סימן כח - אודות השם "טישרנא"	קמד
סימן כט - כתיבת השם "פנחס" בכתובה	קנ
סימן ל - שבירת חלון רכב בכדי להציל תינוק שננעל בתוכו	קנו
סימן לא - 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם' בנגיף הקורונה רח"ל	קס
סימן לב - ביאור בענין כל דעבד רחמנא לטב	קסז
סימן לג - הערות לספר "גם אני אודך" על הש"ס חלק ב'	קסט
סימן לד - הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגר"ק חלק ב'	קעא
סימן לה - הערות לספר "גם אני אודך" על ברית מילה	קעד
סימן לו - הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגרי"מ א-ב	קפ
סימן לז - הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגרי"מ א חלק י'	קפה
סימן לח - הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגר"מ חליוה	קפח
סימן לט - הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגר"מ ר שעיז	קצא
סימן מ - הערות לקובץ "שבט הכהונה"	קצה

מפתח מפורט לפי סדר א-ב (אינדקס) קצט

הקדמה

ישתבח הכורא ויתהלל היוצר אשר זיכני להגות בתורה הקדושה, ותוך כדי לימודי בטור וש"ע ונ"כ חנני בשאלות נחוצות ומעשיות, ולהעלותן על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן, ותהילה לק-ל הנני זוכה לעמוד בקשר רצוף עם תלמידי חכמים וגדולי הדור שליט"א אשר משיבים על ספקותי בעין יפה.

בחיבה מיוחדת זכיתי לקבל תשובות רבות מהגאון האדיר והנפלא וכו' כל רז לא אניס ליה סוע"ה כש"ת רבי משה יוחאי רז שליט"א, מח"ס ימין משה וש"א"ס ועוד, וכדי שלא למנוע טוב מבעליו אמרתי מיגו דזכי לנפשיה, זכי נמי לחבריה, ויש בזה תועלת להראות איך שבכל סעיף בשו"ע אפשר להתעמק ולחדש היכי תמצוי ונפק"מ להלכה, ולחקור בשורש טעם שבכל הלכה והלכה, וקוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא, ותן לחכם ויחכם עוד, שיהיה לסיוע גדול לעיין בהלכה היטב, שכל איש מישראל חייב להתנהג כפי ההלכה על כל צעד ושעל בכל עת ובכל שעה.

וזכיתי בזכות שאלותי שחנני השי"ת ברחמיו העצומים, שנתחדשו הלכות, והנהגות רבות וישרות בדקדוק ההלכה, וזה חלקי מכל עמלי. והנני מודה מאד לקוב"ה שנתן חלקי בתורתו לעולם ועד. והנני בתפילה אליו, אנא אל תעזיבני לנצח, ואזכה תמיד להיות מאלו שמזכים את הרבים, ומגדילים תורה להאדירה. אכ"ר.

וקראתי שם החיבור "גם אני אודך" כשאר החיבורים שהוצאתי לאור בס"ד משום ששמי גמליאל, ואני אומר זה הפסוק בפסוקים לשמות אנשים בתהלים (ע"א, כ"ב): "גם אני אודך בכלי נבל אמתך א-לקי אזמרה לך בכנור קדוש ישראל".

וביאורו שגם אני אודה לה' על החידושים שחנני ברוב רחמיו וחסדיו.

וכן אודה לידידי היקר הגאון העצום רבי משה יוחאי רז שליט"א שטרח לכתוב לי תשובות נפלאות בדרכו בקודש.

ואסיים בתפילה "יוצרי הבינני מורשה להנחיל" שאזכה להנחיל מורשה זו תורה לדורות עולם, ולהגדיל תורה ולהאדירה, ויתקיים בנו מקרא שכתוב "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", אמון כן יהי רצון.

בברכת כהנים באהבה, כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים, ועל שבת קודש

דברים אחדים

הן נודע בשערים יקר תפארת כבוד ידידי הנעלה, לשם טוב ולתהלה, מר ניהו רבה, דגול מרבבה, מופלג בתורה, וביראת ה' טהורה, רב פעלים, פריו קודש הילולים, הגאון מהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, אשר במשך שנים רבות נושא ונותן בהלכה עם גדולי ישראל, חלקם בחיים, וריבה וריבין תורה ודעת בישראל, והוא כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, וזכה ששאלותיו וחקירותיו מתבדרין בבי מדרשא, וכבר נדפסו עשרות כרכים מסדרת ספריו הנודעים "גם אני אודך" הכוללים אלפי שאלות ותשובות בכל חלקי תורה"ק, בתנ"ך ובש"ס, בשמעתתא ובהלכתא. כן ירבה וכן יפרוץ.

והן עתה הודיעני בשורה טובה אשר עומד להוציא לאור עולם ארבעים מכתבים תורניים מאשר התכתבנו במשך השנים, שאלות ותשובות, הערות והארות וענינים שונים. ושמועה טובה תדשן עצם.

ואברכהו וארבהו, אורך ימים ישביעהו, השם עבים רכובו, יריק עליו ברכתו וטובו, ירום ונשא כסא תורתו, ויקר תפארת גדולתו, בחוץ תרונה חכמתו, הון ועושר בביתו, ועוד ימשיך בחיבוריו הנפלאים, להבין ולהורות, לשעה ולדורות, להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך בריאות ונחת והרחבת הדעת, וימלא השי"ת משאלות לבו לטובה ולברכה. אכ"ר.

הכותב בחודאה להשי"ת,

באחד בשבת ארבעה עשר יום לחודש אייר, פסח שני, התשפ"ב

משה יוחאי רז

בן לאאמו"ר עט"ר הגאון הרב אלעזר רז שליט"א

ספר
גם
אני
אודך

שאלות
ותשובות

סימן א

חקירות בעניני הזכרת פסוקי שמות בסיום התפלה

ב"ה. ליל ח' באדר א' התשע"ט

מקור הזכרת פסוק וטעמו

א. וראשית אקדים שורש הענין, כי הנה בהגהות שנוספו על פירוש רש"י למיכה (ו, ט) על הפסוק וְתוֹשִׁיָּה יֵרָאֶה שִׁמְךָ, כתוב: "מכאן שכל מי שאומר בכל יום מקרא המתחיל ומסיים כמו שמתחיל ומסיים שמו, התורה מצילו מגיהנם". ע"כ. והובא מנהג זה באליה רבה (סימן קכב אות ג) וביפה ללב ח"א בקונטרס יושר לבב (סימן קכב אות ג) ובכף החיים (אות יא) ובאחרונים.

ב. ובביאור הדברים כתב אחי הגאון רבי פנחס רז שליט"א בספרו הנד"מ "פתח שערי שמים" ח"ג (שער ח פרק ז הערה ח), בזה"ל: וכוונת הדברים עם מה שכתב בספה"ק ראשית חכמה (מסכת חיבוט הקבר פרק ב) וז"ל: שאלו את רבי אלעזר, כיצד דין הקבר? אמר, בזמן שנפטר אדם מן העולם בא מלאך המות ויושב על קברו ומכה אותו בידו ואומר לו, קום הגידה לי שמך. אומר לו, גלוי וידוע לפני מי

לכבוד ידידי הנעלה, מרביץ תורה בישראל, חובר חיבורים מחוכם, כמוזה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש.

אחדשה"ט כדת,

מפתח שפתי אשגר ברכת מזלא טבא וגדיא יאה להולדת בנו הי"ו למזל טוב, יהי רצון שיהיו הנטיעות דומות לשרשים, ויהיה לגדול בישראל כאבותיו הקדושים. אכ"ר.

קבלתי מכתבו בעתו, ובו כמה חקירות בעניני הזכרת פסוקי השמות בסיום תפילת העמידה.

ובתחילת דבריו (אות א-ב) חקר במי שיש לו שני שמות, האם יכול לומר פסוק שמתחיל בשמו הראשון, ומסתיים בשמו השני. ואם יש ענין לומר כמה פסוקים שמתחיל באות של השם שלו, ומסתיים באות שמסתיים שמו, או דסגי בפסוק אחד, ואין שום ענין לומר כמה פסוקים.

ב. חקירות בעניני הזכרת פסוקי שמות בסיום התפלה ◊ גם אני אודך

שאמר והיה העולם שאיני יודע מה שמי. מיד מכניס רוח ונשמה בגופו ומעמידו ומחייבו בדין. ע"כ. ועל ידי שאומר פסוק מן התורה זאת התורה מסייעתו שלא ישכח שמו. וכ"כ בסידור נהורא השלם (הובא בכה"ח סימן קכב אות יא): סגולה שלא ישכח שמו ליום הדין יאמר קודם 'יהיו לרצון' פסוק המתחיל באות משמו ומסיים באות אחרון משמו. ע"כ. וכיון שאומר למלאך שמו ממילא אינו מחייבו ואינו מעמידו בדין. עכ"ל רב אחאי נר"ו. וכתב שם עוד בשם הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א (בירחון אור תורה מרחשון תשנ"ג, סימן כא) שתוספת זו ברש"י במיכה היא מרבי עובדיה הנביא. ע"ש.

אם נהגו בעבר לקרוא שני שמות

ג. והנה לענין אם נהגו בעבר לקרוא בשני שמות, ראה מה שהארכתי בזה בספרי "תפארת הברית" (פרק י הערה ח). ושם נתבאר דאין חשש לקרוא בשני שמות, וכמ"ש בספר לב אריה (פרשת ויגש) שקבל מרבותיו דריבוי השמות אשר ישם אלהים בפי אבי הבן לקרותו בהם, מורה ריבוי כוחות נפשיות ממדרגות הנשמות. ע"כ. הביאו בספר זכר דוד (מאמר ראשון פרק פו)

וכתב ע"ז: ולכן אין ללעוג במי שמשים לבנו ב' או ג' שמות כאחד כי לא דבר ריק הוא. ע"כ.

והגאון רבי יחזקאל לנדא בשו"ת נודע ביהודה תנינא (או"ח סימן קיג) כתב בזה הלשון: אינני זוכר בשום מקום בש"ס שום תנא או אמורא שהיה נזכר בשני שמות ושניהם שם העצם, זולתי אבא שאול ואבא יוסי, וגם זה אינו שני שמות, כי 'אבא' לדעתי אינו שם העצם, רק שם התואר לשון חשיבות. וכמדומה שלא היו רגילין להקרא בשני שמות, ואף במקרא לא היו רגילים כל כך בשני שמות. אבל בימי התנאים ואמוראים לדעתי לא היו רגילים כלל. ע"כ. והגאון חתם סופר בתשובה (אבן העזר ח"ב סימן יח) כתב: נ"ל דלפנים לא היו נוהגין לקרות בשני שמות בבת אחת כי חדשים מקרוב באו, ואפילו יעקב אבינו ע"ה לא מצינו שנקרא יעקב ישראל בפעם אחת, ולא מצינו בכל השמות שבתנ"ך וש"ס ופוסקים שיקרא א' בב"א ב' שמות ביחד וכו'. זולת אבא שאול אבא יודן אבא גורין דאבא הוא שם בפני עצמו ואינך הוה שם בפ"ע והיו נקראים, מ"מ נ"ל מדלא מצאתי כן אלא עם צירוף אבא יראה שהוא שם אחד כמו פדה צור. ע"ש.

שני שמות בתנ"ך

ד. ומזמן רב הערתי שהדבר צריך תלמוד, שהרי כמה כפולי שמות מצינו בתנ"ך ובש"ס. בנימין נקרא ע"י אמו בן אוני (בראשית לה, יח). שלמה המלך נקרא ידידיה (ש"ב יב, כד-כה) ועוד שמות (ראה משלי ל, א). חזקיהו המלך נקרא שר שלום (ישעיהו ט, ה). משה רבנו עשר שמות נקראו לו (מגילה יג). יתרו היו לו ז' שמות (רש"י ריש פרשת יתרו). בועז נקרא אבצן (ב"ב צא). שמשון - בן (שמו"א יב, יא). ירובעל - גדעון (שם). ויש ליישב די"ל שלא נקראו בזה ביחד. אלא דאכתי קשה דמה בכך שלא נקראו בב' שמות בבת אחת, הלא סוף סוף נקראו בשני שמות. ויוסף נקרא צפנת פענח (בראשית מא, מה) שני שמות ביחד. ומרדכי בלשן (עזרא ב, ב). ולא לו י"ל שהיה שם כינוי. ומ"מ גם זה צריך טעם דמה לי שם כינוי או שם עצם אם סו"ס הם שני שמות, וי"ל דשם כינוי הוי כתואר, וכן משמע מגמרא דר"ה (ג). תנא הוא סיחון הוא ערד הוא כנען, סיחון שדומה לסייח במדבר, כנען על שם מלכותו, ומה שמו ערד שמו, דזה ודאי אין לומר שנקרא בכמה שמות, אלא הוא שם אחד וכמה כינויים. וגם בגויים מצינו שנקראו ביחד בשתי השמות כמו (מ"ב

כ, יב) בראדך בלאדן בן בלאדן. אויל מרודך (שם כה, כז). וראה עוד בחיבורי הנזכר אריכות דברים בס"ד, ואין צורך לכפול הענין. ואתה תחזה.

הסוברים ששני שמות הוא שם חדש

ה. והנה בשו"ת תורת חסד להגאון רבי שניאור זלמן מלובלין (ח"ב חלק אהע"ז סימן לט, דף צג ע"ד) נשאל מאיש אחד שנודמן לו שידוך הגון לפני בנו רק שהחתן שמו 'ליב' ואבי הכלה שמו 'משה ליב', אם יש לחוש בכה"ג לצוואת רבי יהודה החסיד שלא יהא שם החתן כשם חמיו. והרב תורת חסד האריך בשיטת הנודע ביהודה (תנינא חאהע"ז סימן עט) שהתיר בנדון זה וכתב דצוואות ר"י החסיד נאמרו לזרעו, ושקיל וטרי בזה. ואח"כ כתב (דף צד ע"א): אך אף אם נחוש להחמיר עפ"י צוואת ריה"ח בשמות החתן וחמיו שוין ממש, מ"מ עכ"פ הבו דלא לוסיף עלה, דכל שיש שינוי בשם א' בין החתן וחמיו כמו בנ"ד שהחתן שמו 'ליב' והמחותן שמו 'משה ליב' ויש ביניהם שינוי כזה לא נכלל בלשון הצוואה דמיירי שם בשמותיהן שוין ממש, ואין לך בו אלא חידוש, ואין לפקפק בזה כלל. ויש להוסיף עוד ולומר בפשיטות לפמ"ש האחרונים בהלכות גיטין דמי שנקרא בשני שמות

הגדול הקדוש מ' צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל שאמר דבכה"ג ליכא קפידא כלל, כיון דא' מהם נקרא בב' שמות, וכן מצאתי בספר נזיר השם בסופו נדפס תשובה מהגאון בעל הפלאה שכתב גם כן, דב' השמות הם כשם א' ואם יש שינוי בא' הוי כשם אחר, וכדאי הם כל הגדולים הנ"ל לסמוך עליהם אפילו שלא בשעה"ד. ע"כ. וע"ע בשו"ת דברי יציב (חאה"ע סימן י) ובשו"ת מנחת יצחק ח"ז (סימן קט) ובח"י (סימן קכז קכח), ולהגר"ר מרגליות במקור חסד על צוואת ריה"ח (הערה לד לה). וע"ע בשו"ת בצל החכמה ח"א (סימן לד).

ו. והנה בתוספתא (פ"ב דקידושין ה"ב) האומר הרי את מקודשת לי על מנת שאני יוסף ונמצא יוסף ושמעון הרי זו מקודשת. ופסקו כן הרמב"ם (פ"ח מהלכות אישות ה"ג) והש"ע (אהע"ז סימן לח סעיף לג). ודייק מזה הרב תורת חסד שם דמשמע דאע"ג שנקרא בשתי השמות מ"מ לא אמרין דשם יוסף לבד הוי כמו חצי שם, דאם נימא דהוי רק חצי שם בודאי אין לה להיות מקודשת, וכמו באומר על מנת שאני דן ונמצא דניאל וכיוצא דחשיב שם אחר לגמרי, וא"כ קשה ע"ד הראנ"ח והאחרונים הנ"ל שכתבו דכל שם בפני עצמו נחשב כחצי שם. ואולי י"ל

יחד כגון ראובן שמעון אזי כל שם א' לבדו נחשב כחצי שם, וכמ"ש כן בתשובת הראנ"ח ח"א סי' י"א ע"ש, וא"כ פשיטא די"ל כן לענין צוואת ריה"ח דבכה"ג דנ"ד הוי כמו שחצי השם של זה שוה לשל זה דודאי אין קפידא בזה, וכמו דן ודניאל או שמעון ושמואל וכיוצא. עכת"ד. וגם בשו"ת צמח צדק מליובאוויטש (חלק אהע"ז סימן קמג) העלה בפשיטות דשם אחד מתוך שנים הוי כשם חדש, ואין חשש בחתן וחמיו וכלה וחמותה.

וכן מבואר בשו"ת מהרש"ם ח"ה (סימן כח), שנשאל בכיו"ב, ושקיל וטרי בזה, וכתב: ואמנם בנ"ד שיש לא' מהם ב' שמות, כבר כתב בשו"ת השיב משה חאה"ע סימן ס"ט בשם הגאון הצדיק מו"ה ארי' ליב אבד"ק קראקא דבכה"ג הוי כשינוי השם, ואינו בכלל צואת ר"י החסיד ז"ל ע"ש, וכן מצאתי בכתבי הגה"ק בעל ד"ק [-דעת קדושים מבוטשאטש] ז"ל שכתב כן, והביא סמוכין לזה מדינא דהוי כשינוי השם, וגם בשו"ת אמרי א"ש חיו"ד סימן ס' להגאון מהר"מ אבד"ק אונגוואר ז"ל, וכ"ה גם בשו"ת שם אריה חאה"ע סי' מ"ה, וזה כמה שנים שמעתי מהרב הגדול הצדיק מו"ה יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל ששמע מפי דודו הרב

בפירוש התוספתא דהא דקאמר ונמצא יוסף ושמעון היינו דאיכא דקרי ליה יוסף ואיכא דקרי ליה שמעון ובכה"ג מקודשת, אבל אם אינו נקרא רק בשני השמות יחד י"ל דאינה מקודשת כי זה כשם אחר. ע"ש. ועכ"פ מדבריו נראה דס"ל עיקר דשני שמות הוי כשם חדש.

גם אנכי הרוואה להגאון מהר"ח קניבסקי שליט"א בספר טעמא דקרא (בהנהגות החזו"א שבסוה"ס, עמוד רלו אות לא) שכתב בשם החזון איש: כשיש ב' שמות לאדם אחד ונותנים לאחר על שמו רק שם אחד אין זה כלל השם הראשון דב' שמות הוא שם א' ארוך. ע"כ. וכ"כ בספר פאר הדור ח"ד (עמוד ר).

ז. וראיתי להגאון מאונגוואר זצ"ל בשו"ת משנה הלכות ח"ו (סימן רס) שכתב לבאר זאת בטוב טעם, ואלו דבריו: ולפענ"ד אמרתי עוד לחדש דמי שנותנין לו שני שמות מלידה כגון משה אהרן או יעקב ישראל וכיוצא בזה שם מורכב משני שמות נפרדים או משני תיבות, אפילו כל אחד שם בפני עצמו, מ"מ שם זה מורכב נעשה "שם חדש" והוא שם אחד משה אהרן, וכמו שמחלק הרמב"ן והתשב"ץ ח"ב ס"ד בין בגד שעטנז שנתערב בו צמר ופשתים שאינו בטל ובין פרידה שבאה

מן החמור וסוס דמותר לרכוב עליה, וכתבו לחלק בין הרכבה שכונית להרכבה טבעית, דכל שהרכבה הוא טבעית מזגי נעשה בריה חדשה אף שבא משני מינים אסורים, אבל צמר ופשתים אינו אלא הרכבה שכונית ושמו הראשון עליו, הכא נמי דהקורא שם משה אהרן מעריסה לילד הרי הרכיב שני שמות ועשאו אחד ואין זה שם הראשון. אבל מי שמוסיפין לו שם שני הרי יש לו שני שמות הראשון וגם השני, והו"ל כעין יתרו ששבע שמות היו לו. שוב מצאתי שכבר קדמוני בזה רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל. ע"ש. מבואר יוצא דשני שמות הוא שם חדש ואינו כשני שמות נפרדים.

הסוברים ששני שמות אינו שם חדש

ח. כל קבל דנא, הנה בספר עיקרי הד"ט (חיו"ד סימן כו אות ז) כתב שמי שרוצה לקרות שם בנו גם על שם אביו וגם על שם חמיו, מפני השלום, יקרא כשם שניהם ויקדים שם אביו. ע"כ. וכ"כ בספר זכר דוד (מאמר א פרק פו) שאם אשתו מחזקת דבריה יקראוהו בשני שמות, ומה בכך דהלא כמה בני אדם משימים שני שמות לכל בן ובת. ע"כ. וכן פסק רבנו יוסף חיים בבן איש חי (ש"ב שופטים אות כז). וכמבואר כ"ז בתפארת הברית (שם

ו. _____ חקירות בעניני הזכרת פסוקי שמות בסיום התפלה ◊ גם אני אודך

הערה ד). נמצא דהגם דיקראו הבן בשני שמות על שם בני אדם שונים נחשב כשם של שניהם, ואם נאמר דשני שמות הם כשם חדש, מה הועיל, הרי אינו לא שם אביו ולא שם חמיו, א"ו דסבירא להו להני פוסקים דשני שמות נשארים כשמות נפרדים ואינם נהפכים לשם חדש.

ט. ולכאורה על פי הדברים האלה יש לתלות נידון דידן בהזכרת פסוק בסוף העמידה, בנידון השמות, דהרב תורת חסד ודעימיה יסברו דיש לומר פסוק אחד המתחיל באות הראשונה של שמו הראשון ומסתיים באות האחרונה של שמו השני, כיון דס"ל ששני שמות הוא שם חדש. ואולם הרב עיקרי הד"ט וסיעתו יסברו דיש לומר שני פסוקים - פסוק לכל שם, כיון דס"ל דכל שם בעינו עומד.

י. אפס, כי יש לומר דאין ללמוד מנידון קריאת שם להזכרת פסוקי השמות, כי הזכרת השם אינה אלא לכבוד ולתפארת, ולכן גם אם אינו השם המדויק, אלא דומה לשם ההורים, ס"ל להנהו פוסקים דדי בזה, ומעתה אין הכרח בדעת הרב עיקרי הד"ט וסיעתו.

יא. ואדרבה נראה יותר פשוט ששני שמות הוא שם חדש, שהרי כל

אות ואות משם האדם מורה על שרשיו בעולמות העליונים, וכל אות משפיעה כח לחיות האדם, וכמ"ש מהר"ם די לונזאנו במעריך והובא בספר דבש לפי (מערכת ש אות כ) דשמו של אדם הוא נשמתו, וזה רמוז בשרשי אחיזת נשמתו למעלה. ובספר ערבי נחל (בראשית דרוש ט) כתב: שכל הנמצאים, הן מהטוב הן מהפכו, שמם הוא חיותם, שאותיות שמו הם צינורות המשפיעים החיות להם מלמעלה, וזהו שאמר הכתוב (בראשית ב, יט) 'נפש חיה הוא שמו'. ואמנם מה שלפעמים נתוסף כח באיזה מציאות, ולפעמים נגרע, זה נמשך מאותיות המילוי, כי גוף אותיות שמו הוא לכדי חיות הדבר בצמצום, ואילו יופגם אות א' יתבטל הדבר ההוא ממציותו, רק לפעמים שנמשך לכל אות מהשם אותיות המילוי, אזי נתוסף בו כח, ואם יומשך גם מילוי המילוי נתוסף עוד יותר, ובהעדר קצת מהמילואים יתמעט כחו, ובהעדר כל המילוי אין בו רק חיותו בצמצום. עכל"ק. הרי שכל אות שיש בשם האדם ואפילו מילואה, משנה את מהותו ומשפיעה על חיותו. וכיו"ב כתב בספר זכר דוד (מאמר א פרק פ) שהשמות מורים על שרשם וטבעם העליון בבחינת הרוחניות, מפני ששורש כ"ב אותיות למעלה הם רוחניות, ויש בכל

אחד סגולה מיוחדת, ובהתנוצץ אורות האותיות זה בזה יצא מהם תולדה כפי בחינת צירוף הרכבתם. ע"כ.

ולפי האמור, אין לדמות (למשל) שם 'אברהם' שהוא חמש אותיות, לשם 'אברהם יצחק' שהוא תשע אותיות, וכוחם ושורשם אחוז במספר אחר של אותיות.

וא"כ יש לומר שכיון שפסוקי שמות ענינם להזכיר לאדם את שמו לאחר פטירתו, וכמ"ש הרה"ק ר' מנחם נחום מצ'רנוביל בספר מאור עינים (ריש פרשת במדבר) ששמו של האדם הוא נשמתו כי האותיות של שמו הם שרשו וחיותו ובהם הוא עובד ה' ומתפלל, ולכן הרשעים אינם יודעים ביום הדין מה שמם רח"ל, שאינם יודעים למה נתנו לו אלו האותיות של שמו וכו'. ע"ש. הרי שכל אות ואות יש בה חשיבות לזכירת שמו, והלכך יצטרך לומר פסוק אחד בדוקא, כדי שעל ידי זה יזכר בשמו, ולא יועיל לו מה שאומר שני פסוקים השייכים לשמות נפרדים.

יב. שוב בינתי דיש ראיה לאידך גיסא, ממ"ש הגאון רבי אברהם מיוחס בשו"ת שדה הארץ ח"ג (חיו"ד סי' כב) כתב: וגם שמעתי מפי מורי ורבי

המאיר עיני חכמים הרב המופלא כמהר"ם מזרחי ז"ל בעל ספר פרי הארץ, שאמר בשם חז"ל כי שני בני אהרן נדב ואביהוא, נקראו על שם הוריהם של אהרן הכהן ואלישבע בת עמינדב, 'נדב' הבכור נקרא על שם אביה 'עמי נדב', ו'אביהוא' על שם אבי אהרן, כלומר 'אבי הוא'. ונענשו ומתו שניהם בחיי הוריהם ע"י כמה סיבות, וכמ"ש 'ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו', דהיינו כילוי בנים, וגם מפני הסיבה ששינה סדר שמותם כנ"ל, ולכן צריך להקפיד לקרות הבן הראשון על שם אבי הבעל. ע"כ. והנה אם נאמר דכשצריך קורא ממש כשם האב הרי זה שם אחר, אם כן למה הקפידו עליו מן השמים, הלא לא הקדים שם אבי האם לשם אבי האב, כי שם אבי האם הוא 'עמינדב' לא 'נדב', ולמה יצא הקצף, אלא ודאי דס"ל דגם שם דומה חשיב כשמו הוא, ולפי"ז יצא שאם יש לאביו שני שמות והוא קורא בשם אחד מהם די בזה, כיון שסו"ס הוא מעין שמו העיקרי, ואין זה נחשב ששינה את שמו, ומעתה גם בנ"ד, שני שמות אינם נחשבים כשם חדש אלא הם כשני השמות שמהם מורכב שמו, ואם שמו (למשל) אברהם יצחק, הרי זה כאילו קרוי הוא בשם אברהם בפ"ע ובשם יצחק בפ"ע, ולכן בנו יוכל לקרוא לבנו

ח. חקירות בעניני הזכרת פסוקי שמות בסיום התפלה ◊ גם אני אודך

רק באחד מן השמות, והלכך גם בהזכרת פסוקי השמות, יצטרך לומר שני פסוקים נפרדים, לכל שם בפני עצמו.

דעת הפוסקים

יג. ובינותי בספרים וראיתי שבשו"ת ישכיל עבדי ח"ח (סימן י אות ג) כתב: הנה הדבר פשוט שאם כולם קוראים אותו בשתי השמות רצופים, הרי זה כאילו שניהם הם שם אחד, וצריך לומר שני פסוקים לשני השמות, דוגמת הדין בגט, שצריך להזכיר שניהם רצופים בגט, ולא להפריד ביניהם, וגם אם הרוב קורים אותו בשם אחד והשני טפל, ג"כ צריך להזכיר שני השמות, אלא נשתקע שם אחד לגמרי, אינו צריך להזכיר שם השני כלל, ואפילו בשם שניתוסף לו מחמת חולי, אם נשתקע ואף פעם לא קרו אותו בשם זה רק בזמן שינוי השם, לא צריך להזכירו כלל, אלא הרוצה לחוש לעצמו יזכיר שני השמות בשני פסוקים, כי אין אריכות ואין טירחא בזה ויכול לענות קדיש וקדוש ביניהם. עכ"ל. ויש לעמוד בדברי קדשו, ואכמ"ל. עכ"פ דעתו היא דאדם שיש לו שני שמות, יש לו לומר שני פסוקים. ואולם בספר זכר דוד (שם) כתב: אם שתי שמות קראו לו - נוהגים

לומר שני פסוקים, אמנם רבים אומרים פסוק אחד לשמות המתחיל באות ראשונה של ראשון ומסיים באחרונה של אחרון. עכ"ל.

יד. ולפני שנים שאלתי את הגאון מהר"ח קניבסקי שליט"א על פתגמא דנא, והשיבני שיאמר שני פסוקים [פי' ג' פסוקים] - על כל שם ועל שניהם יחד. ע"כ. וכנראה דס"ל שיש בדבר ספק, ולכן יאמר פסוק אחד הכולל שניהם, וגם יאמר פסוק נפרד לכל שם. [ואע"פ שלעיל הבאנו מדבריו דס"ל שהוא שם חדש, י"ל דסובר דאין לדמות קריאת שם לפסוקי השמות].

ומזמן רב (בשנת תשס"ח) דברתי בזה עם אחד מבניו של הגר"ע יוסף זצ"ל, וסח לי כי הגם שאביו מרן זיע"א קרוי בשני שמות (רבי "עובדיה יוסף"), מ"מ בסיום תפלת העמידה היה אומר פסוק רק לשמו הראשון: 'עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה'. ואינו אומר פסוק לשם יוסף. ע"כ. וזאת אע"פ שהיה משתמש בשם "יוסף" כשם משפחה, עכ"ז לא היה מזכירו. ויתכן דסבר שכיון שנשתקע אצל ההמון מתורת שם פרטי, שוב חשיב כשם שנתשקע, וצ"ע. [ובאמת דעתו היתה שאין חיוב להזכיר שם שאין משתמשים בו, וזכורני שכשסידר חופה

וקידושין לרב אחא' רבי פנחס רז שליט"א, מתחילה רצו שיכתוב בכתובה גם את שמותיו הנוספים, ומרן שאל האם קורים לך בהם בקביעות, או שמשמשים רק בשם פנחס, וכיון שאמר לו שהרוב קוראים לו רק בשם 'פנחס', כתב בכתובה רק שם זה]. ולפי זה עדיין יש להסתפק מה תהא דעתו בשני שמות שימושיים.

העולה מהאמור

ועכ"פ למעשה נראה יותר שיאמר שני פסוקים – פסוק אחד לכל שם. וכן אני נוהג על פי מה ששאלתי בימי בחרותי לכמה חכמים גדולים, והשיבוני לומר פסוק לשם 'משה' ופסוק לשם 'יוחאי'. והוא כפי פשיטות הרב זכר דוד, והרב ישכיל עבדי הנ"ל.

בשולי המכתב – חקירות שונות

טו. **מה** שחקר כת"ר עוד (באות ג) האם יכול לומר פסוק שמתחיל באות אחרונה של השם שלו, ומסתיים הפסוק באות הראשונה של שמו. אין לעשות כן כי מפורש במקור הסגולה שיש לעשות כפי סדר שמו ואין לשנות ובפרט בעניני סגולות כנודע. ולכן גם אין לצרף שני פסוקים, כפי שחקרתם באות ח', ובפרט שיוכל לטעות שיש לו שני שמות.

טז. **ונראה** פשוט שאין ענין שמישהו אחר יזכיר את שמו, כגון באילם וכדומה, (שחקרתם באות י-יא), לפי שצריך שהאדם עצמו יזכור את השם בזמן חיבוט הקבר.

יז. **לגבי** הזכרת שם משפחה מסתבר שאין צורך להזכיר, ואפילו כהן או לוי, לפי שבחיבוט הקבר ישאל לשמו, ואילו שם משפחתו אינו אלא ככינוי בעלמא, כמ"ש התוספות בתענית (כ: ד"ה בהכינתו).

יח. **לגבי** החקירה (באות ה) אם יש לו פסוק אחד שכל השם שלו נמצא ממש בתוך הפסוק, ופסוק אחר יש לו שרק מתחיל האות הראשונה מהשם שלו, ומסתיים הפסוק באות אחרונה של השם שלו, איזה פסוק עדיף לומר. כתב הגאון רבי דוד ממודינא בספר זכר דוד (שם) שיש בזה דעות שונות, י"א דאם יש בפסוק מפורש שמו - לא משגחינן בראש ובסוף, כמו מי שנקרא 'שמחה' י"א 'ולישרי לב שמחה', ויש מי שסובר דמ"מ צריך לומר הפסוק שבראש ובסוף איכא אותיות הרומזות שמו כנזכר. ע"כ.

יט. **ואודות** מה שחקר כת"ר (בחקירה יג) באם שכח לומר הפסוק בסוף שמונה עשרה, אם יש ענין לומר הפסוק

י _____ חקירות בעניני הזכרת פסוקי שמות בסיום התפלה ◊ גם אני אודך

אחרי התפילה, או סתם להשלימו
במשך היום.

הנה בספר זכר דוד לרבי דוד זכות
ממודינא (מאמר א פרק פח,
דרמ"ו) כתב: עוד העלה [הרב דעת
חכמה (שער הידיעות פ"ז)] משם
המקובלים שטוב הדבר למצוא איזה
פסוק מתורה או מנביאים וכתובים
שיתחיל אות ראשונה של אותו הפסוק
כאות ראשונה משמו וסוף הפסוק כסוף
שמו, "ותמיד יהיה שגור בפיו אותו
הפסוק", ויש תועלת בזה לו להזכיר
אותו "בעת צרה", מלבד שעיי"כ לא
ישכח שמו להשיב לשואלו בקבר

הגידה לי מה שמך. ע"כ. והנה לא
הזכיר לאומרו בסיום התפלה, אלא
כתב שיהיה שגור על לשונו, ונתחדש
בדבריו שיועיל גם בחיי האדם בעת
צרה, וממנה יושע.

ולפי זה יש לומר שאם שכח לאומרו
בתפילה, ישתדל להזכירו אחר
כך.

וחפ"ץ ה' בידכם יצלח להגדיל תורה
ולהאדיר, ולהעמיד תלמידים
הרבה מתוך הרחבת הדעת לאוי"ט.
אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

סימן ב

אם יש צורך לכפול ולשלש הפסוק לשמות

בס"ד, ליל ג' באייר התשע"ט

והטעם שמזכיר אליהו ג' פעמים, לחזק הענין, על שם (קהלת ד, יב) 'והחוט המשולש לא במהרה ינתק'. ע"כ. ומזה נמשך מנהג לכמה דברים להזכירם שלש פעמים.

כבוד ידידי היקר והנעלה, הרב הגאון מו"ה גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אורך ופרדס יוסף החדש.

שלום וישע רב,

אכן אין ללמוד מזה לכל דבר ודבר, שהרי לענין קצירת העומר טעמו בציודו שהוא לאפוקי מהצדוקים. וגם בשאר הדברים יש להן טעם, וכמו שאביא להלן בס"ד.

אודות מה שהסתפק אם יש איזה ענין לכפול הפסוק שמזכירים בסוף תפילת העמידה לשמות אנשים, ולאמרו שלש פעמים, או די באמירת פעם אחת.

כפילת אמירת 'כל חמירא' ו'ארור המן'

א. הנה נודע שיש כמה דברים שאנו נוהגים לכפולם שלש פעמים, וזאת על פי מה שאמרו במסכת מנחות (דף סה.) אודות קצירת העומר שהיה הקוצר שואל בא השמש, מגל זו, אקצור, והיה חוזר על כל דבר שלש פעמים. והטעם מפורש שהוא כדי להוציא מלבן של צדוקים. וכיוצא בזה כתב רבנו דוד אבודרהם (סדר מוצאי שבת): אליהו הנביא אליהו הנביא אליהו הנביא (סדר מוצאי שבת): אליהו הנביא במהרה יבא אלינו עם משיח בן דוד, וכופלין אותו הקהל,

ב. והנה מרן החיד"א במורה באצבע (סימן ז אות רג) כתב: טוב לומר בלילה וביום לשון 'כל חמירא' שלש פעמים, כי כן מדות חכמים, ואל תשגיח במי שכתב להפך בכיוצא בזה. עכ"ל. והנה מה שכתב ואל תשגיח וכו', כונתו למה שכתב הרב בעל "אורה ושמחה", אודות אמירת 'ארור המן' אחר קריאת המגילה, שלשה פעמים. כי הנה בספר חמדת ימים ח"ב (סדר פורים פרק ג, דף עז ע"ד) כתב:

יב _____ אם יש צורך לכפול ולשלש הפסוק לשמות ◇ גב אני אודך

מה שכתבתי לחלק בין מקום שיש טורח ציבור למקום שאין חשש זה.

כפילת 'שלום עליכם' בליל שבת

ד. ועל פי הדברים האלה כתבתי בס"ד בספרי הקטן "שלחן זהב" (פרק ב הערה י) לדון אם צריך לכפול אמירת הפיוט 'שלום עליכם' בליל שבת שלש פעמים. עיין שם באורך, ובמה שכתב אחי ידידי הגאון רבי פנחס רז שליט"א בספרו "לעשות את השבת" ח"ב (סעודות שבת פ"ד סעיף לא, עמוד פא). ואכמ"ל בזה.

כפילת מזמור הפרנסה

ה. ומצאתי ראייה שבמקום שלא אמרו מפורש אין צורך לכפול. מדברי הגה"ק רבי יצחק וייס מווערבוי בשו"ת שיח יצחק (סימן רעא) אודות השאלה אם לכפול מזמור הפרנסה בראש השנה. וכתב שבכל הספרים שמובא הענין להתפלל על הפרנסה במזמור זה בלילי ראש השנה, לא הוזכר רק שיאמרוהו פעם אחת, ומאחר שכל הגדולים בספרים הנ"ל לא הזכירו רק לאמרו פעם אחת, מהיכא תיתי לאמרו ג' פעמים, הרי בכל ענין שאומרים ג' פעמים מהדרים הפוסקים לתת טעם לדבר, עיין בלבוש (סימן תריט אות ט) לתרץ למה אומרים כל נדרי ג' פעמים,

ומורי נהג לומר 'ארור המן' שלש פעמים, 'ברוך מרדכי' שלש פעמים, שכל מדות חכמים צריך לומר ג' פעמים, וכן נהגתי. עכ"ל. ובספר אורה ושמחה (ליוורנו תקמ"ו, דף כג ע"ב) כתב על דבריו: ולא נהירא, שהרי במסכת סופרים וכן בירושלמי שהביא הטור והרד"א תלמידו, אין אחד מהם שיזכיר לומר שלש פעמים. ומה שאנו אומרים שמדות חכמים כך הוא, באותם המקומות שהם עצמם ז"ל שלשו דבריהם, כהניא דשבת זו קופה זו מגל זו (מנחות סה.), שם לטעם הדבר אנו אומרים כל מדות חכמים כן וכיוצא בשאר מקומות, אבל בדבר שלא הזכירו הם ולא הראו לנו שום שינוי, למה נחייב עצמנו לאמרו שלש פעמים, לומר כל מדות חכמים כן. ע"כ.

ג. ואולם רבי יעקב רקח בספר שלחן לחם הפנים (סימן תרצ סעיף טז) הביא דברי החיד"א, וכתב שגם באמירת "ארור המן" לא נזכר בתלמוד לאמרו שלש פעמים, ואף על פי כן כתב החיד"א לאמרו במוט"ב תלתא כחדא, ואפשר דמה שכתב החיד"א ואל תשגיח במי שכתב להיפך בכיוצא בזה, כונתו על הרב אורה ושמחה ז"ל שהיה בימיו. ע"כ. והבאתי דבריהם בסה"ק עטרת זהב (פרק ז הערה יג). ועיין שם

וכן ביורה דעה (סימן רכח) בטעם שאומרים בהתרת נדרים ג' פעמים מותר לך. ואם כי יכילנא לומר קצת טעם שיאמרו מזמור זה ג' פעמים כנגד ג' זמנים בשנה אשר דנים בהם על הפרנסה, בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן ובחג על המים (ראש השנה פרק א משנה ב), שאלו הם פרנסת האדם. בכל זאת טעם קלוש הוא. ולמה לאומרו ג' פעמים וכו'. הן אמת משום גדול השלום אם כבר נהגו לאמרו ג' פעמים לא יבטל מנהגם. אבל שיהא חיובא לומר מזמור זה בליל ראש השנה ג' פעמים, לא שמענו ולא ראינו. ע"כ. ע"ש.

כפילת פסוק לשמו

ו. ומעתה בנידון השאלה, על דבר מה שכתבו בספרים שבסיום תפלת העמידה יזכיר אדם פסוק השייך לשמו, והוא ממה שכתוב בהגהות על פירוש רש"י למיכה (ו, ט) בפסוק 'ותושיה יראה שמך': "מכאן שכל מי שאומר בכל יום מקרא המתחיל ומסיים כמו שמתחיל ומסיים שמו, התורה מצילו מגיהנם". ע"כ. והובא מנהג זה באליה רבה (סימן קכב אות ג) וביפה ללב ח"א (קונטרס יושר לבב סימן קכב אות ג) ובכף החיים (אות יא) ובאחרונים. ומוכן הדבר על פי מה שכתב בספה"ק

ראשית חכמה (מסכת חיבוט הקבר פרק ב) וז"ל: שאלו את רבי אלעזר, כיצד דין הקבר? אמר, בזמן שנפטר אדם מן העולם בא מלאך המות ויושב על קברו ומכה אותו בידו ואומר לו, קום הגידה לי שמך. אומר לו, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע מה שמי. מיד מכניס רוח ונשמה בגופו ומעמידו ומחייבו בדין. ע"כ. ועל ידי שאומר פסוק מן התורה זאת התורה מסייעתו שלא ישכח שמו. וכמו שביאר בזה בספר "פתח שערי שמים" ח"ג (שער ח פרק ז הערה ח) לרב אחאי גאון רבי פנחס רז שליט"א. נראה שבזה אין שייך לומר שיכפול הפסוק שלשה פעמים לחזק הענין, כי מה שייך בזה חיזוק הענין.

ובשלמא לענין מגל זו היו משלשים השאלות כדי להוציא מלבם של בייתוסין שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום טוב, וכמבואר לעיל. וגם מה שכתב האבודרהם לענין אמירת אליהו הנביא, שאומרים שלשה פעמים לחזק הענין, שם הכונה שאנו מפצירים בו כי בא יבא לא יאחר, ולכן חוזרים וקוראים לו, וזה אינו שייך במלאכים שבלאו הכי באים. וכן כתב בספר סדר היום (סדר הבדלה): ומזכירין אותו ג' פעמים להראות כי

יד _____ אם יש צורך לכפול ולשלש הפסוק לשמות ◇ גם אני אוֹדֵךְ

שכתב בבן איש חי (ש"ב פרשת ויקרא
אות כח). אבל באמירת הפסוק
המתחיל ומסתיים באותיות שמו, מה
שייך חיזוק באמירתו של פעמים.

מסקנא

ז. ולכן נראה שאין צורך לכפול אמירת
הפסוק של שמו בסיום התפילה
ולאומרו של פעמים, לפי שלא הוזכר
לשלשו, והבו דלא להוסיף עלה. והיה
זה שלום.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

מצרת לבבנו אנו קוראים אותו פעם
אחר פעם שבא יבא ולא יאחר, עוד
אפשר לומר שאנו משלשין קריאתו
לזכור זכות אבותינו השלשה אברהם
יצחק ויעקב. ע"כ. וכן לענין ביטול
החמץ, יש טעם לחזק הענין כי
לפעמים אומר ולבו בל עמו מפני
חסרון כיס בהפסד החמץ, ולכן כופל
ומשלש להוכיח כי פיו ולבו שוין.
וכיוצא בזה לענין התרת נדרים והטבת
חלום. ומה שכופלים 'שלום עליכם'
בברכת הלבנה, אינו כדי לחזק הענין,
אלא לבטל דמעותיו של עשיו, וכמו

סימן ג

המפסיק תפילתו בגלל אזעקה אם נחשב כקיתון על פניו

ב"ה. א' באייר תשע"ט

להגאון האדיר והנפלא מו"ה רבי משה יוחאי רז שליט"א

הסתפקתי אדם שלומד או מתפלל או עוסק במצוה או יושב בסוכה וכדומה ובאמצע שומע אזעקה וצריך להפסיק וללכת למקלט או לחדר מוגן וכדומה, האם זה דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו רבו קיתון על פניו.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון האדיר והעצום מוריניו הרב משה יוחאי רז שליט"א

בס"ד. א' לחודש זיו, ט"ז למטמונים
התשע"ט

וכדומה, ובאמצע שומע אזעקה וצריך להפסיק וללכת למקלט או לחדר מוגן וכדומה, אם זה דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו רבו קיתון על פניו. ע"כ. ואכתוב לו הנלע"ד בזה.

א. הנה לענין ירידת גשמים בסוכה, שנינו (סוכה דף כח:): ירדו גשמים,

מאימתי מותר לפנות, משתסרח המקפה. משלו משל למה הדבר דומה, לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו. ע"כ. ופירש רש"י (כט. ד"ה מי): ושפך לו רבו קיתון על פניו,

שפעת שלומים, וברכה ממרומים, לכבוד מעלת ידידי הרב הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים. רחובות ת"ז.

אגרתו הגיעתני, ובה עלה ונסתפק בהיות שבימים האחרונים נשלחו לארצנו מאות טילים מרצועת עזה ה"י, האם אדם שלומד או מתפלל או עוסק במצוה, או יושב בסוכה

טז _____ המפסיק תפילתו בגלל אזעקה אם נחשב כקיתון על פניו ◊ גם אני אודך

הוא בזה שאינו חפץ במצוותם וכאלו דוחה אותם בידים.

ג. ובזה יובן מה שכתב בספר חמדת ימים (סוכות פרק ד): וקיבלנו שלא אמרו זה דהוי כמוזג כוס לרבו וכו', אלא כשלא ירדו גשמים קודם ימי החג, ופתע פתאום נתקשרו שמים בעבים בהתקדש החג וירדו גשמים. אכן אם כבר היו יורדים גשמים בטרם התקדש החג ונמשכו עד החג, אין כל מאומה בזה, וגשמי רצון ברכה ונדבה הוו. ע"כ. והובא גם בביכורי יעקב (סימן תרלט אות לט). ונראה שזו כונת הרמב"ם בפירוש המשניות (סוכה פרק ב משנה ח) שכתב: וירידת הגשם "בתחלת סוכות" מורה שאין פעולתם רצויה לפני ה'. ע"כ. משמע שאם כבר ירדו לפני החג אין בזה סימן לא טוב. ועיין בספר אור שבעת הימים (שם פרק טז הערה 23). ולפי מה שכתבתי יבא על נכון, שאם כבר ירדו גשמים לפני כן שוב אין זה מראה על דחייה בידים, לפי שכבר הגיעה עונת הגשמים, ושוב אין בזה סימן קללה, כי נעשה כמו שאר ענינים הגורמים צער וכנזכר.

ד. גם יובן למה לא אמרו כן על חום גדול הגורם צער לאדם, מכיון שחום מצוי אצל יושבי אהלים בעת הזאת, ורק גשם שעדיין לא בא זמנו

לומר צא מלפני, דאי אפשרי בשמושך, וירידת גשמים היא שפיכת קיתון. ע"כ. ובפירושו למסכת תענית (דף ב. ד"ה סימן) הוסיף עוד בביאור המשל: כלומר כשהגשמים יורדין לסוכה הכל יוצאין, ונראה שאין הקדוש ברוך הוא חפץ שנשתמש לפניו. ע"כ.

ב. ויש להבין, מה טעם משלו משל זה דוקא בירידת גשמים, הלא ישנם עוד אופנים שיפטר אדם מן הסוכה, מטעם מצטער, כגון יתושים וזבובים וכדומה, כמו שאמרו בסוכה (כו.), וכן בשאר מיני צער וככתוב בטור (סימן תרמ). והפיטור מסוכה בירידת גשמים גם הוא מטעם מצטער, וכמבואר באר היטב בספר הבהיר "אור שבעת הימים" חלק ראשון, לאאמו"ר עט"ר שליט"א (עמוד תמה והנמשך). ואם כן הדבר למה דוקא במצטער מחמת גשמים, אמרו משל זה.

וצריך לומר שכל דבר ודבר שגורם צער לאדם, הוא דבר השייך שיקרה בסוכה, כיון שסוף סוף אדם יושב ברחובה של עיר ותחת כיפת השמים, ומצויים שם יתושים וכדומה. אבל ירידת הגשמים שתלויה בידיו יתברך, אם מורידם בעת שאנשים יוצאים מביתם ויושבים בסוכה, מראה

אינו מורה על טוב, אם גרם לביטול מצות סוכה. וראה עוד בענין צער חמה באור שבעת הימים (פרק יא הערה 4, עמוד רפ). ועיין עוד בשו"ת הרשב"א חלק א (סימן נז) בביאור המשל.

ה. ואחר הדברים האלה, נחזור לנידון השאלה, באדם שהיה מתפלל והוצרך לנוס למקלט מחמת אזעקה, לתקפ"ץ, כי מה מצינו בסוכה שגם אם הוכרח האדם לצאת מסיבה שאינה תלויה בגשמים, אינו חשוב סימן קללה, הגם שהתבטל ממצותו, כל שכן כאשר לא התבטלה תפלתו רק הוצרך לעבור ממקום למקום והמשיך בתפלתו, אין בזה סימן לשפיכת קיתון.

ו. ואין לומר שמזה שמן השמים גרמו שתהיה אזעקה באותה שעה, סימן שאין חפצים בתפלתו. חדא, דתפלתו לא נתבטלה וכנזכר. שנית, כיון שהטילים הנשלחים רח"ל תלויים בידי אדם ובבחירתם, אין זה נחשב כמי שגרמו לו מן השמים, לפי שאין הקב"ה נוטל את הבחירה מן האדם, וכביכול הדבר תלוי בדעתו. ואטו נאמר שהיוצא מהסוכה מפני היתושים נחשב כמי שהוציא אוויר משמים כי יכלו היתושים לבוא למקום אחר. ועיין בזוהר הקדוש פרשת וישב (דף קפה ע"א) שכתב שראובן העדיף להשליך

את יוסף לבור עם נחשים ועקרבים מאשר שיפול בידי שונאיו, משום ש"אמר ראובן טב למנפל ליה לגו גובא דנחשין ועקרבין, ולא יתמסר בידא דשנאוי דלא מרחמי עליה, מכאן אמרו יפיל בר נש גרמיה לאשא או לגובא דנחשין ועקרבין, ולא יתמסר בידא דשנאוי, דזעירין אינן דיכלי לאשתזבא". ע"ש. וביארו המפרשים (ראה מתוק מדבש שם, עמוד ע' בספר, בשם רמ"ק ורח"ו) כי אין הקב"ה מסיר כח הבחירה מן האדם, אבל נחשים ועקרבים אינם בעלי בחירה ובקל אפשר להנצל מהם. וה"נ דכותה שאותם המחבלים זורקים את הטילים בשעה שרוצים לפי בחירתם. והבן.

ז. ויש לי להביא ראיה לחילוק זה שבין אם נתבטל מהמצוה לגמרי לבין אם לא נתבטל, ממה שכתב רש"י במסכת יומא (דף פח. ד"ה ידאג) על מה שאמרו הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה: שמא לא קיבלו תעניתו, והשביעוהו במה שבידם להשביעו, "כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו". ע"כ. והדימוי הוא שכיון שנגרמה לו טומאה ביום הקדוש מראים לו שלא קבלו תעניתו. וכמו שכתב הטור (סימן תרטו). והוא כדברינו שבדבר שיש לו דיחוי גמור

יח _____ המפסיק תפילתו בגלל אזעקה אם נחשב כקיתון על פניו ◊ גם אני אוהב

מקיום המצוה אינו סימן טוב. וה"נ ושופך קיתון על פניו. ע"כ. משמע
נדחה מטהרתו. שרק מפני שנדחתה ברכתה לגמרי, הא
לאו הכי לית לן בה.

ח. ועוד מצינו בתשובת חתם סופר
(ח"א או"ח סימן קב) אודות הפסד
ברכת הלבנה מפני התכסות הירח,
שכתב בזה הלשון: ועכ"פ לא מסמנא
מלתא טבא כשמתכסה "שלא יכולים
לברך עליה" כעבד שבא למזוג כוס

בכבוד רב
משה יוחאי רז

סימן ד

השתתפות גבאים בתפלה בזמן הקורונה

כ"ח בתשרי התשפ"א

לטיפול במגפה, ולקראת ימים נוראים
דשנת תקצ"ב נתפרסמו תקנות והוראות
על ידי הועדה בהסכמת הגרעק"א,
ונדפסה בספר פסקים ותקנות
מהגרעק"א, ובשו"ת רבי עקיבא איגר
מהדורת מכון ירושלים חלק חמישי.
ומדבריו שם יש ללמוד כמה הלכתא
גבירתא לימינו אנו.

והנה שם הורו הרבנים לעשות גורל
ומחצית מן הקהל יתפללו בבית
הכנסת בראש השנה ומחציתם ביום
הכפורים. והטילו גורלות לצורך כך,
כמבואר שם בסעיף א-ב.

ומכל מקום הורו, שהגבאים ושומרי
משמרת הקודש ישתתפו בכל
התפלות, הן בראש השנה הן ביום
הכפורים. וזה לשון התקנה: הגאב"ד
נ"י ודיינים קבועים "והגבאי החודש
דבהכנ"ס" והמשועבדים דבהכנ"ס
והעומד לסגן כל השנה כמנהגנו פה,
וכן בעלי תפלות והתוקעים ביוםם, וכן
בעזרת נשים הרבנית תי' וגבאות בכל
ביהכנ"ס - "ישמרו על מקומותיהם הן

לכבוד ידידי המאור הגדול, כמהר"ר
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,
מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף
החדש" על המועדים.

שלום וישע רב,

קבלתי מכתבו אשר שאלני בזה
הלשון: הסתפקתי בשעת
הקורונה כשעשו מגבלות להתפלל רק
עשרה אנשים בתוך הבית הכנסת,
והשאר יתפללו מחוץ לבית הכנסת,
ועשו תור עם המתפללים בכל תפילה,
איזה עשרה יתפללו בתוך הבית
הכנסת, האם הגבאי יתפלל בכל
המנינים בתוך הבית הכנסת, ויהיה
תמיד אחד מהעשרה, או שראוי בכל
מנין למנות גבאי זמני אחר רק לתפילה
זו, שיזכו כולם להתפלל בתוך הבית
הכנסת. עכ"ל השאלה. ואשיבו הנלע"ד
בס"ד.

הנה נודע שבשנת תקצ"א היתה מגיפת
חולירע רח"ל בפוזנא, והגאון רבי
עקיבא איגר זצ"ל הקים ועדה מיוחדת

כ. _____ השתתפות גבאים בתפלה בזמן הקורונה ◊ גם אני אוֹדֵךְ

בראש השנה והן ביום הכפורים", גם להשתתף בכל התפלות. ונראה שאפילו אם לפי ההגדרה הנ"ל היו צריכים נשותיהם של הגבאים קיבלו מעלה לוותר עליהם. עכ"ל. זאת. ומזה נלמד לנידון השאלה.

ומכאן שדעת הגאון רבי עקיבא איגר בברכה רבה
היתה שהגבאים זכאים משה יוחאי רז

סימן ה

ברכת שהחיינו על פרי לאחר ששתה את מימיו

בס"ד. י"ט בחשון התש"פ

יברך שהחיינו או שהפסיד ברכתו כיון ששתה את מימיהם.

והשבתי כי כיון שהשותה מיץ היוצא מפירות שנסחטו אינו מברך עליו שהחיינו, מהטעמים המבוארים להלן. הלכך לכתחילה לא ישתה מי הפירות עד שיאכל את הפרי עצמו ויברך עליו שהחיינו ורק אחר כך ישתה את מימיו. אמנם אם נזדמן ששתה מי הפרי ועדיין לא אכל ממנו, אזי כאשר יבוא לאכול את הפרי יברך עליו שהחיינו. מלבד ביין ושמן שאין רשאי לחזור ולברך שהחיינו על הפרי אחר שבירך על שתייתם. ואבאר הדברים בס"ד.

ברכת שהחיינו כשלא בירך בראשונה

א. ותחלה וראש אעתיק לשון תשובת הרדב"ז חלק א' (סימן שיט) בענין ברכת שהחיינו כשלא בירך בפעם הראשונה. וז"ל: שאלת ממני אודיעך דעתי במי שאכל פרי חדש ושכח ולא בירך שהחיינו, אם חוזר ומברך כל עוד

למע"כ ידידי היקר, חובר חיבורים מחוכם, הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

קיבלתי שאלתו (מתאריך ב' בחשון תש"פ) האם יש לברך שהחיינו על הפרי אחר שכבר שתה מיץ מאותו פרי. ואשיבהו דבר כפי השגת ידי בס"ד.

הנה כיוצא בזה נשאלתי אודות מי שאוכל רימונים בראש השנה ורוצה לברך עליהם שהחיינו, האם אפשר לסוחטם ולברך על המיץ היוצא מהם שהחיינו. ואם שתה מהמיץ, האם איבד ברכת שהחיינו, ואם כן עדיף לשמרם עוד כמה ימים ולברך על אכילתם בליל ראש השנה. או שאין השתייה מגרעת ועדיין יוכל לברך בשעת האכילה. וכן אודות תפוזים חדשים שעשו מהם "שייק", ואחר כך רוצה לאכול מהתפוזים עצמם, אם

כב _____ ברכת שהחיינו על פרי לאחר ששתה את מימיו ◇ **גב אני אודך**

בזה"ל: שאלה, מי שאכל הפרי ולא בירך עליו שהחיינו, אם יברך באכילה שניה. תשובה, אין לך בו אלא חידושו שלא נהגו לברך אלא בשעת אכילה, וכיון דאדחי אדחי. ע"כ. ועיין במגן אברהם (סימן רכה ס"ק ט).

ומתבאר בדבריהם שכאשר נהנה אדם מאכילת הפרי ושכח לברך שהחיינו, שוב לא יברך. ומעתה אם נאמר שמברכים שהחיינו על שתיית מי פירות כמו שמברכים על אכילת הפרי עצמו, אם כן בנידון השאלה אם לא יברך על השתייה הפסיד את ברכת שהחיינו. אפס כי אם אין ברכת שהחיינו על מי פירות אזי יש לצדד דהשתייה לא תפסידהו ברכה שעל האכילה.

מי פירות נחשבים זיעה בעלמא

ב. ותחלה נדון אם מברכים שהחיינו על שתיית מי פירות. הנה בברכות (דף לח.): אמר מר בר רב אשי האי דובשא דתמרי מברכין עילויה שהכל נהיה בדברו, מאי טעמא, זיעה בעלמא היא. ופירש רש"י: זיעה בעלמא הוא, ואינו פרי לברך עליו בורא פרי העץ. ע"כ.

וכתבו התוספות (ד"ה האי): וכן משקין מכל מיני פירות, בר מתירוש

שעדיין לא נתעכל כדין ברכת הנהנין. תשובה, מסתברא לי דזה נקרא 'מעוות לא יוכל לתקון', דבשלמא ברכת הנהנין נתקנה על ההנאה לבד, לפיכך כל זמן שלא נתעכל המאכל עדיין נהנה בו ויכול לברך עליו, אבל ברכת שהחיינו לא נתקנה אלא על הראיה במה שלבו שמח, ואחר שאכלו אינו רואה את כל מאומה בידו לברך עליו. תדע שהרי הברכה חלה עליו משעת הראיה, כדאמרינן הרואה פרי חדש מברך וכו', אלא שמקצת הפוסקים אמרו שמסדר שתי הברכות בשעת אכילה מידי דהוה אומן של סוכה. ומ"מ הכל מודים שעיקר הברכה על הראיה והראיה כבר עברה, ואפילו יחזור ויאכל מאותו הפרי אינו חוזר ומברך שהחיינו, שהרי כבר עבר זמן ברכתו. וכן לדעת האומרים דמברך עליו בשעת ראייתו אם ראה אותו ולא בירך אף על פי שחזר לראות אותו אינו מברך, שהרי אין זה פרי חדש אצלו לפי שכבר ראהו. וכ"ש ברכה זו אינה מן החיוב כאשר כתבו המפרשים, שאין לנו ליכנס בספק ברכה לבטלה משום ברכה של רשות, וכ"ש שאין אני רואה ספק אלא ודאי ברכה לבטלה הוא, שאחר שאכלו אין לו בו תורת ראייה וזה ברור. עכ"ל.

ובשו"ת הלכות קטנות לרבי יעקב חאגיז (חלק א סימן רל) כתב

ויצהר, כדאמרינן גבי ערלה, ולאפוקי מהלכות גדולות שפירש דמיירי שנתן לתוכן מים. ע"כ. וכן היא דעת רבנו יונה (דף לח.) והרא"ש (פ"ו סימן יב). וכן פסק הרמב"ם (פרק ח מהלכות ברכות ה"ד). וז"ל השלחן ערוך (סימן רב סעיף ח): דבש הזב מהתמרים, מברך עליו שהכל. וכן על משקין היוצאין מכל מיני פירות, חוץ מזיתים וענבים, מברך שהכל. ע"כ.

שהחיינו על פירות מרוסקים

ג. ומעתה, כיון שירדה ברכתם להיות ברכת "שהכל", לפי שהם זיעא בעלמא, אין לברך עליהם שהחיינו, וכמו שכתב הגאון רבי אברהם חיים איינהארין בספר ברכת הבית (מונקאטש תרע"א. שער כד אות כט, דף סו ע"א), וז"ל: על פירות המרוסקים לגמרי או על המשקה היוצא מהם חוץ מתירוש, אין מברכין שהחיינו, אך אם לא נתרסקו לגמרי וניכר עדיין מקצת פרי מברכין. כן נ"ל. ע"כ. ובשערי בינה שם (אות כה) כתב הטעם: במרוסק לגמרי אין מברכין דיצא מתורת פרי, ולא תקנו רק בפרי, וגם אין ניכר בין חדש לישן. וה"ה במשקה היוצא מהם דלאו בכלל פרי הוא, חוץ מהיוצא מהזיתים וענבים.

ע"כ. ומילתא דמסתברא הוא שכיון שאין בו תורת פרי, אין עליו ברכת שהחיינו. [אמנם בעיקר דינו, פרי מרוסק שלדעת הש"ע (סימן רב ס"ז) מברכים עליו העץ, אזי גם יברך שהחיינו, וכמו שהעיר בספר הלכה ברורה (סימן רכה בירור הלכה אות מו). אבל עיקר סברתו נכונה לענין משקה הפירות].

ד. וכן משמע גם במסכת פסחים (דף כד:) על מה ששנינו (תרומות פ"א מ"ג) אין סופגין את הארבעים משום ערלה, אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד. ואמר אב"י דהטעם משום דזיעה בעלמא הוא. ופירש רש"י (ד"ה שפיר): דלאו פרי אכל. ע"כ. וכיון שאינו פרי אין לברך עליו שהחיינו. וזה מוסכם בפוסקים שאין מברכים שהחיינו על מי פירות. וכעת (חשון תש"פ) נדפס שו"ת יחיה דעת חלק שביעי, מכתב ידו של מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, ושם בסימן לד נדפסה תשובה משנת תש"ז, שכתב מו"ר שאין לברך שהחיינו על מי פירות, מטעם שאין מברכים עליהם אלא שהכל, דזיעה בעלמא הוא. ע"ש. וכן פסק בחזון עובדיה ברכות (עמוד קכו). וכן העלה הג"ר אשר חנניה זצ"ל בשו"ת שערי יושר ח"א (סימן לב אות ג), וכן

כד _____ ברכת שהחיינו על פרי לאחר ששתה את מימיו ◇ גם אני אוֹדֵךְ

העלה בשו"ת שבט הקהתי ח"ד (סימן עג).

אם שתיית המיין פוטרת מברכת שהחיינו

ה. ואחרי הודע אותנו כי אין לברך שהחיינו על מי פירות, מעתה נצא לדון אם שתיית מי הפירות תפטרהו מברכת שהחיינו על מה שיאכל אחר כך.

הנה הגאון רבי פנחס רפאל די שיגורא, הפרד"ס, בספרו העצום "אות היא לעולם" ח"א (אזמיר תרט"ז, מערכת ב אות לה, דף ט"ל ע"ד והנמשך), נשאל בכיוצא בזה, והאריך בזה בכמה וכמה דפים, ואביא מקצת דבריו השיכים לנידון דידן.

דברי הרב "אות היא לעולם"

ותחילה עלה על דעתו ללמוד מדברי הרדב"ז בתשובה הנזכרת שכתב שאחר שכבר ראה את הפרי ולא בירך עליו שוב לא יברך, וגם מטעם דברכה זו רשות. אלא שהאריך לדון בטעמים אלו, ואחר כך כתב (דף מ ע"ג ד"ה והרב) שאין ראיה מדברי הרדב"ז, וכתב: ומסתיין אם אכל ולא בירך דיש בידו שתים דראה את הפרי ואכלו שנהנה בראיה ובאכילה, אה"נ דאין

מברך עוד על אותו פרי, אבל למי שלא נהנה מן הפרי עצמו רק מן המים אשר זבו ממנו - שפיר יכולין אנו לומר שיאכל הפרי ויברך. ע"כ. ושוב רצה לדמות זאת למ"ש תרומת הדשן (סימן לג) על אודות מי שאכל ענבים חדשים ובירך עליהם שהחיינו, כשישתה אח"כ תירוש אם צריך לברך שנית. ושוב האריך בזה בכמה וכמה פלפולים ומשא ומתן בדברי הפוסקים שעסקו בדברי תרומת הדשן, ואחר כך כתב (דף מב ע"ג ד"ה ומעתה) דשתה תחילה מי הפרי, הדבר שנוי במחלוקת, דלסברת תרומת הדשן יברך כשבא לאכול מהפרי עצמו, ולסברת החולקים אינו מברך ודומה להרדב"ז והלק"ט (הובאו לעיל אות א) דסבירא להו שאם אכל מהפרי ושכח ולא בירך לא יברך עוד. ושוב כתב (דף מב ע"ד ד"ה ואולם): ואולם יש צד לומר דהך דנ"ד לכ"ע צריך לברך זמן באכילת הפרי, והיינו דכל כי האי דס"ל למוהר"י מולן ודעימיה לברך היינו דוקא כשכבר בירך על אחד מהם, מש"ה קאמר דלא יחזור ויברך עוד הפעם, אך כשלא בירך כלל כנ"ד ס"ל דיברך, דמי זה הוא שיכול לומר דהגם שלא אכל גוף הפרי כי אם המים שיצאו ממנו ולא בירך שהחיינו שיהא כמו היכא שאכל מהפרי עצמו ולא בירך דשוב לא יברך.

וכתב עוד (שם ד"ה ועוד) דאין לדמות נ"ד ליינן ושמין, שגדלה מעלתם וחשיבותם, והיה ראוי לברך עליהם העץ, לכן היה מקום להסתפק בהם על ברכת שהחיינו, מה שאין כן במים היוצאים מפירות אחרים שברכתם שהכל לפי שהם זיעה בעלמא. ולכן העלה (דף מג ע"ג ד"ה ומעתה) שאם שתה מי הפרי ועדיין לא אכל מהפרי עצמו, יש לו לברך שהחיינו כשיבוא לאכול את הפרי, דשתיית מי הפרי לא חשיב כמו שאכל מהפרי עצמו, וכמו שלא נחשב פרי לענין הברכה הוא הדין לענין ברכת שהחיינו. והוכיח כן משו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן מג) בענין שהחיינו על הבוסר.

אם ישתה לכתחילה בלא שהחיינו

ו. והנה דבריו נאמרו אודות מי שכבר עבר ושתה טרם שאכל מן הפרי, ותחילה צידד לומר דאפילו לכתחילה יכול אדם לשתות מי הפרי בלי ברכת שהחיינו, ולברך אחר כך בעת האכילה, ונתן לזה טעם. ושוב כתב (דף מג ע"ד ד"ה אך) ש"מהיות טוב ועל צד החסידות נראה ודאי שיזהר האדם שלא לשתות מי הפרי בטרם אכילת הפרי עצמו". אלא שלמעשה כתב: וכד דייקנן שפיר, נראה דלאו על צד החסידות דוקא, כי אם לפום קושטא

דמלתא ולפום דינא, צריך ליזהר שלא לשתות מי פירות בטרם אכילת הפרי עצמו, ועל דרך שכתב מוהרי"ל לענין תירוש וענבים דהיה מונע מלאכול ענבים עד שהיה שותה תירוש חדש, הביא דבריו המג"א ז"ל בסימן רכ"ה ס"ק י"א ע"ש, אבל במקרה שנזדמן לידו דשתה מי הפרי אין ספק דיאכל אחר כך הפרי עצמו ויברך עליו זמן בלי שום פקפוק בדבר גם ברוך יהיה. ע"כ. ומסקנת דבריו הובאה בספר זכרנו לחיים ח"א (שאלוניקי תרכ"ז). מערכת ש אות א, דף יד ע"א).

חילוק בין יין ושמין לשאר מי פירות

ז. גם הלום ראיתי בספר "גנזי ברכה" לרב אחא"י גאון הרב פנחס רז שליט"א (סימן טז) שהאריך בסוגיית דובשא דתמרי הנז' ובדין מי פירות ובשיטות הראשונים בזה, לא הניח פינה וזוית, ושם (אות ז) הביא דברי הרב אות היא לעולם, וביאר דדבריו הם רק במי שאר פירות דחשיבי זיעה בעלמא מאיזה טעם שיהיה, אך מי ששתה יין ולא בירך שהחיינו, בזה לא יוכל לחזור ולברך כיון דנכנס למחלוקת הראשונים. דלפי טעם הר"מ ועוד [שהביא שם לעיל מיניה] שיהיה לא חשיב זיעה בעלמא אלא מגוף הפרי כיון שדרכן היה לסוחטו ולא חשיב

כו _____ ברכת שהחיינו על פרי לאחר ששתה את מימיו ◇ גם אני אוֹדֵךְ

זיעה, א"כ חשוב כאילו שאכל מהפרי עצמו ולא יברך שהחיינו וכמ"ש הרדב"ז. ולטעם הריטב"א והתוספות דזה מגזירת הכתוב שנידון כהפרי ולעולם זיעה בעלמא הוא, א"כ מצי לברך, דגם זה לא חשיב כאוכל מהפרי עצמו. ומ"מ מפני ספק ברכות לא יחזור לברך שהחיינו. וכן פסק השלחן ערוך (סימן רכה סעיף ה) ע"ש. ובמסקנת דבריו העלה הרב גנזי ברכה כדעת הרב אות היא לעולם, וז"ל: השותה מי פירות של פרי חדש עד שלא בירך על הפרי ברכת שהחיינו, כשחוזר ואוכל את הפרי יברך שהחיינו, מלבד ביין ושמן שאין רשאי לחזור ולברך שהחיינו על הפרי דכיון שלא בירך מתחילה הפסיד את הברכה. ע"כ. וכן עיקר.

שהחיינו במי פירות תלוי במחלוקת

ח. אחר הדברים האלה מצאתי לידידי הרה"ג רבי יהודה משה יוסף שליט"א בשו"ת הרי יהודה חלק שני (חאו"ח סימן יז) שדן בשאלה הנזכרת, ושם (אות א) ביאר שעצם ברכת שהחיינו על מי פירות תלויה במחלוקת הפוסקים במי פירות שבאו על ידי סחיטה או ע"י בישול, אם בגדר פרי נינהו ואינם בכלל מה שאמרו בגמרא (ברכות לח.) זיעא

בעלמא נינהו, דלא אמרו כן אלא במשקה שזב מעצמו מהפרי, אבל מה שבא ע"י סחיטה הרי עצמו של הפרי הוא, או דילמא כל משקה שבא מהפרי בכל צד שיהיה הוא בכלל זיעא בעלמא. [והאריך בסוגיא זו שם בסימן ז (ענף ד-ה)]. ואם נאמר שמשקין אלו מכלל פרי הן, יהיה שייך בהן את כל דיני ברכת שהחיינו השייכים בפירות, ואע"ג שנשתנו ממראהן ונעשו משקין לא אכפת לן, דמעיקר תקנת חז"ל בברכה זו נראה דלא בעו שיאכל את הפרי כצורתו, אלא הברכה באה על הזמן והעונה שנתחדשה ובאה, והפירות החדשים מעידים על כך שהגיע זמן ותקופה חדשה, שיש שינוי בעולם בסוגי הפירות המתחדשים ובאים מעונה לעונה. תדע שעיקר הברכה לא נתקנה אלא על ראיית הפרי וכו'. נמצא אתה למד ששורש סיבת ברכה זו הוא על חידוש התקופה, וכ"כ בתשובות מהרי"ק החדשות (סימן רעא) שעל חידוש הזמן באה הברכה. ולפי זה די לן במשקין שנמצאים לפנינו ושותה מהן, והרי זה שעת אכילת הפרי. אלא שכל זה למאן דסבר שמשקין אלו גדר פרי יש להם, אבל למאן דאמר דזיעא בעלמא נינהו אין לברך עליהם שהחיינו. והרי שהדבר תלוי במחלוקת.

קושיא לשיטת הרב אות היא לעולם

ט. ולפי זה הקשה (באות ז) על דברי הרב אות היא לעולם שכתב דכיון שברכת מי פירות שהכל, לכך יוכל לברך על הפרי שהחיינו אף אחר ששתה ממי הפירות, אמאי לא זכר שר דמה שאמרו שמי פירות מברך עליו שהכל הוא שנוי במחלוקת ולא אליבא דכו"ע, וכיון שלשיטת חלק מהראשונים מי סחיטת פירות ובישולין ברכתן בפה"ע, הרי דכפרי הוא לדידהו ואם שתה משקין לא יוכל לברך שהחיינו אח"כ באכילת הפרי. ומזה עמד לתמוה גם על דברי הרב גנזי ברכה נר"ו שחילק בין יין למי פירות דזיעא בעלמא הם, משא"כ יין שי"א שהוא כפרי וסב"ל, וכנ"ל, דהלא גם במי פירות איכא פלוגתא. ע"כ. ואשר על כן העלה שאם שתה מי הפרי שוב לא יוכל לברך שהחיינו על אכילת הפרי, מחמת המחלוקת. רק שצידד (באות ו) לברך מטעם ספק ספקא. ע"ש.

יישוב שיטת הרב אות היא לעולם

י. אמנם אנכי בעניותי לא כן עמדי, ונראין דברי הרב אות היא לעולם, דהן אמת שעיקר דין שהחיינו על מי פירות ניתן לתלותו במחלוקת, אולם הרב אות היא לעולם, סובר דכיון

שלמעשה אינו חשוב פרי לענין הברכה, יהיה מאיזה טעם שיהיה, כך אינו חשוב פרי לענין ברכת שהחיינו, וכמו שתראה באר היטב בדבריו (דף מג ע"ג ד"ה ומעתה וד"ה הנה), וכתב שאין בזה פקפוק. וגם אחר כך כשהביא את דברי החיד"א לענין גרעיני פירות, עדיין עמד בדעתו על מי פירות, כאשר יראה הרוואה בהמשך דבריו (דף מד ע"א ד"ה עוד).

טעם שאין לחוש לסב"ל

יא. ועל מה שהעיר על דברי הרב גנזי ברכה, מצד שיש מחלוקת גם על ברכת מי פירות, ראיתי לרב אחא"י במכתב להרב הרי יהודה שכתב לבאר סברתו בזה, ויש בדבריו יישוב גם לדברי הרב אות היא לעולם. וז"ל: אודות מה שתמה כת"ר שהרי גם בשאר מי פירות נחלקו הפוסקים כמו שהבאתי שם ריש הסימן. אפרש שיחתי בזה, כי כתבתי דברים אלו לפי סברת השו"ע (סימן רב ס"ח) שסתם כדעת רוב הפוסקים שמי פירות חשיבי זיעה בעלמא ולא בכלל פרי הם, וכבר הבאתי שם שדעת רוב הפוסקים כן היא, שגם בה"ג שחילק בין זב מעצמו לזב ע"י כתישה, כבר ביארו שבזב ע"י כתישה גרע טפי וכל שכן שנחשב לזיעה בעלמא. וזה לשון הבית יוסף

כח _____ ברכת שהחיינו על פרי לאחר ששתה את מימיו ◇ גם אני אוֹדֵךְ

(סימן רב): ונראה שדייק רבינו [הטור] לכתוב ועל דבש הזב מהם שהכל לומר דאפילו בזב מברך שהכל וכל שכן ביוצא ע"י כתישה. עכ"ל. הנך רואה דמרן ז"ל פשיטא ליה מילתא דבזב על ידי כתישה לא הוי כעיקרו של פרי, והחידוש הוא יותר בזב מאליו. ונמצא איפוא, דמה שפסק בשולחן ערוך לברך על מי פירות שהכל נהיה בדברו, לא מתורת ספק הוא, אלא מתורת ודאי. וראיה פשוטה לזה, שהרי בכלל מי פירות יש מיץ רימונים וכד' שהוא מז' המינים, ואם מתורת ספק הוא, הוה ליה למרן להחמיר ולפסוק בו שלא ישתנו רק בתוך הסעודה, כמ"ש בדין מים שנתבשלו בהם פירות (סימן רב סעיף יא), אלא ודאי שמתורת ודאי הוא דפסק בשו"ע כן, אלמא פשיטא ליה דמי פירות זיעה בעלמא הן. ואמנם סברת הראב"ד המובא ברשב"א (ברכות לח.) היא שבזב ע"י כתישה הוי כעיקר פרי, וכן הביא סברא כזו במאירי, אכן רוב מנין ורוב בנין רבותינו הראשונים לא ס"ל הכי כמו שכתבתי שם, וכבר השיגו הרשב"א והמאירי שם בהשגות גדולות על סברא זו, ועל כן תפסתי למילתא דפשיטתא את סברת מרן הק' שס"ל בבירור דמי פירות סתם זיעה בעלמא הם. וידוע מ"ש הגחיד"א בספר חיים

שאל (סימן רטו) שגם בספק ברכות העושה כדעת מרן אין מזניחין אותו. ובר מן דין כבר כתב הגר"י ידי בברכת יוסף ח"ב (סימן א) שכשרוב הפוסקים סוברים שצריך לברך, וכן היא גם דעת מרן, אין אומרים סב"ל ומורים לברך. וע"ע להגר"מ הלוי בברכת ה' ח"א (עמוד עח) שהביא כמה סמוכות לדבריו. ע"ש. ולפע"ד כלל ברור הוא זה, כי כמעט בכל הלכה וסוגיא תמצא איזה שיטות שעל פיהם ישתנה הדין, ואם באת לומר סב"ל על כל שיטה ושיטה לא מצאת ידיך ורגליך, ויהיה דין כל הברכות שהכל נהיה בדברו, שהרי אומרים סב"ל נגד מרן. אלא על כרחך ככללו הפשוט של הרב ברכת יוסף שכאשר יש רוב ראשונים וגם הסכמת מרן, תו לא חיישינן למיעוטא. ועל כן בדין מי פירות שהדבר פשוט למרן שיש להם גדר זיעה בעלמא ואינם מגוף הפרי, ובב"י לא טרח להזכיר סברת הראב"ד (הגם שראה שיטת הרשב"א על ברכות) ולא חש לזה כלל, א"כ אין לומר בזה סב"ל ודאי, וכך נדון אותו לכל דבר כזיעה בעלמא. ולכן אם בירך שהחיינו על מי הפרי יברך שנית על הפרי עצמן. משא"כ גבי יין ושמן שזה תלוי באשלי רברבי כמו שהארכתי שם, ואף בדעת מרן אין לנו הכרע איזה

מסקנא דמלתא

יב. זאת תורת העולה, כי נכון
לכתחילה שלא לשתות את מי
הפירות לפני אכילת הפרי, אלא יקדים
לברך שהחיינו על אכילת הפרי ורק
אחר כך ישתה את מימיו. אמנם אם
כבר שתה ממיץ הפרי ועדיין לא אכל
ממנו, אזי כאשר יבוא לאכול את הפרי
יברך עליו ברכת שהחיינו. ואמנם אם
שתה יין מענבים חדשים או שמן
מזיתים חדשים אינו רשאי לחזור
ולברך שהחיינו על אכילת הפירות.

ביקרא דאורייתא, דושה"ט
משה יוחאי רז

סברא נקט בהם, אם סובר שאינם פרי
רק שהתורה החשיבתם, או שהם
נחשבים כגופו של פרי ממש. ועל כן
בזה לא יברך על הפרי כשבירך על
היין. עכ"ל השייך לעניינו. ובזה יש
גם די השב על מ"ש בספר הלכה
ברורה (סימן רכה בבירור הלכה אות
מה).

שוב יצא לאור קובץ האוצר (גליון מד)
וראיתי שם לידידינו הרה"ג רבי
מתתיהו גבאי שליט"א שהאריך בנידון
דידן (עמוד רח), וכתב בשם הגאון רבי
ניסים קרליץ כפי המבואר בדברינו
בס"ד.

ל _____ בדיקת קורונה בערב שבת ◊ גם אני אודך

סימן ו

בדיקת קורונה בערב שבת

לכבוד מרן הגרמ"י רז שליט"א

האם מותר לעשות בדיקה אם יש לו קורונה ל"ע בסוף שבוע, או שיש חשש שיעבדו על זה במעבדה בשבת קודש.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון האדיר והעצום מורינו הרב משה יוחאי רז שליט"א

ליל ז' בתמוז תש"פ

שבת. וכמו שאמרו במסכת שבת (דף

יט.): תנו רבנן אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת. ע"כ. ונתבארו בזה כמה טעמים בראשונים. ורבנו זרחיה הלוי, הרו"ה, בחיבורו המאור הקטן (שמסביב לרי"ף דף ז

ע"א) כתב: ולי נראה טעם אחר בין בזו בין במה שאמרו אין צריך על עיירות של נכרים, דכולהו מקום סכנה הוא, וכל שלשה ימים קודם לשבת קמי שבתא מקרי, ונראה כמתנה לדחות את השבת, מפני שאין דבר שעומד בפני פקוח נפש, והוא הדין להפריש במדברות וכל מקום סכנה שאדם עתיד

לכבוד ידידי הנעלה, המאור הגדול, כמוהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

שלום וישע רב,

אודות שאלתו אם מותר לעשות בדיקה אם יש לו קורונה ל"ע בסוף שבוע, או שיש חשש שיעבדו על זה במעבדה בשבת קודש.

אמת הדבר כי מצינו שאסרו לעשות מלאכות מסוימות לפני שבת, אם עלולים להגיע בעטיין לחילול

לחלל בו את השבת. עכ"ל. ומתבאר שיש להמנע מדברים הנזכרים למרות שעושה אותם בזמן המותר, כיון שיכול לבוא על ידן לחילול שבת. ועיין עוד כיוצא בזה במה שכתב הרמב"ם בהלכות אישות (פרק י הלכה יד): אין נושאים נשים לא בערב שבת ולא באחד בשבת גזירה שמא יבוא לידי חילול שבת בתיקון הסעודה. ע"כ. ועוד כהנה.

והנה לכאורה לפי זה היה מקום לומר שכיון שעל ידי הבדיקה יגרם חילול שבת לצוות המטפל בבדיקה, ויתכן גם שאם ימצא חיובי יתקשרו אליו בעצם יום השבת להודיעו על הדבר, ונמצא שנגרם בזה חילול שבת.

ואולם זה אינו, ושאני נידון השאלה, שהרי כיון שאילו באמת אותו הנבדק אכן חיובי לנגיף, אזי אם אינו יודע זאת עלול הוא לצאת ולבוא בין האנשים ושמא ידבקו ממנו. ומה גם שישנם אנשים הנמצאים בקבוצות סיכון שעלולים בנקל להכנס מזה

לסכנת חיים ח"ו, ולכן חובה עליו להבדק ויפה שעה אחת קודם. ומה שיעבדו על זה בשבת, אין בזה חשש כלל ועיקר, לפי שיש בזה ספק פיקוח נפש, וספק פיקוח נפש דוחה את השבת (יומא פד:). ועל כגון זה יש לומר חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה (יומא פה:).

ולכן הדבר פשוט שאם יש לאדם תסמינים המורים על צורך בבדיקת קורונה, יש לו לעשות הבדיקה תיכף ומיד כשנדרש לזה, ואין לו לחשוש שמא יגרם על ידי כך חילול שבת.

והשי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים, וברחמיו הרבים יבטל מעלינו כל גזרות קשות ורעות, ובקרוב בימינו תושע יהודה וירושלים תשכון לבטח. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

לב _____ קידוש בחד פעמי שהתייקר ◊ גם אני אודך

סימן ז

קידוש בחד פעמי שהתייקר

לממן שר התורה האמיתי רבי משה יוחאי רז שליט"א

עתה שהתייקר מאד החד פעמי האם לכו"ע יהיה אפשרות לעשות קידוש על כוס חד פעמי.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזו מה שהשיב לי הגאון האדיר והעצום מורינו הרב משה יוחאי רז שליט"א

בס"ד, ליל י"ג בכסלו תשפ"ב

קידוש על כוס חד פעמי. ואשיבנו כפי

אשר יעזרני השי"ת.

לכבוד מעלת ידידי המופלא, וכתר שם

טוב עולה, חובר חבורים מחוכם,

מהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ

שליט"א, בעל "גם אני אודך".

נטילת ידיים בכלי חד פעמי

א. הנה לענין מצות נטילת ידיים מצינו

שיש חיוב ליטול בכלי, וכמו

ששנינו במסכת ידיים (פ"א מ"ב): ככל

הכלים נותנין לידיים וכו', אין נותנין

לידיים לא בדפנות הכלים ולא בשולי

המחץ ולא במגופת החבית, ולא יתן

לחבירו בחפניו. מפני שאין ממלאין

ואין מקדשין ואין מזין מי חטאת,

"ואין נותנין לידיים אלא בכלי". ע"כ.

וכן אמרו בחולין (דף קז.) דקפדי

אמנא. והטעם לזה כתב הרשב"א

בדבר שאלתו אם עתה כאשר שולטנא

דערב-רב אשר שמו על דגלם

להצר רגלי לומדי התורה בעוה"ר,

ובין גזרותיהם הראשונות היתה העלאת

המס על יבוא כלי החד פעמי בסכום

גבוה מאד. וזה גרם לעליית מחירים

גדולה. ונפשו לשאול הגיעה אם לעת

כזאת יהיה אפשרות לכו"ע לעשות

שלום וישע רב,

אם חד פעמי נקרא "כלי"

ב. אלא שכתב להעיר שם (אות ג) דהלא כלים הללו "חד פעמי" שמם ואדעתא דהכי עבדו ליה בבית החרושת. וא"כ לכאורה אינן בשם "כלים". ועד כאן לא הכשרנו "כל הכלים" כנזכר במשנה, אלא כשהן כלים רגילים שמשמשים בהן "תדיר" פעם אחר פעם. אבל הללו שאינן אלא לפעם אחת שמא אינן "כלים". תדע, דמצאנו לחכמי דורות האחרונים שהקלו פתיחת בקבוקים וקופסאות בשבת ללא חשש עשיית מנא וטעמם ונימוקם עימם לפי "שרגילים להשליכין אחרי הרקתם" אזי אין כאן "מנא" ואין כאן ממילא "תיקון מנא". והגם שיש מחמירים, מ"מ רבים ושלמים משלומי אמוני ישראל נהגו להקל כוונתיהו דהמקילים. וגם מצאנו בענין "טבילת כלים" שכתבו באחרוני הדורות, שכלים הבאים עם "תכולת אוכל" כמו ירקות כבושין או בקבוקים, שכל אלו א"צ טבילה אע"פ שהמה תוצרת הגוי. והיינו כיון שאינן עשויין לשימוש תדירי אינן "כלים" וזהו אפילו לקולא. וממנו נלמד לאידך גיסא להחמיר שכלים הללו אינן "כלים" וממילא אינן כשרים לנט"י, כל שלא ייחדן מיהא.

(חולין שם) בשם בה"ג דרבנן אסמכוה [לנטילת ידים] על מי חטאת. אי נמי על קידוש ידים ורגלים במקדש. והובא בבית יוסף (או"ח סימן קנט). ומבואר בשלחן ערוך (שם סעיף ד) דבעינן כלי שיושב בלי סמיכה וגם שיהיה עשוי לקבל משקים. ע"ש.

ועל פי זה כתב אאמו"ר עט"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א בספרו שו"ת מציון אורה ח"ב (חאו"ח סימן ח) שכלים הנקרא "חד פעמי" שרגילים להשתמש בהם ואחר השימוש משליכין אותם, שפיר הוי "כלי" לנטילת ידים, שהרי "עשויים לקבל משקים", והגם שמשליכין אותם אחרי השימוש, מ"מ ראויים לשימוש רב פעמי ורק מפני שמחירם זול משליכין אותם מיד. וגם הרי יש להם "בית מושב" כדין חמת וכפישה. ולכן שפיר הוו "כלי". ומה שהם עשויים מניילון או מנייר וכדומה וגם מתקפלים ואפשר לקמטן מרוב רכותן, מ"מ אין זה מגרע משם "כלי", שהרי גם עור ניתן לקמטו, וכשר כמ"ש הש"ע שם. וכן שק וקופה היו כשרים אלמלא היו עשויין לקבל משקין. ואשר על כן גם כלים מ"נייר" אם אין המים זבים מהן שפיר מיקרו "כלים" לנט"י. וכן כל כיוצ"ב אם עשויין לקבל משקין.

שער הציון (שם אות יד) "דאם יש נקב בשולי הכוס אין שם "כוס" כלל והוא לעכובא אם אין מחזיק עי"ז רביעית". דזה אינו, דלא מצינו דין כלי רק בנט"י כאמור. עכ"ד.

דעת האגרות משה

ד. והנה הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (אורח חיים ח"ג סימן לט) נשאל אודות קידוש בכוסות נייר, וכתב דממה שאסרו הפוסקים כוס שנשבר הבסיס שלו פסול לפי שאינו שלם, "אלמא דבעינן שיהא הכוס נאה שרק כוס כזה כשר לבהמ"ז ולקידוש, ורואה אני שכוס של נייר שהוא רק לשעה על פעם זה לבד הוא עוד גרוע דאין לו שום חשיבות שודאי אינו ראוי לבהמ"ז ולקידוש". מבואר דטעמו לפסול הוא משום דדבר שהוא לשעה אין לו חשיבות. ואמנם כתב שכשאר אין כוס אחר "אולי" יש להקל. ע"כ.

דברי הציץ אליעזר

ה. כל קבל דנא הנה הגאון מהרא"י ולדנברג בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב סימן כג) תמה על זה שאין הנידונים שוים כלל ועיקר, דהתם הרי עשוי היה מתחילה עם בסיס, ולכן כשנשבר ממנו לאחר מיכן פסולו בזה משום שבור ולא נקרא תו חי כפי יצירתו, וכפי

ו**כתב** לחלק בין הנושאים, דהתם כאשר קונים הכלים עם תכולת האוכל, הרי עדיין אינם בשם "כלי", לפי שהם "סתומים", וכשמביאן לבית ופותח הבקבוק או הכלי, הנה "עכשיו" הוא "כלי". וכיון שהוא חד פעמי אין שמו כלי, הן לענין טבילה, הן לענין פתיחתן בשבת, שהרי דעתו להשליכן מעתה. משא"כ כלים הללו הגם שהן "חד פעמי" מ"מ שמם "כלי" כבר מאז יצירתן, ותחילה משתמש בהן ורק אח"כ זורקן. וע"ש עוד חילוק.

אם יש חיוב "כלי" בקידוש

ג. והנה כל זה הוא לענין נטילת ידים, דבזה מצינו שצריך "כלי", אולם לענין קידוש לא מצינו הדבר מפורש דבעינן כלי. כי הנה לענין כוס של ברכה אמרו בברכות (דף נא.) עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה וחד מגייהו "חי", ופירשו התוספות (שם נ: ד"ה מודים) היינו כוס "שלם". וכן פסק השלחן ערוך (סימן קפג ס"ד) "צריך לחזור אחר כוס שלם". וכתב המשנה ברורה (ס"ק ו) "דמלשון זה משמע דאינו לעיכובא". וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן מא): לא מצינו דחז"ל תיקנו (בקידוש) שנים דברים, דין כלי, ודין שיעור, דדוקא בנטילת ידים יש דין כלי ושיעור נטילה. והשיג מזה על

שמסבירים התוספות (בעירובין דף כ"ט ע"ב ד"ה כדי ופסחים דף ק"ח ע"ב ד"ה שתאן וב"ב דף צ"ז ע"ב ד"ה עד) דשייך חי בכוס וכן מיתה כדאמרינן גבייהו שבירתן זו היא מיתתן ע"ש, מה שלא שייך זה בכוסות נייר שכך הוא תחילת יצירתם, והוא חי כפי הויתו ולא נחסר ממנו כלום, ואין ממילא כל פקפוק מלקדש או להבדיל עליהם. ולמד כן מדברי מהרי"ל.

עוד הביא הציץ אליעזר מה שכתב בשו"ת שרגא המאיר (סימן נה) שכתב שרק בשעת הדחק גדול יש להתיר, ומביא שהגאון מפאפא כתב לו שמותר גם לכתחילה דכיון שנעשו לשותות בהם בסעודה מה בכך שהם מנייר ובזול עד שמשליכין אותן אחר הסעודה סוף סוף לשם כך נעשו, והרב המחבר שרגא המאיר העיר עליו מדברי הרמב"ם (פ"ה מהלכות כלים ה"ז) דמשמע משם שאם משליכין אותו אחר הסעודה לא הוי כלי, וכן הביא שהגאב"ד מסאטמאר אמר שאין לעשות קידוש בהן דכיון דמשליכין אותם לאחר שתיה לא הוי כלי.

וכתב על זה הציץ אליעזר: ולדעתי הצדק עם הגאון מפאפא, ואין כל ראייה מההיא דהרמב"ם בפ"ה דכלים ה"ז, דבשם המדובר על קרן

שמשמש בה באקראי ומשליכה, באופן שאין כל הוכחה לפי המבנה שלה שעשויה לשמש כלי, ובכל זאת גם שם מסיים שאבל אם חישב עליה מקבלת טומאה. ומשא"כ בנידוננו בכוסות נייר שמתחילת עשייתם עשויים בצורה כזאת, ולשם כך, שישמשו בהם לשתייה, ולמעשה ראויים המה להיות קיימים ועומדים לכמה וכמה שתיות, ורק מפני שהמה בזול משליכים אותם על פי רוב לאחר שתיה, בכל כגון דא נראה דבודאי שם כלי עליהם הן בגלל שעשויים ככלים והן בגלל שיש גם תחילת מחשבה לכך שמהני אפילו בקרן. והוכיח להביא ראיות לזה. ע"ש. וסוף דבר העלה שמותר לקדש או להבדיל בהם, וכן ליטול בהם נטילת ידים לסעודה. ולא משנה כלל מה שאין נזהרים בהן לקיימם בגלל זה שאפשר לקנותם בזול, דהעיקר בזה מה שבעצם ראויים המה להשתמש בהם הרבה פעמים ושם כלי עליהם. ע"ש.

משא ומתן בדברי המנחת יצחק

ו. **ובשו"ת** מנחת יצחק להגר"י וייס (ח"י סימן כג) הסכים לאיסור, וכתב ללמוד זאת מדין טבילת כלים חד פעמיים שהביא שם לפטרם שכיון שהם עומדים להזרק אין עליהם שם כלי לקבלת טומאה. ע"ש.

יצחק (שם) שכלי חד פעמי אינו כלי לנט"י וקידוש, ושכ"ד הרב מסטמאר זצ"ל, ושו"ת שרגא המאיר (ח"א סי' נ. וח"ב סימן יא), ואור לציון (ח"ב עמוד צא) ועוד. ולעומתם, בשו"ת ציץ אליעזר העלה להקל בזה. ושכן דעת הגאון מפאפא, וכנ"ל. וכ"ד האגרות משה ושבט הלוי ואז נדברו (ח"ו סימן מח). וכ"ד מו"ר הג"ר עובדיה יוסף כמ"ש בשמו בספר מעין אומר (ח"א עמוד רלד). וכ"ד הגר"י גרינוולד בשו"ת ויען יוסף (ח"ו סימן מח) והגרש"ז אורבך בשמירת שבת כהלכתה (ח"ב עמוד צה) והגר"ש אלישיב בקובץ בית הלל (גליון יז) ועוד.

חד פעמי שהתייקר

ח. ובעתה נחזור לנידון השאלה, דאם נאמר שהטעם לפסול כלי חד פעמי (לפי דעת הפוסלים) מכיון שהוא זול ואינו חשוב בעיני העולם, אם כן עתה כאשר עלה מחירו יש לו חשיבות טפי, לפי זה יהיה כשר. אבל אם נאמר דאינם בגדר כלי מכיון שהדרך להשליכם בהשתמשות מועטת, לפי זה לא תועיל עליית מחירם להחשיבם ככלי, כי סוף סוף משליכים אותם בפעם אחת. אלא שהמציאות היא (לפחות כיום בתחילת הגזירה) שאנשים חושבים יותר לפני שקונים חד פעמי, ויש שהתחילו

ואמנם בשו"ת מציון אורה שם (אות ה) תמה דמה הדמיון לטבילת כלים, דהלא קיי"ל במשנה (ידים פ"א) ושו"ע (סימן קנט) דכלי גללים אין מקבלים טומאה ומ"מ כשרים לנטילת ידים. וא"כ מאי ראייה מייתי מהלכות טומאה כלל לומר שכשם שאין להם דין כלי לענין טומאה וטהרה לפי שעומדים ליזרק כן לעניינים אחרים. ומה דסובר בספר "שב יעקב" דלמדין מטומאה, היינו לענין "טבילת כלים". וכל שכן לסברת הגד"ט (סימן יז) שסובר שאין למדין מטומאה וטהרה לענין טבילת כלים. ואמנם הרב מנחת יצחק רצה לומר דכשם שסובר הגד"ט עצמו דכלי "שאינן משהין בו מאכל" מפני שהכלי מקלקל כגון בעובדא ידיה (שם) דאין משהין יין שרף בכלים ההם מפני שמקלקלין ומש"ה פטורין מטבילה. א"כ ה"ה "כלים חד פעמי" שהרי "אין משהין בהן" כי הרי משליכין אחרי האפיה. עכ"ד. גם זה צ"ב, כי הרי יש לחלק בין אם אינן ראויים מצד עצמן כי מקלקלים המאכל, לבין שראויים אלא שמשליכין מפני שהן בזול. עכ"ד מו"א הגאון שליט"א.

דעות הפוסקים

ז. והנה להלכה נחלקו בזה אחרוני הדורות האחרונים, (וסדרם בשו"ת מציון אורה שם): כי דעת הרב מנחת

להשתמש יותר בכלי זכוכית ופלסטיק, או ששוטפים החד פעמי ומשתמשים בו יותר מבעבר, אם כן לפי זה מסתברא יותר להכשירם, וכל שכן בכלים חד פעמיים המהודרים, העשויים מפלסטיק עבה ומחוטבים בעיצובים מבית ומחוץ, ופעמים שמחירם יותר מכלי זכוכית פשוט כנודע, דודאי בזה יהיה כשר לקידוש ונטילת ידים, ויתכן דבזה כולי עלמא יודו, כי מעתה הדרך להשתמש בהם יותר מפעם אחת, (מלבד במקומות ציבוריים וכדומה).

כשישב עליו לכלי

ט. ואמנם לכל הדעות יש אופן להכשיר כלי חד פעמי לקידוש, והוא כאשר חישב עליו להשתמש בו, וכמו שכתב מו"א הגאון שליט"א שם (אות ט) בשם המנחת יצחק ועוד, עיין עליו. ולפי זה במקרה שמחיר החד פעמי עלה ואדם משתמש בו כמה פעמים ולא זורקו בפעם אחת כאשר נהג בתחילה, ואפשר שבזה גם הרב מנחת יצחק יודה להכשיר.

חנוכה מסוגל למפלת רודפי התורה

י. והן עתה כאשר יומין דחנוכה ממשמשין ובאין, נתנה על לב מה

שכתב הגה"ק בעל מאור עינים (פרשת מקץ) וז"ל: זמן שיעור הדלקת נר חנוכה עד שתכלה רגל מן השוק, עד שתכלה רגלי דתרמודאי, כי ידוע שכל המצות הזמניות בבוא הזמן של מצוה נתעורר הדבר שהיה בעת הראשון כשנצטוה המצוה - בחג המצות יצאנו ממצרים, והעיקר שיצאנו מן מ"ט שערי טומאה, וכמו כן בכל עת בא חג הפסח יוצאים אנחנו בני ישראל כל אחד מהקליפות, ובחנוכה בהיות שהיו משניאי הדת ורצו לבטל את ישראל מתורה ולהעבירם מן החוקים ונעשו להם נסים שעמדנו בתורתנו ובחוקים שלנו, כך בכל דור ודור בבוא החנוכה הוא מסוגל לזה שנחזיק בתורתנו ובחוקים שלנו. "ובכל שנה ושנה יש מפלת הרשעים של אומות העולם שונאי הדת" עד שיפלו ויתבטלו לגמרי ויבא משיח צדקנו במהרה בימינו. וזהו 'ערכתי נר למשיחי' - מן נר חנוכה הוא הערכה שיבא משיח צדקנו ויתבטלו כל הקליפות, וזהו עד שתכלה רגלי דתרמודאי - הוא הקליפה. עכ"ד. המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

סימן ח

הוצאת מאכלים מתוך רכב בשבת*

ליל כ"ה בטבת תש"פ

בעירובין (דף סח.). ועיין עוד במציעא (דף צ.) ועוד.

וכתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת הלכה א): אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת, אף על פי שאינו מצווה על השבת, ואף על פי שאמר לו מקודם השבת, ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן. ע"כ. וכן פסק השלחן ערוך (סימן שז סעיף ב): שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו, ואפילו לומר לו קודם השבת וכו'. ע"כ.

הטעמים לאיסור האמירה

ב. **ובדברי** הרמב"ם מבואר דהטעם הוא כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמם.

ואולם רש"י בע"ז (דף כב. ד"ה לא יאמר) כתב: לפי שנעשה

לכבוד מעלת הרב הגדול מעוז ומגדול, חובר חיבורים מחוכם, הרה"ג רבי **יעקב אהרן סקוצילס שליט"א**, מח"ס אוהל יעקב, ורב ומו"צ וראש כולל בעיה"ק ירושלים

שלום וישע רב,

קבלתי מכתבו מאת ידידנו כמה"ר **גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א**, בעל "גם אני אודך" וש"ס, על דבר השאלה אודות סעודת שבת אופרוף, ששכחו להוציא מהרכב את הדגים לסעודת השבת, וביקשו מאשה נכריה להכנס לרכב בעצם יום השבת במקום שאין עירוב ולהביאם לתוך האולם, אם מותר ליהנות מן הדגים. ואחר העיון בדבר הנני להשיבו בס"ד.

אמירה לנכרי שבות

א. **רבותינו** ז"ל הורונו בכמה דוכתי בתלמוד שאמירה לנכרי שבות, וכמו שאמרו בשבת (דף קג.) וכן אמרו

* נדפס בשו"ת ימין משה ח"א (סימן יב).

שלוחו. ע"ש. וכן מבואר מדבריו בשבת (קנג. ד"ה מאי). והוא טעם אחר, משום שליחות, דהנכרי נעשה שלוחו של ישראל. [וע"ע בפירושו לע"ז (טו. ד"ה כיון) שכתב טעם נוסף: ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך, זהו משום 'ממצוא חפצך' ודבר דבר' דבור אסור. והמפרשים עמדו בזה, ואכמ"ל. וראה להלן אות ח בדברי הנצי"ב בהעמק שאלה].

אם יש שליחות לנכרי

ג. וכטעם זה כתב בהגהות מיימוניות (שם אות ב) וז"ל: אסור ליתן לנכרי מעות בע"ש שיקנה לו למחר ביום השוק, "כי יש שליחות לנכרי לחומרא". ע"כ. וכונתו להא דאמרו במציעא (דף עא:) דאין שליחות לנכרי, דה"מ לקולא אבל לחומרא יש שליחות. אמנם בעיקר הדבר יש מחלוקת הפוסקים, דיש אומרים שרק לענין ריבית אמרינן יש שליחות לחומרא ולא בכל התורה, וצינתי בזה בחיבורי "תשואות חן" שעל ספר מצא חן (פ"ח מהלכות ע"ז הלכה ח, הערה כט). ע"ש. עכ"פ לדעת רש"י וסיעתו טעם איסור אמירה לגוי הוא משום שליחות. [וראה מה שכתב על פי זה

הגר"א בחבוט שליט"א בספר ללקוט שושנים (ח"ג עמוד רכו)].

אמירה לגוי מדאורייתא או מדרבנן

ד. ועוד מחלוקת יש בהלכה זו, אם איסור זה הוא מן התורה או מדרבנן, דהנה במכילתא דרבי ישמעאל (בא, מסכתא דפסחא פרשה ט) על הפסוק (שמות יב, טז) 'כל מלאכה לא יעשה בהם', אמרו: לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך וכו', דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר, אין צריך, והלא כבר נאמר זכור את יום השבת לקדשו, והלא דברים ק"ו, ומה אם שבת חמורה אין אתה מוזהר על מלאכת הגוי במלאכתך וכו'. ע"כ. הרי שנחלקו בזה התנאים. ויש מן הראשונים הסוברים שהוא איסור דאורייתא, וכן משמע מרש"י בפירוש החומש (שמות שם) שכתב: אפילו על ידי אחרים. ע"כ. ויש אומרים שאינו אלא אסמכתא, וכמו שכתב הרמב"ן בפירושו לחומש (שם): ובודאי היא אסמכתא בעלמא, שבאו לאסור מדבריהם אמירה במלאכת שלנו, וסמכו אותה למקרא הזה. ע"כ. ונזכרו שתי הסברות בסמ"ג (מצוות לא תעשה סימן עה) וז"ל: תניא במכילתא, 'כל מלאכה לא יעשה בהם' לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה הגוי

ערוך (סימן רעו ס"א). וכיו"ב בסימן שכה (סעיף יא-יב).

אמירה לגוי לצורך מצוה

ו. ואמנם פעמים שהתירו אמירה לגוי לצורך מצוה, וכדבעינן למימר לקמן. ותחילה אציע הסוגיא בקצרה. דהנה במסכת עירובין (דף סז סע"ב) אמרו: ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה [שנשפכו המים שהחמו לרחיצת התינוק קודם המילה], אמר להו רבה, נייתו ליה חמימי מגו ביתאי [שהוא בית אחר באותה חצר]. אמר ליה אביי, והא לא ערבינן [עירובי חצרות]. אמר ליה וכו', נימרו ליה לנכרי ליתי ליה. אמר אביי וכו', דתניא, הזאה שבות ואמירה לנכרי שבות, מה הזאה שבות ואינה דוחה את השבת, אף אמירה לנכרי שבות, ואינה דוחה את השבת. אמר ליה, ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה? דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים. ע"כ. והיינו שאביי רצה ללמוד מן הברייתא שאסור לעבור על איסור שבות, שהוא האמירה לנכרי, לצורך קיום מצוה מן התורה. ואמר לו רב יוסף שיש לחלק בין שבות שיש בה מעשה האסור מן התורה דבזה אסור לומר לגוי, ולכן אסור לומר לו שיחמם מים בשבת, לבין שבות שאין בה מעשה, שאינו

מלאכתך, משמע מכאן שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת דאורייתא, אבל אם מסר לו הישראל וכו'. אמנם י"ל שהיא אסמכתא בעלמא, שאם היתה מן התורה לא היו חכמים מתירין לעשותה אף בביתו של גוי וכו', ולשון 'לא יעשה' הכתוב בתורה מוכיח קצת שהיא דרשה גמורה. ע"כ. והובא בבית יוסף (סוף סימן רמד). ועיין עוד בברכי יוסף (סימן רמג אות א) מה שהאריך בבירור השיטות. ודי בזה.

הנאה ממלאכת גוי

ה. והנה שנינו בשבת (דף קכב.): נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור. מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור. עשה נכרי כבש לירד בו יורד אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור. ע"כ. ובכל אלו הטעם לפי שאסור ליהנות ממלאכה שעשה גוי בעבור הישראל. וכן פסק הרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת הלכה ב-ג): גוי שעשה מלאכה מעצמו בשבת אם בשביל ישראל עשה אותה אסור ליהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת וימתין בכדי שתעשה. ע"כ. וכן פסק השלחן

אלא איסור דרבנן כגון להביא מים מחצר שאינה מעורבת.

שיטת בה"ג באמירה לגוי

ז. ודעת בעל הלכות גדולות (ע' מהדורת הילדסהיימר עמוד 102) שיש חילוק בין שבות של איסור שישראל עושה מעשה בידים, דשבות כזו לא הותרה גם אצל מילה, ובין שבות של אמירה לנכרי שאין בו מעשה אלא דיבור בעלמא, שהיא מותרת אצל מילה, ואע"פ שהנכרי עושה מלאכה של תורה. והובא ברי"ף (שבת דף נו.). ע"ש. וכן היא גם דעת השאילתות (פרשת וירא שאילתא י.). ועוד ראשונים. ולעומתם הרי"ף (שם) חלק על דבריו מכל וכל, וכתב דלאו מילי דסמכא הוא, ואדרבה מגוף המעשה משמע שאסור לומר לגוי לחמם את המים או להביאם דרך רשות הרבים. ופירש את שיטת בה"ג וסיעתו בביאור הסוגיא, והאריך לדחותם. ע"ש. וסיים: והאי דכתב בעל הלכות טעותא הוא ולא תסמוך עילויה. ע"כ. וכן הסכים הרא"ש (שבת פרק יט סימן ב.). וכן כתב הראב"ד בשו"ת תמים דעים (סימן קעא) משם הרב ר' אברהם בר יצחק ז"ל אב ב"ד בעל ספר האשכול. וע"ע בספר האשכול (הלכות מילה דף קה ע"א).

ביאור מחלוקת בה"ג והרי"ף

ח. וראיתי להגאון הנצי"ב בחיבורו "העמק שאלה" על השאילתות (שם אות ו, דף סד ע"א) שכתב לבאר טעם מחלוקת בה"ג והשאילתות עם הרי"ף וסיעתו, וזה לשונו: והביאור דהרי"ף וסיעתו מפרשים הא דדרשינן מהאי קרא [ודבר דבר'] שלא יהא דיבורך של שבת כשל חול, היינו שלא ידבר בעסקי משא ומתן וכו', או שלא יהא מרבה בשיחה בטלה, ובזה אמרו חפצ"ך אסורין חפצי שמים מותרין. אבל אמירה לנכרי מקרא אחר אסמכיה [כל מלאכה לא יעשה'], ואסור אפילו במקום מצוה. אבל רבינו [השאילתות] ס"ל דאיסור דבור במשא ומתן מדכתיב 'ממצוא חפצך' וכו', ועלה דרשינן ג"כ דוקא חפצ"ך אסורין, דאיסור דבור על חפצ"ך קאי, וא"כ חפצי שמים מותר לצוות לא"י לעשות. ע"כ. ע"ש.

באיזה מצוה התירו אמירה לגוי

ט. אלא שנחלקו הפוסקים אם לשיטת המתירים, יהא מותר בכל מצוה או רק במצות מילה שהיא עצמה דוחה את השבת. וז"ל התוספות בגיטין (ח: ד"ה אע"ג): איסורא דרבנן שרי בחצר שלא עירבו משום מצות מילה, אבל איסורא דאורייתא כגון לחמם לו חמין אסור, ואין ללמוד מכאן היתר לומר לעובד

כוכבים להביא ספר בשבת דרך כרמלית, דלא דמי, דדוקא משום מילה דהיא גופה דחיא שבת התירו. ע"כ. וכן כתבו עוד בבבא קמא (פ: ד"ה אומר) על שם ר"י. ובשני המקומות הזכירו את דעת בעל הלכות גדולות. ע"ש. וכן דעת עוד ראשונים. ולא אאריך בפרט זה כעת כי אין בזה נפק"מ לנידון השאלה.

ראבי"ה עצמו. עש"ב. גם בפסקי הרי"ד (גיטין ח: וע"ע עירובין סח.) משמע שסובר שבכל מצוה מותר. וכן כתב עוד בספרו המכריע (סימן נז). וראה מה שנשא ונתן בדברי הרי"ד בשו"ת משנה הלכות ח"ז (סימן נט). וע"ע בתוספות (ר"ה כד: ד"ה שאני).

דעת הרמב"ם והשו"ע

שיטת העיטור באמירה לגוי

י. **אכן** שיטת בעל העיטור (שער שלישי הלכות מילה, דף מט ע"א) להתיר בכל מצוה, ותחלה הביא את דברי רב אחא משבחא [השאלות] והגאונים, והסכים עמם, וכתב עוד: וקרוב אני לומר דהדלקת נר בשבת מצוה בשעת אכילה מדליקין ע"י א"י בשבת. ע"כ. ושוב הביא דברי הרי"ף ועמד בהם. ע"ש. וכן כתב בדעת העיטור בפירוש הר"ן שעל הרי"ף (שבת נו. ד"ה ונמצא) ובחידושו לשבת (קל: ד"ה כשם). וכן דעת רבנו אליעזר ממיץ במעשה המובא במרדכי (שבת סימן שיג), וכן הוא בתשובתו המובאת בראבי"ה (סימן שצא, מהדורת ר"ד דבליצקי מעמוד שכב). ומנגד הובאה שם דעת רבנו יואל אבי הראבי"ה שאין להתיר אלא באיסור דרבנן, וכן דעת

יא. **ואולם** דעת הרמב"ם כדעת הרי"ף דאין להקל באמירה לגוי אלא באיסור דרבנן, משום דהוי שבות דשבות, אבל באיסור תורה אין להתיר אמירה לגוי. וזה לשונו בהלכות מילה (פ"ב ה"ט): שכחו ולא הביאו סכין מערב שבת אומר לעכו"ם להביא סכין בשבת, ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים, כללו של דבר כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום שבות מותר לנו לומר לעכו"ם לעשות אותן כדי לעשות מצות בזמנה, ודבר שעשייתו אסורה עלינו משום מלאכה אסור לנו לומר לעכו"ם לעשותו בשבת. עכ"ל. וכן פסק מרן השלחן ערוך (יו"ד סימן רסו סעיף ה). וכיו"ב באו"ח סימן שלא (סעיף ו). וע"ע בסימן שז (סעיף ה). וע"ע לאאמור"ר שליט"א בספר "אור שבעת הימים" חלק שני (פרק יז הערה 18).

אמירה לגוי לצורך סעודת שבת

יב. והנה בדברי העיטור מבואר דסעודת שבת חשיבא מצוה שיהא מותר מחמתה אמירה לגוי. וכן כתב המאירי בבית הבחירה (שבת קל. ד"ה וכן): ומטעם זה התירו חכמי פורובינצא בחבוריהם לומר לגוי להדליק לו את הנר לסעודת שבת. ע"ש. ומדבריו מבואר שסבר כן גם בדעת בה"ג, וחלוקים בזה הפוסקים ואכ"מ.

ודברי העיטור הובאו בהגהת הרמ"א (סימן רעו ס"ב), וז"ל: י"א דמותר לומר לא"י להדליק לו נר לסעודת שבת, משום דסבירא ליה דמותר אמירה לא"י אפילו במלאכה גמורה במקום מצוה, [ואפשר] שעל פי זה נהגו רבים להקל בדבר לצוות לא"י להדליק נרות לצורך סעודה, בפרט בסעודת חתונה או מילה, ואין מוחה בידם. ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול, דהא רוב הפוסקים חולקים על סברא זו. עכ"ל. ואם כן לפי דעתו יש להקל בזה לפחות במקום צורך גדול. וע"ע בשו"ת פעולת צדיק (ח"ג סימן רעח). אכן לדעת השלחן ערוך הדבר אסור בכל אופן, שהרי לא היקל אלא בשבות דשבות וכנזכר לעיל. וזה לשונו (סימן שז סעיף ה): דבר שאינו מלאכה,

ואינו אסור לעשות בשבת "אלא משום שבות", מותר לישראל לומר לא"י לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה וכו'. ע"כ. אבל אם אינו שבות אסור, וכמו שכתב ביו"ד סימן רסו הנ"ל. וכן כתב המשנ"ב (ס"ק יט). ועיין עוד בשו"ת ציץ אליעזר חלק יב (סימן מב) כמה צדדים בזה.

הוצאת מאכל מתוך רכב בשבת

יג. ומעתה בנידון השאלה אם מותר לומר לגוי לעשות מלאכה דאורייתא לצורך הבאת הדגים עבור סעודת השבת, לכאורה לדעת השלחן ערוך יהא אסור ולהרמ"א מותר. אכן מכמה טעמים נראה דשאני נידון השאלה ולקולא. וראשית נבאר האיסורים השייכים במעשה זה. האחד, פתיחת דלת הרכב גורמת להדלקת האור ברכב. שנית, טלטול הדגים והעברתם דרך רשות הרבים במקום שאין עירוב.

איסור הדלקת חשמל בשבת

יד. ותחילה נצא לדון אודות גרמת הדלקת האור בפתיחת דלתות הרכב. הנה עצם פתיחת דלת הרכב מותרת, וכל הבעיא אינה אלא בהדלקת האור הנגרמת מחמתו, והוי פסיק

בזה. ע"כ. והאריך בזה הגאון רבי מרדכי וינקלר בשו"ת לבושי מרדכי קמא (סימן מז והנמשך) בכמה סימנים. וכן סברו כמה פוסקים בזמנם.

דעת הסוברים שאסור מדאורייתא

טו. כל קבל דנא דעת פוסקים רבים שהדבר אסור מן התורה, כמו שכתב הגאון רבי יצחק שמעלקיס בש"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סימן קכ אות ד, וע"ע בח"ב סימן קלא אות ח). גם הגה"ק מהרא"צ פרומר אב"ד קאזיגלוב הי"ד בשו"ת ארץ צבי ח"א (סימן סב, דף סז ע"ד ד"ה הנה) צידד בזה וסיים: מ"מ חלילה להקל בזה אפילו בספק לומר שאין בזה איסור דאורייתא. ואינני רוצה להכניס עצמי להיתר זה. ע"ש. וכן העלה הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי בשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן ס). וכן כתב בשמו בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן קז). ועיין בזה עוד באורך בספרי דבי רב, לא ע"ט האסף.

על כל פנים יש מקום לצרף סברת המקילים לנידון דידן, דהן אמת דבפתיחת דלת הרכב ידלק האור, והוי פסיק רישיה, מ"מ כיון שאינו מתכוין לזה, הוי ליה פסיק רישיה בדרבנן ושרי. ובפרט שהוא לצורך מצוה.

רישיה בדבר שאינו מתכוין. ויש בזה כמה סברות להקל. האחד מצד עצם איסור ההדלקה אם הוא מן התורה או שמא רק מדרבנן והוי שבות דשבות. והשני מצד שיש מקום להקל באמירה לגוי בדבר שהוא פסיק רישיה.

דעת הסוברים שאסור מדרבנן

כי נודע שיש שצדדו שאין איסור הדלקת חשמל בשבת אלא מדרבנן, וזה לשון הגאון מהרש"ם בתשובה (ח"ב סימן רמז, דף קיג ע"ד): ולא אכחד כי אני חוכך בלבי אם בהבערה וכיבוי של העלעקטריציטעט [-חשמל] יש בו מלאכה דאורייתא, כיון שלא היה כמוהו במשכן, כמ"ש כה"ג החתם סופר (א"ח סימן עג) לענין מכסה הגשמים דכיון שלא היה אוהל כזה במשכן אין בו מלאכה של תורה וכו'. ואת"ל דחייב גם בכה"ג וכהא דאין מוציאין האש מן האבנים העפר ומן המים וכו' משום שמוליד האש, מ"מ י"ל דליכא משום הבערה וכיבוי בכה"ג, שהרי אינו אש ממש ואינו שורף החוט ברזל כאש דידן שאוכלת ואינה שותה, והוא מעין דוגמת אש שלמעלה, דכתיב גבי סנה שנתפלא משה רבינו ע"ה מדוע לא יבער הסנה וכו'. ע"ש. וסיים: כי אם אמנם לא אוכל להחליט אבל אני חוכך מאוד

פסיק רישיה בדרבנן

טז. וסברא זו למדתי מתורת רבנו עובדיה יוסף זיע"א בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן יט) שנשאל על אודות שליח ציבור שמתפלל ברמקול בשבת כדי שישמעוהו הציבור. והאריך בזה מכל פינה וזוית, ובין הצדדים היקל על פי סברא זו, וכתב (אות יא-יב): אמנם עדיין יש לדון בנ"ד ע"פ הידוע שכמה רבנים מפקפקים אם איסור הדלקת החשמל בשבת הוא מדאורייתא או מדרבנן וכו', ולפ"ז יש לצרף דברי הפוסקים דס"ל בדבר שאינו מתכוין והוא פסיק רישיה, שרי בדרבנן. וכמ"ש בתשובת תרומת הדשן (סימן סד וסימן סו) בשם המרדכי פרק הזורק. ע"ש. וכן פסק המאירי שבת (קג). וכן נראה מדברי מרן הש"ע (בסימן שיד) כאשר יראה הרואה. וכן משמע ממ"ש בב"י (סימן שטז) בזבובים שאין במינם ניצוד שרי אף על גב דפסיק רישיה הוא וכו'. ע"ש. וכן הוכיח בעה"ש (סימן שטז סק"א) ד"ה והב"י. ע"ש. ובשעה"מ (פכ"ה מהלכות שבת הכ"ד). וכן בספר בני יהודה למהר"י עייאש (בתחלת הספר) כתב לפלפל בזה, ומסיק (בדף ו ע"א) וכו', וראיתי עוד בשו"ת קרית חנה דוד ח"ב (סימן נז) שהאריך בזה, והביא דברי הגנת ורדים (כלל ג ס"ס יד

וסימן יז) בדין רחיצה בסבון בשבת שהתיר משום שאין איסורו אלא מדרבנן, ופ"ר בדרבנן מותר. ע"ש. וכתב שכן דעת הרא"ש והר"ן נוסף על הפוסקים הנ"ל. ע"ש. ומעתה בנ"ד דאיכא למימר תרתי, דהדלקת החשמל מדרבנן. (וכ"ש כבוי דהוי גחלת של מתכת), וכיון שאינו מתכוין להבעיר ולכבות רק כונתו להתפלל בנעימה, ואף הוא היה מתכוין כנגד הקהל להוציאם י"ח, אף על פי שהוא פסיק רישיה בהבערה ובכבוי, מ"מ הו"ל פסיק רישיה בדרבנן ומותר. עכ"ל בדילוג. ומינה בנ"ד י"ל דהדלקת החשמל מדרבנן, והוא אינו מתכוין לזה אלא רצונו רק להוציא המאכלים מן הרכב, והחשמל נדלק מאליו, הו"ל פסיק רישיה בדרבנן ומותר. ונ"ד עדיפא טפי, דלא ניחא ליה כלל בהדלקת האור, וכ"ש מנידון הרמקול ששם ניחא ליה בפעולה החשמלית. ועוד דכיום הרבה מנורות אין בהם חוט להט ובהם יש לומר יותר דהוי רק דרבנן.

פסיק רישיה באמירה לגוי בדאורייתא

יז. ומזה נלמד דאפילו לדעת הסוברים שחשמל אסור מן התורה, עדיין יש מקום להקל בנידון דידן לפי סברת

מהלכות שבת ה"ט, דף לב ע"א). ושם (עמוד תלב) התיר להוציא הטלית וחפצי היתר מתוך מכונית, על ידי גוי אע"פ שתדלק נורה. וכן העלה הגאון רבי דוד יוסף שליט"א בספרו הבהיר הלכה ברורה (הלכות אמירה לגוי ח"א סימן רעו סעיף כח-כט) לענין פתיחת דלת מכונית מהטעמים הנ"ל. אלא שסיים שם דאם זה בלילה ונהנה מהדלקת הנורה הדבר אסור. וזה ברור.

טלטול מאכלים במקום שאין עירוב

יח. פש גבן לברורי אם מותר להעביר המאכלים ברשות הרבים במקום שאין עירוב. והנה נודע הדבר כי יש מחלוקת מהו גדר רשות הרבים, ואם שייך במקומותינו רשות הרבים מן התורה. ויש בזה נפקא מינה לענין היתר טלטול בעירוב שעל ידי צורת הפתח המצוי בזמננו בחוטים הנמשכים על גבי עמודים.

דין רשות הרבים בזמן הזה

יט. הנה במסכת שבת (דף ו.): תנו רבנן, ארבע רשויות לשבת וכו', ואיזו היא רשות הרבים? סרטיא ופלטיא גדולה, ומבואות המפולשין, זו היא רשות הרבים גמורה. ע"כ. ופירש רש"י: ומבואות, של עיר, רחבים שש עשרה אמה. ע"כ. ובמסכת עירובין (דף

התרומת הדשן הנ"ל, דכיון שהפעולה עצמה מותרת בשבת, ורק נגרם מחמתה איסור בפסיק רישיה, מותר לומר לגוי לעשותו, וכמו שכתב המגן אברהם (סימן רנג ס"ק מא) על דברי תרומת הדשן הנ"ל שהובאו ברמ"א שם (סעיף ה), וז"ל: ואף על גב דהוי פסיק רישיה לגבי התבשיל, מ"מ באמירה לעכו"ם לא קפדינן כולי האי. עכ"ל המג"א. ועיין עוד שם במשנה ברורה (ס"ק נא) ובשער הציון (ס"ק מג). וזה אפילו באיסור דאורייתא, וכדמשמע מדברי המגן אברהם (סימן רעו ס"ק י) שהתיר טלטול נר של שמן על ידי גוי, הגם שהוא איסור תורה, מטעם דדבר שאינו מתכוין הוא. ע"ש. ושוב מצאתי בס"ד בספר חזון עובדיה שבת (ח"ג עמוד תלג ד"ה לכאורה) שצירף סברות אלו להתיר הדלקת חשמל לצורך גדול וכגון שמחת חתן וכלה. וכתב: ואע"פ שלמעשה קשה לקבוע הלכה כדברי המקילים בזה [בחשמל], כי לעומתם רבו האחרונים שהחליטו להלכה שהוא איסור דאורייתא, מ"מ באמירה לעכו"ם שהוא שבות קל, שהוא שבות שאין בו מעשה, אפשר שיש מקום לצרף דעת האחרונים הנ"ל לחושבו שבות דשבות, ובמקום מצוה חזי לאצטרופי לסברת בעל העיטור וסיעתו להקל. וצ"ע. עכ"ל. [ועיין בספר פרי האדמה (פ"ו

וכן כתבו גם בפרק במה אשה (סד: ד"ה רבי ענני) גבי הא דאמר רב כל שאסרו לצאת בו לרשות הרבים אסור לצאת בו לחצר. ע"כ דברי הב"י.

שיטת הרמב"ם וסיעתו

כ. **אכן** דעת רבנו הרמב"ם (פי"ד מהלכות שבת הלכה א) אינה כן, שכתב: איזו היא רשות הרבים? מדברות ויערים ושווקים ודרכים המפולשין להן, "ובלבד שיהיה רוחב הדרך ט"ז אמה", ולא יהיה עליו תקרה. ע"כ. ומדלא הזכיר שצריך שיעברו בו ששים רבוא, ש"מ דסבר דאין צריך לזה. וכן כתב בדעתו הבית יוסף שם וז"ל: ואין כן דעת הרמב"ם, שלא הזכיר תנאי זה בפרק י"ד. וכתב הרב המגיד (שם ה"א) שכן דעת הרמב"ן (עירובין נט. ד"ה מתני', ושבת נז. סד"ה מתני') והרשב"א (תשובות ח"א סימן תשכב) ז"ל, וגם הוא ז"ל הסכים על ידם, וכתב שאין לזה רמז בגמרא ואינו עיקר. וכן כתב בהגהות מרדכי ממסכת שבת שבסוף עירובין (ולפנינו נדפס במסכת שבת אחרי הרי"ף, דף פג ע"ג). וגם הר"ן כתב בריש פרק במה אשה (כו. ד"ה אבל קשה) דלא מחוורא האי סברא, שלא מצינו שהזכירו חכמים ברשות הרבים דבעינן שיהו עוברים שם ששים רבוא בכל יום. ואף

ו.): תנו רבנן כיצד מערבין דרך רשות הרבים וכו'. פירש רש"י: רשות הרבים, משמע רחב שש עשרה אמה, ועיר שמצויין בה ששים רבוא ואין בה חומה, או שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר. ע"כ. וגם להלן (דף נט.) פירש רש"י: עיר של יחיד, שלא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא של בני אדם, ולא חשיבא רשות הרבים, דלא דמיא לדגלי מדבר. ע"כ. הרי שלדעתו אין די ברוחב ט"ז אמה, אלא צריך שיעברו שם ששים רבוא. וכתב על זה מרן בבית יוסף (או"ח סימן שמה ד"ה ורשות הרבים, בדפו"ח אות ז): והרא"ש בפרק קמא דעירובין (סימן ח) כתב דברי רש"י בלא מחלוקת, משמע דהכי סבירא ליה. וכן נראה ממה שכתב בפרק אין צדין (ביצה פ"ג סימן ב) ואין לחוש שמא הביאו הגוי דרך רשות הרבים, דלא שכיח האידנא רשות הרבים דששים רבוא בוקעין בו. וכן דעת סמ"ג (לאוין סה, דף יז ע"א) וסמ"ק (סימן רפב) וספר התרומה (סימן ריד). וכן כתב הרוקח בסימן קע"ה. וגם התוספות כתבו בריש שבת (ו: ד"ה כאן) גבי הא דאמרינן כאן בזמן שישראל שרויים במדבר, דמשמע קצת דאינה רשות הרבים אלא אם כן מצויין שם ששים רבוא כמו במדבר.

על פי שרש"י מפרש כן בהרבה מקומות, אם איתא אי אפשר דלא משתמיט תלמודא לאדכורי הכי בחד דוכתא. וכן הסכים הריב"ש בתשובה (סימן תה). עכ"ל הב"י.

הסוברים כשיטת רש"י

כא. ולכל שיטה מן השיטות ישנם חברים רבים, והביאם מו"ר בשו"ת יביע אומר החמישי (חלק או"ח סימן כד אות א) ובחלק התשיעי (חאו"ח סימן לג אות ב), כי רבו כמו רבו העומדים בשיטת רש"י, הלא המה: בשו"ת הגאונים (שערי תשובה סימן רט וחמדה גנוזה סימן ע). וכ"ה בספר האשכול ח"ב (הלכות ציצית סימן לא עמוד צו) ובספר העתים (עמוד שו). וכ"כ ראב"ה (סימן שעט) והאור זרוע ח"ב (סימן פג אות טז) ושבלי הלקט (סימן קו) והגהות מימוניות (פרק יט אות י) והמרדכי (פרק במה אשה סימן שנה). וכן דעת ספר העיטור (שער ג סוף חלק א) ורבינו ישעיה מטראני בעירובין (דף ו.), ובשו"ת הרי"ד (סימן קז), ובתוספות הרי"ד (פסחים סט. ד"ה מתיב רבה). וכן דעת ספר התרומה (סימן רלט) והסמ"ג והסמ"ק ורבינו שמשון בר אברהם בהגהות מיימוני (סוף פרק טו מהלכות שבת) ורבינו שמחה ומהר"ם מרוטנבורג בתשובות

הקצרות (דפוס קרימונה סימן סט). וכן כתב הארחות חיים הלכות שבת (סימן רפד) בשם הגאונים. וכ"כ בצדה לדרך (דף צו ע"א). וכ"כ בפסקי רקאנטי (סימן צא) ושו"ת בשמים ראש (סימן שנט). וכן כתבו כמה מגדולי האחרונים, ומהם בשו"ת מהריט"ץ (סו"ס רנא) ובשו"ת מהרי"ל (סימן קלח) ובתשובותיו החדשות (ח"ב סימן מ) ובאגודה ובשו"ת תרומת הדשן ובשו"ת מהרי"ו (הובא בט"ז סימן שמה סק"ו) ובשו"ת מהרשד"ם (חאו"ח סימן ד). ע"ש. ועוד. ע"כ.

ומאידך ישנם רבים העומדים בשיטת הרמב"ם וסיעתו, ומהם: הריטב"א (עירובין נט. ד"ה מתני' עיר של יחיד), בדעת הרמב"ם. ושכן דעת רוב הגאונים, ושכ"כ רבינו תם. ע"ש. וכן דעת המאירי והר"ן (ר"פ במה אשה). ועוד.

דעת השו"ע בדין רה"ר בזה"ז

כב. ומרן השלחן ערוך (סימן שמה סעיף ז) כתב: איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער וכו', הוי רשות הרבים. ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים

בו בכל יום אינו רשות הרבים. ע"כ. ונודע דסתם ויש בשלחן ערוך הלכה כסתם. ואם כן לדעתו אין צריך שיעברו ששים ריבוא, וכדעת הרמב"ם וסיעתו. איברא כי בשלחן ערוך (סימן שג סעיף יח) כתב: כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים, אסור לצאת בו לחצר שאינה מעורבת וכו', והאידנא נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין. ויש שאמרו דמדינא אסורות אלא וכו', ויש שלימדו עליהם זכות לומר שהן נוהגות כן ע"פ סברא אחרונה שכתבתי שלא אסרו לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת, "והשתא דלית לן רשות הרבים גמור" הוה ליה כל רשות הרבים שלנו כרמלית ודינו כחצר שאינה מעורבת ומותר. ע"כ. ונראה דדבריו כסיתראי נינהו. וכן הקשה הגאון מהר"א אלפנדארי בספר יד אהרן (בהגהת בית יוסף סימן שמה, דף פד ע"ד). וכבר הרגיש בזה הרב מגן אברהם (סימן שמה ס"ק ז). ע"ש.

אכן גאון עוזנו מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן שמה אות ב) כתב ליישב דלעולם דעת מרן השלחן ערוך כהרמב"ם שגם בזמן הזה יש רשות הרבים, וכמו שכתב בסתם כפי הכלל שבידינו. ובסימן ש"ג לא בא אלא להעלות על שלחנו דברי מי שלמד

זכות, וכל זה סברת האומר ומלמד זכות, כמפורש בלשונו באר היטב. והרי זה ככמה סברות דמייתי בש"ע בלשון יש אומרים, וכמו שהביא סברת יש אומרים בדין זה דרשות הרבים בעי ששים רבוא, גם שם הביא סברת יש שלמד זכות, ולעולם דלדינא מרן ס"ל כהרמב"ם דלא בעי ששים רבוא. וגם שם בסימן ש"ג בדין הנזכר סתם ברישא דאסור לצאת בחצר שאינה מעורבת, שכך דעתו להלכה, ושוב הביא שאר סברות. עכ"ד. ושנה דבריו בספרו מחזיק ברכה (סימן שג אות ב). והביא שם שכן כתב הרב תוספת שבת (שם ס"ק לו). וכן הסכים בדעת מרן בספר שיירי כנסת הגדולה (בהגהת בית יוסף סימן שמה אות ג, דף סג ע"ד). וכן כתבו עוד אחרונים הלא בספרתם.

היתר טלטול על ידי גוי

כג. חזינן מיהא דדין זה אם שייך רשות הרבים בזמן הזה היא מחלוקת גדולה בראשונים ובאחרונים. ולפי זה יש לומר דכיון שיש הסוברים שמותר מן התורה לטלטל בכה"ג אפילו ע"י ישראל, הגם שלהלכה נקטינן להחמיר, מכל מקום לכל הפחות על ידי גוי יהיה מותר, וכמו שכתב הרב תפארת ישראל (כלכלת שבת אמירה לעובד כוכבים סעיף ז אות ה): כל דבר שמחלוקת בין

להוכיח שלדעת רוב הגאונים יש רשות הרבים בזמן הזה מדאורייתא, והעלה שיש להחמיר, ולא לסמוך על העירוב שעושים בצורת הפתח, דלא מהני לדעה זו. ואעפ"כ מרן בש"ע (סימן שכה ס"ב) התיר לשלוח ע"י נכרי דבר מאכל דרך רשות הרבים לשר גוי, משום דרכי שלום, או לצורך מצוה, וכתב בשער הציון (שם אות יג) שאף שפוסקים רבים ס"ל דאף לדידן אית לן רשות הרבים, לענין שבות ע"י נכרי סמכין בזה על המקילים וחשיב שבות דשבות. גם בדין למלאות מים להשקות לבהמתו מן הבור שהוא רשות היחיד לשפת הבור שהוא רשות הרבים, מכל מקום יש להתיר לומר לגוי למלאות את המים, ברשות הרבים שלנו, שלדעת כמה פוסקים דינו כרמלית, משום צער בעלי חיים, וכמ"ש המשנה ברורה בשער הציון (סימן שכה ס"ק סד). עכ"ל. וששתי.

מסקנא

כה. סוף דבר, אם שכחו את מאכלי השבת בתוך הרכב, מותר לומר לגוי להוציאם מן הרכב בשבת. ואע"פ שבפתיחת הדלת נדלקת נורה, מ"מ הוי פסיק רישיה בדבר שאינו מתכוין ומותר על ידי גוי. ובלבד שאינו נהנה

הפוסקים די"א דאפילו שבות אינו, מותר לומר לעובד כוכבים לעשותו. ולכן מותר לומר לעובד כוכבים להסיר החשוקים מחבית של מרקחת (מגן אברהם סימן שיד סקי"ד). וכמו כן מותר לומר לו לכבד הבית במכבדת (סימן שלז סעיף ב). ע"כ. וכן כתב המשנה ברורה (סימן שב ס"ק ו) ע"ש. וכן העלה מו"ר בחזון עובדיה שבת ח"ג (עמוד תפה) מטעם דהוי בכלל ספיקא דרבנן לקולא. וע"ש ראיות לזה.

כי על פי הדברים האלה, גם בנידון דידן כיון שלפי דעת רש"י וסיעתו אין רשות הרבים בזמן הזה, ולשיטתם יהא מותר להעביר המאכלים גם על ידי ישראל, אם כן לכל הפחות אם העבירם גוי מן הרכב לבית דרך מקום שאין בו עירוב שפיר דמי.

ראיה להיתר

כד. ושוב האיר ה' עיני ומצאתי ראיה מפורשת לזה מדברי המשנה ברורה בשער הציון, והביאה מו"ר בחזון עובדיה (שם עמוד תפח ד"ה וכיוצא), וזה לשונו: וכיוצא בזה במחלוקת הפוסקים אם יש לנו רשות הרבים בזמן הזה, והמשנה ברורה בביאור הלכה (סימן שמה ס"ז) האריך

תשובות הגרמ"י רז ◊ סימן ח _____ נא

מִן הָאוֹר. וְאִפִּילוּ אִם יִצְטָרֵךְ הַגּוֹי עוֹד חִיבוּרִים טוֹבִים וּמוֹעִילִים כִּיד ה' לְהַעֲבִיר הַמַּאֲכָלִים דְּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרַבִּים הַטּוֹבָה עֲלֵיו, מִתּוֹךְ הָרַחֲבַת הַדַּעַת. בַּמָּקוֹם שֶׁאֵין עִרּוּב הַדָּבָר מוֹתֵר. אֲכִי"ר.

וַיְהִי רִצּוֹן שִׁזְכָּה כְּבוֹד רו"מ שְׁלִיט"א בְּבִרְכָּה רַבָּה לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וּלְהַאֲדִירָהּ, וּלְחַבֵּר מֹשֶׁה יוֹחָאִי רִז

נב _____ הקבלת פני כמה מרבותיו ברגל ביחד ◇ גב אני אודך

סימן ט

הקבלת פני כמה מרבותיו ברגל ביחד*

לוד, מוצש"ק תולדות, ליל ר"ח כסליו
התשע"ח

לכבוד ידידי הרב הגאון הנפלא, וכתר
שם טוב עולה, מהר"ר גמליאל הכהן
רבינוביץ שליט"א, מחבר הספרים "גם
אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על
המועדים.

שלום וישע רב,

אודות שאלתו אם אפשר במועד
להקביל פני כמה מרבותיו
בבת אחת, או שיש בזה משום אין
עושין מצות חבילות חבילות.

חשוב הקבלת פני רבו בזמן הזה

א. ראשית דבר, גם בזמן הזה יש מצוה
להקביל פני רבו ברגל, וכמו שהעלה
אאמו"ר עט"ר הגאון מוהר"ר אלעזר רז
שליט"א בשו"ת מציון אורה חלק א'
(חאו"ח סימן כז), והביא לזה ראיות
רבות מהש"ס והפוסקים ראשונים
ואחרונים. וכתב שם (אות ז) בשם
הגאון רבי יהונתן אייבשיץ בספרו
יערות דבש (ח"א עמוד ס) שאדרכא

בזמן הזה יש חיוב הקבלת פני רבו
ברגל, ולא בזמן המקדש, שאז עולים
לרגל ומקבלים פני שכינה, ועתה
בעו"ה חרב מקדש ומקבלים פני
התלמידי חכמים, והוא כהקבלת פני
השכינה! ולכן בכתוב (מלכים ב' ד,
כג) נאמר 'לא חודש ולא שבת', ורבי
יצחק דמיירי בזמן הזה אמר "ברגל"
(בראש השנה טז:) וכו'. וכדבריו
מבואר בזהר הקדוש (ואתחנן רסה:)
חיובא לקבלא אפי' שכינתא' בכל ריש
ירחי ושבת, ומאן ניהו 'רביה'. והוכיח
שם (אות ח) שגם לפוטרים היום "ראוי
ומצוה" להקביל פני רבו. עיין שם
באורך.

ומעתה הבוא נבוא לנידון דידן בס"ד.

ב. במסכת סוטה (דף ח.) תניא: אין
משקין שתי סוטות כאחת, ואין
מטהרין שני מצורעין כאחת, ואין
רוצעין שני עבדים כאחת, ואין עורפין
שתי עגלות כאחת, לפי שאין עושין
מצות חבילות חבילות. ע"כ. ובטעם

(*) נדפס בשו"ת ימין משה ח"א (סימן כב).

הדבר כתב רש"י (שם ד"ה חבילות): שנראה כמו שהיו עליו למשאו וממהר לפרק משאו. ע"כ. וכן פירש רשב"ם בפסחים (דף קב: ד"ה חבילות). ואולם התוספות במועד קטן (דף ח: ד"ה לפי) נתנו טעם: דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה. ע"כ. ויש איזה נפק"מ בין הטעמים ומבוארים במקומם.

ואמנם בספרי הפוסקים נתבארו כמה וכמה אופנים שאין שייך בהם משום אין עושין מצוות חבילות חבילות. וכמו שיתבאר להלן בס"ד, ועל פי הדברים הללו נלמד לנידון דידן, בס"ד.

במעשה אחד אין שייך חבילות

ג. כי הנה הגאון רבי ישראל ליפשיץ בחיבורו העצום תפארת ישראל על מסכת שבת (פרק ב בועז אות ב) כתב כלל בענין זה, שבמעשה אחד שיש בו שני מצוות אין שייך לומר אין עושין מצוות חבילות חבילות. ואלו דבריו על מה ששנינו (שם) אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב: ואת"ל דהיינו טעמא דאסור מדאין עושין מצוות חבילות חבילות. ליתא, דאם כן תקשי דבכל הטעמים שהזכיר הש"ס למה לא הזכיר הא דאסור משום חבילות חבילות. אלא

ע"כ משום מאי דמסיק התם דזהו דוקא בשאדם אחד עושה ב' פעולות כאחת, כגון כהן שמשקה ב' סוטות או מטהר ב' מצורעים כאחת, "אבל בשעושה פעולה אחת ועל ידי זה יקיים ב' מצוות - אין כאן איסור משום חבילות מצוה". ואף לבתר מה דאמרינן (פסחים קב:): דאין לומר ברכת המזון וקידוש על כוס א' מדאין עושין מצוות חבילות. אלמא דאע"ג דחד גברא וגם כוס אחד הוא אפילו הכי מקרי חבילות מדיש לו ב' תכליתים. י"ל התם ברכת הזמון והקידוש המה עניינים נפרדים והם נחשבים כשתי פעולות שנעשים בבת אחת בהכוס. "משא"כ בשנעשה באמת רק פעולה אחת שבה ב' תכליתים" וכו', דוכי ס"ד מדצינו הקדוש ברוך הוא לקום מפני שיבה וגם מפני זקן שקנה חכמה, וא"כ אם קם מפני שניהן כאחת, או מפני שיבה שהוא תלמיד חכם, יהיה כעושה ב' מצוות חבילות? אלא ע"כ שכל שהמעשה אחד לא מחשב חבילות. עכת"ד. וכיסוד זה כתבו אחרונים רבים הלא בספרתם. ושו"ר למו"ר בשו"ת חזון עובדיה ח"א (סימן ח מעמוד קכה) שכתב כן בשם אחרונים רבים, ושכן כתב בשו"ת בית שערים (חאו"ח סוף סימן נג) דלא שייך לומר כן אלא בעושה שני מעשים כאחד, שאז שייך לומר שנראה עליו

נד _____ הקבלת פני כמה מרבתי ברגל ביחד ◇ גם אני אודך

במצוות דשייכי להדדי אין שייך חבילות

ד. ועוד כלל נוסף יש בזה, והוא מה שכתב בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סימן סד) שמצוות דשייכי להדדי והאחת חלוקה מחברתה, אין בזה משום חבילות, דלא שייך לומר שנראה כמשא, כיון דשייכי להדדי, וכדאמרין בפסחים (קב:) קידוש והבדלה חדא מילתא היא וכו'. ע"ש. והובא בשדי חמד (מערכת א' כלל צה סוף אות א). והגם שבשו"ת ויאמר מאיר ועקנין (ח"א סימן י) חלק על דבריו, כבר האריך בזה למענינו ידידנו הגאון רבי דוד ברדא שליט"א בשו"ת רביד הזהב ח"ב (חאו"ח סימן מח עמוד קפג) והשיב ע"ד.

כי על פי הדברים האלה, גם בנידון דידן אין שייך לומר דהוי חבילות חבילות. וראה ברביד הזהב שם (סימן מז-מח) שהאריך בענין זה לא הניח פינה וזוית, ובדבריו נתבארו כמה כללים בהלכה זו.

במצוה שזמנה היום אין שייך חבילות

ה. עוד ראיתי בערוך השלחן (יורה דעה סימן רסה אות כה) שנתן טעם למה אין בעשיית שתי בריתות מילה ביחד

כמשאוי וממהר להפטר מהן, וכן אין לכו פנוי, אבל העושה רק מעשה אחד של מצוה, וממילא נעשית מצוה אחרת לא מחזי כמשאוי וגם לכו פנוי, ולא שייך בזה חבילות חבילות. וכן כתב מהר"א פאלאג'י בשו"ת ויען אברהם (חאו"ח סימן נ) והגאון החח"מ בספר שדי חמד (מערכת א' כלל לט) ובפאת השדה (מערכת א' כלל צה) ובספר ברית יעקב להגאון מהר"י פיתוסי (דף צח ע"א) ומהר"א אשכנזי בשו"ת מעשה אברהם (חיו"ד סימן יד, דף נט ע"ב) ועוד אחרונים רבים. וע"ע במה שציין בזה הרה"ג מ"ש רביע נר"ו בספר בואי כלה (סימן יח אות ג).

ולפי זה גם בנידון דידן אין חשש כלל, כיון שעושה מעשה אחד של הקבלת פני רבו, יצא ידי חובתו גם אם ישנם שם שנים או שלשה מרבתי.

וראיתי בהקדמת ספר חרדים שכתב: התנאי העשירי לא יעשה שתי מצות כאחת "שמא לא יכול להזדרז בשתייהם" כדאמר אין עושין מצות חבילות חבילות: ע"כ. ומפורש שכאשר אין חשש שלא יזדרז במעשה המצוות וכבנ"ד, אין שייך לקוראו חבילות.

ונזדמנו שניהם לפניו יוכל לקיימם בבת אחת ואין בזה משום חבילות חבילות. והגם שהיה מקום לחלק שיכול להקביל פניו ביום אחר מן החג, זה אינו, דבחג השבועות שהוא יום אחד מאי איכא למימר. ועוד, שהרי עדיין שייך הטעם שהזכיר הרב ערוך השלחן דזריזין מקימין למצוות להקביל פניו היום ולא מחר.

סוף דבר, מותר להקביל פני כמה מרבתי בבת אחת, ואין בזה חשש משום אין עושין מצוות חבילות חבילות, מכמה טעמי תריצי. וה' יאיר עינינו בתורתו הקדושה. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

משום אין עושין מצוות חבילות חבילות, ואלו דבריו: ולענ"ד נראה דמצוה שהיום היא חובתה לא שייך בזה חבילות חבילות, שהרי חובת היום הוא, וחז"ל לא אמרו רק בסוטות ומצורעים וכיוצא בהם שאינם חובת יום זה דוקא, אבל מילה שהגיע זמנה לא שייך חבילות חבילות, דטעם חבילות הוא שלא יהא דומה עליו כמשאוי לכך רצונו לפטור מהמשא כפירוש רש"י שם (סוטה ח.), וזה לא שייך בדבר שמחוייב לעשות רק היום, ושמא תאמר יעשה השניה לאחר שעה, הא זריזין מקדימין למצוות. ע"כ.

ולפי זה אפשר לומר שגם בנ"ד כיון שזמן הקבלת פני רבו היא בחג,

סימן י

הקבלת פני רבו עם מסיכה

בס"ד, עש"ק פנחס, י"ח בתמוז יה"ל
התש"פ

בשו"ת מציון אורה חלק א' (חאו"ח
סימן כז), והביא לזה ראיות רבות
ועצומות ואתה תחזה.

בימי בין המצרים, המאיר לארץ
ולדרים, קרן עמו ירים, ובתוכם כבוד
ידידי הנעלה, וכתר ש"ט עולה, מהר"ר
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,
מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף
החדש" על המועדים.

ולכאורה פשט הלשון חייב אדם
להקביל פני רבו, היינו
שילך אצלו לכבדו, ולשאול בשלומו
לכבוד הרגל. וכיון שהדרך הוא
שכשבאים אצל אדם רואים את פניו,
לכך נקטו לשון זו דראיית "פנים", אבל
באמת גם אם פני הרב מכוסות יצא ידי
חובה מצד שבא לכבדו ולשאול
בשלומו.

על דבר אשר חקר כת"ר האם יוצאים
קבלת פני רבו עם מסיכה, הנני
להשיבו כפי אשר השיגה ידי הקטנה
בס"ד.

במסכת ראש השנה (דף טז:) גריסין:

והנה במסכת שבת (דף קנב.) איתא:
אמר ליה רבי לרבי שמעון בן
חלפתא, מפני מה לא הקבלנו פניך
ברגל, כדרך שהקבילו אבותי
לאבותיך? אמר ליה, סלעים נעשו
גבוהים, קרובים נעשו רחוקים וכו'.
ע"כ. הנה נקט לשון הקבלת פנים
וכדרך שנקט בשאר מקומות. ואולם
מעשה זה עצמו נמצא במדרש, בשינוי
הלשון, ומשם יש להבין דרך אחרת.

אמר רבי יצחק חייב אדם
להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים
ב' ד, כג) 'מדוע את הולכת אליו היום
לא חדש ולא שבת', מכלל דבחדש
ושבת איבעי לה למיזל. ע"כ.
והעתיקהו הראשונים הרי"ף והרא"ש
(שם) וכן פסק הרמב"ם (פרק ה
מהלכות ת"ת ה"ז). וזה שייך גם בזמן
הזה, וכמו שהוכיח במישור אאמו"ר
עט"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א

וזה לשון המדרש רבה (פרשת מצורע פרשה יח): ר' שמעון בן חלפתא, הוה סליק שאיל בשלמיה דרבי בכל ירח וירח, כיון דסב יתיב ליה ולא יכול למיסק, יום חד סליק, אמר ליה מה עיסקך דלית את סליק לגבי היך דהוית יליף, אמר ליה רחוקות נעשו קרובות וכו'. ע"כ. הנה הלשון "הוה סליק שאיל בשלמיה" משמע שהעיקר הוא שאלת שלום רבו, ולא דוקא ראיית הפנים ממש, אלא שזוהי הדרך שכשרואים אדם רואים את פניו, אבל לעולם גם אם לא ראה פניו אלא עמד לפניו ודרש בשלמו וכבדו, יצא בזה ידי חובה.

איברא כי בספר מגיד מישרים למרן הבית יוסף זיע"א (סוף פרשת כי תשא) משמע שיש ענין בראיית פנים ממש. כי שם פירש לו המלאך סוד המסוה של משה רבינו, ואלו דבריו: וכד הוה ממלל עמהון לא יהיב על אנפיה מסוה, "בגין דיסתכלון ביה ויקבלון נהורא מיניה במללותיה עמהון", דוגמא לדבר וכו', אופי הכי על ידי מילי דאורייתא דהוה הוא ממלל עמהון ואינון הוו מסתכלין באנפוי, כמה דאת אמר 'והיו עיניך רואות את מוריד' על ידי כך הוו מנהרין מנהורא דיליה. עכ"ל. ומבואר

דהעיקר הוא בראיית הפנים ממש, ומשה רבינו עליו השלום היה מסיר המסוה מפניו. ואם כן יש ללמוד שגם בהקבלת פני רבו צריך לראות פניו ממש ללא מסוה.

ובאמת שכך משמע בכמה דוכתי בזוהר הקדוש שיש ענין בראיית הפנים ממש, וכמו שכתוב בפרשת תרומה (דף קסג ע"ב) דאיתא התם: רבי יוסי ורבי יהודה ורבי חייא הוו אזלי בארחא, פגע בהו רבי אלעזר עד דחמו ליה נחתו מן חמרי כלהו, אמר רבי אלעזר ודאי אנפי שכינתא חמינא, דהא כד חמי בר נש צדיקיא או זכאין די בדרא, ואערע בהו, ודאי אינון אנפי שכינתא, ואמאי אקרון אנפי שכינתא, בגין דשכינתא אסתתרת "בגווייהו", איהי בסתימו ואינון באתגליא, בגין דשכינתא אינון דקריבין לה, איקרון פנים דילה וכו'. ע"כ. משמע דפנים ממש. ובזוהר ואתחנן (דף רסה ע"א): רבי אבא אתי מלמחמי לרבי שמעון, פגע ביה רבי יצחק אמר ליה מאן אתי מאריה דנהורא גבר דאתדבק בנורא דאכלא כל יומא הא נהורא עמיה שרי, אמר ליה תנינן דחיובא עליה דבר נש לקבלא אפי שכינתא בכל ריש ירחי ושבתי, ומאן איהו רביה, כל שכן בוצינא עלאה

קדישא דכל בני עלמא בעאן לקבלא אנפוי, אמר רבי יצחק אהדרנא עימך ואקבל אפי שכינתא ואטעם מאינון מלין עלאין דאטעמת קמיה. ע"ש. ויש עוד כיוצא בזה.

וגם מדברי האחרונים משמע כן, כי הנה בספר טהרת המים (מערכת ח אות לז) כתב: דבעת המועדים שהוא עת רצון ורחמים וקדושים, השכינה שורה על הרב בתוקף כאור החמה שבעתיים. והתלמיד יכול להשיג בזה יותר. והרדב"ז (ח"ג סימן תעב) כתב: אמרו בספרי החכמה כי בהיות האדם מתכוין אל רבו ונותן אליו לבו, תתקשר נפשו בנפשו, ויחול עליו מהשפע אשר עליו ויהיה לו "נפש יתירה". וזה נקרא אצלם "סוד העיבור" בחיי שניהם. ע"כ. והובא כל זה בשו"ת מציון אורה לאאמור"ר עט"ר שליט"א שם (סימן כז בהערה עמוד קמט). ועיין שם עוד מקורות לזה. ומשמע מכל אלו שיש ענין בראיית הפנים ממש.

אכן יש לומר דגם לפי האמור למעלה, מכל מקום במסכה המצויה שעוטים כיום מפאת הנגיף ה", שאינה מכסה את כל הפנים כמסכות של

פורים, אלא רק את האף והפה, בזה יצא ידי חובה גם להנ"ל, לפי שרואה אותו היטב. והגם ששנינו במסכת יבמות (דף קכ.) אין מעדיין אלא על פרצוף פנים עם החוטם. ע"כ והטעם שבזה יכולים להכירו. ובאידרא רבה (נשא דף קלז ע"ב) אמרו: בחוטמא אשתמודע פרצופא. ע"כ. וכאן הלא חוטמו מכוסה. הא לא קשיא, כיון שכאן הרי הוא יודעו ומכירו ושואל בשלומו ושומע ממנו דברי תורה הלכך די בזה.

מה גם שתראה מה שכתב רבנו אברהם אזולאי בספר חסד לאברהם (מעין שני נהר לג): כאשר יצייר האדם בדעתו צורה הקדושה ההיא ישלים שכלו. וזה שאמר רבי אבא בזוהר פרשת משפטים שהיתה צורת רבי שמעון מצויירת לפניו, והיה משיג על ידי זה השגה גדולה. וזה סוד 'והיו עיניך רואות את מוריך'. ולא זו בלבד אלא שגם היות צורת אדם נכבד מצוירת בשכלו הוא ישיג מעלה גדולה ונפלאה. וזה סוד שאמרו רז"ל חייב אדם להקביל פני רבו ברגל. ע"כ. מבואר דהעיקר הוא הכרת פני רבו בדעתו ושכלו, ולא דוקא בראייה ממש, ועכ"פ היכא דאי אפשר.

תשובות הגרמ"י רז ◊ סימן י _____ נט

ואשר על כן כאשר באים להקביל פני
רבו והוא עטוי במסכה על
חוטמו ופיו לחובת הזהירות, יוצאים
בזה ידי חובת הקבלת פני רבו, ובפרט
אם ישאל בשלומו וישמע ממנו דברי
תורה.

והשי"ת ברחמיו ישיב שבותינו ונזכה
להקביל פני השכינה בבית
קדשנו ותפארתנו. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

ס _____ אם עדיף זריזין או ברוב עם כברכת האילנות ◇ גם אני אודך

סימן יא

אם עדיף זריזין או ברוב עם כברכת האילנות

בס"ד. י"ח באדר התשע"ח. לור

לכבוד ידידי הגאון הנפלא, רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,
מח"ס "גם אני אודך", וספר "פרדס יוסף
החדש".

אחר מבא הברכה והשלום,

אודות השאלה האם עדיף לברך ברכת
האילנות ביחיד כשרואה אותה
בפעם הראשונה, ויקיים זריזין מקדימין
למצוות, או שיברכנה ברוב עם.

א. נודע בשערים מחלוקת רבותינו
הפוסקים אם עדיף להקדים מצוה
משום זריזין מקדימין למצוות, או
שעדיף לאחר ולקיימה בהידור. כי
הנה בשו"ת תרומת הדשן (סימן לה)
שאל: הרואה לבנה בחידושה בימי
החול ואומר נמתין לברך על חידושה
עד למוצאי שבת. יפה הם עושין או
לאו. תשובה, יראה דיש לחלק בדבר,
היכא דליל מוצאי שבת הבא בקרוב
אינו לילות הרבה בחודש וכו', כהאי
גוונא יפה להמתין עד מוצאי שבת וכו',
כשהן מבושמים ובכלים נאים. אבל אם

ליל מו"ש הבא יהא לילות הרבה
בחודש שאם יהיה מעונן בו וב' וג' או
ד' לילות אחריו יעבור זמן הברכה,
כה"ג אין להמתין עד מו"ש. דכל היכא
דראוי להסתפק שתעבור המצוה אין
משהין אותה אפילו כדי לעשותה יותר
מן המובחר. וראה מהא דגרסינן פרק
החולץ (יבמות לט.) וכו'. ע"ש. והובאו
קיצור דבריו בבית יוסף (סימן תכו) וכן
פסק הרמ"א בהגה (שם). וע"ע מה
שכתב בשו"ת תרומת הדשן (סס"י
רסט): אשכחן דמאחרים כמה מצוות
כדי לעשות כתיקונן ובהכשר ובהידור.
עכ"ל. מבואר דיש להמתין כדי שיעשה
מן המובחר, כל שיהיה כן בודאות.

ב. ואולם בספר החסידים (סימן תתעח)
כתב: כתיב 'חשתי ולא התמהמתי
לשמור מצותיך', לא יעכב אדם את
המצוה בעבור זה שאמרה תורה זה אלי
ואנוהו התנאה לפניו במצות כגון טלית
נאה וספר תורה נאה (שבת קלג.), שלא
יאמר אדם כיון שיש לי טלית לקנות
אמתין עד שיבא לידי טלית יפה מאד,
אלא יקנה מיד טלית אע"פ שאינו יפה

כל כך. וכן עיר שאין בה ס"ת וכו'. ע"כ. ונזכר באחרונים. מבואר דאין להמתין כדי לעשות מן המובחר. וכן כתב המג"א (סימן כה סק"ב) על דברי הרמ"א (שם) שאם תפלין מזומנים בידו ואין לו ציצית א"צ להמתין על הציצית וכו', וז"ל: וכן הוא ביבמות דף לט כל שהוי מצוה לא משהינן אע"פ שי"ל שיעשה אח"כ המצוה יותר מן המובחר. וכ"ה בילקוט ויקרא "חביבה מצוה בשעתה" עיין שם ובמנחות דף עב. עכ"ל המג"א.

ג. ומצאתי בחפשי'ה להגאון רבי נסים אברהם אשכנזי בשו"ת מעשה אברהם (חיו"ד סימן מח, דף קד ע"ג) שכתב דכל שיש עדיפות למצוה אם יעשנה באיחור, עדיף לאחרה בכדי לעשותה כתקנה, והוא ממ"ש בכמה מקומות בתלמוד אין מעבירין על המצוות שאם באה מצוה לידו של אדם דאין לדחותה מזמן לזמן. וכמו שמצינו במגילה (דף ו:): דנחלקו בנתעברה השנה אימתי עבדינן פורים, דרבי אליעזר ברבי יוסי ס"ל באדר הראשון, ורשב"ג ס"ל באדר השני, ואמרו בגמרא דשניהם מקרא אחד דרשו וכו' ופריך: בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל

מאי טעמא, אמר רבי טבי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף. ע"כ. מבואר דלדעת רשב"ג אע"ג דאין מעבירין על המצוות מ"מ כל דאיכא עדיפות למצוה אי דחינן לה לית לן בה, והלכתא כוותיה. ועוד הביא רביא ממנחות (מט.) ע"ש.

הבדל בין כשמפסיד מהמצוה לכשאין מפסיד

ד. גם אנכי הרואה לאאמו"ר עט"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א בספר ולקחתם לכם ח"ב (סימן ג הערה 11) שעמד בזה והביא דברי תרומת הדשן וספר החסידים וכתב על זה: ואפשר ליישב דגם ספר חסידים יודה דשפיר דמי לאחר המצוה כדי לעשותה מן המובחר. אך שאני התם גבי ציצית דכל רגע ורגע מפסיד המצוה עצמה ומה שיקיים מאוחר יותר אינו משלים מה שחיסר. ודכוותה י"ל גבי כתיבת ספר תורה. משא"כ אם יש מצוה שיש לעשותה פעם אחת ואחר כך אינה מצוה כגון לולב או ברכת הלבנה, הנה אם אין האיחור מפסיד מהמצוה עצמה, בזה יודו כולי עלמא דשפיר דמי לאחר כדי שתעשה ביתר הידור. אולם הלא המגן אברהם הנז' כתב שאין משהין כדי לעשות בהידור יותר והביא מהא "דחביבה מצוה בשעתה". עכ"ד

סב _____ אם עדיף זריזין או ברוב עם כברכת האילנות ◇ גב אני אודך

אאמו"ר שליט"א, ועיין שם שהאריך בזה.

עוד הביא שם דבסוגיא דראש השנה (לב:) מתבאר דזריזין מקדימין עדיפא מברוב עם הדרת מלך, ולכך הראשון [העובר לפני התיבה בשחרית] מקריא את ההלל אע"פ שאין שם רוב עם, ומצד הדין היה ראוי ג"כ להתקיע בשופר לולי שהיתה שעת הגזרה, כיעו"ש. ומזה יש ללמוד שעדיף לקיים מצוה מוקדם, ולא לאחרה בשביל רוב עם.

חילוק בין סוגי ההידור

ה. **ואולם** בסוף דבריו כתב אאמו"ר שליט"א לחלק בין סוגי ההידור, יש אשר הזריזות עדיפא ויש אשר הידור המצוה עדיף, וז"ל: ולעת כזאת חשבתי לדון בהאי דינא למצע התחום. והוא, דהן אמת שזריזים מקדימין למצוות ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. וכל זה להראות חביבות המצוה ושאינה למשא עלינו חלילה אלא שמחים בהן. מ"מ כל שמאחר לעשות המצוה משום שרוצה לעטרה ולשבחה שתהא המצוה מכובדת ומהודרת, שפיר י"ל דמאחרין. בד"א כאשר ההידור הוא "בעצם המצוה עצמה", משא"כ כשאינה שייכת לעצם

קיום המצוה עצמה. כי הנה בגמרא ר"ה מתבאר דזריזין מקדימין עדיפא מברוב עם הדרת מלך ואשר על כן הראשון מקריא את ההלל. ולכאורה מאי עדיף הא מהא. אך כנראה דהא דברוב עם הדרת מלך נהי דמעלה חשובה היא ברם אינו בעצם המצוה עצמה של התקיעה אלא עיטור מסביבה הוא ומחוצה לה. ובזה יישב הסוגיות אחת לאחת כיעו"ש. ושוב מצא כסברתו באחרונים, ומהם הגאון חתם סופר בספר תורת משה (פרשת תצוה) שכתב שכשהמצוה בעצמה מהודרת יותר, דוחה את זריזין מקדימין. אבל כשהמצוה עצמה אינה מתנאה יותר רק מצד ברוב עם הדרת מלך, אז זריזים מקדימים. ע"כ. וכן כתבו עוד אחרונים, והביאותים בספרי הקטן תפארת הברית (פרק ד הערה א). ואכמ"ל.

ו. **ומעתה** הבא לבא לנ"ד, כי מחד יש לומר שיש מעלה שיברכו בעשרה ויאמרו אחריו קדיש, וכמו שכתב רבנו אליעזר פאפו בספר חסד לאלפים (סימן רכו סעיף כד) ומהרי"ח בספר לשון חכמים חלק א (סימן מב).

אולם מאידך הרי מבואר דזריזין מקדימין למצוות עדיף מרוב עם. ואם כן יש לומר דבעלמא אם יראה האדם אילנות מלבליים בראש

חודש ניסן, והוא באחד, יקדים ויברך עליהם, ולא ימתין עד שהיו עשרה. וכדמות ראייה לזה מלשון הגמרא (ברכות דף מג:): האי מאן "דנפיק" ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי אומר וכו'. ומשמע אפילו ביחיד.

איחור הברכה בשביל לברך על שני אילנות

ז. **אכן** אם על ידי שיתאחר לברכה יקיים את גוף המצוה בהידור יותר, וכגון שכעת יש לפניו רק אילן אחד, שיש הסוברים שיכול לברך ואין צריך שני אילנות, ומאידך עיקר ההלכה שיש לברך על שנים לכתחילה, בזה הדריגין לחילוק שהבאתי לעיל (אות ה) בשם אאמו"ר שכאשר המצוה עצמה תעשה בהידור אזי עדיף טפי לאחר קיום המצוה ולעשותה על צד היותר טוב.

אם צריך שני אילנות

ח. **ואפרש** שיחתי, כי הנה בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סימן כח) כתב: אין לברך אלא על ריבוי אילנות. ע"כ. וגם בספר פתח הדביר (סימן רכו אות א) כתב שמלשון הש"ס "אילני" מוכח דוקא על ב' אילנות דלא סגי באחד. ע"כ.

ואולם יש לומר דמלשון "אילני" אין ראייה, וכונת הש"ס על כל אילני

דעלמא, וכמו שיש כמה פעמים בגמרא, לחיין דעלמא (עירובין יד:). צריכות דעלמא (יבמות נג). ועוד. [וראה כיו"ב ברש"י חולין קמא. ד"ה וביצים, שכתב: ואפרוחים וביצים אורחיה דקרא הוא למינקט רבים ברוב קינים]. וכיו"ב כתב מו"ר הגר"ע יוסף בחזון עובדיה (ברכות עמוד תנח) וז"ל: ולכאורה י"ל שאפילו באילן אחד די מן הדין, שהברכה על כללות הבריאה. וכמו שכתב בשו"ת דובב מישרים חלק ג (סימן ה). ולשון הש"ס אילני לאו דוקא. וכהיהא דאמרינן קידושין (נא:): מאי בוגרות בוגרות דעלמא. תדע שהרי אמרו ג"כ בש"ע (סימן רכד ס"ו), הרואה חכמי ישראל אומר בא"י אמ"ה שחלק מחכמתו ליראיו, ושם (ס"ח) הרואה מלכי ישראל מברך בא"י אמ"ה שחלק מכבודו ליראיו, ובכל אלה חכם אחד ומלך אחד בכלל הברכה. וכן בש"ע (סימן רכו ס"א) על הזיקים מברך וכו', והוא כוכב היורה כחץ ונמשך אורו כשבט. וכן על הברקים ועל הרעמים מברך וכו', והברכה היא גם על ברק אחד ורעם אחד, אלמא דלשון רבים שאמרו לאו דוקא הוא. ע"כ.

ט. וזה לשון מרן החיד"א בספר עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז אות

סד _____ אם עדיף זריזין או ברוב עם כברכת האילנות ◇ גם אני אוֹדֵךְ

קצח): והמדקדקים מקפידים שיהיה בניסן דוקא, ויהיה שתי אילנות. ע"כ. ומשמע שרק המדקדקים נוהגים ואין זה לעיכובא. וכן ראיתי שדייק בשו"ת בצל החכמה חלק ו' (סימן לו). ושו"ר בחזון עובדיה (שם) בשם ציץ אליעזר (חלק יב סימן כ).

ועל כל פנים למעשה כתבו הפוסקים שלכתחילה לא יברך על עץ אחד, אלא אם כן אינו מוצא שני אילנות. וכן נהג הגרש"ז אויערבך בזמן מסויים לברך על אילן אחד בחצרה של איזו אלמנה כנודע המעשה.

ואשר על כן כיון שלכתחילה יש צורך לברך על שני אילנות, בכה"ג חשיב העיכוב כאיחור בשביל לקיים את "עצם" המצוה בהידור, ובכה"ג יאחר את המצוה ויברך אחר כמה ימים על שני אילנות.

י. וראיה לזה ממ"ש בשו"ת אור לציון ח"ג (פרק ו שאלה א) שמי שבדעתו לצאת במשך החודש מחוץ לעיר ויראה שם אילנות, טוב שימתין ויברך מחוץ לעיר. ובהערות שם לא נתבאר טעם מספיק לזה. אבל לפי האמור א"ש, שכיון שמחוץ לעיר הוא הידור בגוף המצוה, אזי עדיף לאחרה. (ויש לפלפל קצת בראיה זו). ולפי זה כן הדין בכל

הידור שתלוי בגוף המצוה, עדיף שיאחר ולא יברך בפעם הראשונה שרואה.

ואין לדחות שהרי אם ימתין לא יצא ידי חובה לדעת איזה פוסקים שסוברים שאין לברך אלא בפעם ראשונה, כיון שפוסקים רבים עומדים מנגד, וכן כתב המשנ"ב בשער הציון (סימן רכו ס"ק ג) בדעת מרן השלחן ערוך. ושו"ר בחזו"ע פסח (עמוד כה) בשם שו"ת ישמח לב גאגין (חאו"ח סימן יב ד"ה והגם) שהמנהג הוא לברך בראיה שניה, בפרט כשראה ראיה ראשונה והוא באחד, וברצונו לברך אח"כ בציבור וברוב עם, ואין פוצה פה לחוש לסב"ל, והביא דברי המאמר מרדכי שמכאן סמך למנהג זה. ע"ש. וכן נראה לי עיקר. ופוק חזי מאי עמא דבר. עכ"ד.

המורם מכל האמור:

(א) הרואה אילנות מלבליים בראש חודש ניסן יברך תיכף ומיד ואפילו ביחיד, ואין צריך להמתין כמה ימים כדי לברכה ברוב עם, לפי שזריזין מקדימין למצוות.

(ב) ואולם אם על ידי שיאחר את המצוה, יקיים הידור בעצם הברכה,

אזי יאחר ויברכנה אחר כך בהידור. שלא נפלו הפרחים. וכן המנהג.
וכגון אם רואה רק אילן אחד, ואחר (ד) מי שעתיד לצאת באמצע חודש ניסן
כמה ימים עתיד לראות שני אילנות, מחוץ לעיר, ויראה שם אילנות
בכה"ג ימתין מלברך עד שיראה שני מלבליים, ימתין ויברך כשיצא מחוץ
אילנות. לעיר.

(ג) מי שלא בירך בפעם הראשונה ביקרא דאורייתא
שראה יוכל לברך אחר כך, כל זמן משה יוחאי רז

סימן יב

סיפור יציאת מצרים מהגדה גזולה

להגאון האדיר והעצום רבי משה יוחאי רז שליט"א

הסתפקתי בשאלה חדשה, אדם שגנב הגדה של פסח ל"ע, וסיפר בליל הסדר מההגדה לבניו סיפור יציאת מצרים, האם קיים המצוה או שזה מצוה הבאה בעבירה.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון רבי משה יוחאי רז שליט"א

משום מצוה הבאה בעבירה. ע"ש. ומכל מקום יש בזה חילוק בין כאשר מקיים המצוה בגוף החפץ הגזול לבין שמקיים המצוה במה שיוצא ממנו. כי הנה בתלמוד ירושלמי סוכה (פרק ג ריש הלכה א, דף יב ע"א) אמרו: מה בין שופר [של איסורי הנאה] ומה בין לולב, א"ר יוסה בלולב כתיב 'ולקחתם לכם' משלכם לא משל איסור הנייה, ברם הכא 'יום תרועה יהיה לכם' מכל מקום. א"ר לעזר תמן [-בלולב] בגופו הוא יוצא, ברם הכא [בשופר] בקולו הוא יוצא, ויש קול אסור בהנייה? ! ע"כ. והוא הדין לגזול, וכמו שכתב

בס"ד, י"ט בניסן, ד' למ"טמונים התשע"ט

שלום וישע רב, יבוא ויקרב, לירידי הנערב, עצום ורב, מהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א.

קבלתי מכתבו ובו נסתפק באדם שגנב הגדה של פסח, וסיפר מתוכה בליל הסדר את סיפור יציאת מצרים, האם קיים המצוה, או הוי מצוה הבאה בעבירה. ואשיבו בקצרה כפי הנלע"ד בס"ד.

הנה לענין קיום מצוה בדבר הגזול, אמרו בסוכה (ל.) שאין יוצאים ידי חובה בארבעת המינים גזולים,

הרא"ש במסכת ראש השנה (פרק ב סימן ט). וביארו המפרשים (עיין קרבן נתנאל על הרא"ש שם אות ש) דחד טעמא הוא, דאמאי לא נאסר משום מצוה הבאה בעבירה, לפי שאין גזל בקול. וכן פסק הרמב"ם (פ"א מהלכות שופר הלכה ג): שופר הגזול שתקע בו יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול, אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע יצא, ואין בקול דין גזל. ע"כ. וכן פסק השלחן ערוך (סימן תקפו סעיף ב). ועיין שם בבית יוסף.

והנה הלא אי אפשר לצאת ידי חובת שופר בלי שמיעת קול השופר, ובכל זאת יצא ידי חובה, הגם שהכלי שממנו יוצא הקול הוא גזול. ולמדנו מזה כלל דכל היכא שאין המצוה מתקיימת בגוף הדבר הגזול, יוצאים בזה ידי חובה. ואם כן כל שכן בנידון השאלה, כיון שרק השתמש בכלי גזול אבל עצם אמירת ההגדה יכול לומר בעל פה, וההגדה הגזולה אינה אלא מסייעת לו בקריאתה, לכן יוצא בזה ידי חובה. ובנידון דידן קיל טובא משופר, ששם סוף סוף הקול יוצא מחפץ גזול, ואילו בנ"ד הקול יוצא מפיו ורק עיניו מסתכלות בחפץ הגזול.

וגם לענין ארבעת המינים, אם החליף

את הלולב הגזול בלולב אחר, ונענע בו, או שגנב ממון וקנה בו לולב, יצא ידי חובתו, וכמו שכתב בקונטרס מים חיים (שבסוף שו"ת דברי חיים ח"א) והובא בספר "ולקחתם לכם" לאאמור"ר שליט"א חלק ג' (סימן ג הערה 2). ומבואר שם הטעם שאין זה מצוה הבאה בעבירה, כיון שלא נעשתה העבירה בגוף המצוה. ע"כ. והכא נמי, לא נעשתה העבירה "בסיפור" ההגדה, שהיא מצות הלילה הזה, אלא "בספר" ההגדה, שהוא חפץ חיצוני מעצם המצוה. אם כן אין בזה חשש מצוה הבאה בעבירה כלל, ויצא בזה ידי חובתו.

אמנם מכל מקום ודאי שיש בזה זילותא, שבא לשבח את הקדוש ברוך הוא מתוך ספר הגדה שבא לידו באיסור. ודומה למה שאמרו במדרש ויקרא רבה (פרשה ל): "אוי לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו". וכן הוא בירושלמי שם ע"ש. ובלילה זו שבאים המלאכים ומעידים על קריאתו, כמ"ש הזוהר הקדוש פרשת בא (ברע"מ דף מ ע"ב), אין כדאי לו שיראוהו בקלקלתו. וה' הטוב יכפר בעדו.

ביקרא דאורייתא

משה יוחאי רז

סימן יג

לימוד הלכות קרבן פסח בליל הסדר

בס"ד. מוצאי שבת הגדול התשע"ט

השם עבים רכובו, יריק ברכתו וטובו,
על ראש ידידי הנעלה, הרב הגאון
הנפלא, רבי גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א, מח"ס גם אני אודך וש"א"ס.

אחר דרישת שלומו הטוב,

ראיתי בספרו היקר "גם אני אודך"
תשובות הגר"מ חליוה שליט"א
חלק תשיעי (סימן יט) שנסתפק כת"ר
אם מקיימים מצות סיפור יציאת מצרים
בלימוד הלכות הפסח. והרב הנזכר נר"ו
הזכיר בדבריו בשם הגאון בעל אבני
ישפה זצ"ל שהעיר דקשה לפרש דכונת
התוספתא לדיני קרבן פסח, דאם כן
היה לו לומר "הלכות קרבן פסח",
וכיון דאיתא "הלכות פסח" בסתמא
הרי פירושו הלכות חג הפסח ולא
הלכות הקרבן. עכ"ד. ואולם
בהורמנותיה דהגאון ז"ל נראה דלא
קשיא, כי הלכות הפסח כולל בתוכו גם
הלכות קרבן הפסח, שהרי אומרים
בהגדה: אף אתה אמור לו כ"הלכות
הפסח" אין מפטירין אחר הפסח
אפיקומן, ועיקר הלכה זו מדברת על

הלכות קרבן פסח, כפי המבואר במסכת
פסחים. (וכן משמע בירושלמי פסחים
פ"י ה"ד, דף ע"ב). ומכאן שהלשון
'הלכות הפסח' כולל גם הלכות קרבן
פסח.

וקצת יש לפרש כן בעובדא דהלל ובן
בתירא בפסחים (סו.), שאמרו
שם שאחר שמינוהו נשיא עליהם: היה
דורש כל היום כולו ב"הלכות הפסח".
ודבר הלמד מענינו הוא שעסקו בדיני
הקרבן, כפי המבואר שם.

גם מרן הגאון החסיד רבי בן ציון אבא
שאול זצ"ל פירש בכונת השלחן
ערוך (סימן תפא ס"ב) שכתב לעסוק
בהלכות הפסח, שאין הכונה להלכות
חמץ ומצה המובא בטור ובשלחן ערוך.
אלא הלכות "קרבן פסח", וכבר ערך
לנו הרמב"ם הלכותיו בספרו בחלק
'קרבנות' ושם יש עשרה פרקים. וכמו
שהעיד בשמו תלמידו המובהק אמו"ר
עט"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א
בשו"ת מציון אורה ח"א (תאו"ח סימן
כג, עמוד קלד).

ובעיקר הנידון האריך בזה בשו"ת מציון אורה שם (אות יא), ותחלה הביא דברי השלחן ערוך (שם) שכתב שעסק הלימוד הוא ב"הלכות הפסח" וב"יציאת מצרים" ולספר בנסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו. והעיר על זה דבתוספתא דפסחים (פרק י') כתוב: דחייב אדם לעסוק ב"הלכות הפסח". ולא נזכר חיוב עסק "יציאת מצרים". וכן הלשון במכילתא (סוף פרשת בא פי"ח). מ"מ בהרמב"ם (פ"ז מהלכות חמץ ומצה) ובספר המצות (מצוה קנז) מפורש שהמצוה היא לספר בנסים ובנפלאות שנעשו לאבותינו. וכן הלשון בהגדה "מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים". ובאמת הגר"א מתקן הגירסא כן גם בתוספתא. וגם הרא"ש בפסקיו (פסחים שם) הזכיר תרוייהו. והוא אשר כתב השו"ע.

אלא שכתב לדקדק אמאי לא נזכר ברמב"ם "עסק הלכות הפסח". וכתב ליישב דעת הרמב"ם דכך הוא הענין, דעיקר המצוה של אותה הלילה הוא "סיפור נסים ובנפלאות אשר נעשה במצרים" וכלשונו של הרמב"ם שזהו ה'מצות עשה'. ואילו 'הלכות הפסח' אינו מעצם ה'מצות עשה', כי עסק הלכות הפסח הוא אם הבן שואל. וכמו שאומרים בהגדה "כנגד ארבעה בנים

דברה תורה וכו' חכם מה הוא אומר וכו' אף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". והובא ב'נוסח ההגדה' שברמב"ם. ואין מקיים האדם בהלכות הפסח את מצות העשה, אלא בסיפור נסים ובנפלאות שנעשו לאבותינו במצרים.

אולם האחרונים אינם מבינים כך. כי הנה בגבורות ה' (פרק ב) כתב ע"ד המכילתא: אע"ג דבמכילתא לא אמרו אלא שחייבים לעסוק ב"הלכות הפסח", אין זה קשיא, דגם הלכות פסח הוא יציאת מצרים וכו'. ע"ש שהביא סמוכין. והג"ר צבי פסח פראנק במקראי קודש (פסח ח"ב סימן מב) כתב, דמבואר מדברי הרא"ש והשו"ע שעיסוק ב'הלכות הפסח' בליל הפסח הוא בכלל 'מצות ספור יציאת מצרים'. וכיוצ"ב מצינו שהתשובה לבן החכם היא, אף אתה אמור לו "כהלכות הפסח" אין מפטירין וכו' הרי שהתעסקות בהלכות הפסח היא בכלל יציאת מצרים. ע"כ. ושם בהררי קודש (הערה 1) הביא מהא דברכות (יג:) ומדברי הרב מגן אברהם (סימן סז סק"א) דהלכה שמוזכר בה יציאת מצרים יוצא בה.

ואמנם אאמור"ר שליט"א שם כתב שעדיין יש לדחות ולומר,

מבואר דהחובה 'לספר ולהזכיר הנעשה במצרים', ולא הזכירו שיוצא ע"י 'לימוד ההלכות'. נראה שלדעתם שאין יוצאין בו. עכ"ד. עכ"פ הגם שאולי בדעת הרא"ש הטור והשו"ע לא נוכל לפרשו, אך בדעת הרמב"ם יש פנים לפרש כן, שאין יוצאין י"ח אלא בסיפור הניסים. וע' בשו"ת בצל החכמה (שם) שהזכיר דברי החת"ס בדרשותיו (דף רסה) כי "ענין הסיפור ביציאת מצרים, אינו לפלפל בהלכה". וע"ש שכתב הרב, דאפשר 'לימוד' הלכה פסוקה עם 'ביאורה' שפיר דמי ורק לאפוקי 'פלפול'.

ואולם יש גם מהאחרונים ז"ל שכתבו סתם דחייב לעסוק ב"יציאת מצרים" ולא הזכירו "הלכות פסח". כמו בספר חיי אדם (כלל קל) ובבן איש חי (פ' צו אות לז). וע"ע להיעב"ץ בסידורו (עמוד 255 אות מט) שכתב: אם יכול להיות ניעור יקרא גם בענין יציאת מצרים בזוהר וכו' ע"כ. גם בספר יוסף אומץ יוזפא (סימן תשצב) כתב: אחר סיום כל הסדר המרבה לומר שירות ותשבחות או לדרוש "מענין הגאולה" כל הלילה וכו'. והיינו כאמור, דזהו עיקר המצוה ולא הלכות הפסח. ומ"מ לדידן שפיר דמי דאחר עריכת הסדר לעסוק ב'הלכות הפסח'.

דשאני חובת הזכרה דכל השנה מזכירת מצרים של ליל פסח. דבליל זה החובה היא סיפור ניסים ונפלאות ולא די ב"הזכרה" שיעלה על דל שפתיו "מצרים". גם מה שהביא הגרצ"פ מלשון הרא"ש שפסקו גם השו"ע, יש לדחות לכאורה קצת, דעיקר המצוה היא סיפור הניסים והנפלאות ומצורף לו גם הלכות הפסח. ועכ"פ בדעת הרמב"ם היה אפשר לפרש דמצות עשה של לילה זו אין מקיים בלימוד הלכות הפסח אלא רק ע"י סיפור הניסים והנפלאות אשר עשה ה' לנו במצרים. ושוב כתב שמצא סיוע לזה בפוסקים, כי הנה בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סימן מז) כתב, דמצות עשה דליל זה מקיים גם בהלכות הפסח כאשר מתבאר מדברי הרא"ש ושו"ע סימן תפא הנ"ל. וכן מוכח מהגמרא (פסחים קטז). דקתני ואפילו שני ת"ח שיודעין "בהלכות הפסח" שואלין זל"ז. ובחידושי תלמיד הרשב"א לפסחים (שם) על מתניתין דקתני ולפי דעתו של בן אביו מלמדו, כתב: שאם פקח מלמדו הלכות הפסח, ואם לאו מלמדו דברים פשוטים. וכן בהגדה ש"פ לבית בריסק מוכיח מהמעשה דהתוספתא דהמצוה מתקיימת גם בהלכות הפסח. ושוב כתב (הרב בצל החכמה) דמדברי הרמב"ם והסמ"ג והחינוך (מצוה כא)

כי קיימנו כבר מצות ה'סיפור' בזמן אמירת ההגדה בסדר "מגיד". עד כאן מדברי אאמו"ר שליט"א שם. והיה זה שלום.

ביאור בפיוט "אחד מי יודע"

ובהיות ועומדים אנחנו ביומין דערבי פסחים, ארשום לכת"ר את אשר עלה בדעתי בס"ד בפיוט "אחד מי יודע", שהתחיל באחד מי יודע, עד שלשה עשר מי יודע. ויש לפרש למה הפסיק במספר שלשה עשר. לפי שכל הפיוט הזה מעורר זכויות של עם

ישראל, מאמונה בה' אחד וכן על זה הדרך. אבל אחר שהגיע למספר שלשה עשר שהם י"ג מידות של רחמים, שוב אין צריך לחפש זכות אחרת, לפי שברית כרותה לי"ג מידות שאינן חוזרות ריקם (ראש השנה יז:), וזכותם עומדת לעד, וכמו שאמרו (שם) "כל זמן" שישראל עושין לפני כסדר הזה אני מוחל להם.

בברכת פסח כשר ושמח
ידידו עוז דושה"ט
משה יוחאי רז

סימן יד

טענות בספירת העומר*

להגה"צ רבינו הגדול והאדיר רבי משה יוחאי רז שליט"א

הנה כתב בשו"ע או"ח (סימן תפט סעיף ח) שאם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה. ע"כ. וע"ש הטעם במשנה ברורה.

ויש לעיין באופן שביום שבעה עשר לעומר, הוא מסופק שיתכן שאתמול אמר "היום חמישה עשר לעומר", במקום לומר "היום ששה עשר לעומר", והשאלה כאן שזה לא ספק רגיל, אלא יש לו תשעים אחוז שאמר "היום חמישה עשר לעומר", ורק עשר אחוז יתכן שאמר אתמול כראוי "היום ששה עשר לעומר", והשאלה אם גם בספק כזה, ימשיך לספור שאר הימים בברכה, או בספק כזה שהוא קרוב לוודאי שטעה ביום אחד, לא יכול לספור שאר הימים בברכה.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון העצום הרב משה יוחאי רז שליט"א

לוד, ו' באייר התשע"ז. בתוספת נופך י"א
אייר תש"פ

אודות השאלה במי שעמד ונסתפק
בליל שבעה עשר לעומר, אם

אמר אתמול "היום חמישה עשר
לעומר", במקום לומר "היום ששה
עשר לעומר", או שמא ספר כהוגן, והיו
לו תשעים אחוז שאמר "היום חמישה

לכבוד ידידי הנעלה והנכבד, חובר
חיבורים מחוכם, הגאון רבי גמליאל
הכהן רבינוביץ שליט"א.

אחר דרישת שלומי הטוב כדת,

(*) נדפס בשו"ת ימין משה ח"א (סימן טז).

עשר לעומר", ורק עשר אחוז יתכן שאמר אתמול כראוי "היום ששה עשר לעומר", אם גם בכהאי גוונא שצד הטעות יותר מצד הנכון, האם ימשיך לספור בברכה או לא.

דעת בה"ג במי ששכח ספירת העומר

א. ידועה המחלוקת ומפורסמת היא, במי ששכח ולא ספר יום אחד, ולא נזכר עד הלילה הבא, אם ימשיך מכאן ולהבא לספור בברכה או לא, שלדעת בעל הלכות גדולות (עיין בה"ג הלכות מנחות דף קלו ע"ג, בשם מר רב יהודאי) מי שהפסיק יום אחד ולא ספר, שוב אינו סופר, משום דבעינן 'תמימות'. והובא בתוספות במגילה (כ: ד"ה כל) ובמנחות (סו. סוף ד"ה זכר), וברא"ש בפסחים (פרק י סימן מא), ובספר המנהגים לרבי יצחק אייזיק טירנא (מנהגי פסח, דף כג ע"ב). ובהגהות שם הובא שכן דעת מהר"ש (סימן שצא), הוא ר' שלום ב"ר יצחק מנוישטט, שהיה רבם של רי"א טירנא ושל מהרי"ל. וזה לשונו בספר מנהגי מהר"ש (סימן שצא): ועל ספירת העומר, אמר לי מה"ר שלום דהכי נהגינן, מי ששכח עד לבוקר מונה באותו פעם בלא ברכה, מכאן ואילך בברכה, אבל אם שכח עד לערב

שלאחריו עד זמן ספירה, אז מונה בלא ברכה מכל וכל. ע"כ. וכן כתב ראבי"ה (ח"ב סימן תקעא) ע"ש. ותלמידו האור זרוע (ח"א סימן שכט) ע"ש.

דעת התוספות וסיעתם

ב. ואולם התוספות במנחות כתבו על זה: ותימה גדולה הוא ולא יתכן. ע"כ. וכן כתב מהר"ם מרוטנבורג ח"ד (דפוס פראג סימן שב). ולא ביארו מה התמיהה. אולם הרא"ש בפסחים (פרק י סימן מא) פירש יותר, וז"ל: ועוד כתב בה"ג שאם הפסיק וכו', ואין נראה לר"י דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה היא. ע"כ. ונזכרה מחלוקת זו גם בר"ן שמסביב לרי"ף (פסחים דף כח ע"א, סוף ד"ה וכו'), ובטור (סימן תפט) ובאבודרהם (סדר תפלות הפסח).

וכדברי התוספות דפליגי על בה"ג סובר גם המאירי בשלהי פסחים (דף קכא: ד"ה דין ספירת העומר), שכתב: ואם שכח ולא מנה כלל בכל אותו היום, י"א שאם בראשון שגג הרי זה בכלל מעוות לא יוכל לתקון, שאין כאן תמימות ואין לו עוד מנין. ואין הדברים נראין, שלא נאמר תמימות לפירוק עול מנין ולהפקיעו מכל וכל, אלא שהמצוה כך היא, ואפילו שכח את כולן ונזכר באחרונה

סופר את האחרונה. עכ"ל. וכן כתב הריטב"א (מגילה כא. ד"ה גמ') וסיים: וכן כתבו רבותי ז"ל.

דעות הראשונים

ג. ורבנו יצחק אבן גיאת בהלכותיו (הלכות חדש וספירת העומר, עמוד קח, ובדפו"ח עמוד שמג) כתב משם מר רב יהודאי שאם לא מנה בלילה הראשון לא ימנה בשאר לילות, דבעינן שבעה תמימות וליכא, מה שאין כן בשאר לילות. ושכן היא דעת מר רב סעדיה. ולעומתם הביא את דעת מר רב כהן צדק שמי ששכח ולא בירך לילה הראשון מברך והולך בשאר לילות, מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף?!. ושוב הביא תשובת רב האי גאון בזה שדעתו שאין לחלק בין לילה ראשון לשאר לילות, ובכל אופן אם שכח ולא ספר סופר של אחריה. וכתב על זה הריצ"ג: ואנו אומרים כי בודאי אין לך תמימות אלא כשמתחיל למנות מערב ט"ז דהיינו לילה הראשון וכו', הא למדת שאם שכח או נאנס ולא מנה מבערב, אף על פי שמנה לאחר מכאן, לא עלו בידו תמימות, וטעמו של מר רב יהודאי נמי מהכא, אבל להתעכב מלספור שאר לילות אינו מתעכב אלא סופר והולך. ע"כ. ועיין מה שכתב

בשם רבי יצחק אבן גיאת, בספר אורחות חיים (ח"א הלכות ספירת העומר אות ה), ובמה שהעיר על זה בהגהות דבר הלכה (הנדפס בריצ"ג מהדורת תשנ"ח, אות יב).

גם רבינו ישעיה הזקן דיטראני בספר המכריע (סוף סימן כט) פסק שימשיך לספור שאר ימים בברכה. והובאו דבריו בשבלי הלקט (סימן רלד) והביא שם גם מתשובות הגאונים, וכן כתב בספר האגודה (סוף פרק ב דמגילה, סימן כג) וכן הסכים רבנו ירוחם (ספר אדם נתיב חמישי חלק רביעי, דף לו ע"ג) לדעת ר"י דפליג על בה"ג. וכן דעת עוד ראשונים.

דעת השלחן ערוך וכשיש ספק ספיקא

ד. ואמנם מרן השלחן ערוך חשש לדעת בה"ג וסיעתו, ופסק (סימן תפט סעיף ח): אם שכח לברך באחד מהימים, בין יום ראשון בין משאר ימים, סופר בשאר ימים בלא ברכה. ע"כ.

אכן כיון שסוף סוף יש בדבר מחלוקת גדולה, הורו האחרונים שבכל הספקות שישנם בספירת העומר, יש לצרף את מחלוקת בה"ג עם התוספות וסיעותיהו, לספק ספיקא: חזא שמא

כהסוברים שכל לילה מצוה בפני עצמה, ובצירוף הספק השני, הוי ספק ספיקא, ויוכל לברך. והדוגמא לזה היא מה שכתב מרן השלחן ערוך (שם): אבל אם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה. ע"כ. ומקורו מתרומת הדשן (ח"א סימן לז). והטעם הוא משום הספק ספיקא הנזכר, שמא לא דילג כלל, ואת"ל שדילג שמא הלכה כאותן פוסקים דכל יום הוא מצוה בפ"ע. ועל פי זה כתב המשנה ברורה (ס"ק לח) בשם האחרונים: וה"ה בכל דבר שדינו לחזור ולספור בלי ברכה מחמת ספק, אם לא חזר וסיפר, יספור שארי לילות בברכה. עכ"ל. ויש לזה דוגמאות שונות ואופנים רבים, וזה בנה אב. ואכ"מ.

ומעתה גם בנידון השאלה שייך הספק ספיקא הנזכר: שמא הלכה כהפוסקים שכל לילה מצוה בפני עצמה, וספק שני שמא ספר כהוגן.

אם צריך ספק ספיקא שקול

ה. והגם שכאן הספק השני אינו שקול כי נראה לו יותר שספר שלא כהוגן. מ"מ למעשה יש לצרפו לספק ספיקא. כי הנה הש"ך בכללי ספק ספיקא (סימן קי אות לג) כתב: לא מיקרי ספק או

ספק ספיקא, אלא כשהאיסור וההיתר שוים, אבל אם יש לתלות באיסור יותר מבהיתר, וכן אם האיסור שכיח יותר מההיתר אין זה ספק כלל. ע"כ. ומעתה אם נאמר שבנידון השאלה יש לתלות יותר שלא ספר, אז לכאורה לא יהיה אפשר לצרף זאת לספק ספיקא.

ו. **אכן** שתי תשובות בדבר. חדא, שרבים חולקים על זה, וכמו שכתב הגאון פני יהושע (כתובות ט). וז"ל: לפי מה שכבר כתבתי דשיטת התוספות וסייעתם בהרבה מקומות דספיקא דאורייתא לחומרא היינו מן התורה, ולפי"ז הא דקיי"ל ספק ספיקא לקולא וכו', דספק ספיקא הוי כמו רוב דספק אחד הוי פלגא ופלגא, וא"כ היכא דספק אחד הוא שקול כגון הכא שספק תחתיו ספק אין תחתיו הו"ל פלגא ופלגא שפיר הוי אידיך ספיקא, ספק אונס "דאע"ג דאונס הוי מיעוטא אפ"ה מצטרפי מיעוטא לפלגא והו"ל רובא להיתרא", וכל שכן לשיטת הרמב"ם ז"ל וסייעתו דספק אחד נמי מן התורה מותר ומדרבנן החמירו דאית לן למימר דלא החמירו אלא בספק השקול, אבל הכא שהספק השני גורם דתו לא הוי פלגא ופלגא י"ל דמותר לגמרי. עכ"ל. וע"ש בקונטרס אחרון שהחזיק כן מדברי הפוסקים. וכן היא דעת מרן השלחן ערוך (יו"ד סימן קכט סעיף

עו _____ טעות בספירת העומר ◇ גם אני אוהבך

יא). וכן סובר הגאון רבי יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק ח"ב (חאה"ע סימן טז אות ג ד) ובשו"ת שאגת אריה וקול שחל (סימן ב) וכן דעת פוסקים רבים ואכמ"ל.

לעיל). הלכך כתב בשו"ת יבי"א ח"י (סימן לח אות ה) שבכהאי גוונא מהני הספק השני אפילו הוא מיעוט להצטרף לספק הראשון. ע"ש.

שנית, כי גם לדעת הש"ך הסובר דבעלמא בעינן ספק שקול, מ"מ בנידון דידן שהספק הראשון שכל יום הוא מצוה בפני עצמו הוא על פי רוב הגאונים והראשונים (שהבאתי

ואשר על כן בנידון השאלה יוכל להמשיך לספור בברכה. וה' יאיר עינינו בתורתו. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא,
משה יוחאי רז

סימן טו

שמיעת שירים בימי העומר לחולה קורונה

בס"ד. ליל ד' באייר תש"פ

לכבוד ידידי עוז, מגדול ומעוז,
כמוהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס
יוסף החדש" על המועדים.

שלום וישע רב,

אודות מה ששאל האם יש איזה צד
להקל בשמיעת מוזיקה בימי
ספירת העומר כעת בגלל הקורונה ה"י,
למי שחולה קורונה ל"ע, ולמי שנמצא
בבידוד, ולמי שנמצא בבית כל היום
עם הילדים כי אין לאן לצאת.

הנה בענין שמיעת שירים במשך ימות
השנה, הלכו בו הפוסקים
האחרונים לעומקא ורומא, ולא אביא
אלא עיקרי הדברים. ומזה נבוא לענין
השאלה בס"ד.

תקנת ביטול השירים

א. בשלהי מסכת סוטה (דף מח.) תנן:
משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית
המשתאות, שנאמר (ישעיה כד, ט)
'בשיר לא ישתו יין וגו'. ע"כ. ואמרו
בגמרא: וממאי דמשבטלה סנהדרין

כתיב? אמר רב הונא בריה דרב יהושע,
דאמר קרא (איכה ה, יד) 'זקנים משער
שבתו בחורים מנגינתם'. וכן בירושלמי
שם (פ"ט הלכה יב) למדו זאת מהכתוב
'זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם'.

והטעם שלא אסרו כן עד זמן ביטול
הסנהדרין, מבואר בירושלמי
שם: אמר רב חסדא בראשונה היתה
אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומרים
דברי נבלה בשיר. אבל עכשיו שאין
אימת סנהדרין עליהן הן אומרים דברי
נבלה בשיר. ע"כ. עיין שם.

באיזה שיר אסרו

ב. ובסוגיא זו לא פורש באיזה שיר
מדובר, אם בכלי שיר או אפילו
בפה. אולם בריש מסכת גיטין (דף ז.)
איתא: שלחו ליה למר עוקבא, זמרא
מנא לן דאסיר? שרטט וכתב להו 'אל
תשמח ישראל אל גיל כעמים' (הושע
ט, א). ולישלח להו מהכא 'בשיר לא
ישתו יין ימר שכר לשותיו'. אי מההוא,
הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא
[-בכלי שיר], אבל דפומא שרי, קמ"ל.

עַח _____ שְׁמִיעַת שִׁירִים בִּימֵי הָעוֹמֵר לַחֹלָה קוֹרֹנָה ◊ גַּב אֲנִי אֹדֶךְ

וּפִירֵשׁ רִשׁׁי: זִמְרָא, לְשׁוֹרֵר בְּבֵית
הַמִּשְׁתָּאוֹת. ע"כ. וְכָתְבוּ עַל זֶה
הַתּוֹסֵפוֹת (ד"ה זִמְרָא): וְכֵן מִשְׁמַע
מִדְּקָאֵר וְלִישְׁלַח לִיה מֵהֶכָּא בְּשִׁיר לֹא
יִשְׁתּוּ יֵינ. וּבִפְרָק בְּתֵרָא דְסוּטָה תִּנֵּן
מִשְׁבַּטְלָה סְנֵהֲדִירִין בְּטַל שִׁיר בְּבֵית
הַמִּשְׁתָּאוֹת, שְׁנֵאֵמֵר בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יֵינ.
וְרֵאוּי לְהַחֲמִיר בְּכִיּוּצָא דֵּהֲהוּא
בִּירוּשְׁלָמִי דֵּהוּא קָאִים וְדַמִּיךְ בְּזִמְרָא
שְׁמַתְעִנֵּג בִּיּוֹתֵר. וְשִׁיר שֶׁל מִצּוּה שְׁרִי
כְּגוֹן בְּשַׁעַת חוֹפָה שְׁעוֹשִׁין לְשִׁמְחָה חֲתָן
וְכָלָה. עכ"ל.

וְמָה שְׁכָתְבוּ עַל הָהוּא דִּירוּשְׁלָמִי כּוֹנֵתִם
לְמָה שְׁאֵמְרוּ בִּירוּשְׁלָמִי (מִגִּילָה
פֶּרֶק ג' הַלְכָּה ב'): מֵר עוֹקְבָא מִיִּשְׁלַח
כְּתָב לְרִישׁ גְּלוּתָא דֵּהוּא דַּמִּיךְ וְקָאִים
בְּזִימְרִין יִשְׂרָאֵל אֵל תְּשִׁמַּח בְּעַמִּים אֵל
גִּיל'. ע"כ. וְשֵׁם הוּבָא זֹאת לְעִנִּין
שְׁרִטוּט. וּמִבּוֹאֵר מִדְּבָרֵי רִשׁׁי וְתוֹסֵפוֹת
שֶׁלֹא אִסְרוּ חֲזו"ל שִׁירָה בְּפָה אֵלֹא דּוֹקָא
כְּשֹׁמֵעַ הַשִּׁיר בְּמִשְׁתָּה. וְכֵן כְּתָב
הַסֵּמ"ג (עֲשֵׂה דְרַבָּנָן ג', הַלְכוֹת תְּשַׁעָּה
בָּאֵב). וְכֵן הוּא בְּתוֹסֵפוֹת הָרָא"ש
וּבַחֲדוּשֵׁי הָר"ן בְּגִיטִין.

דַּעַת הָרַמְבַּם

ג. וְהֵנָּה הָרַמְבַּם בְּהַלְכוֹתָיו (פֶּרֶק ה'
מֵהַלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת הַלְכָּה יד) כְּתָב
וְז"ל: וְכֵן גָּזְרוּ שֶׁלֹא לִנְגֹן בְּכָלִי שִׁיר וְכָל
מִינֵי זִמְרָה, וְכָל מִשְׁמִיעֵי קוֹל שֶׁל שִׁיר

אִסּוּר לְשִׁמּוּחַ בִּהְיוֹת, וְאִסּוּר לְשִׁמְעוֹן מִפְּנֵי
הַחֲרוּבִין, וְאִפִּילוּ שִׁירָה בְּפָה עַל הַיֵּין
אִסּוּרָה שְׁנֵאֵמֵר בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יֵינ. ע"כ.
וְהַשְׁלַחַן עֲרוּךְ (או"ח סִימָן תִּקְס סַעִיף
ג) כְּתָב כָּלִשׁוֹן הָרַמְבַּם.

וּמִשְׁמַעוֹת דְּבָרָיו נִרְאָה שִׁשִּׁירָה בְּפָה
לֹא נִאֲסְרָה אֵלֹא עַל הַיֵּין,
אֲבָל בְּכָלִי נִגִּינָה אִסּוּר בְּכָל אֹפֶן
וְאִפִּילוּ בְּלֹא מִשְׁתָּה יֵינ, וְזֶה שֶׁלֹא כְּפִי
הַמְּבֹאֵר בְּדְבָרֵי הַתּוֹסֵפוֹת וְסִיעֲתָם, שֶׁגַּם
בְּכָלִי נִגִּינָה לֹא נִאֲסָר אֵלֹא בְּמִשְׁתָּה,
וְכַפְשֵׁט לְשׁוֹן הַגִּמְרָא, שֶׁמִּהֲפֹסֶק בְּשִׁיר
לֹא יִשְׁתּוּ יֵינ, לֹא הֵינּוּ אוֹסְרִים אֵלֹא
בְּכָלִי נִגִּינָה, וּמִן הַפֶּסֶק אֵל תְּשִׁמַּח
יִשְׂרָאֵל אֵל גִּיל כְּעַמִּים לְמַדְנוּ לֹאֲסוּר גַּם
שִׁירָה בְּפָה, וְלַעֲלוֹם כּוֹלֵם עַל מִשְׁתָּה
הַיֵּין.

דְּבָרֵי הַטּוֹר

ד. וְהֵנָּה הַטּוֹר (סִימָן תִּקְס) כְּתָב:
וּמִלְשׁוֹן הָרַמְבַּם ז"ל מִשְׁמַע דְּבְּכָלִי
אִסּוּר לְשִׁמּוּעַ בְּכָל עִנִּין וּבְפָה דּוֹקָא עַל
הַיֵּין, אֲבָל הוּא בִּיָּאֵר בְּתוֹבוֹת שְׁאֵלָה
[מֵהַדוֹרֶת פְּרִימָן סִימָן שַׁע] דְּאִפִּילוּ
בְּפָה אִסּוּר אִף בְּלֹא מִשְׁתָּה. עכ"ל.
וְהַמְּפָרְשִׁים עֲמָדוּ בְּבִיאוּר שִׁיטַּת
הָרַמְבַּם. יֵשׁ שֶׁהֵבִינוּ שֶׁחֲזוֹר בּוֹ
בְּתוֹבוֹתָיו מִמָּה שְׁכָתְבוּ בְּהַלְכוֹתָיו, וְיֵשׁ
שֶׁבִּיאוּר דְּבָרָיו בִּקְנָה אֶחָד. וְאֵבִיא
מִקְצָתָם בְּדְבָרֵינוּ.

ביאור שיטת הרמב"ם

ה. והנה בעיקר הסוגיא הקשה הראנ"ח (פרשת במדבר) דמאי שאלו למר עוקבא, וכי לא ידעו מתניתין דסוטה דבטל השיר מבתי משתאות. ותירץ הגאון רבי אליהו גאליפאפא בספר ידי אליהו (קושטנדינא תפ"ח, דף טו ע"ב) דיש לומר דפשיטא דכבר ידעו השואלים מתניתין דסוטה, אלא ממאי דראו דברי התנא דנאסר על היין משבטלה סנהדרין, ושאלו בגמרא וממאי דמשבטלה סנהדרין כתיב ואסמכוה אקרא דזקנים משער שבתו בחורים מנגינתם, ועל זה חשבו דלא נאסר אלא זמרא דמנא, ד'נגינה' לא שייך אלא בכלי כמו 'יודע נגן' שבדוד, דהיינו בכנור. ולזה שאלו זמרא מנא לן דאסיר, ולא שאלו אלא על זמרא דפומא, וכתב להם 'אל תשמח ישראל' שהוא כולל כל מין שיר המשמח, בין דמנא בין דפומא. והקשה המקשה ולישלח להו בשיר לא ישתו, דהרי 'שיר' נמי הוא שם כולל בין דמנא ודפומא, ותירץ אי מההיא הוה אמינא ה"מ זמרא דמנא, ממאי דאסמכוה אקרא ד'בחורים מנגינתם', ולהכי כתב להו קרא ד'אל תשמח' שהוא כולל כל שיר המשמח.

ועל פי זה כתב הרב ידי אליהו לבאר מקור דברי הרמב"ם בהלכותיו שפסק דבכל גוונא אסור דוקא על היין, שהוא ממשמעות הכתוב בשיר לא ישתו יין, וסיפיה דקרא ג"כ ימר שכר לשותיו, דלא אסר הנביא היין בעצמו אלא שימר לשותים אותו בשיר. ומלישנא דמתניתין ג"כ שכתב 'מבית המשתאות', ואם השיר בעצמו אסור מצד שהוא משמח, מבית המשתאות למאי הלכתא נקטיה, אפילו בבית האסורים אסור כיון דמשמח. עכ"ד. ועיין שם מה שכתב בדברי הרב כנסת הגדולה. ועיין בבית חדש (סימן תקס) שביאר כיוצא בזה.

ו. גם בספר מעשה רוקח (על הרמב"ם שם) ביאר את שיטת הרמב"ם בדרך דומה, וסיים: אמנם ראיתי לרבינו בעל הטורים ז"ל סי' תק"ס וז"ל וכו', ולכאורה משמע דס"ל לרבינו בעל הטורים דהרמב"ם פליג ממ"ש ביד [החזקה] למ"ש בתשובה. אמנם מדיוק דבריו הא ליתא, שהרי כתב תחלה ומשמע וכו' אבל הוא ביאר וכו' ור"ל מכיון שביאר בתשובה משמע שכן היא כוונתו האמיתית. והרב בעל כנסת הגדולה לא הבין כן, עיין עליו דלפי דבריו קשה על רבינו הך סוגיא

דסוטה כדאמרן, ותמיהא לי מלתא טובא איך לא נרגש מזה בכוונתו לדעת רבינו. וגם לפי דבריו פליג רבינו מדידה אדידה עיין שם. עכ"ל. ועיין עוד בספר לחם יהודה למהר"י עייאש (על הרמב"ם שם). וראה עוד מה שכתב בישוב דברי הרמב"ם בספר פרי הארץ להגאון רבי ישראל מאיר מזרחי, בחלק א' (קושטנדינא תפ"ז, דף צב ע"ד).

באיזה זמרא דפומא אסרו

ז. והרמב"ם שם סיים: וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין. עכ"ל. וכתב על זה המגיד משנה: כן כתב רבינו הא"י גאון ז"ל האי דאמרינן זמרא דפומא אסור, הני מילי כגון נגינות של אהבה שבין אדם לחברו ולשבח יפה ביפיו. אבל שירות ותושבחות וזכרון חסדים של הקדוש ברוך הוא, מנהג כל ישראל לאמרן בבית חתונה ובבית המשתאות בקול נגינות ובקול שמחה. ע"כ. וכן כתבו הגהות מימוניות (אות ו). אמנם הגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סימן תקס) תמה על היתר זה, וז"ל: ונ"ל דהיינו טעמא דהגאונים, דס"ל כל היכא דלא אמרי דברי נבלה, שרי אפילו בזמן הזה. מיהא לא ניחא כולי האי, דהא

אדרבה משמע דאסרו בכל שיר, משום גזרה שלא יבואו לומר בו גם דברי נבלה, כיון שאין אימה, והיכא ניקו אנן ולעקור גזרת חכמים. היינו דקשיא לי אדעה זו וצ"ע. עכ"ל.

דעת האחרונים

ח. ובדין זה רבו המדברים בספרי דבי רב, עיין עליהם. ולמעשה נחלקו הפוסקים בדבר: כי הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק א סימן קסו) כתב: אבל ודאי מהראוי לבעל נפש להחמיר כהרמב"ם בתשובתו, והב"ח פסק כותיה אף שראיתו אינה כלום מ"מ ראוי להחמיר. ובזמרא דמנא אסור בכל מקום, שכן סובר הרמב"ם והמחבר, ולמה שבארתי אפשר שגם רש"י ותוספות לא פליגי, לכן אף שהרמ"א והד"ח סברי שפליגי ומתירין שלא בבית משתה ואינו רגיל, יש להחמיר אף שהוא איסור דרבנן. ואם הוא לדבר מצוה משמע מתוספות ומרמ"א שמותר אף שאינו לשמחת חתן וכלה דהא נקטו כגון בבית חתן וכלה הכל שרי משמע דחתן וכלה שנקטו הוא רק לציור, וה"ה לכל דבר מצוה. עכ"ל.

ומו"ר בשו"ת יחזה דעת חלק א (סוף סימן מה) כתב: ועל כל פנים

סד) ובשו"ת ציץ אליעזר חלק טו (סימן לג) ולאאמו"ר שליט"א בתשובה השייכת לשו"ת מציון אורה ח"ד. ופוק חזי מאי עמא דבר.

המנהג להחמיר בימי העומר

י. **אלא** שגם להמקילים בשמיעת כלי שיר מוקלטים בימות השנה, מכל מקום כבר פשט המנהג להחמיר בשמיעתם בימי ספירת העומר, ולמדו זאת ממה שמבואר בשלחן ערוך (סימן תצג סעיף א') שמנהג כל ישראל שלא להסתפר ושלא לישא אשה בימים אלה משום האבלות על פטירת תלמידי רבי עקיבא שמתו מפסח ועד פרוס עצרת (כמבואר ביבמות סב:), וכתב המגן אברהם (סימן תצג סק"א) לאסור ריקודים ומחולות בימים אלה. ומזה נתפשט גם לשמיעת מוזיקה וכמבואר בשו"ת אגרות משה (שם) ובציץ אליעזר (שם) וביחוד דעת חלק ו' (סימן לד). וכל שכן בימי בין המצרים.

קולא למי שנמצא בעצבות

יא. **והנה** בשו"ת אור לציון ח"ג (פרק ל שאלה ג) כתב: המנהג להקל ולשמוע נגינות מכלי שיר במשך השנה. אולם לכתחילה יש להמנע מלשמוע נגינות מכלי שיר, ואף שירי קודש, ואף מרשם קול (טייפ), במשך כל השנה,

נראה שמכיון שלדעת רוב הפוסקים אין לאסור שמיעת כלי שיר אלא על היין, ויש שמפרשים כך בדברי הרמב"ם, אין למחות במקילים, כיון דהוי מילתא דרבנן והמחמיר תע"ב. ודע שמותר לשוור שירות ותשבחות בפה אפילו על היין, וכדמוכח בהרי"ף והרא"ש (ר"פ אין עומדין), וכן מתבאר מדברי רבינו האי גאון, ושאר הפוסקים הנ"ל שהביאוהו להלכה. ולאפוקי ממה שהעלה ממעשה רוקח לאסור בזה. וכבר השיג עליו לנכון הגאון הראש"ל בספר פרי האדמה ח"ג (דף כ"ג ע"ג), וכתב, שחלילה לאסור בזה ע"ש וכן עיקר. וכתב עוד שם: ולצורך מצוה כגון לשמח חתן וכלה, או מילה או פדיון הבן, או סיום מסכתא, מותר לכתחילה, ומצוה נמי איכא. וכן בחול המועד שיש מצוה לשמוח ברגל, וכן בפורים שהוא יום משתה ושמחה, מותר לנגן בכלי שיר. עכ"ל.

שמיעת כלי שיר מוקלטים

ט. **והנה** כל זה הוא לשמוע כלי שיר ממש, אבל שמיעת הקלטה, כפי שמצוי היום בקלטות ודיסקטים הן וכיוצא בהם, שאינו כלי חי אלא הקלטה בלבד, בזה קיל טפי, וכמבואר ביחוד דעת שם, ועיין בשו"ת חלקת יעקב (חאו"ח סימן סב. ובדפו"ח סימן

מלבד מי שחולה או מי שסובל מעצבות או מחוסר מנוחת הנפש. עכ"ל. וע"ש בהערות.

ומצאתי בחפיש'ה בספר רץ כצבי להרה"ג צבי רייזמן שליט"א, במעגלי השנה ח"ב (סימן טו אות ד, עמוד רסד), שהראה מקור לזה משו"ת מהרש"ג (ח"ב סימן קכה) שכתב לענין שמיעת שירים מתקליט: דבאמת מבואר בספר שער הקדושה למהח"ו ז"ל דיש ד' מידות אשר הם כמעט כל היסוד של עבודת ה', ואחד מהם הוא עצבות. וכן נראה בחוש שהעצבות הוא מדה רעה מאד מביא לידי כמה עבירות, ויוכל להביא ח"ו אפילו לידי מאבד עצמו לדעת, וכמו ששמעתי וגם כמעט ראיתי בעיני. ואם כן מי שהוא עלול בטבעו לבוא לידי עצבות ח"ו, בוודאי אין עליו חטא אם שומע קול פאנאגראף [תקליטים] להפיג צערו. ואדם שהוא בטבע אינו בעל עצבות בוודאי יש עליו איסור לשמוע קול פאנאגראף, ושייך בו יותר האיסור של עשאוני בניך ככנור, ולכן שפיר אמרתי שזה הוא נשתנה לפי האדם והמקום והזמן, ואי אפשר בו לומר שום כלל דאין אדם יודע מטמונותיו של חברו. ע"כ.

והן אמת שמה שכתב באור לציון, להקל למדוכאים וכדומה, הנה הוא דיבר על שאר ימות השנה, ולא על ימי העומר. אמנם שמעתי מכמה מתלמידיו שאמרו בשמו שהקל לאנשים כאלו גם בימי העומר. ובאמת שאם נלך אחר הטעם, אין לחלק בין ימות השנה לימי העומר, שהרי מה שאהם שומעים אינו לשם הנאה גרידא, אלא לצורך יציאה מצער ועצבות, ובפרט לפי מה שביאר מהרש"ג הנ"ל שיש בדבר עבודת ה'.

מסקנא לענין תקופת הקורונה

יב. ואשר על כן נראה שאדם החולה בנגיף הקורונה רח"ל, ויושב בביתו בצער גדול בפחד וחרדה, וכן היושב בבידוד ונמצא בעצבות גדולה, [ובפרט לאלו הרגילים לשמוע הרדיו והתקשורת, אשר על זה נאמר 'יוסיף דעת יוסף מכאוב', ה"י], יהא מותר לו לשמוע שירי קודש המלווים בכלי נגינה דרך טייפ ודיסקים וכדומה. אבל בלאו הכי יש להמנע וכמבואר בדברי הפוסקים הנ"ל שנהגו להחמיר שלא לשמוע שירים בימים אלו. וגם לילדים השוהים בבית ומצטערים צער גדול, לפי שאין אפשרות לצאת ולבוא, יש להקל מאותו טעם. ואם לא הגיעו

לחינוך קיל טפי, וכמו שכתב בספר אשרי האיש (פרק סה אות כו) בשם הגר"ש אלישיב, בזה"ל: מותר לנגן בגני ילדים לתינוקות שלא הגיעו לחינוך כשאינן למנגנת הנאה מזה. ע"כ. והובא בספר רץ כצבי שם (עמוד רעו).

ישראל המגפה והמשחית והדבר, ויקויים בנו הכתוב 'כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ' רופאך' (ר"ת אי"ר. החודש הבא עלינו לטובה).

בברכת בשורות טובות,
משה יוחאי רז

והשי"ת יבטל מעלינו ומעל עמו

סימן טז

מה עדיף סכך מהודר או זריזין

בס"ד. מוצאי יום הכיפורים התש"פ

והן עתה מוצאי יום הכפורים נתתי לבי לעיין בהאי מלתא, וזאת על פי מה שכתב בספר ערוך השלחן (סימן תרכד אות ז): והמדקדקים מתחילין מיד לעשות הכנת הסוכה במוצאי יום הכפורים וכו', "ילמוד קצת ממסכת סוכה או מדיני סוכה". ע"כ. ומבואר דגם הלימוד בעניני סוכה יש בו ענין בלילה הזה. וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

זריזין מקדימין למצוות

א. במסכת ראש השנה (דף לב:) שנינו: העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה, השני מתקיע [פירוש בתפילת מוסף יתקע]. ובשעת הלל, הראשון [בתפילת שחרית] מקרא את ההלל. ע"כ. ושאלו בגמרא: מאי שנא שני מתקיע, משום דברוב עם הדרת מלך, אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך. אלא מאי שנא הלל דבראשון, משום דזריזין מקדימין למצות, תקיעה נמי נעבד בראשון, משום דזריזין מקדימין

במוצאי יום הסליחה, תרבה השמחה, ונסו יגון ואנחה, והיתה הרווחה, לכבוד מעלת ידידי הנכבד, פאר מקדושים, הרב הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

קיבלתי מכתבו אשר שלח לי בין כסה לעשור, ובו חקירת חכם מבנו הרה"ג רבי שלמה הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "אשר לשלמה", במי שיש באפשרותו לסכך את הסוכה מיד במוצאי יום הכיפורים בסכך משנה שעברה, או להמתין לסכך חדש ומהודר יותר, מאי עדיף טפי, לסכך מיד במוצאי יום הכיפורים, דזריזין מקדימין למצות, כמו שכתב הרמ"א (סימן תרכד וסימן תרכה) ד"מצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יום כפור, דמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה", או דלמא עדיף להמתין לסכך המהודר. ע"כ.

למצות. אמר רבי יוחנן, בשעת השמד שנו. ע"כ. ופירש רש"י: בשעת השמד שנו, אויבים גזרו שלא יתקעו, והיו אורבין להם כל שש שעות לקץ תפלת שחרית, לכך העבירוה לתקוע במוספין. ע"כ.

מתבאר מדברי רבותינו ז"ל כי לולי שהיה שעת השמד, היו תוקעים בתפלת שחרית לפי שזריזין מקדימין למצוות, וכפי שנוהגים כן בהלל. וזאת אף על פי שאם היו ממתניין למוסף יהיו יותר אנשים. מכל מקום זריזין עדיף מרוב עס. נודע כי בירושלמי (ראש השנה פ"ד הלכה ח, דף כ ע"ב) יש משמעות אחרת לענין רוב עס, עיין שם בפני משה ובקרבן העדה. ולפי זה יש קצת לפלפל בראיה מסוגיא זו. ואכמ"ל.

וראיה זו הובאה באחרונים רבים לפשוט החקירה המפורסמת אי זריזין עדיף או רב עס. עיין חיי אדם (כלל לח סעיף ו) ובשו"ת יד אליהו (סימן ח אות ו) ומרן החיד"א בברכי יוסף (או"ח סימן א אות ז) והמלבי"ם בארצות החיים (סימן כה המאיר לארץ ס"ק יג, דף ה ע"א) ורבנו חיים פאלאג'י בספר ראה חיים (פרשת לך דף יג ע"ד) והשדי חמד (מערכת פ כלל לט) ובקונטרס באר אברהם

להגאון רבי אברהם אבלי פאסוואלר, אב"ד וילנא (סימן ג). [וראה בזה אריכות לעיל סימן יא].

ולפי זה לכאורה בנידון השאלה יהא עדיף להקדים הסיכוך למוצאי יום הכיפורים, הגם שלמחרתו יהא יותר מהודר.

אם שייך "זריזין" בנתינת הסכך

ב. הן אמת שלכאורה יש להסתפק אם בכלל שייך לדון בזה, דהלא זמן הישיבה בסוכה אינו אלא בליל חמשה עשר בתשרי, ואין שום נפקא מינה לקיום המצוה בין אם יסככנה בי"א בתשרי או בי"ד בתשרי, העיקר הוא שתהיה מסוככת בזמנה, ועל כן אין שום הפסד במה שימתין מלסכך עד שיבוא הסכך המאוחר, ואם כן יש לומר שבאופן כזה אין שייך הנידון של דחיית ה"זריזין", וכדבר האמור.

בניית הסוכה במוצאי כיפור

ג. **אכן** נראה דאינו כן, כי גם ענין דידן שוה הוא לשאר המצוות. כי הנה הרמ"א בדרכי משה (סימן תרכה) כתב: עיין לעיל סימן תרכד דמצוה להתחיל בעשיית הסוכה מיד במוצאי יום הכפורים. וכתב מהרי"ל (הלכות סוכה סימן א) מיד לאחר יום הכפורים יעשה הסוכה וכו' דמצוה הבאה לידך אל

לישב בה אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה. ע"כ. וכן הוא במנחות (מב.). ושם נוסף: ואילו 'לעשות סוכה' לא מברך. ע"ש. הרי שאין ברכה על העשיה והבנייה. אלא שבירושלמי ברכות (פרק ט הלכה ג, דף סו ריש ע"א) אמרו: העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה. ע"כ. והוזכר בתוספות (מנחות מב: ד"ה ואילו).

מחלקות בבלי וירושלמי

וכתבו כמה אחרונים (דלהלן) שלכאורה הבבלי והירושלמי חלוקים אם יש מצוה בעצם עשיית המצוה או לא. דלהירושלמי שמברך אשר קדשנו במצותיו "וצונו" לעשות, אם כן יש ציווי מדאורייתא על העשייה אע"פ שעדיין לא ישב. ולבבלי שאין מברך על ה"עשייה" אשר קדשנו במצותיו וצונו, אלא רק אקב"ו "לישב" בסוכה. א"כ אין מצוה בעשייה. אכן שוב יש דחו לנכון,

תחמיצנה. עכ"ל הדרכי משה. והביא זאת בהגהותיו לשלחן ערוך, בסוף סימן תרכד כתב בזה הלשון: והמדקדקים מתחילים מיד במוצאי יום כפור בעשיית הסוכה, כדי לצאת ממצוה אל מצוה. ע"כ. ובסימן תרכה כתב: מצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יום כפור, דמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה. עכ"ל. מבואר יוצא דעצם בניית הסוכה במוצאי יום הכפורים יש בה ענין זריזות ואין להשהותה. ומעתה חוזר וניעור נידון השאלה, אם יש לעכב המצוה כדי להשיג סכך מהודר יותר.

והנה כל זה אפילו נאמר שאין מצוה בעצם בניית הסוכה ואינה אלא בגדר מכשירי מצוה (*). על אחת כמה וכמה אם נאמר שיש מצוה בעצם בניית הסוכה, כי אז ודאי דשייך גם בזה נידון השאלה.

אם יש מצוה בבניית הסוכה

ד. **ואבאר** הדברים. הנה בגמרא סוכה (מו.) תניא: העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו כו'. נכנס

(*) הנה הגאון רבי אברהם מסוכטשוב בעל אבני נזר אמר בדרשתו שכאשר יש שבת בין כיפור לסוכות [כפי שיש בשנה זו ה'תש"פ, והוא דרש זאת בשנת תרח"ם] אזי מחוייבין לעשות סוכה לפני שבת, דאם לא כן הוי מעביר על המצוות. וכתוב בתשובתו בשו"ת אבני נזר ח"א (סימן תנט). ותלמידו הגאון רבי יואב יהושע בעל חלקת יואב, הרבה להשיב על דבריו, ואמר דהבנייה היא רק מכשירי מצוה ואין שייך בזה אין מעבירין. והגאון אבני נזר הביא דבריו והאריך לפלפל בהם. והובא בספר אור שבעת הימים ח"ב (פרק ג סוף הערה 2, עמוד נט). עיין שם ובדברי פתיחה לספר, שכתב לדון בראיות האבני נזר.

שיתכן שגם לבבלי שסובר שאין מברכין אקב"ו "לעשות" סוכה, לאו משום דאינו מצוה, אלא אע"פ שהוא מצוה מכל מקום אין ברכה אלא בגמר המצוה. ועיין קהלת יעקב (או"ח סימן ב) ובהעמק שאלה (על השאלות סימן קסט אות א) ומקראי קודש (ח"א סימן כה) ומנחת אלעזר ח"ד (סימן נה) וביאור הלכה (סימן תרנו ד"ה אפילו) ונפש חיה (סימן תרכה). הובא כל זה ב"דברי פתיחה" לספר "אור שבעת הימים" חלק שני (אות ב עמוד 16) לאאמור"ר עט"ר שליט"א. ועיין שם שהאריך בזה לא הניח פינה וזוית.

ה. ולמעשה כתב הטור (סימן תרמא): העושה סוכה לעצמו אין צריך לברך על עשייתה, אף על גב דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך אקב"ו לעשות סוכה עשאה לחבירו מברך על עשיית סוכה, סמכין אגמרא דידן דקאמר שאין צריך לברך על עשייתה. ע"כ. וכן פסק השלחן ערוך (סימן תרמא). וראה עוד באור שבעת הימים ח"ב (פרק ב הערה 2).

מחלוקת תנאים אם יש מצוה בבנייתה

ו. וחידוש נפלא כתב אאמור"ר שליט"א שם (דברי פתיחה אות יא), וזה לשונו: וחדשות אני מגיד בס"ד, כי

הנה אחרי אשר ראינו שנחלקו הראשונים, שיש סברי דיש מצוה מן התורה בעשייה כלומר בבנינה, ויש חולקים, מעתה י"ל דזה נמי מחלוקת תנאים. דהנה בסוכה (דף יא:): תניא כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ענני כבוד היו דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. והנה כיון שעושים זכר למצוה (ומצוה לכיון זכר למצוה. עיין ברבנו חננאל סוכה דף ב. ובב"ח סימן תרכה ובספר אור שבעת הימים ח"א פרק ה, ועיין ספר יראים רס"י תכא). א"כ י"ל דלדעת רבי אליעזר שלא היו סוכות ממש, אין מצוה לנו ב"עשיית" סוכה, והעיקר היא "הישיבה", וכמ"ש בסוכות תשבו וגו'. אבל לדעת רבי עקיבא שבני ישראל עשו סוכות ממש, גם אנחנו יש לנו מצוה מדאורייתא לעשות (אלא שאינו ממנין התרי"ג עשין), וראה להלן מ"ש בשם הפנים יפות. ולפי"ז, כיון שמרן השלחן ערוך (סימן תרכה) כתב "ענני כבוד היו", א"כ אין המצוה בעשייה מדאורייתא אלא הישיבה. (ואל תקשה הלא ישנם רובי הלכות כיצד לבנותה בצורתה ובשיעורה וכו', וכשאינן על פי ההלכות שלה פסולה מדאורייתא א"כ עשייתה מדאורייתא. הא ל"ק. וי"ל). ועיין "פנים יפות" על התורה (פרשת אמור) להגאון רבי פנחס

ונאמרו בזה כמה טעמים, אשר הביא אאמו"ר עט"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א בספרו האדיר "אור שבעת הימים" חלק שני (פרק ג הערה 1, עמוד נג והנמשך).

מחיל אל חיל

זה יצא ראשונה, במהרי"ל (בתחילת הלכות סוכה, דף נ ע"ב) כתוב: דרש מהר"י סגל מיד לאחר יום כיפור יעסוק כל אדם לעשות סוכתו משום שנשלמו ימי תשובה ויום ראשון שנכנס לחטא ח"ו יקדים את עצמו לאתחולי במצוה כדי לקיים 'ילכו מחיל אל חיל'. וכן העיד שפעם אחת חל יום כיפור ביום ה', ולמחרתו בערב שבת איקלע מהרי"ל לעיר של מהר"מ ומצאו שמהר"מ סג"ל היה עוסק בסוכתו והיה מתקנה מכל וכל ולא רצה להאזין אל מהר"י סג"ל ואל שאר העם שבאו לדון בפניו. ואמר, הואיל ואתא מצוה לידך אל תחמץ. וכן לשון א"ח: במוצאי יום כיפור מתעסקים במצות לולב וסוכה ואין עושין עוונות. עכ"ל. ומה שכתב לקיים 'ילכו מחיל אל חיל', כונתו כעין שדרשו בגמרא (ברכות סד.) "היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה, זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר (תהלים פד, ח) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון".

הלוי איש הורוץ, שביאר במחלוקת זו, מחלוקת אחרת שכל חד לשיטתיה: כי רבי אליעזר שסובר "ענני כבוד היו" לכן סובר (סוכה כז:) "אין יוצאין מסוכה לסוכה". משא"כ לחכמים דסברי "סוכות ממש" היו, סברי "יוצאין מסוכה לסוכה", כי כל פעם עשו סוכות חדשות. עכ"ד. ושפתיים ישק. עכ"ל אאמו"ר שליט"א. ועיין שם עוד באורך בביאור דברי תיקוני הזוהר (תיקון ע דף קלא ע"א) ושיטת הגאונים, הראשונים והאחרונים. ובמה שכתב שם (אות יג) בשם הגאון רבי ראובן מרגליות. ואכמ"ל.

ומעתה לדעת הסוברים דיש מצוה בעצם עשיית הסוכה, שייך להסתפק האם להזדרז בבנייתה או לעכבה לצורך הסכך המהודר. וכפי שיש להסתפק כן בשאר המצוות, אם זריזין עדיף או קיומן בהידור.

טעמים לבניית הסוכה במוצאי כיפור

ז. **אכן** יש לומר דלכולי עלמא יש ענין זריזות בבניית הסוכה במוצאי יום הכפורים דוקא, ומכל מקום אינו ענין לנידון חובת הבנייה הנזכר. ולהבנת הענין אקדים הטעמים לדברי הרמ"א שכתב שהמדקדקים מתחילים מיד במוצאי יום כפור בעשיית הסוכה.

ומ"ש "וכן לשון א"ח במוצאי" וכו'. כונתו לטור או"ח סימן תקפא, שכתב בשם המדרש. ודברי מהרי"ל העתיקו הרמ"א בדרכי משה (סימן תרכה) בשם מהרי"ל ומהרי"ו בזה"ל: יש שמתחילים לעשות הסוכה במוצאי יום הכיפורים שנאמר ילכו מחיל אל חיל. עכ"ל. וכן פסק בהגהתו לשו"ע (סס"י תרכד ובסימן תרכה) והבאתי לשונו לעיל.

רמז מיעקב ועשו

ח. וטעם אחר כתב גאון עוזנו החיד"א בברכי יוסף (סימן תרכד אות ג) שהטעם שמתחילין לעשות במוצאי כיפור, דאסמכוה אקרא 'וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ויעקב נסע סוכותה'. כמבואר במפרשים. ע"כ. וכונתו דאחר שנשלח השעיר הוא עשוי לעזאזל ונטהרנו מהעוונות אזי נוסעים למצות סוכה.

עשיית הסוכה בטהרה

ט. ויש טעם אחר באלף המגן (על מטה אפרים סימן תרכד אות טו) וז"ל: עוד כתבו טעם לזה כי במוצאי יום הכיפורים אין לך אדם מישראל שאינו טהור מקדושת יום הכיפורים, באופן כי מלבד שהסוכה היא נעשה מדברים שאינם מקבלים טומאה, נוסף עוד,

שהיא נעשה בגוף טהור ונקי כדי להשרות שכינה במעשה ידיהם. עכ"ל.

כדי להכניע יצר הרע

י. עוד כתב באלף המגן (שם): כתבו בספרים כי היות שהיצר הרע מתקנא בנו ומבקש להפיל אותנו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, על כן יזהר להתחיל תיכף בהמצוה, על דרך קדמיה לרשיעא עד לא יקדמוך. עכ"ל. והם דברי ספר חמדת ימים (סוכות פרק א, דף קצו ע"ד) המובא ביפה ללב ח"ב (סימן תרכה אות ב, דף סז ע"ג).

בקבלת רוח קדושה יש לעסוק בקדושת סוכה

יא. ואדוני אבימל"ך הגאון שליט"א כתב לזה עוד טעמים מדנפשיה. ויבא האחד: כי כיון שאנחנו "רצויים", כמו שאמרו במדרש (קהלת רבה ט, ז) שבת קול יוצאת ואומרת "לך אכול בשמחה לחמך כי כבר רצה האלהים את מעשיך". לכך מתאים מעתה לעסוק ב"סוכה" שסוכה היא מלשון "סוכה ברוח הקודש" (ע' מגילה יד.). וכיון שנעשנו טהורים עם לב חדש, כמ"ש 'לב טהור ברא לי אלקים' (ע' בדרוש טו להרב בית הלוי), וא"כ יש לנו "רוח" נכון, לפיכך נעסוק מיד ברוח הקודש שהיא הסוכה.

אחר כיפור אין פחד בחוץ

יב. ועוד יש לפרש כי כשאדם עם עוונות עליו להסתתר, כמ"ש 'פחדו בציון חטאים' (ע' ברכות ס.), וכתוב 'ערום ראה רעה ונסתר' וגו', וצריך לשנות פניו לבלתי יכירוהו הבעלי דינים, כמ"ש בתיקוני זוהר הקדוש (דף קכט:) 'משנה פניו ותשלחהו' ע"ש. אכן אחרי שנתכפרנו מכל עוונות ביום האדיר יום הכיפורים, א"כ יכולים לישב פרזות אין חומה, כי אין פחד. וזה יורה ענין הסוכה שהוא חוץ לחומות ביתו להורות שאין פרץ ואין פחד, וכולנו שאננים ואין מחריד.

לב וסוכה שוים

יג. גם יש לרמוז כי כיון שנתקיים בנו לב טהור ורוח נכון (ע' בדרושי בית הלוי דרוש טו) ובת קול אומרת "ושתה בלב טוב יינך", אם כן נתקן ה"לב", ולכך ראוי לעסוק בסוכה שהיא בחינת הלב, בינא ליבא היינו אימא כנודע. עד כאן באו כמה טעמים מספר אור שבעת הימים.

יד. ומזה יש ללמוד שכיון שיש ענין לבנות דוקא במוצאי יום הכפורים, שייך בזה דין זריזין מקדימין למצוות. וכן מבואר בשו"ת אבני נזר (חא"ח סימן תנט אות יז) שלמד מזה שיש

חיוב גמור לבנות במוצאי יום הכפורים, וזה לשונו: אם כן חיוב עשיית סוכות חל בעצמותו במוצאי יום הכיפורים ושפיר יש בו משום אין מעבירין. ע"כ. [ועיין להגאון מהר"י פאלאג'י בספר יפה ללב (שם) שכתב שמנהגם להתחיל הבנייה לפני יום הכפורים ולהמשיך במוצאי יום הכפורים, והרב ז"ל תמך יסודות המנהג מטעם שזריזין מקדימין למצוות "כי העשיה גופה למצוה תחשב". ע"ש. וממנו נקח למנהג הרמ"א דשייך לומר בזה מקדימין לכל הפחות במוצאי יום הכפורים ולא לדחותו עוד. ואגב, גם החיד"א בברכי יוסף (סימן תרכה אות ב) הזכיר מנהג המדקדקים שמכינים הדפנות קודם יום הכפורים ובמוצאי כיפור עושים הסכך. ובאמת שעיקר הסוכה היא הסכך, וכמו שאכתוב להלן].

טו. ואחרי הודע אותנו את כל זאת ניתנה ראש ונשובה לנידון השאלה, במי שיש באפשרותו לסכך את הסוכה מיד במוצאי יום הכיפורים בסכך משנה שעברה, או להמתין לסכך חדש ומהודר יותר, האם עדיף לסכך מיד במוצאי יום הכיפורים, מטעם זריזין מקדימין למצות, או שימתין לסכך המהודר.

ואמנם כבר הבאנו לעיל (אות א) דמסוגיא דראש השנה גבי מקרא את ההלל מבואר דזריזין מקדימין למצוות עדיף. מכל מקום יש לומר דבנידון השאלה עדיף לדחות את דין זריזין בכדי לקיים המצוה בהידור.

דעת תרומת הדשן באיחור מצוה

טז. כי הנה נודע בשערים מה שכתב בשו"ת תרומת הדשן (סימן לה) אודות המאחרים ברכת הלבנה למוצאי שבת כדי לברכה כשהם מבושמים אם יפה הם עושים. וז"ל: יראה דיש לחלק בדבר, היכא דליל מוצאי שבת הבא בקרוב אינו לילות הרבה בחודש וכו', כהאי גוונא יפה להמתין עד מוצאי שבת וכו', כשהן מבושמים ובכלים נאים. אבל אם ליל מוצאי שבת הבא יהא לילות הרבה בחודש שאם יהיה מעונן בו וב' וג' או ד' לילות אחריו יעבור זמן הברכה, כה"ג אין להמתין עד מוצאי שבת. דכל היכא דראוי להסתפק שתעבור המצוה אין משהין אותה אפילו כדי לעשותה יותר מן המובחר. ע"כ. והביא ראיה לזה מיבמות (לט.). ע"ש. והובאו דבריו בקצרה בבית יוסף (סימן תכו) וכן פסק הרמ"א בהגה (שם). וע"ע בשו"ת תרומת הדשן (סס"י רסט.). ומתבאר דכאשר אין חשש להפסד המצוה - אזי

מוטב לדחותה כדי לקיימה בהידור טפי.

דעת ספר החסידים

יז. כל קבל דנא, בספר החסידים (סימן תתעח) כתב: כתיב 'חשתי ולא התמהמתי לשמור מצותיך', לא יעכב אדם את המצוה בעבור זה שאמרה תורה זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות כגון טלית נאה וספר תורה נאה (שבת קלג.), שלא יאמר אדם כיון שיש לי טלית לקנות אמתין עד שיבא לידי טלית יפה מאד, אלא יקנה מיד טלית אע"פ שאינו יפה כל כך. ע"כ. ומבואר דסובר דאין להמתין למצוה כדי לעשותה אחר כך מן המובחר.

יישוב השיטות

יח. **ואאמו"ר** עט"ר שליט"א בספר "ולקחתם לכם" חלק שני (סימן ג הערה 11) הביא דבריהם וכתב: ואפשר ליישב דגם ספר חסידים יודה דשפיר דמי לאחור המצוה כדי לעשותה מן המובחר. אך שאני התם גבי ציצית דכל רגע ורגע מפסיד המצוה עצמה, ומה שיקיים מאוחר יותר אינו משלים מה שחיסר. ודכוותה י"ל גבי כתיבת ספר תורה. משא"כ אם יש מצוה שיש לעשותה פעם אחת ואחר כך אינה מצוה, כגון לולב או ברכת הלבנה, הנה

אם אין האיחור מפסיד מהמצוה עצמה, בזה יודו כולי עלמא דשפיר דמי לאחרה כדי שתעשה ביתר הידור. ע"כ. ושוב העיר מדברי המגן אברהם (סימן כה סק"ב) שכתב שאין משהין כדי לעשות בהידור יותר, והביא מהא דחביבה מצוה בשעתה. והעיר עוד מסוגיא דראש השנה הנ"ל.

חילוק בין הידור בגוף המצוה להידור חיצוני

יט. ואשר על כן כתב דיש לחלק בין סוגי ההידור, כי יש פעמים אשר הזריזות עדיפא ויש אשר הידור המצוה עדיף, וז"ל: ולעת כזאת חשבתי לדון בהאי דינא למצע התחום. והוא, דהן אמת שזריזים מקדימין למצוות ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. וכל זה להראות חביבות המצוה ושאינה למשא עלינו חלילה אלא שמחים בהן. מ"מ כל שמאחר לעשות המצוה משום שרוצה לעטרה ולשבחה שתהא המצוה מכובדת ומהודרת, שפיר י"ל דמאחרין. במה דברים אמורים כאשר ההידור הוא "בעצם המצוה עצמה", משא"כ כשאינה שייכת לעצם קיום המצוה עצמה. כי הנה בגמרא ר"ה מתבאר דזריזין מקדימין עדיפא מברוב עם הדרת מלך, ואשר על כן הראשון מקריא את ההלל. ולכאורה מאי עדיף

הא מהא. אך כנראה דהא דברוב עם הדרת מלך נהי דמעלה חשובה היא, ברם אינו בעצם המצוה עצמה של התקיעה, אלא עיטור מסביבה הוא ומחוצה לה. ע"כ. ועיין שם עוד ביישוב הסוגיות. אחר כך הביא חילוק זה בשם כמה אחרונים, ומהם החתם סופר בספר תורת משה (פרשת תצוה) שכתב שכשהמצוה בעצמה מהודרת יותר, דוחה את זריזין מקדימין. אבל כשהמצוה עצמה אינה מתנאה יותר רק מצד ברוב עם הדרת מלך, אז זריזים מקדימים. ע"כ. והובא בספר פרדס יוסף (ח"ב עמוד שפ). וכן כתב מו"ר הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר השני (חיו"ד סימן יח אות ז). וכ"כ הגאון רבי משה לוי זצ"ל בספר ברכת ה' ח"ד (פ"ד הערה 29). וצינתי בזה עוד בסה"ק תפארת הברית (פרק ד הערה א). [ועיין עוד בספר אמרי כהן להרב מאיר הכהן אבד"ק מאנקטאו (ווארשא תרצ"ה, ח"ב עמוד שיח) שכתב ביאור אחר בסוגיא זו, וחילק בין הידור מצוה ובין מצוה בהידור. ואכ"מ].

ראיה לחילוק הנזכר

כ. ובהיותי בזה ראיתי גם להגאון רבי נסים אברהם אשכנזי בשו"ת מעשה אברהם (חיו"ד סימן מח, דף קד ע"ג) שכתב שכל שיש עדיפות למצוה אם

דהן אמת דלכתחילה יש מצוה להקדים בניית הסוכה למוצאי יום הכפורים מכמה טעמים וזריזין מקימין למצוות. מכל מקום אם יתעכב בבנייתה לצורך סכך מהודר יותר, אזי עדיף טפי, לפי שגוף המצוה עצמה תתהדר, ובכחאי גונא למדנו שעדיף לאחר המצוה בכדי שתהיה מהודרת בעצמותה. וכמה חומרות מצאנו בפוסקים בסיכוך הסוכה, וכל עיקרה של סוכה נקרא על שם הסכך, וכמו שכתב רש"י בסוכה (ב. ד"ה דלא), ועל כן ודאי שיש להשתדל בהידורה.

והשי"ת יהיה בעזרו להגדיל תורה ולהאדירה, ויראה כל בניו גדולי תורה ומזכי הרבים, ברוב עוז ושלוש. אמן.

יעשנה באיחור, עדיף לאחר בכדי לעשותה כתקנה, ולמד זאת סוגיא דמגילה (דף ו:): דנחלקו בנתעברה השנה אימתי עבדינן פורים, דרבי אליעזר ברבי יוסי ס"ל באדר הראשון, ורשב"ג ס"ל באדר השני, ואמרו בגמרא דשניהם מקרא אחד דרשו וכו', ופריך: בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא, אמר רבי טבי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף. ע"כ. מבואר דלדעת רשב"ג אע"ג דאין מעבירין על המצוות מ"מ כל דאיכא עדיפות למצוה אי דחינן לה לית לן בה, והלכתא כוותיה. ועוד הביא ראייה ממנחות (מט.) ע"ש.

מסקנא

תז"ל רנ"ז

משה יוחאי רז

כא. כי על פי הדברים האלה, יש לומר

צד _____ נתינת תאורה טובה במכירת ארבעת המינים ♦ גם אני אודך

סימן יז

נתינת תאורה טובה במכירת ארבעת המינים

להגאון האדיר רבי משה יוחאי רז שליט"א

רציתי לשאול מוכר אתרוגים שלא עושה בחנות שלו תאורה חזקה של חשמל כי לא רוצה שיבחינו כל כך בכל הנקודות הקטנות שיש על אתרוג האם מותר לו לעשות כך או שצריך כן לעשות אור חשמל חזק מאד בחנות שיראו היטב האתרוג לפני שקונים זאת.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון האדיר והעצום מורינו הרב משה יוחאי רז שליט"א

בס"ד, ערב חג הסוכות תשפ"ב

בחנות שיראו היטב האתרוג לפני שקונים זאת.

לכבוד מוה"ר הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, בעל "גם אני אודך",

הנה המוכר מצד עצמו ראוי לו להיות הוגן ולעשות תאורה טובה, כיון שאנשים באים לקנות ממנו וכל אחד חפץ לזכות בפרי עץ הדר יפה ומהודר.

שלום וברכה, מאלקי המערכה,

בדבר השאלה על אודות מוכר אתרוגים שלא עושה בחנות שלו תאורה חזקה של חשמל כי לא רוצה שיבחינו כל כך בכל הנקודות הקטנות שיש על האתרוג, האם מותר לו לעשות כך, או שצריך כן לעשות אור חשמל חזק מאד

ומכל מקום אם לא עשה כן אין בזה גזל, כיון שביד הקונים לצאת החוצה ולבדוק לאור השמש או לאור מנורה אחרת, וכיון שבידם הדבר אזי

אם לא עשו כן יש כאן כעין מחילה. **אכן** מכל מקום נכון והגון להיות נושא
והדבר ידוע לכל מי שבא לקנות ונותן באמונה ולתת לאנשים את
שישנם אתרוגים שיש בהם נקודות ויש האפשרות לבדוק את המינים בעין יפה
שינויי מראה, וכל זה אינו ניכר אלא ובאור טוב. והולך בתום ילך בטח.
באור טוב, ולכן מי שמקפיד על כך מוטל עליו לקחת למקום מואר ולבדוק
שם את אתרוגו.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

סימן יח

שינה יחידה בסוכה

בס"ד. י"ג תשרי תשפ"א

לכבוד מעלת ידידי, הגאון המפורסם,
רבי גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א, בעל "גם אני אודך" ושאר
ספרים.

שלום וישע רב,

בדבר שאלתו, אודות אדם הנמצא
בבידוד, בעטיו של נגיף
הקורונה, רח"ל, אם יוכל לישון יחידה
בסוכה.

רבותינו הזהירו בתלמוד (שבת דף
קנא:): אמר רבי חנינא, אסור
לישן בבית יחידה, וכל הישן בבית
יחידה אחזתו לילית. ע"כ. ונכתבה
אזהרה זו גם בספר הזוהר הקדוש
פרשת תזריע (דף מה ע"א): 'ויותר
יעקב לבדו' מכאן אוליפנא מאן
דאשתכח בלחודוי בביתא בליליא או
ביממא בביתא מיחדא כ"ש בליליא
וכו', יכיל לאתזקא. ע"כ.

ובטעם הדבר כתב רבנו המאירי בבית
הבחירה (שבת שם) בזה
הלשון: אסור לישן בבית יחידה, וכן

בכל שהוא מביא עצמו לידי נסיון של
פחד, אסור, והכל לפי טבעו. ומ"מ אם
אירע לו כן, יחזק את עצמו בבטחון
בשם ויתעסק בתוך לבו בדברי תורה,
על דרך מה שאמרו במסכת ברכות כל
הקורא את שמע על מטתו כאלו אוזן
חרב פיפיות בידו, שנאמר 'רוממות אל
בגרונם'. עכ"ל. ובדבריו חידש לנו
שאזהרה זו לפי מה שהוא אדם, ומטעם
שמביא עצמו לידי פחד. ומדברי
התלמוד והזוהר נראה שסתמו בזה.

ובספרי האחרונים האריכו במשנה זו
הרבה. ובדבריהם נתחדשו
כמה אופנים לקולא.

זה יצא ראשונה, הגאון רבי אליהו דוד
רבינוביץ תאומים, האדר"ת, בשו"ת
מענה אליהו (סימן יח) כתב: ולעניות
דעתי נראה לפרש דברי הזוהר הקדוש
הכי דשכיחי מזיקין, ועיין ברכות ג'
ב'. וי"ל עוד דזה היה מקמי אביי [פי'
שגזר על המזיקים שלא יראו בחוצות],
וכפסחים קי"ב ב', אבל האידנא י"ל
דמותר. ע"כ.

וכתב עוד: ובפשיטות נראה לי דבבית שיש בו מזוזה אין לחוש כלל, דהא המזוזה משמרת, כמש"כ רש"י פסחים ד' א', דמהאי טעמא היא חובת הדר, ועיין ע"ז י"א א' ומנחות ל"ג ב'. ואף שהר"מ ז"ל סוף הלכות מזוזה (פ"ה ה"ד) כתב מרורות על זה, היינו מי שהוא מדמה שכל עיקר המצוה רק לשמירה, חס וחלילה לומר כן, אבל האמת היא שהיא משמרת את האדם והבית, וכמבואר להדיא בע"ז ומנחות שם. וא"כ איך נחוש לישון יחידי במקום שיש שמירה מעולה כזאת. אך בבית שפטור מן המזוזה הוא שאמרו שהישן יחידי אוחזתו [פלוגית]. וא"כ שפיר נהגינן שלא לחוש לזה. אלא שמשופקני בזה, דאולי אין כל הרוחות רעות שוות ולא כל הענינים שווים, ולכן גם בבית יחידי יש לחוש, ואין אתנו יודע מה היא השמירה. עכ"ל. הנה הגם דמתחילה פשיטא ליה דכשיש מזוזה אין חשש, לפי שהמזוזה משמרת, מכל מקום בסוף הסתפק בזה.

על כל פנים לענין חג הסוכות נראה דיש כמה להקל, כי הנה לפי מה שכתב הגאון האדר"ת דבמקום מזוזה אין לחוש, אם כן הוא הדין והוא הטעם בסוכה, אשר היא לצל יומם ולמחסה מכל מיני מרעין בישין, וכמו שאמרו

בפסיקתא דרב כהנא (פיסקא ט): כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז, הקב"ה מסך עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו, שכן הוא אומר באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה. ע"כ. וראה לאאמו"ר עט"ר שליט"א בספר אור שבעת הימים חלק ראשון (פרק א) כמה מעלות טובות בזה. ואם כן, אין לחוש שיכנסו מזיקין לסוכה ויזיקוהו ח"ו, אלא הוא שמור ונצור בצילא דמהימנותא.

ובאמת שכן דעת הגאון מוילנא, כפי שהובא בספר "מעשה רב" (אות רכא) בזה"ל: ושאלוהו אם רשאי לישון יחידי בסוכה. והשיב, "שומר מצוה לא ידע דבר רע". עכ"ל. והובא בבכורי יעקב (סימן תרלט אות חי), והובאו בספר אור שבעת הימים ח"א (פרק ט הערה 15, עמוד רכח). וכן ראיתי להגאון רבי דב בעריש וידנפלד מטשעבין בשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן עט) שפלפל בזה, ואחר שהביא דברי המדרש הנ"ל, סיים: ועל כן אין לפחדור ומותר לישון יחידי בסוכה, ושומר מצוה לא ידע דבר רע, ואין פגע ח"ו ואך טוב ישכון באהליו. עכ"ל. כל קבל דנא, בספר אור שבעת הימים שם הביא מספר אורחות רבינו, שכתב שהגאון החזון איש והג"ר יעקב ישראל

צח _____ שינה יחידי בסוכה ◇ גם אני אודך

קנייבסקי, הסטייפלר, היו מקפידים גם
בסוכה שלא לישן יחידי.

אכן אאמו"ר שם סיים שמדברי הזוהר
פקודי (דף רכה ע"א) כמעט יש
ראיה מפורשת לדין זה. וכנראה כונתו
למה שמבואר בזוהר שם שבמקום של
קדושה אין שליטה לרע. וזה סיוע
לסברת הגר"א ודעימיה. ושם ציין עוד
לשדי חמד (מערכת ש כלל צה)
ולתשובותיו "דברי חכמים" (סימן פה)
ולכף החיים (סימן רלט אות טוב,
ותרלט אות יג). ועל פי העלה בפסקיו

שם (פרק ט סעיף טז), וז"ל: אע"פ
שאסור כל השנה לישן יחידי בדירה
כשאינן בשום חדר אדם נוסף, מ"מ
בסוכה אין חשש, יען "שומר מצוה לא
ידע דבר רע" מכח זכות וקדושת
הסוכה. ע"כ.

סוף דבר, הנמצא בסוכתו בבידוד, יכול
לישון בה יחידי ואין חשש כלל,
ומכל מקום יכול להדליק אור מועט.
והשי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים.

בברכת חג שמח
משה יוחאי רז

סימן יט

יציאה מהסוכה בעטיה של הקורונה

בס"ד, י"ד בתשרי תשפ"ב

השי"ת חפץ בשימוש ולכן פותח את ארובות השמים. מה שאין כן בשאר דברים כגון מצטער הפטור מן הסוכה, הוא גם בדברים התלויים בבחירת האדם. וכמו כן רפואת האדם בדרך כלל תלויה בו, וכמו שאמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים (כתובות ל.).

ומעתה הנגיף הנו' אשר נפוץ בעולם בעת הזאת, (השי"ת יבטלהו ברחמיו), הנה אם האדם יזהר בדרכיו, על פי רוב יוכל להשמר ממנו, וגם אם בחוסר ידיעה היה בסביבת חולה ונדבק ממנו, סוף סוף היה זה כביכול על ידי אדם. ואשר על כן, אין שייך לומר שזהו בגדר מצטער, כי לא השי"ת שפך קיתון על פניו אלא חוסר זהירותו בידועין ובלא יודעין. הן אמת כי בכל תנועה ותנועה השי"ת נמצא ומשגיח, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אם לא מכריזין עליו מלמעלה, ואצל השי"ת כל הטבע הוא נס, מ"מ בעינינו נראה הדבר שכביכול הוא הנהגת הטבע.

כבוד ידידי הנעלה לשם טוב ולתהילה הגב הגאון המובהק כמה"ר **גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א**, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

שלום וישע רב,

בסוכות אשתקד שאלני כת"ר בזה הלשון: הסתפקתי בשאלה מעניינת אדם שנהיה חולה קורונה ל"ע, בחג הסוכות, ומפני כך לא יכול לשבת בסוכה, האם זה דומה לירידת גשמים בחג הסוכות, והרי זה כעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו. או שיש לחלק. עכ"ל. ועתה נתיישבתי לסדר הדברים בס"ד.

הנה הטעם שרבותינו המשילו זאת דוקא על ירידת הגשמים בחג, ולא אמרו זאת על שאר הדברים הפוטרים את האדם משיבת הסוכה, נראה שהוא מטעם שמפתח של גשמים אינו אלא בידו יתברך (תענית ב.), וכיון שכך אם ירדו גשמים אות הוא כי אין

ק. _____ יציאה מהסוכה בעטיה של הקדושה ◇ גם אני אוֹדֵךְ

צא ולמד ממה שכתב בחכמת אדם
(כלל קנא אות כה) וז"ל: אילו לא
נתנה התורה רשות לרפאות כדכתיב
'ורפא ירפא', היה אסור לנו
להתרפאות, "שהרי ההולך בדרכי
התורה לא יגיע לו שום מקרה ממקרי
הזמן משינוי אופנים ולא על ידי
מאכלים" וכו', אך "כשאדם אינו
מתנהג ומודבק בו יתברך אזי נשאר
תחת המזל", והקדוש ברוך הוא יודע
מחשבות אדם כי לא יהיו תחת סוג זה
וכו', וברא בעולמו עשבים ואילנות
וכיוצא בהם שיהיה בהם הטבע
להתרפאות בהם ונתן לנו רשות
להתרפאות בהם להועיל על פי טבע.
עכ"ל. וכתבתי בזה עוד בשו"ת ימין
משה ח"א (חיו"ד סימן מ אות י ויד).

מבואר עכ"פ שאצל רובא דעלמא
הנהגת הבריאות היא כביכול
טבעית, ולכן אין זה נכנס בגדר "שפך
לו קיתון על פניו".

ובתשובה אחרת בענין מי שיצא
מהסוכה בעטיה של אזעקה
[ונדפסה לעיל סימן ג], כתבתי עוד
לכת"ר בזה, ודברינו כאן מסתייעים
משם, עיין שם וצרף לכאן.

והשי"ת ישמור ויציל עמו ישראל מכל
מיני משחית ומגיפה, ויאיר
לנו בפנים מאירות ויחיש לגאלנו.
ויזכה כת"ר להגדיל תורה ולהאדירה
בבריאות ובנחת. אכ"ר.

בברכת חג שמחה, דושה"ט
משה יוחאי רז

סימן כ

החלפת חנוכיה בתוך חנוכה

מוצש"ק פרשת חיי שרה, ליל כ"ג
במרחשון התשע"ח

לכבוד מעלת ידידי הנכבד, חובר
חיבורים מחוכם, הגאון רבי גמליאל
הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם
אני אורך" ו"פרדס יוסף החדש" על
המועדים.

אחדשה"ט,

אודות מה שעלה ונסתפק כת"ר באדם
שהדליק בחנוכיה כמה ימים,
ושוב באמצע ימי החנוכה, קיבל
חנוכיה חדשה ויפה יותר, אם ימשיך
להדליק בחנוכיה שהדליק עד עתה
בימי החנוכה, הואיל ואיתעביד ביה
מצוה חדא, יתעביד ביה מצוה אחריתי,
וגם כדי שלא לבייש החנוכיה שהתחיל
להדליק בה בחנוכה, או משום זה אלי
ואנווהו, יתחיל באמצע חנוכה להדליק
בחנוכיה החדשה והיפה.

והנני להשיבו כפי הנלע"ד, דהנה
במסכת ביצה (דף טז.) תניא,
אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו
היה אוכל לכבוד שבת. מצא בהמה

נאה אומר זו לשבת. מצא אחרת נאה
הימנה - מניח את השניה ואוכל את
הראשונה. ע"כ. והנה לכאורה איך היה
מניח את הבהמה הראשונה אחרי
שהחליט שיכבד בה את השבת, הלא
לכאורה גורם לה ביוש שכעת אינו
חפץ בה למצוה. אלא ודאי שכאשר
מוצא אדם דבר היותר מהודר לקיים בו
מצוה, אין לו לחוש לביוש החפץ
הראשון.

והנה במסכת בבא קמא (דף ט סע"א)
אמרו הידור מצוה עד שליש,
ומתחילה חשבתי שיש להביא ראיה
לנ"ד מסוגיא זו, שאם קנה האדם
אתרוג ורוצה להחליפו באחר יכול
להחליפו ולהוסיף שליש, ומינה שאין
בזה חשש ביוש המצוה הראשונה.
אולם מדברי רש"י נראה שאין מכאן
ראיה, שהרי פירש (דף ט: ד"ה
בהידור): שאם מוצא ב' ספרי תורות
לקנות ואחד הדור מחבירו יוסיף שליש
הדמים ויקח את ההדור. ע"כ. וקצת
משמע שעדיין לא קנה את הראשון

קב. החלפת חנוכיה בתוך חנוכה ♦ גם אני אוֹדֵךְ

ולפניו עומדים שני מצוות והאחר יקר מחבירו אזי יוסיף שליש ויקנה את המובחר, אבל אם כבר קנה יתכן ששוב לא יקנה אחר.

האתרוג וכי איירי רק באופן שמצא לפני החג? הלא דין זה שייך גם אם מצא להחליף בתוך החג. כי לא מצינו בזה חילוק, וכל כי האי היה לפוסקים לפרש.

ותנא דמסייע לי מדברי רבנו יצחק פאלאג'י בספר יפה ללב ח"ב (סימן תרנו, דף עב ע"א) שכתב: ומדברי ספר החסידים (סימן תתעט) נראה דאף אם כבר קנה א' ולא מצי להחליפו וליתנו לאחר, יכול לקנות אחר נאה הימנו, אפילו שהראשון הוא צריך לגונזו, שכתב וזה לשונו "אם כתב אדם ספר יפה וכתב דף שאינו כל כך יפה כמו שאר הדפים, אע"פ שאין בו טעויות, אם חפץ יסיר הדף ויכתוב אחר, ואין לומר עובר משום בל תשחית, לכך נאמר זה אלי ואנוהו". ע"ש. ודכוותיה י"ל באתרוג והוא הדין לולב. אף דלא דמי ממש לס"ת. עכ"ל היפה ללב. ומבואר שגם ספר שהשתמש בו וכעת ילך לגניזה אעפ"כ מותר להחליפו משום זה אלי ואנוהו, וה"נ דכותה.

ומכל הנ"ל נלמד עוד, שבמקום שאפשר לקיים זה אלי ואנוהו לא אומרים מתוך דאיתעביד בה מצוה

אולם מדברי הרא"ש מבואר שמדובר שאפילו כבר קנה יש לו להחליף, שכתב בפסקיו לסוכה (פ"ג סימן יב): הידור מצוה עד שליש במצוה פ"י אם קנה לולב ונזדמן לו אחר יפה יותר יוסיף עד שליש בדמי הראשון "להחליפנו ביפה". ע"כ. וכן פסק השלחן ערוך (סימן תרנו): אם קנה אתרוג וכו' ואח"כ מצא גדול ממנו, מצוה להוסיף עד שליש מלגיו בדמי הראשון, "כדי להחליפו" ביותר נאה. ע"כ. [ועיין לאאמו"ר עט"ר שליט"א בספר ולקחתם לכם חלק ג (סימן א הערה 4)]. ולפי זה גם בנידון דידן כיון שהמנורה השניה מהודרת יש לו להחליפה ולהשתמש בה ואין חשש לביוש המצוה.

ואין לחלק בין היכא שכבר השתמש בו כבר שאז לא נאה להפסיק באמצע ולהחליפו באחר, לבין נידון האתרוג שעדיין לא השתמש בו. חדא, דמהיכא תיתי לחלק ביניהם, הלא סוף סוף השני מהודר ממנו. מה גם דגם בנידון

תשובות הגרמ"י רז ◊ סימן כ _____ קג

חדא ליתעביד בה מצוה אחריתי. אלא
ל'ו יחליפנו ול'ו ימיר אותו בטוב.
הימנה, ידליק בה מכאן ולהבא ואין
בזה חשש כלל. והשם יתברך יאיר
עינינו בתורתו הקדושה אכ"ר.

כי על פי הדברים האלה יעלה ויבא, כי
מי שהדליק נרות חנוכה במנורה
אחת, ושוב נזדמנה לו מנורה נאה
ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

קד _____ למי עדיף לתת משלוח מנות ◇ גם אני אודך

סימן כא

למי עדיף לתת משלוח מנות*

להגאון האדיר רבי משה יוחאי רז שליט"א

חשבתי בחמלת ה' עלי שאלה חדשה לחקור, אדם שיש לו חבר מאד מאד טוב, וקשור אליו בלב ונפש, והשאלה האם צריך בכלל להביא לו משלוח מנות, כי לכאורה בחבר זה כבר לא שייך להרבות רעים, כי אוהבו ומכבדו עד מאד, או דילמא אין גבול בזה, וגם בזה יחזק יותר ויותר הקשר איתו על ידי המשלוח מנות או שבכל אופן באופן כזה עדיף לתת לחבר שלו קצת, שיחזק יותר הענין אצלם של להרבות רעים ודו"ק.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון האדיר והעצום מורינו הרב משה יוחאי רז שליט"א

ליל י"ד באדר, פורים התשע"ח. לוד

בלבו ובנפשו, אם גם בזה יש ענין להביא לו משלוח מנות, כי בזה לכאורה לא שייך טעם של להרבות ריעים, או שסוף סוף גם בזה יועיל לחזק הקשר עמו. או שמא עדיף שיתן לחבר אחר שהקשר ביניהם פחות ועל ידי כך יתחזק הקשר ביניהם.

בין מגילה למגילה, יצמיח צדקה ותהלה, ואור מופלא, לירידנו הנעלה, הרב הגדול, מעוז ומגדול, כמוהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך", וספר "פרדס יוסף החדש".

אחדשה"ט,

טעמי מצות משלוח מנות

א. הנה נודע כי ישנם שני טעמים עיקריים למצות משלוח מנות.

אודות מה שעלה בדעת כת"ר לחקור על אדם שיש לו חבר טוב מאד,

* נדפס בשו"ת ימין משה ח"א (סימן כח).

רמיה האומר עם אחד "מפוזר". עכ"ל. והיינו שעניינו להורות על האחדות וקירוב הלבבות, היפך דברי המן.

ורמז לזה כתב הרה"ק רבי ישראל מבאהפלי בספר עטרת ישראל (פרשת תצוה) דאיתא בספה"ק שזה היה מסירת המן "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד", היינו שאין שלום ביניהם, לכן יכול נוכל להם להומם ולאבדם כי חלק לבם עתה יאשמו, ולכן שלחה אסתר למרדכי 'לך כנוס את כל היהודים' שיהיו עם אחד באחדות הגמור, ואמר איש קדוש הר' יצחק אייזיק זלה"ה מקאריץ בספרו הקדוש, שלזה נקרא המן "צורר כל היהודים", מלשון צורר בשר וגבינה ביחד במטפחת אחת (חולין קז:), והכונה בזה שעל ידו נצטרו כל היהודים בצותא חדא בשלום וריעות, ולזכר הנס בא המצוה של משלוח מנות איש לרעהו, כי הימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור. עכ"ל. והוא כטעם הרב מנות הלוי.

והגאון רבנו מאיר מאזוז שליט"א בספרו הנפלא סנסן ליאיר (חידושי הש"ע סימן תרצה) כתב לרמז בזה מה שאמרו בתקוני הזוהר (תקון כא, דף נז ע"ב) פורים על שם יום הכפורים, שכמו שביום הכפורים עושים כולם שלום ומתפייסים בין אדם

כי בשו"ת תרומת הדשן (סימן קיא) מבואר שהטעם הוא בכדי שיהיה לכל אחד במה לעשות הסעודה. שכתב וז"ל: יראה דאין יוצאים בהן [בחלוקים וסדינים וכדומה, ידי משלוח מנות], דנראה טעם דמשלוח מנות הוא "כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא", כדמשמע בגמרא (מגילה ז:): דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודותיהו בהדדי, ונפקי בהכי משלוח מנות. אלמא דטעמא משום סעודה היא. עכ"ל. וכן כתב הלבוש (סימן תרצה ס"ד) ע"ש. ובספרי הקטן עטרת זהב (פרק יא הערה ג) כתבתי בס"ד שיתכן לומר שכן היא גם דעת הרמב"ם (פרק ב מהלכות מגילה הט"ו) שכתב: כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר וכו', וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר וכו'. ע"כ. וממה שכלל דין משלוח מנות באותה הלכה של הסעודה נראה שסובר שתלויים הם זה בזה.

ב. ואולם רבנו שלמה הלוי אלקבץ בספר מנות הלוי (אסתר, ט, יט. בדפוס ונציה שמ"ה, דף ר ע"ב) כתב טעם אחר למצות משלוח מנות, וז"ל: ומשלוח מנות איש לרעהו, כמו שהיה ענינם כאיש אחד להקהל כל אחד עם חברו, היפך דברי איש צר ואויב לשון

קו _____ למי עדיף לתת משלוח מנות ♦ גם אני אוהב

לחבירו, כן ביום פורים באים לידי זה על ידי מצוות היום. ע"כ ודפח"ח.

כי על ידי זה תסור קנאתם והיו לאחדים.

ג. והנה לפי טעם זה נראה שעדיף לתת משלוח מנות דוקא לאדם שיש לו עמו איזה ענין או מחלוקת בכדי להרבות שלום ואחדות ביניהם. אמנם אין זה מוכרח, כי עדיין יש לומר שגם כאשר נותן לחבר טוב, יש בזה ענין שמראים שלום, כי הלא בלי שהיו אוהבים זה את זה לא היה נותן לו, והנתינה מורה שיש ביניהם אהבה היפך דברי המן הרשע.

וגם בספרו דן ידן (דרוש א לפרשת זכור) משמע כן, שנתן טעם למה שהצריכו "שתי מנות", וז"ל: ומשלוח מנות איש לרעהו כדי שיהיה שלום וריעות אשר אותה אנחנו מבקשים כהיום הזה, "וצריך שתי מנות, אחד להעביר השנאה ואחד לעזור את האהבה". ע"כ.

דעת רבנו אליעזר פאפו

ד. ואולם רבנו אליעזר פאפו זיע"א בספר פלא יועץ (מערכת פורים) כתב שבמצוה זו דמשלוח מנות יעשה עוד מצוה לקרב הלבבות. וז"ל: משלוח מנות איש לרעהו, אשריהם ישראל מקיימין אותה יותר מהחיוב, אבל מה טוב לשלוח למאן דאתיקור מתייקר ביה, כגון גדול לקטן, "ולמאן דאית לה קפידא עלויה", כדי לשמח לב אומללים ולהחיות לב נדכאים, ולהרבות אהבה ואחוה שלום ורעות, דכיון דעביד מצוה חדא ליעביד מצוה אחריית. עכ"ל. ומשמע שיש ענין בדוקא לתת למי שיש לו עמו קפידא,

וכן פסק על פי זה אאמו"ר עט"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א בספרו לב שמח (סעיף כט) שישלחו מנות בפרט למי שהיו מסוכסכים ביניהם, כדי לחזק האהבה מיום זה ואילך ויש הזדמנות טובה היום הזה. ובהערות שם ביאר שזהו על פי הטעם של קירוב הלבבות כי ביום הפורים הלבבות שמחים והקפדות חלושים וקרוב שיעשו שלום. ע"ש.

הערה מדברי הרמב"ם

ה. כל קבל דנא כתב אאמו"ר בספרו הנזכר (חידושי הרמב"ם פ"ב הט"ו) שמלשון הרמב"ם שכתב: וכל המרבה לשלוח "לריעים", משמע ריעים דוקא, כפשט לשון המקרא איש לרעהו. והעיר מדברי הפלא יועץ.

ועתה עולה על דעתי ליישב שהרמב"ם לשיטתו, לפי מה שכתבתי

למעלה (באות א) שנראה שדעתו
שהטעם למשלוח מנות הוא כהרב
תרומת הדשן, שהוא בכדי שיהיה
לאדם מאכל לסעודתו, ולפי זה מובן
למה יכול לתת גם לחבירו אוהבו, וזאת
על מנת שיאכלהו בסעודת פורים, ואין
צריך לתת דוקא למי שיש לו עמו
קפידא. [וראה עוד אריכות במשנה זו
בספר היקר מיני מעדנים לידידנו
מהרי"ש יונה נר"ו, כולו סובב הולך
בעניני משלוח מנות, ושם בסימן כג
האריך בסוגיא זו].

ו. ולפי זה בנידון השאלה יש לומר
שאם על ידי שיתן לאדם שהקשר
עמו חלש, יתרבה ביניהם השלום הכי
עדיף טפי. כי בזה יצא ידי שני הטעמים
הנזכרים. ומכל מקום גם אם יתן
לחבירו הטוב יוצא בזה ידי חובתו לפי
טעמו של הרב תרומת הדשן ודעימיה,
וכפי שנראה גם דעת הרמב"ם. והיה זה
שלום.

בברכת פורים שמח
משה יוחאי רז

קח _____ משלוח מנות על ידי רחפן ◊ גם אני אודך

סימן כב

משלוח מנות על ידי רחפן

ב"ה. י"ג אדר"א תשע"ט

למרן הגאון האדיר רבי משה יוחאי רז שליט"א

הסתפקתי השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון רבי משה יוחאי רז שליט"א

בס"ד, לוד, י"ג באדר א', ערב פורים קטן
התשע"ט
יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות
לכתחילה.

טעמי מצות משלוח מנות

א. הן נודע בשערים שני טעמים
עיקריים למצות משלוח מנות. זה
יצא ראשונה, רבנו הגדול מהרא"י
בשו"ת תרומת הדשן (סימן קיא) נתן
טעם למצות משלוח מנות, שיהיה
לאדם די צרכו לסעודת היום. כי שם
שאל אודות בני אדם השולחים
לחבריהם בפורים חלוקים וסדינים

לכבוד ידידי הנעלה, הרב הגדול, מעוז
ומגדול, חדשן נפלא בתוה"ק, כמהר"ר
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,
מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש.

שלום וישע רב, יבא ויקרב.

יקרת מכתבו הגיעני, ובו עלה ונסתפק
על אודות השולח משלוח מנות
לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר,
ומגיע למקום היעד ששולחו. האם

וכה"ג, אם יוצאים ידי משלוח מנות או לאו. והשיב: יראה דאין יוצאים בהן, דנראה טעם דמשלוח מנות הוא "כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא", כדמשמע בגמרא (מגילה ז:): דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודותיהו בהדדי, ונפקי בהכי משלוח מנות. אלמא דטעמא משום סעודה היא. עכ"ל. וטעם זה כתוב גם בספר הלבוש (סימן תרצה סעיף ד). ע"ש.

ובספר הנכבד "מיני מעדנים" (סימן ג) לדידננו הרה"ג ר' יוסף שלום יונה שליט"א, כתב להוכיח בדעת כמה ראשונים שגם הם סוברים כטעמו של הרב תרומת הדשן, וכן נראה דעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך (סימן תרצה). וגם אנכי הקטן בספרי עטרת זהב (פרק יא הערה ג) כתבתי שנראה שכן היא דעת הרמב"ם (פרק ב מהלכות מגילה הט"ו) שהביא דין משלוח מנות בתוך דיני סעודת פורים. וראה עוד בספר עתה באתי (עמוד ג"ן).

ב. **ולעומת זאת** בספר מנות הלוי (אסתר, ט, יט) להגה"ק רבנו שלמה הלוי אלקבץ, נתן טעם לזה משום אחדות וריבוי שלום, ואלו דבריו (בדפוס ונציה שמ"ה, דף ר ע"ב): ומשלוח מנות איש לרעהו, כמו שהיה

ענינם כאיש אחד להקהל כל אחד עם חברו, היפך דברי איש צר ואויב לשון רמיה האומר עם אחד "מפוזר". עכ"ל.

ונאמרו בפוסקים כמה וכמה נפק"מ היוצאים להלכה מכח שני הטעמים הללו, וראה בספרי הנזכר (פרק יא) ובספר מיני מעדנים (כמה סימנים בזה) ובספרי הפוסקים רבים ונכבדים.

ג. **ונראה** שבנידון השאלה, יצא ידי חובה בשליחת מנות על ידי רחפן, לפי שני הטעמים, הן לטעמו של הרב תרומת הדשן, כי סוף סוף יהיה למקבל מאכל לסעודת הפורים, והן לפי טעמו של הרב מנות הלוי שהוא כדי להרבות שלום, דסוף סוף הראה אהבה וחיבה לחבירו, ומה בכך ששלח בדרך זו או אחרת. ובלבד שיגיע אליו המשלוח בפורים עצמו, כמובן, דאל"כ לא הועיל.

אם צריך "שליחות" דוקא

ד. **אכן יש לדון** מצד אחר, אם בעינין שליחות דוקא, או שיכול לתת בעצמו, כי הנה מהר"י עטלינגר בשו"ת בנין ציון (סימן מד) כתב שנסתפק במי שמביא בעצמו מנות ונותן לחבירו אם יצא ידי "ומשלוח" מנות, אי נימא דדוקא בעינין על ידי שליחות, אבל על

קי _____ משלוח מנות על ידי רחפן ◊ גם אני אוֹדֵךְ

עכו"ם, אי המצוה הוא ב"שליחות", כדדייק לישנא דקרא 'משלוח' מנות, אי נימא דעיקר קפידא הוא שחבירו יקבל המנות בכל צד. ע"ש. ומהרי"א השיב שלשון הפסוק "ומשלוח", לאו דוקא דרך שליחות, ונקט קרא לשון 'משלוח' לרבותא, דאף על גב בכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא בזה אין קפידא, ושלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו. א"נ עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו לקרב הלבבות לאהבת ריעים, ולכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו. ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא, אבל ודאי אין צריך ביה דין שליחות, דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים, וגם ע"י עכו"ם על בית הדואר. ע"כ. וכיון ששליחות על ידי דואר מועילה, אם כן הוא הדין והוא הטעם שיועיל על ידי רחפן, אם יגיענו המשלוח ביום פורים עצמו. הנלע"ד כתבתי. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות.

בברכה רבה
משה יוחאי רז

ידי נתינה לא. וכתב שכיון ששני הטעמים דשילוח מנות הנזכרים לעיל שייכים גם בנותן הוא בעצמו ליד חבירו, לכן יוצא גם בנתינה, ומה דכתיב לשון שליחות, הוא להורות דבשילוח לבד יצא אפילו אין חבירו רוצה לקבל. וסיים דמכל מקום אולי לכתחלה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר. ע"כ. [ויעיין בזה בשו"ת יביע אומר התשיעי (סימן ע) ובספר חזון עובדיה (עמוד קמד) ובספר טוב להודות ח"ג (עמוד לד) ובספר עתה באתי (תרי טעמי נפק"מ כד). ואכמ"ל בזה]. ועל כל פנים לפי מסקנת דבריו הוא הדין והוא הטעם בנדון השאלה שודאי יצא ידי חובתו.

אם צריך שליח בן דעת

ה. גם אין לומר שצריך שתהיה השליחות על ידי בן דעת, כי הנה הגאון מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה ח"א (סימן רז) כתב: וזה ימים נשאלתי מכבוד תלמידי הרב מו"ה משה ליב כ"ץ נ"י דיין דק"ק נ"ש, אי יוצא ידי חובת מצות משלוח מנות ע"י

סימן כג

משלוח מנות בשליחת מנת חיסון

לכבוד מרן הגרמ"י שליט"א

לו יצוייר שהיו יכולים לקנות חיסונים ולשלוח לאחרים, אדם שקנה שני חיסונים
ושלח לחבירו בפורים האם יוצא משלוח מנות.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון האדיר והעצום מורינו הרב משה יוחאי רז שליט"א

מכספו, כגון חיסון לשעלת וכדומה.

ולפי זה באמת יש לדון באם יוצאים

בזה ידי חובת משלוח מנות. וזה החלי

בעזר צורי וגואלי:

יש נהגו לשלוח מנות סדינין

א. בספר לקט יושר לרבי יוסף ב"ר

משה, תלמיד הגאון בעל תרומת

הדשן, ח"א (עמוד קנח ד"ה והקטן)

כתב: וזכורני שאמר הגאון [בעל

תרומת הדשן] ז"ל שהיה רב אחד

שקורא בקול רם 'ומשלוח מנות איש

לרעהו', וקורא 'ומתנות לאביונים'

כשאר המגילה. והיה עני אחד אמר:

את שלו קורא בקול רם, כי היה מנהג

ליל ז' באדר התשפ"א, הילולת משה רבנו

רעיא מהימנא זיע"א

בחודש אדר, שלמא אשדר, לפרי עץ

הדר, גפן סמדר, מהר"ר גמליאל

הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם

אני אודך" ועוד.

אדות שאלתו אשר שאל, בזה הלשון:

לו יצוייר שהיו יכולים לקנות

חיסונים ולשלוח לאחרים, אדם שקנה

שני חיסונים ושלח לחבירו בפורים

האם יוצא משלוח מנות. ע"כ.

הנה יש מקומות שהחיסונים עולים

כסף, וגם פה בארץ ישנם

חיסונים שצריך האדם לשלם עליהם

באותה העיר שהבעלי בתים שלחו להרב מנות יפות ונכבדות בפורים, "כגון פשתן לעשות סדינין", ואת שלנו קורא בקול נמוך. עכ"ל. ומכאן הוכיח הגרי"ח סופר שליט"א בספר טוב להודות (ח"ג סימן ב עמוד כט) שהיה מנהג באשכנז מקדמת דנא לשלוח מנות סדינים וכיו"ב.

דעת תרומת הדשן

ב. והנה בשו"ת תרומת הדשן (סימן קיא) כתב: שאלה, בני אדם השולחים לחביריהם בפורים חלוקים וסדינים וכה"ג, יוצאים ידי משלוח מנות או לאו. תשובה, יראה דאין יוצאים בהן, דנראה טעם דמשלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא, כדמשמע בגמרא פ"ק (מגילה ז:) דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודותיהו בהדדי, ונפקי בהכי משלוח מנות. אלמא דטעמא משום סעודה היא. ותו נראה דלא אשכחן בשום מקום דמיקרי מנות אלא מידי דמיכלי או דמשתי. וכן דקדק הרמב"ם בלשונו שכתב וחייב לשלוח שתי מנות של בשר או שתי מיני תבשיל או שתי מיני דאוכלים, ונראה דשתייה בכלל אכילה. ובמתנות לאביונים כתב מעות או מיני

מאכלים. אלמא דגבי משלוח מנות סבר דוקא מידי דמיכלי. עכ"ל. והגרי"ח סופר נר"ו כתב שם שלפי המובן מספר לקט יושר שהיו נוהגים לשלוח סדינין, אתי שפיר מה שהתרומת הדשן קבע שאלתו אם יוצאים ידי חובה "בסדינין" משום שעל מנהג מקומו הוא דן, ונודע שאת השאלות בספר תרומת הדשן כתב הגאון המחבר עצמו, וכמ"ש ביד מלאכי (כללי שאר המחברים אות לז) ועוד.

ג. עכ"פ מבואר יוצא שהיו שנהגו כך. ועיין עוד בספרי עטרת זהב (פרק יא הערה יג) בשם שו"ת הלכות קטנות ח"ב (סימן קסג) שכתב לגבי השולח מעות כסות וכלים בשביל מנות אם יוצא. והשיב: אם יוכל למכרם מיד ולקנות לצורך סעודה מהני, דתנן (נדרים לב:) אין בין מודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל וכו', ורב מארי שלח לרבה זנגבילא ופלפלי (מגילה ז:) דהנאה המביאה לידי מאכל כמאכל דמי. ע"כ. ושם הבאתי מדברי האחרונים שהשיגו על דבריו, ומ"מ כך היו נוהגים.

טעם להרבנות שלום

ד. ובטעם הדבר יש לומר שאלו הנוהגים לשלוח כלים ובגדים

וכדומה, סברו דהטעם למשלוח מנות הוא בכדי להרבות שלום, והוא כמו טעמו המפורסם של רבנו שלמה הלוי אלקבץ בספר מנות הלוי (אסתר, ט, יט. בדפוס ונציה שמ"ה, דף ר ע"ב) שכתב וז"ל: ומשלוח מנות איש לרעהו, כמו שהיה ענינם כאיש אחד להקהל כל אחד עם חבירו, היפך דברי איש צר ואויב לשון רמיה האומר עם אחד "מפוזר". עכ"ל. והיינו שעניינו להורות על האחדות וקירוב הלבבות, היפך דברי המן. ולפי דבריו גם אם יתן דבר שאינו נאכל יצא בזה ידי חובה. ובפוסקים נאמרו כמה וכמה נפק"מ בין טעמו של הרב תרומת הדשן לטעמו של הרב מנות הלוי.

משלוח חיסון

ה. וּמַעֲתָהּ לִפִּי הָאֱמֹר נִבּוֹא לְדִידוֹן הַשְּׁאֵלָה, דבשלמא לטעמו של הרב מנות הלוי, יועיל גם שיתן לו מנת חיסון השוה ממון, ולהרב תרומת הדשן לא יועיל כיון שאינה צורך סיפוק הסעודה. הן אמת דהיה מקום לומר דכיון שהחיסון נכנס לגופו של האדם יש בו תועלת כאכילה, ושונה מבגדים וסדינין שאינם מאכל. אך זה אינו, דהלא מפורש בלשון תרומת הדשן "כדי שיהא לכל אחד די וספק

לקיים הסעודה כדינא", מפורש דצריך לסעודת פורים, ולזה לא יועיל החיסון. ושו"ר בשו"ת רבבות אפרים ח"ז (סימן שכד עמוד ער"ה) שכתב שרפואות אין עליהם שם אכילה. וזה מסייע לנ"ד.

דעת הרמב"ם

ו. אֲכַן בְּפוֹסְקִים מִבּוֹאֵר שְׁלִמְעֶשֶׂה מַחֲמִירִים כְּטַעְמוֹ שֶׁל בַּעַל תְּרוּמַת הַדָּשֵׁן, דמשלוח מנות הוא לצורך הסעודה ולכך צריך שיתן מיני מאכל דוקא. ויתכן שכן היא גם דעת הרמב"ם (פ"ב מהלכות מגילה הט"ו) שכתב: כִּיצַד חֻבַּת סַעֻדָּה זוֹ שִׁיאֲכַל בֶּשֶׂר וְכוּ' וְכֵן חַיִּיב אָדָם לְשַׁלּוֹחַ שְׁתֵּי מִנוֹת שֶׁל בֶּשֶׂר וְכוּ'. ע"כ. וממה שכלל דין משלוח מנות באותה הלכה של הסעודה נראה שסובר שתלויים הם זה בזה. ובזה יש ליישב מה שהעיר אאמו"ר שליט"א בספר לב שמח (חידושי הרמב"ם שם, עמד עז) מדברי הפלא יועץ שכתב שיש לשלוח משלוח מנות למי שיש לו עמו קפידא כדי להרבות שלום, ואילו מלשון הרמב"ם שכתב "וכל המרבה לשלוח לרעים" משמע לרעהו דוקא כלשון הפסוק, ולהאמור י"ל דהרמב"ם לטעמיה שאין הטעם משום ריבוי אהבה, אלא רק לצורך הסעודה ובזה די שיתן לרעהו.

קיד _____ משלוח מנות בשליחת מנת חיסון ◊ גם אני אוֹדֵךְ

ומעתה לפי האמור השולח לחבירו
מנת חיסון, השוה ממון, לא
יצא ידי חובת משלוח מנות.

והשי"ת ברחמיו יעשה עמנו נסים
ונפלאות בזמן הזה כאשר
עשה בימים ההם, ויבטל כל חולי וכל
מכאוב מעמו ישראל, ובימי קריאת
מגילה, ימהר יחיש הגאולה, ויפדה עם
סגולה. אכי"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

מתנות לאביונים בשוה כסף

ז. ומכל מקום לדעת הרב טורי אבן
(מגילה ז. ד"ה מתנות) שכתב: אבל
מתנות אביונים מצוותן אפילו במידי
דלאו מיכל, ובכסף ושוה כסף נמי סגי.
ע"כ. אם יתן לו את החיסון בתורת
"מתנות לאביונים" אזי יצא ידי חובתו,
כיון דסוף סוף שוה כסף. אכן בעיקר

סימן כד

בענין בית מזוזה מפסלטיק או מברזל

בס"ד, שביעי לחודש זיו התשע"ט

שלום וישע רב, לעצום ורב, כמוה"ר
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א.

הזדמן לידי ספרו היקר "גם אני אודך"
על עניני מזוזה, וראיתי בסימן
ו' מה שכתב כת"ר בענין אם יש
עדיפות לעשיית בית מזוזה מפלסטיק
מאשר ברזל, וכת"ר העיר מדברי
הגה"ק מבוטאשט בספר דעת קדושים
בשם הר"י בעש"ט שכתב שנכון שתיק
המזוזה לא יהא מ"ברזל" מעין שאמרו
(מדות פ"ג מ"ד) אינו בדין שיונף
המקצר על המאריך.

והנה אאמו"ר עט"ר הגאון רבי אלעזר
רז שליט"א בספרו החדש על
הלכות מזוזה, זה שמו: "שומר דלתות
ישראל". כתב על דברי הדעת קדושים
וזה לשונו (פרק א הערה 8): ויש
להבהיר דבודאי לא פליג מר על
המפורש ברמב"ם בהלכות מזוזה (פ"ה
ה"ו) שכתב להדיא: "מכניסה
בשופרת של קנה או של עץ או של
כל דבר". וכ"ה בשו"ע (יו"ד סימן

רפט). אלא דמר עפ"י סוד או הנהגה
קאמר ולא דיןא קאמר. גם במסכת
כלים (פט"ז מ"ז) מוכח דהנרתיק עשו
של ברזל. וע"ש ברבינו עובדיה
ברטנורא ובתוספות יום טוב דמיירי
בשל מתכת. ואם קבלה נקבל. וראה
ראיתי בס"ד ב"מקור מים חיים" שעל
ספר "בעל שם טוב על התורה" (פרשת
ואתחנן אות סב) שהעיר ממשנה דכלים
(שם). ושיש פירשו דמיירי של עץ. ויש
פירשו בשל מתכת. והביא מספר
"רזיאל המלאך" (בדף השישי)
שכותבין במזוזה שדי, וברזל שעל
המזוזה נוקבין כדי שיהיה נקרא וניכר
שם שדי להברית המזיקין. הרי
דמפורש המנהג לעשות מברזל. עכ"ד.
ובספר דעת קדושים (שם) נמי כתב
שגם בברזל אין קפידא כל כך.

אחר כך העיר אאמו"ר שליט"א מענין
זה אלי ואנוהו, וז"ל: ברם, הרי
מצוה לפאר הנרתיק כמו שכתבנו
(לעיל מיניה בהערה 7 ע"ש). ואילו לפי
האמור יש להימנע מנרתיק של כסף או
זהב. אפס, בדעת קדושים (שם) נסתפק

קטז _____ בענין בית מזוזה מפסלטיק או מברזל ◊ גם אני אוֹדֵךְ

משה יהודה כ"ץ הי"ד (בעמוד מא) בשם כף החיים: שיקח כוסות של כסף לארבע כוסות כי כוס בגמטריא אלהי"ם שהוא דין, ועל ידי הכסף יהיה ממותק. ושם הביא המחבר (הגר"מ הנ"ל) מקורות מזוהר הקדוש דהכסף מורה על חסד כמו שכתוב בפרשת וארא (דף כד.) ומשפטים (דף קטו.). ושבסידור הרש"ש כתב "המהדרין בוחרין בכוס כסף או זכוכית לבנה". וע"ש באורך. עכ"ד אאמו"ר שליט"א. ובספרי שלחן זהב על פסח (פרק ז הערה ד, עמוד צב) כתבתי עוד בענין עדיפות כוס כסף על זכוכית, ואכמ"ל כעת.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

אם דברי הרב בעל שם טוב זיע"א, קאי נמי א'כסף וזהב'. וצידד, שאין קפידא רק ב'ברזל'. ונראה מדברי הרב נהר מצרים שהובא לעיל (שם הערה 7) שנהגו בתיק מ"עצי זית". וכתב בדעת קדושים (שם) מה שאין נוהגים לעשות תיק למזוזה מכסף וזהב, הוא מחשש גניבת התיק. עכ"ד. ומדבריו למדנו שיתכן שגם לדעת מרן הבעל שם טוב יש הבדל בין סתם מתכת לכסף וזהב.

ודע עוד שבדרך כלל יש עדיפות לכסף על זהב, וז"ל אאמו"ר שם: ונראה דאם יש לפניו נרתיקי כסף או זהב, טפי עדיפא לעשות משל "כסף", כי הוא מורה על חסד. ועיין בכף החיים (סימן תרנד אות ג. וסימן תרעג אות ס וסד). וכתב בספר ויגד משה להגאון רבי

סימן כה

חיוב פדיון בלידה שנכתבה לניתוח קיסרי

להגאון האמיתי והאדיר והישר מאד רבי משה יוחאי רז שליט"א

יש לי שאלה למעשה דחוף.

תינוק בכור לאמו שהוציא ממעי אמו רק חצי מצח בלידת ואקום, ושוב מיד הרגישו הרופאים שיש סכנה לתינוק ועשו לאמא ניתוח להוציא התינוק לגמרי, האם יש פדיון הבן בברכה.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה אשר השיב לי הגאון רבי משה יוחאי רז שליט"א

בס"ד, ט' בשבט תשפ"ב

ולנחיצות הענין אקדים להשיבו
בקצירת האומר, כי הנה
מוסכם הוא בפוסקים כי לידת ואקום
דינה כלידת רגילה ויש לפדותו גם
כשנולד באופן זה. עיין בספרים ולא
ע"ט האסף.

ומה שיש לדון הוא אם הוצאת המצח
חשיבה כהוצאת הראש או לא.
דאם נחשיבהו כילוד אזי למרות שאחר
כך הוצרכו לנתח מ"מ כבר נתחייב
בפדיון, אבל אם לא אזי לא יפדוהו.

החיים והשלום, מאל עילום, יחולו על
ראש ספיר ויהלום, כבוד ידידי הרב
הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א מח"ס "גם אני אודך" ועוד.

מכתבו הגיעני אשר שאלה למעשה
בדבר תינוק בכור לאמו
שהוציא ממעי אמו רק חצי מצח בלידת
ואקום, ושוב מיד הרגישו הרופאים
שיש סכנה לתינוק ועשו לאמא ניתוח
להוציא התינוק לגמרי האם יש פדיון
הבן בברכה.

קִיחַ _____ חֵיּוֹב פְּדִיּוֹן בְּלִידָה שֶׁנִּסְתַּבְּכָה לְנִיתּוּחַ קִיסְרִי ◊ גַּם אֲנִי אֹדֶדְךָ

וְהִנֵּה בְּנֵדָה (כח.) תֵּנֶן: יֵצֵא כְּדֹרְכוֹ עַד שִׁיעָצָא רֹב רָאשׁוֹ, וְאִיזָהוּ רֹב רָאשׁוֹ, מִשִּׁיעָצָא פְּדַחְתּוּ. ע"כ. וּכ"כ הֶרֶמְב"ם (פ"א מֵהִלְכוֹת בִּיכּוּרִים ה"ט"ו): וּמִשְׁתַּצָּא פְּדַחְתּוֹ פּוֹטֵר הַבָּא אַחֲרָיו. וְכֵן פֶּסֶק הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ יוֹרֵה דַּעַה (סִימָן שֶׁה סַעִיף כב). וְאִמְנָם הַש"ךְ (ס"ק י) כְּתַב דִּהֵינּוּ רֹב פְּדַחְתּוּ. מִכָּל מְקוֹם מִדְּבַרֵּי הַבֵּית יוֹסֵף שֵׁם וּבִבְדֵק הַבֵּית, מִשְׁמַע דְּבַעִינָן כָּל פְּדַחְתּוֹ, וְכֵן סֵתֵם בַּשְּׁלַחַן עֲרוּךְ. וּבִתְבוּאוֹת שׁוֹר (סִימָן יד סק"ו) הֶעֱלָה שְׁאִין לִהְיוֹת בִּזְהָ, וּבַעֲיִנָן שִׁיעָצָא כָּל פְּדַחְתּוֹ.

וְהִנֵּה בִּשְׁו"ת חֲשַׁב הָאֲפוֹד ח"ב (סִימָן קנ) נִשְׁאֵל עַל אִשָּׁה מִבְּכֵרֶת שִׁלְדָה תְּאוּמִים וְהוֹלֵד הָרָאשׁוֹן הַתַּחֲלִי לִצְאָתָא בְּאוֹרָח טַבְעִי, וְהָרֹפֵא אֹמֵר שֶׁכֶּבֶר רָאָה אֶת הָרָאשׁ בְּתַעֲלַת הַלִּידָה, אֵךְ פְּתֹאֵם הוֹרִיד הוֹלֵד הַשֵּׁנִי אֶת רִגְלוֹ לִמְטָה וְנִתְהוּהָ מִצָּב מִסּוֹבָךְ וּמִסּוֹכֵן כִּי עַל יְדֵי זֶה לֹא יִכְלוּ שְׁנֵיהֶם לָזוּז הָלֵאָה, וּמִיָּהֵר הָרֹפֵא וַעֲשֵׂה נִיתּוּחַ וְהוֹצִיא אֶת שְׁנֵיהֶם דֶּרֶךְ הַדּוּפָן, וְנִשְׁאֵלָה הַשְּׁאֵלָה אִם הוֹלֵד הָרָאשׁוֹן הוּא בְּכוֹר לִכְהֵן, וְהַשְּׁאֵלָה הִיא אִם לְרֹאוֹת הוֹלֵד הָרָאשׁוֹן כִּילּוֹד כֶּבֶר לִפְנֵי הַנִּיתּוּחַ כִּיּוֹן שֶׁהָרֹפֵא רָאָה כֶּבֶר אֶת רָאשׁוֹ בְּתַעֲלַת הַלִּידָה, וְאוּלַי זֶה כֶּבֶר בְּכֻלָּל מָה שֶׁאִמְרוּ נָדָה מ"ב ע"ב שֶׁמֶכִּי הוֹצִיא אֶת רָאשׁוֹ חוּץ לְפִרְוֹזְדוֹר הָרִי הוּא כִילּוֹד. וְתַחֲלָה בִּיָּאֵר מִהוּ "חוּץ לְפִרְוֹזְדוֹר" וּבִסּוֹף דְּבָרָיו הֶעֱלָה שֶׁאִם נִרְאָה רָאשׁוֹ בְּתַעֲלַת הַלִּידָה וּמִפְּנֵי שֶׁנִּסְתַּבְּכָה הַלִּידָה נִיתְחָה אֶת הַיּוֹלֵדֶת וְהוֹצִיאָהּ אֶת הָעוֹבֵר דֶּרֶךְ הַדּוּפָן פֶּטוּר הוּא מִפְּדִיּוֹן כַּדִּין יוֹצֵא דּוּפָן, וְאִין

וְהִנֵּה בְּנֵדָה (כח.) תֵּנֶן: יֵצֵא כְּדֹרְכוֹ עַד שִׁיעָצָא רֹב רָאשׁוֹ, וְאִיזָהוּ רֹב רָאשׁוֹ, מִשִּׁיעָצָא פְּדַחְתּוּ. ע"כ. וּכ"כ הֶרֶמְב"ם (פ"א מֵהִלְכוֹת בִּיכּוּרִים ה"ט"ו): וּמִשְׁתַּצָּא פְּדַחְתּוֹ פּוֹטֵר הַבָּא אַחֲרָיו. וְכֵן פֶּסֶק הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ יוֹרֵה דַּעַה (סִימָן שֶׁה סַעִיף כב). וְאִמְנָם הַש"ךְ (ס"ק י) כְּתַב דִּהֵינּוּ רֹב פְּדַחְתּוּ. מִכָּל מְקוֹם מִדְּבַרֵּי הַבֵּית יוֹסֵף שֵׁם וּבִבְדֵק הַבֵּית, מִשְׁמַע דְּבַעִינָן כָּל פְּדַחְתּוֹ, וְכֵן סֵתֵם בַּשְּׁלַחַן עֲרוּךְ. וּבִתְבוּאוֹת שׁוֹר (סִימָן יד סק"ו) הֶעֱלָה שְׁאִין לִהְיוֹת בִּזְהָ, וּבַעֲיִנָן שִׁיעָצָא כָּל פְּדַחְתּוֹ.

וְלִכֵּן אִם יֵצֵא "רֹב" הַמִּצְחָה שֶׁל הַתִּינוּק אֲזִי לְדַעַת הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ עֲדִיין אִינוֹ נִחְשָׁב כִּילּוֹד וּפְטוּר מִפְּדִיּוֹן הַבֵּן, וְהוּבָא בְּסִפְּרֵי פְּדַחְתּוֹ כִּהְלַכְתּוֹ (עֲמוּד מַג). וְלְדַעַת הָאֲחֵרוֹנִים הַש"ךְ וְדַעִימִיָּה סָגִי שִׁיּוֹצִיא רֹב פְּדַחְתּוֹ כְּדִי לְהַחֲשִׁיבוֹ כִילּוֹד. וְכֵן דַּעַת שֶׁבֵּט הַלּוּי (הִלְכוֹת נָדָה שם).

אֲבָל אִם הוֹצִיא רַק חֲצִי הַמִּצְחָה וְאִין בּוֹ רוֹבּוֹ, אֲזִי אִינוֹ נִחְשָׁב כִילּוֹד לְכוֹ"עַ אֲלֵא הוּי כְּמִי שֶׁנּוֹלֵד לְגַמְרִי בְּנִיתּוּחַ וּפְטוּר מִפְּדִיּוֹן הַבֵּן.

אַחֲרַי כֵּךְ רָאִיתִי בִּשְׁו"ת אֲב חֲמִישָׁאִי (סִימָן שֶׁכֵּט) שֶׁהֶעֱלָה דָאֵם נַעֲזָרוּ בְּכֻלָּם לְהוֹצֵא אֶת הוֹלֵד אַחֲרֵי שֶׁהוֹצִיא

הוצאת הראש לתעלת הלידה נקרא לידה. וכן מבואר בשו"ת עטרת משה (יו"ד ח"ב סימן ריט אות ב). ובאו לציון בספר אות הברית (פרק יג סעיף י), והסכים עמם. והוסיף שם (סעיף יא) שאם יצא ראשו של הולד לבחון לגמרי ורק מפני רוחב הכתפיים לא יכול הבכור לצאת כרגיל והוצרכו לנתח את היולדת ולהוציאו דרך הדופן חייב בפדיון הבן. וכן כתב בספר פדה"ב כהלכתו (עמוד נה). וזה לפי

המבואר לעיל בדעת השלחן ערוך. **מסקנא** דמלתא, תינוק שהוציא כל מצחו, והסתבכה הלידה והוצרכו להוציאו בניתוח קיסרי, חייב בפדיון הבן בברכה. ואם הוציא רק רובו מצחו לדעת השלחן ערוך פטור מפדיון, ויש מחייבים. ואם הוציא מיעוטו פטור מפדיון הבן.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

קב. _____ פדיון לולד מאשה שיש לה שני רחמים ◊ גם אני אודך

סימן כו

פדיון לולד מאשה שיש לה שני רחמים*

כ' אד"ב תשע"ט

למחן פאר ישראל והדרו כש"ת הגה"צ והאדיר רבי משה יוחאי רז שליט"א

שאלה חדשה ומעניינת מאד

הנה יש אשה שהיה לה שני רחמים, וברחם אחד הביאה שבעה ילדים עם ניתוח ועתה נולד לה ילד שמיני ללא ניתוח והרופאים אומרים שהילד השמיני נולד מהרחם השני בפעם הראשונה, והשאלה אם צריכה לעשות פדיון הבן.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון הרב משה יוחאי רז שליט"א

שמיני ללא ניתוח, והרופאים אומרים שהילד השמיני נולד מהרחם השני בפעם הראשונה, אם צריכה לעשות פדיון הבן. ע"כ. אשיבנו כפי אשר השיגה ידי בס"ד, ומה' אשאלה שלא אכשל בדבר הלכה.

הפדיון תלוי בפטר רחם

א. במסכת קידושין (דף כט:): תנו רבנן, מניין שאם היו לו חמשה בנים מחמש נשים, שחייב לפדות כולן.

באחד בשבת, שלשים יום לחודש ניסן, ט"ז למטמונים התשע"ט [ונערך מחדש בתוספת מרובה ה' באב תש"פ]

בימי ספירת העומר, יפרח כתמר, כבוד ידידי המופלג בתורה, בפלפול וסברא, מהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים. רחובות ת"ו

על דבר שאלתו באשה שיש לה שני רחמים, וברחם אחד הביאה שבעה ילדים עם ניתוח, ועתה נולד לה ילד

(* נדפס בשו"ת ימין משה ח"א (סימן מד).

תלמוד לומר 'כל בכור בנית תפדה'.
ופריך: פשיטא, בפטר רחם תלא
רחמנא. ומשני: מהו דתימא נילף בכור
בכור מנחלה, מה להלן ראשית אוננו,
אף כאן ראשית אוננו, קמ"ל. ע"כ.
מתבאר שפדיון הבן תלוי במי שפטר
את הרחם.

דיני בכורה ליוצא דופן והבא אחריו

ב. והנה בבכורות (דף מז:) שנינו: יוצא
דופן והבא אחריו, שניהן אינן בכור
לא לנחלה ולא לכהן. רבי שמעון אומר
הראשון - לנחלה, והשני - לחמש
סלעים. ע"כ. וביארו בגמרא את טעמי
מחלוקתם, דתנא קמא סבר: ראשון
לנחלה לא - 'וילדו לו' בעינן, "לחמש
סלעים נמי לא - 'פטר רחם' בעינן",
שני לנחלה לא - 'ראשית אוננו' בעינן,
"לחמש סלעים נמי לא - קסבר בכור
לדבר אחד לא הוי בכור". [פירש
רש"י: בכור לדבר אחד, כגון זה שהוא
בכור לרחמים ואינו בכור לוולדות,
דהא הוה לו ולד זכר קודם לו]. רבי
שמעון אומר, הראשון לנחלה, והשני
לחמש סלעים, רבי שמעון לטעמיה,
דאמר 'תלד' - לרבות יוצא דופן, והשני
לחמש סלעים קסבר בכור לדבר אחד
הוי בכור. ע"כ.

והנה ממה שאמרו בכור "לדבר אחד",
משמע שצריך שיהיה בכור לדבר

נוסף. וצריך בירור מהו אותו הדבר.
ורש"י פירש שאינו "בכור לוולדות".
וצריך ביאור מהו בכור לוולדות, האם
צריך שיולד ראשון או הכונה לדבר
אחר. כי הנה בסוגיא נזכרו שני עניני
בכורה, פדיון ונחלה. ואם כן בכור
לדבר אחד, היינו לאחד מהם, שהוא
לרחמים, ולא לזולתו שהוא נחלה. ולפי
זה החסרון בבכור לוולדות אינו מצד
מה שלא נולד ראשון אלא מצד זה
שאינו נוחל.

אלא שלפי זה יקשה מההיא דקידושין
דאמרו שאם יש לו חמשה בנים
מחמש נשים, יפדה את כולם, דמהו
דתימא נילף בכור בכור מנחלה, מה
להלן ראשית אוננו, אף כאן ראשית
אוננו, קמ"ל. והיינו דאין שייכות בין
פדיון הבן לנחלה. ואם כן מה בכך
שאינו בכור לוולדות ואינו נוחל, הרי
אינם תלויים זה בזה.

ומכא זה צריך לומר דהצורך שיהיה
בכור לוולדות אינו משום נחלה,
אלא הוא חלק מגדרי הבכורה, וסובר
ת"ק שבכדי שיתחייב בפדיון צריך
שלימות של בכורה בכל הקשור ללידה,
הן בצורת הלידה - שיפטור את הרחם,
והן שלא יקדם לו ולד אחר. ולכן גם
אם הוא פטר את הרחם, מ"מ אם אינו
בכור לוולדות, הרי שיש כאן חסרון

קכב _____ פדיון לולד מאשה שיש לה שני רחמים ♦ גב אני אודך

בבכורתו, ולכן אין לפדותו. ובזה לא יקשה מההיא דקידושין, כי ראשית אוננו הוא דבר השייך ב"אב" ובזה תלויה הנחלה, אבל גדר החיוב בפדיון הוא במה שקשור ללידה מצד ה"אם", ולכן אם הוא בכור רק לרחמים ואינו בכור לולדות, כי אמו ילדה כבר דרך דופן, בזה חסר לו במהות הבכורה, ופטור הוא מפדיון הבן. ורבי שמעון סובר דלא תלי הא בהא ודי בזה שהשני פטר רחם.

ביאור שיטת הרמב"ם והכסף משנה

ג. ואם כנים הדברים, יש ליישב בזה קושיית האחרונים על מרן הכסף משנה. דהנה הרמב"ם (פרק יא מהלכות ביכורים הלכה טז) כתב לענין פדיון הבן: יוצא דופן והבא אחריו כדרכו שניהם פטורים, הראשון לפי שלא יצא מן הרחם "והשני מפני שקדמו אחר". עכ"ל. וכתב הכסף משנה וז"ל: משנה בספ"ב דבכורות (דף יט.) וכרבי עקיבא. עכ"ל. והיינו שהראה מקור דברי הרמב"ם מהמשנה בדף יט לגבי בכור בהמה. והתוספות יום טוב (בכורות פ"ח מ"ב) תפש על דבריו וכתב: ולא היא דהתם לענין בכור בהמה. אלא הך דהכא הוא וכת"ק. עכ"ל. וכן העיר בהגהות חק נתן,

ובספר שלחן גבוה (יו"ד סימן שה ס"ק נב).

ולפי האמור יש לומר דהכסף משנה סבר בדעת הרמב"ם שבכור לולדות אינו משום נחלה, אלא הוא חלק מגדרי בכורה, ולמד זאת מבכור בהמה, ששם אין דיני נחלה, אלא רק דיני בכורה. והנה בפירוש רבנו גרשום על הגליון בדף יט כתב, וז"ל: דלתלת מילי צריך למיהוי בכור – ללידה ולרחמים ולזכרים, רבי עקיבא פשיטא ליה דבכור לדבר אחד, כלומר דאי חסר אחד מהני תלת, לא הוי בכור. עכ"ל. ולפי דרכנו הרמב"ם תולה דעת ת"ק במשנתנו בדעת רבי עקיבא בדף יט, וסובר דבכדי שיקרא בכור צריך שיהיה זכר שיולד ראשון ויפטור את הרחם. ולכן הראה הכס"מ מקורו מדף יט ששם מבואר להדיא דהחסרון של בכור לדבר אחד לא הוי בכור הוא במה שקדמו אחר, והיינו שבכך חסר בעניני הבכורה השייכים ללידה, אבל נחלה אינה מן הענין. ומה שהכריח להכס"מ לפרש כך, הוא מדשינה הרמב"ם מלשון הגמרא, ונתן טעם לפטור את השני "מפני שקדמו אחר", ולשון זו נזכרה במשנה בדף יט, ומדוע לא תפש לשון הגמרא בסוגיין ד"בכור לדבר אחד לא הוי בכור". ומזה הבין הכס"מ

שבא הרמב"ם לשלול הבנה אחרת בבכור לדבר אחד, שאינו מצד נחלה כמשמעות הסוגיא, אלא החסרון הוא המפורש בדף יט, בעצם זה שקדמו אחר ואין הוא הולד הראשון, וזאת מלבד מה שצריך שגם יפטור את הרחם. ובלי שנפרש כן היא קושיא גדולה על הכסף משנה, ובדברינו יתיישב בס"ד. [אח"ז ראיתי שבדפוס הר"ש פרנקל הגיהו בדברי הכס"מ, והוסיפו לציין למשנתנו, ועל מ"ש הרמב"ם הראשון לפי וכו', ציינו להחליט דף יט. ומ"מ אין בזה דחייה לדברינו כאשר יראה המעיין].

ואם תאמר אם כן מדוע גם בהלכות נחלות (פרק ב הי"א) כתב הרמב"ם לשון שקדמו אחר, והרי לפי דברינו אינו ענין לנחלה. יש לומר שכיון שסוף סוף במשנה בדף מז נזכרו שניהם בחדא מחתא, אם כן אחרי שפירשנו לענין פדיון שהטעם הוא משום שקדמו אחר, תפש לשון זה גם לענין נחלות, ולצדדין קתני, דלענין פדיון הפירוש הוא כנזכר לעיל, ולענין נחלה כיון שהיוצא דופן הוא ראשית אוננו, ולא הבא אחריו, לכך אינו בכור לנחלה, וכמבואר בסוגיא.

ד. ומרן השלחן ערוך (יורה דעה סימן

שה סעיף כד) העתיק לשון הרמב"ם. ועל מה שכתב מפני שקדמו אחר, כתב הטורי זהב (ס"ק כ): אף על גב דאותו אחר לא פטר רחם, מ"מ כיון שזה הנולד אחריו לא הוה בכור לנחלה דהא לאו ראשית אוננו הוא, לא הוי נמי בכור לכהן, דבכור לדבר א' דהיינו לרחם ולא לולדות לא הוה בכור. הכי אמרינן בפרק יש בכור דף מ"ז. עכ"ל. מבואר בדבריו שמפרש הסוגיא שהחסרון בבכור לולדות הוא במה שאינו לנחלה. [ואחריו נמשך בספר דרך אמונה על הרמב"ם שם (ס"ק קו) לבאר כן בדברי הרמב"ם]. וכנראה שסבר כהצד הראשון שכתבתי לעיל, שכיון שהמשנה דברה על שני דברים נחלה ופדיון, אם כן גם כונת התלמוד בכור לדבר אחד, היינו לאחד מהם, שהוא לרחמים, ולא לזולתו שהוא נחלה. וכנ"ל. אכן לפי זה יקשה מסוגיא דקידושין וכנ"ל (אות ב). ולהלן (אות יא) נעמוד בזה בס"ד.

ומעתה בנידון השאלה, לכאורה הגם שהולד השמיני הזה פטר את הרחם השניה, מכל מקום אינו בכור לולדות לפי שכיון שאמו ילדה כבר מקודם, הרי שקדמו אחר, והוא פטור מפדיון.

קכד _____ פדיון לולד מאשה שיש לה שני רחמים ♦ גם אני אודך

חקירה: פדיון הבן דין באשה או ברחם

ה. אחר כתבי זאת, קיבלתי מאת הרה"ג רבי צבי רייזמן שליט"א, בעל "רץ כצבי", מאמר הלכתי שכתב בנידון זה, ושם (באות ד) כתב לחקור בעיקר גדר החיוב בפדיון הבן, האם הוא דין באשה או ברחם, וזה לשונו: התורה חייבה לפדות "פטר רחם" הוולד הראשון שפטר את הרחם. ונתבאר לעיל [בדבריו שם] שבכדי להתחייב בפדיון צריך הוולד להיות: א' בכור לרחמים - דהיינו מי שיצא ראשון מפתח הרחם. ב' בכור לוולדות - הוולד הראשון שנולד. ואם כן גם באשה בעלת שני רחמים, היות והוולד שנולד מהרחם השני הוא אינו בכור לוולדות [ראשון לאשה זו], לכך אינו חייב בפדיון הבן. מאידך ניתן לומר כי דין בכור נקבע לפי "הרחם", כי חיוב פדיון הבן מפורש בתורה בלשון "פטר רחם", וכן משמע קצת מלשון השו"ע (יו"ד סימן שה סעיף יז) "אין פדיון הבכור תלוי אלא בפטר רחם", שגם בכור לוולדות, אינו תלוי באשה או בבעלה אלא רק ברחם. ואשר על כן גם בעלת שני רחמים שילדה מהרחם הראשון ועכשיו יולדת מהרחם השני בן ראשון, בנה יתחייב בפדיון הבן, כי בלידה זו [השניה לאמו] הוא פטר את הרחם

השני, וברחם זה הוא גם בכור לרחמים, וגם בכור לוולדות, מכיון שנתהווה ברחם שהוא הראשון שנולד ממנו בן. ע"כ. ואחר שהביא ראיה לזה מדברי שבט הלוי [שאביא להלן] סיים: מדבריו למדתי כי הגדרת 'בכור לוולדות' תלויה רק במה ש"נתהווה" הבכור ברחם. זאת אומרת, בכור לוולדות אינו הוולד הראשון של "האשה", אלא וולד הראשון של "רחם האשה". וההבדל בין 'בכור לרחמים' ובין 'בכור לוולדות' הוא, ש'בכור לרחמים' הוא הראשון שיוצא "מפתח הרחם", ואילו 'בכור לוולדות' הוא וולד "שהיה ברחם", ואף שלא יצא מפתח הרחם אלא דרך דופן. אם כנים הדברים, הרי שאשה בעלת שני רחמים היולדת לידה ראשונה מהרחם השני, הוולד הוא הן 'בכור לוולדות' והן 'בכור לרחמים', שהרי מרחם זה לא נוצרו וולדות כלל עד היום, וחיוב פדיון הבן הוא 'פטר רחם' ותלוי ברחם שבו נוצר ונתהווה. עכ"ד.

הפלה בהריון חוץ רחמי

ו. וראיתו מהשבט הלוי כך היא: כי הנה הגר"ש וואזנר נשאל (בחלק שמיני סימן רלט) על אשה שנתעברה הריון חוץ לרחם בשחלות או בחצוצרות והפילה ולדה, מה הדין אם

נתעברה אח"כ וילדה זכר לענין פדיון הבן. והשיב בזה"ל: והנה כבר הרגיש כבוד מעלתו דודאי כיון דנתהוה תוך השחלה וחצוצרה והוציאו אותו משם וכו' אם כן לא נגע ברחם כלל, אלא אפילו הוציאו מהשחלה דרך הרחם ועבר אז דרך הרחם, מכל מקום "כיון שלא נתהוה תוך הרחם אין זה פטר רחם", דשאני יוצא דופן והבא אחריו, דיוצא דופן "נתהוה ברחם" ויצא דרך דופן, אבל זה לא נתהוה ברחם כלל והוצאתו דרך רחם איננו עושה אותו בכור לדבר אחד דהיינו בכור לרחמים. עכ"ד שבט הלוי. כלומר, גם יוצא דופן שהבא אחריו אינו בכור, הוא משום שסוף סוף נוצר ו"נתהוה" ברחם, ולכן למרות שיצא דרך הדופן, בגלל הרחם יש לו חשיבות של בכור לוולדות. לפיכך, בהריון מחוץ לרחם אין חיוב פדיון הבן כלל, שהרי לא "נתהוה" ברחם. ומזה נלמד שהגדרת 'בכור לוולדות' תלויה רק במה ש"נתהוה" הבכור ברחם. עכ"ד רץ כצבי. וראיה זו מדברי השבט הלוי נזכרה גם בספרו רץ כצבי - פוריות (סימן ז אות ט), ובקובץ "אסיא" (קיג-קיד עמוד 113) במאמרו של הרב איתן קופיאצקי.

ולפי דבריו יוצא שבנידון השאלה הגם שכבר ילדה בן אחר מקודם, מכל

מקום בנה השני נחשב ראשון לוולדות כיון שמ"רחם" זו הוא הראשון. ואם כן יצטרכו לפדות את הולד השני.

גדר "בכור לוולדות"

ז. **אכן** לפע"ד יש לעמוד בהגדרה זו, דלכאורה מדברי רש"י נראה שבכור לוולדות היינו עצם זה שאינו ולד ראשון, ואינו תלוי ברחם, שהרי כתב (מז: ד"ה בכור לדבר אחד) על הבא אחר יוצא דופן: ואינו בכור לוולדות, "דהא הוה לו ולד זכר קודם לו". ע"כ. והלשון "הוה לו ולד" משמע דעצם זה שהיה לפניו ולד אחר הוא הגורם שאינו בכור לוולדות. ומהיכא תיתי לחלק בין אם יצא אותו ולד דרך דופן או מתוך רחם אחרת, הלא סוף סוף היה לו ולד אחר קודם לו. וגם לעיל (יט.) לענין בכור בהמה פירש רש"י: יוצא דופן הבא אחריו בכור לרחמים ולא ללידה "שכבר יצא אחר קודם לו". ע"כ. ומכאן משמע מפורש שאין זה תלוי בהתהוות ובהמצאות בתוך הרחם אלא עצם זה ש"יצא" כבר קודם לו.

חיוב שני פדיונין באשה אחת

ח. **זאת** ועוד די ש לומר שאין שייך לומר שאשה אחת תתחייב בשני פדיונין, וכמו שכתב האור שמח בהלכות ביכורים (שם) וז"ל: והנראה,

קכו _____ פדיון לולד מאשה שיש לה שני רחמים ◇ גם אני אודך

דאם נאמר דבכור לדבר אחד הוי בכור, אם כן היוצא דופן בכור לדבר אחד לולדות, והבא אחריו ג"כ בכור משום דהוי בכור לרחמים, ויהיו שני בכורים, וזה אי אפשר, דבכור אמר רחמנא ולא בכורים. ע"כ. ועמדו בזה האחרונים, ראה ברץ כצבי כת"י הנ"ל ובקובץ אסיא שם. ואכמ"ל בזה כעת.

ט. ומן האמור עולה כי אשה שילדה כבר, ושוב ילדה פטר רחם באיזה אופן, הרי הוא פטור מפדיון. ולכן גם בנידון השאלה, הגם שהולד השמיני הזה, פטר את הרחם השניה, מ"מ אינו בכור לולדות לפי שכבר קדמו אחר, והרי הוא פטור מפדיון.

אם הרחם היתירה נדונה כנטולה

י. ובהיותי בזה ראיתי עוד להרב רץ כצבי שליט"א במאמרו הנ"ל (אות ז) שיצא לידון בדבר חדש, כי יתכן שאשה בעלת שני רחמים אינה חייבת בפדיון הבן כלל. כי הנה במסכת חולין (דף נח:) שנינו: בהמה בעלת חמש רגלים, או שאין לה אלא שלש, הרי זה מום. אמר רב הונא, לא שנו אלא שחסר ויתר ביד [-ברגליה הקדמיות של הבהמה], אבל חסר ויתר ברגל [-רגליה האחוריות] — טריפה נמי הויא, מאי טעמא, כל יתר כנטול דמי. ע"כ. ופירש רש"י: כנטול דמי, יתר אחד כחסר

אחד, והויא כבעלת רגל אחד, וטריפה, דהויא כשמוטת ירך בבהמה. ע"כ. והיינו שהוא מפרש את הכלל "כל יתר כנטול דמי" שכל איבר 'מיותר' בבהמה, יש לראותו כאילו ניטל איבר אחר כנגדו. אם יש לבהמה חמש רגלים, בגלל הרגל המיותרת, יש להחשיב את הבהמה כבעלת שלש רגלים, ובשל כך היא טריפה כי זה נחשב שחסר לה איבר. אולם הרמב"ן (שם) הקשה על רש"י, שלדבריו היה צריך לומר "כל יתר כחסר דמי". ולכן פירש שהכוונה שהאיבר המיותר נחשב כ"נטול", ובהמה שיש לה חמש רגלים נחשבת כאילו יש לה ארבע רגלים. והטעם שהיא טריפה הוא בגלל שרואים כאילו נטלו את הרגל החמישית ממקומה.

נמצא מעתה, כי לפי פירוש רש"י, אשה שיש לה שני רחמים - רחם אחד יותר מהמצוי [כל "יתר"], היא כמי שאין לה רחם כלל ["כנטול דמי"], ומחוסרת רחם לא מתחייבת כלל בפדיון הבן, גם לא בלידתה הראשונה. ואילו לשיטת הרמב"ן, אשה בעלת שני רחמים, הרי היא כמי שיש לה רחם אחד בלבד, ואם כן רחם אחד חייב בפדיון הבן, והרחם השני "כמי שאינו", ופטור מפדיון הבן. עכ"ד ע"ש

עוד. ושמא יש לחלק בין דיני טריפה לבין פדיון הבן, לפי שסוף סוף במציאות היתה פה פטירת רחם, ובכל אופן שיש פטר רחם יש פדיון.

בשיטת הט"ז - אם פדיון תלוי בנחלה

יא. עוד רגע אדבר בדברי הטורי זהב הנזכרים למעלה ראש (אות ד), כי הנה מרן השלחן ערוך (יורה דעה סימן שה סעיף כד) העתיק לשון הרמב"ם כנ"ל. ועל מה שכתב מפני שקדמו אחר, כתב הט"ז (ס"ק כ): אף על גב דאותו אחר לא פטר רחם, מ"מ כיון שזה הנולד אחריו לא הוה בכור לנחלה דהא לאו ראשית אוננו הוא, לא הוי נמי בכור לכהן, דבכור לדבר א' דהיינו לרחם ולא לולדות לא הוה בכור. הכי אמרינן בפרק יש בכור דף מ"ז. עכ"ל. והיוצא מדבריו הוא שבכדי שיתחייב בפדיון צריך שיהיה הולד בכור גם לנחלה, ובלא זה אין לפדותו הגם שהוא פטר רחם. וכל זה הוא כפי הצד הראשון שכתבתי לעיל (אות ב), שכיון שבמשנה נזכרו נחלה ופדיון בחדא מחתא, אם כן גם כונת התלמוד בכור לדבר אחד, היינו לאחד מהם, שהוא בכור לרחמים, ולא לזולתו שהוא נחלה. ולכן אין לפדותו.

ויש לעמוד בדבריו, דמסוגיא דקידושין (דף כט:) הנ"ל מבואר שאין פדיון הבן תלוי בנחלה, שהרי אם יש לו חמשה בנים מחמש נשים, חייב לפדות את כולם, ובהדיא אמרו דמהו דתימא נילף בכור בכור מנחלה, מה להלן ראשית אוננו, אף כאן ראשית אוננו, קמ"ל. ובכה"ג ודאי שהוא אינו בכור לנחלה, שהרי כמה אחים יש לו.

וכבר העיר בזה בהגהות רי"ב, לרבי יהודה בכרך, הנדפס בסוף השלחן ערוך, וז"ל: לשונו [של הט"ז] תמוה, דלא תליא זה בזה עיין סעיף י"ז [הוא הסוגיא דקידושין הנ"ל דחמש נשים]. ועיקר הטעם הוא שקדמו אחר ובכור לדבר אחד אצלה דהיינו לרחם ולא לולדות, דהיה לה ולד מקודם לזה והוא היוצא דופן. ואפשר כוונתו דהגם דבכור לרחם ולא לולדות לא הוה בכור, מכל מקום בעינן שיהא היוצא דופן הוא ולד של קיימא ואז נקרא ולד, ולכן הבא אחריו דרך רחם אינו בכור לולדות, מה שאין כן אם היוצא דופן לא היה ולד של קיימא כמו הנזכרים בסעיף כב, הגם אם יצאו דרך רחם לא הוה הבא אחריהם בכור לכהן וכו', היינו משום דבפטר רחם תליא רחמנא ונפטרה רחמה, מה שאין כן כשהראשון יוצא דופן לא פטר הבא אחריו אלא

קכח _____ פדיון לולד מאשה שיש לה שני רחמים ♦ גם אני אוֹדֵךְ

משום דלא הוה בכור לולדות, משום הכי בעינן שיהיה הראשון ולד חשוב "כמו גבי נחלה" וכו'. ע"כ. והיינו דלשון "בכור לנחלה" דנקט הט"ז לאו דוקא, אלא כונתו בכור "הראוי" לנחלה, ולאפוקי נפל שאינו ראוי לנחול.

פדיון לנולד אחר נפל

יב. ולפי דבריו יוצא כי ולד שנולד אחר נפל יש לפדותו, כיון שכאן אין שייך הטעם שבכור לדבר אחד אינו בכור. וכן כתב הגאון רבי עקיבא איגר (בחיידושו שם) על דברי הט"ז: לפי זה אם הולד בדרך דופן הוא נפל - השני הוא בכור לכהן, דהא הוא גם כן בכור לנחלה, כיון דהראשון נפל. וע' בסדרי טהרה בחי' לנדה (דף כ"ו) בד"ה המהרש"א מקשה כו'. עכ"ל. ומה שציין לסדרי טהרה כונתו למה שכתב שם בחודוד הלכות (נדה כו, דף מז ע"ג בספר) בדעת הט"ז, ושמדברי מהרש"א לא משמע כן. ואמנם בסדרי טהרה שעל סדר השלחן ערוך (סימן קצד אות כז, דף לז ע"ב בספר) חלק על דברי הט"ז, ומטעם דגם נפל חשיב ולד, וא"כ היוצא אחריו אינו בכור לולדות. ע"ש. וע"ע ברץ כצבי כת"י הנ"ל (אות ג), ובמאמרו של הרב אריה כץ

שליט"א בקובץ אמונת עתיך (גליון 124 עמוד 135).

פדיון לנולד אחר נפל יוצא דופן

יג. גם אנכי הרואה להגאון רבי צבי פסח פראנק בשו"ת הר צבי (יורה דעה סימן רמט) שנשאל באשה שנתעברה ובחודש השלישי היתה בסכנה ועשו לה הרופאים ניתוח קיסרי, ועכשיו ילדה בן קיימא, אם חייב בפדיון הבן. ותחלה צידד שאין חייב בפדיון הבן, שהרי מבואר בשלחן ערוך (יו"ד סימן שה סעיף כב) שהבא אחר נפלים ואפילו אחר שליא או שפיר מרוקם, כל שהיה בו צורת אדם הבא אחריו אינו בכור, וכן מבואר שם בסעיף כד, שהבא אחר יוצא דופן אינו בכור משום שקדמו אחר, הרי שהריעותא שהוא נפל אינה ריעותא לענין שלא לפטור את הבא אחריו מדין בכורה, וכן הריעותא של יוצא דופן אינה ריעותא לענין זה, ומכיון שכל אחת בפני עצמה אינה נחשבת לריעותא בענין זה, לכאורה ה"ה אם אתרמי בראשון שתי הריעותות הללו ביחד לא משגחינן בהו והבא אחריו אינו חייב בבכורה. ושוב כתב: אולם כשנעיינ בדבר אין הדבר כן. ויש לחלק בענין זה בין הבא אחר נפל שיצא דרך הרחם ובין הבא אחר נפל שיצא דרך

הדופן. שהבא אחר נפל שיצא דרך הרחם, הפטור הוא מפני שהוא אינו פטר רחם, שהראשון כבר פטר את הרחם (וכלשון רש"י בבכורות במשנה (דף מו ע"א, ד"ה הבא אחר נפלים) אינו בכור לכהן דבפטר רחם תליא מילתא והרי ראשון פטר את הרחם). ואעפ"י שהראשון אינו בר קיימא אבל סוף כל סוף הוא פטר את הרחם וכבר היה פטירת הרחם מקודם, משא"כ בבא אחר יוצא דופן לא היתה פטירת רחם מקודם והשני הוא שפוטר את הרחם, וכל הפטור הוא משום שאינו בכור לולדות (ולשון רש"י בבכורות (דף מז ע"ב) דהא הוה לו ולד זכר קודם לו), ולכן אינו פוטר אלא אם היה ולד ממש. ע"כ. ושוב הביא דברי הט"ז והעיר עליו כנ"ל. ע"ש. וראה עוד מה שכתב בדברי הט"ז בספר אור עולם להרב מאיר בלומנפלד (ניו יורק תשכ"ט, פרק שמיני דף פב) ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד (סימן נ).

דין הדביק שני רחמים

יד. ותחלה חכתי לדון בזה מסוגיא דשני רחמים במסכת חולין (דף ע:), דנסתפקו שם: הדביק שני רחמים, ויצא מזה ונכנס לזה, מהו, ידיה פטר, דלאו ידיה לא פטר, או דלמא דלאו

ידיה נמי פטר, תיקו. ע"כ. פירוש: הדביק לפתחה של בהמה היולדת פתח של בהמה אחרת שלא ילדה מעולם, והוציא את הולד מזו והכניס לזו בלא שיראה את אויר העולם], ויצא מזו השניה (מלשון המאירי), האם הבכור שיולד אחר כך מן הבהמה השניה יקרא פטר רחם ויהיה קדוש בבכורה, או כיון שסוף סוף יצא מרחמה אותו הולד שאינו שלה נפטרה מן הבכורה. ועלתה בתיקו.

והנה הספק הוא על הבהמה השניה, אבל הראשונה ודאי נפטרה מבכורה מעתה, כיון שנפתח רחמה. ואם כן אינו ענין כלל לנידון דידן, כי אינה שאלה מצד פטר רחם הרגיל, אלא הוא נידון אחר אם ולד שאינו מהיולדת פוטר אותה. ומסוגיא זה לכאורה יש לדון אודות השתלת עוברים, וכבר האריכו בזה הפוסקים האחרונים. ואין כאן מקומו.

מסקנא

טו. סוף דבר, אשה שילדה כמה ילדים, בין כדרכה ובין דרך דופן, ואחר כך ילדה בן, והוברר שנולד מרחם שני שיש בתוכה, אותו הולד פטור מפדיון הבן, לפי שהגם שהוא פטר רחם, מכל מקום אינו בכור לולדות שכבר קדמו

קל _____ פדיון הבן לולד מרחם שהושתלה ◊ גב אני אודך

ולד אחר, ובכור לדבר אחד אינו בכור,
ובכור האמור בס"ד. והיה זה שלום.
ביקרא דאורייתא דושה"ט
משה יוחאי רז

עוד בענין הנ"ל - פדיון הבן לולד מרחם שהושתלה

בס"ד. י"ט ניסן חול המועד פסח, ד' למטמונים תשע"ט

לכבוד ידידי היקר הרה"ג משה יוחאי רז שליט"א

שלום וברכה ובט"ס!

אחדשכתה"ט כנאה וכיאה באהבה רבה!

עלה על דעתי לשאול בס"ד כמה שאלות בענין פדיון הבן, וזה החלי:

(א) האם אשה שלא היה לה רחם, ונעשה נס ונהיה לה רחם וילדה בן האם יעשו לו פדיון הבן.

(ב) אשה שהיה לה רחם ונתקלקל רחמה (והיא לא ילדה מעולם), וכרתו את הרחם, והשתילו רחם של אשה אחרת שלא ילדה מעולם, וילדה אותה אשה בן, האם יעשו פדיון הבן שנולד מאותה אשה שהשתילו לה רחם של אשה אחרת וילדה.

(ג) ועוד יש לשאול אשה שילדה בן בכור ואח"כ רחמה נתקלקל וכרתו לה אותו והשתילו לה רחם של אשה אחרת שלא ילדה מעולם ושוב נולד לאותה אשה שהשתילו לה את הרחם בן בכור האם יעשו לו פדיון הבן.

אשמח מאד אם כת"ר יוכל להשיב לי על שאלותי אלו בס"ד.

בברכת התורה ולומדיה,

רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא

מח"ס מריח ניחות, עפולה

וזה אשר השיב הגאון רבי משה יוחאי רז שליט"א

כ"ז בניסן, י"ב למטמונים תשע"ט

יהא שלמא רבה, לגברא רבה, צנא מלא ספרא טבא, הרה"ג ר' רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט"א, מרביץ תורה בישראל, ומחבר הספרים "מריח ניחוח" ועוד. עפולה ת"ו.

קבלתי מכתבו ובו שלש שאלות בענין פדיון הבן. זה יצא ראשונה: אשה שלא היה לה רחם, ונעשה נס ונהיה לה רחם וילדה בן, האם יעשו לו פדיון הבן. ע"כ. ומזה נמשך לשאול עוד בפדיון הבן ברחם שהושטל, באופנים שונים. ואשיבנו על ראשון ראשון בס"ד. והשי"ת יזכני לכוין לאמתה של תורה.

פדיון לפטר רחם

א. הנה הדבר פשוט שלא חייבה התורה בפדיון, אלא מי שפתח את הרחם ממש. וזה לשני צדדים, מחד שמי שיש לו כמה בכורות מכמה נשים, פודה את כולם, כי כל אחד פתח את רחם אמו. ומאידך, בכור שלא יצא דרך הרחם, אלא דרך דופן, אינו נידון כבכור. וכדלהלן.

כי הנה בקידושין (דף כט:) אמרו: תנו רבנן, מנין שאם היו לו חמשה בנים מחמש נשים, שחייב לפדות כולן.

תלמוד לומר 'כל בכור בןך תפדה'. ופריך: פשיטא, בפטר רחם תלא רחמנא וכו'. ע"כ. ומבואר כי הדבר תלוי בפטר הרחם. וכיו"ב אמרו בבכורות (דף ד.) לגבי בכור של לוי.

ולענין יוצא דופן שנינו בבכורות (דף מז:): יוצא דופן והבא אחריו, שניהן אינן בכור לא לנחלה ולא לכהן. ונתבאר בגמרא הטעם שאין פודין אותו כי "פטר רחם בעינן". וכיו"ב שנינו לענין בכור בהמה בבכורות (דף יט:): יוצא דופן והבא אחריו, רבי טרפון אומר שניהם ירעו עד שיסתאבו, ויאכלו במומן לבעלים, רבי עקיבא אומר שניהן אינן בכור, הראשון - מפני שאינו פטר רחם, והשני - מפני שקדמו אחר. ע"כ. ודינים אלו נפסקו להלכה בהלכות פדיון בכור (יורה דעה סימן ש' סעיף יח, כג, כד).

ולפי זה נראה שבנידון השאלה כיון שאשה זו מעולם לא ילדה, והבכור הזה פתח את רחמה, צריך לפדותו.

דין רחם של נס

ב. **אלא** שיש לדון בזה מצד אחר, והוא שכיון שנוצר אצלה הרחם בדרך נס,

קלב _____ פדיון הבן לולד מרחם שהושתלה ◊ גב אני אודך

יש לצדד שלא נדון אותו כרחם של אשה המחוייב בפדיון, אלא כרחם של נס. ולכאורה היה אפשר לדמות זאת למה שדנו הפוסקים במי שנברא בספר יצירה אם דינו כאדם, ואכמ"ל בזה. עכ"פ דעת הפוסקים שאינו כאדם, לפי שלא נעשה בדרך הטבע, ולכן אינו מצטרף למנין וכדומה. והכא נמי כיון שרחם זה לא נוצר באשה דרך הטבע, אולי לא על רחם כזה דברה תורה.

ג. **איברא**, יש לדחות, דשאני התם שאותו אדם הנברא מספר יצירה לא נברא כדרך כל הארץ ואינו אלא עפר שהולך מכח הרוחני שבו. מה שאין כן כאן שנעשה הדבר על ידי נס מאת השם יתברך, מה לי אם נולדה אשה זו עם רחם, לבין אם יצר בה השי"ת אחר כך, הלא זה וזה מעשה ידי יוצר?

לשרה אמנו לא היה רחם

ד. **וכבר** גילו רבותינו ביבמות (סד:): שרה אמנו אילונית היתה, שנאמר: 'ותהי שרי עקרה אין לה ולד', אפילו בית ולד אין לה. ע"כ. ונעשה לה נס וילדה, והיה יצחק נחשב כבנה לכל דבר, ולא החשיבוהו כילד של נס. ובפשוטו יש לומר שגם עשה לו פדיון הבן, שהרי קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, כמו שאמרו ביומא

(כח:). ומה שלא נזכר בפסוק בהדיא כמו במילה, יש לומר לפי שבמילה נצטוה במפורש אז הודיענו הכתוב שעשה מצות ה', מה שאין כן שאר מצוות לא פירטה התורה שקיימם, אלא רבותינו למדו כן מהכתוב 'עקב אשר שמע אברהם וגו'.

האם אברהם פדה את יצחק

שוב ראיתי בספר דרושים לכל חפציהם (עמוד רעג) שכתב בשם כמה ספרים (ברכת ראובן שלמה פרשת וירא, ונתן לכהן מאדמו"ר ממאקאווא, ופרי ארץ להג"ר אלעזר צבי גאטליב) ליישב דמה שלא מצינו בתורה שאברהם אבינו פדה את יצחק בנו הוא לפי שנעשה לה רחם בדרך נס, ועל כן היה פטור מלפדותו. ע"כ. אולם אין זה מוכרח, חדא, דממה שלא נכתב במפורש בפסוק אין ראייה שלא פדאו, וכמו שכתבתי בדיבור הקודם. ועוד, לפי שאפשר ליישב זאת בדרכים אחרות אשר לפיהם אין ראייה.

ה. **כי** הנה הגאון רבי אברהם ליפשיץ בספרו ילקוט אברהם (מונקאטש תרצ"א, יו"ד סימן שה, דף קיא ע"א אות צה) כתב שנפל בדעתו לשאול למה לא נמצא כתוב בשום ספר, לא בראשונים ולא באחרונים, שעשה

ולא משרה ולכך לא רצה להשיאה ליצחק. ע"כ. והנה בין לתירוץ ראשון ובין לתירוץ שני נדחים דבריו. ועוד הקשה בזה. והסיק דהטעם שנפטר יצחק מבכורה, לפי שאברהם אבינו היה כהן, כדרשת רבותינו בנדרים (לב:) עה"פ אתה כהן לעולם. ומטעם זה לא נזכר שפדאו. עכת"ד.

אברהם לא נהג דיני כהונה

ז. ואולם יש להעיר על דבריו, לפי מה שכתבתי בחיבורי לוית חן (סימן ז אות ט) בשם רב אחאי הגאון רבי פנחס רז שליט"א, שאברהם אבינו לא נהג דיני כהונה, דכהן הוא מלשון חשיבות, כמו שנאמר (שמואל ב' ח, יח) ובני דוד כהנים היו. ונסתייעתי לזה ממ"ש בפרקי דרבי אליעזר (פרק ז), ובזה יישבתי איך נתכהן קודם שנימול, ואיך החזיר את הגר משגירשה. עיין שם ובסימן ו. ולפי זה לא שייך לתרץ שלא פדה את יצחק מפני כהונתו.

ובלא"ה כבר כתבתי לעיל שיתכן שפדאו, ומה שלא נזכר כן במפורש לפי שלא נצטוה במפורש לא הוצרך הפסוק להזכירו, וכמו שלא נתפרשו שאר תרי"ג מצוות. ודי בזה.

אברהם אבינו ע"ה פדיון לבנו בכורו יצחק אבינו ע"ה, בשלמא שלא עשה פדיון לישמעאל, יען שישמעאל בא אחר נפל, וכמו שכתב רש"י (בראשית טז, ה) שהכניסה שרה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה קודם לידת ישמעאל, ולכן לא היה פטר רחם, אבל יצחק שהיה הפטר רחם לאמו שרה אמנו ע"ה כדת וכדין, למה לא נמצא כתוב בשום מקום שקיים בו אביו מצוה זו, והלא אמרו במסכת יומא (כח:) ובמסכת קדושין (פב.) שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה.

אם יצחק אבינו היה בכור

ו. והרב ז"ל הביא משם אביו הגאון רבי שבתי ליפשיץ, שתירץ לו על פי מה שכתב בהקדמת ספרו ברית אבות, שעם יצחק נולדה בת ובכל שמה, וא"כ לפי זה לא היה יצחק בכור. עכ"ד. אולם הרב ילקוט אברהם כתב להשיג על דברי אביו דמנין שנולדה לפניו. מה גם שהתוספות במסכת בבא בתרא (קמא. ד"ה בת) הקשו למה לא השיאה ליצחק למ"ד (סנהדרין נח:) דבן נח מותר באחותו, ותירצו שני תירוצים, א' דשמא קטנה היתה ולא רצה עדיין להשיאה ליצחק, אי נמי מהגר היתה לו

פריה ורביה שלא כדרך הטבע

ח. **ובצאתי חפשי** ראיתי להגה"ק מהרצ"א מדינוב בספר דרך פקודיך (מצוה א אות ח) שכתב: ונ"ל דאם נשא איילונית שאינה ראויה להוליד בטבע, ונעשה לה נס שילדה, באפשר לא קיים המצוה, כיון שהוא לא השתדל במעשיו על פי התורה, דהתורה לא צותה במצוה זו בלשון לישא אשה, רק "פרו ורבו", משמע דוקא שהוא יצטרך לעשות במעשיו באופן הנאות בטבע לפרות ולרבות. ואל תשיבני מאברהם עם שרה, דעיקר מטרוך [-רחם] לא היה לה, דגם אברהם עקר היה כמו שאמרו רז"ל. עכ"ל. [ועיין עוד בזה להלן אות יא].

ולכאורה יש ללמוד מדבריו שגם בפדיון לא יהיה חייב באופן כזה, כיון שהוא דרך נס. אך זה אינו, דשאני פריה ורביה מהטעם שמפורש בדבריו. ואביא כן להלן (אות יא) בשם אאמו"ר שליט"א בספר פרי עץ הדר. ע"ש.

חילוק בין נס גלוי לנס טבעי

ט. **ובשו"ת** משנה הלכות חלק יד (סימן יב) העיר בדברי הדרך פקודיך, וכתב בזה כלל, ואלו דבריו: דמה שאמרו אין סומכין על הנס ואין

מקיימין מצוה משמן נסי, או חטים שירדו בעבים בדרך נס (מנחות סט:), או בהמה שנבראה מספר יצירה או אדם שנברא בספר יצירה אי מצטרף למנין שנסתפקו בזה האחרונים, אינו "אלא כשהדבר הזה נעשה בדרך נס גלוי בלי שום דרך הטבע בו", אבל כשהנס נעשה בדרך הטבע אין זה מקרי נס גלוי וקיים בזה כל המצוות, ולמשל בימי ר"ש בן שטח חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב (ת"כ בחקותי), ובמסכת תענית (ה:): הכי א"ר יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה וגו', אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים, ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן אמר להם נביא צאו וזרעו וכו', הקריבו עומר בששה עשר בניסן וכו'. והנה הגם שהיה זה נס גדול שאין כמוהו, אפילו הכי הביאו העומר, ולא שאלו אי מותר להביא עומר מחטים שבאו בנס, ופשוט דהאי נס נס טבעי הוא, וזה לא מקרי חטים שבאו על ידי נס, והכא נמי באילונית שילדה, הגם שנעשה לה נס וילדה, הרי זה נס טבעי, שהשם יתברך שמו נתן הריון וולד במטרוך שלה, ואילו היה במציאות שתלד בלי זרע מבעל או תינוק ע"י ספר יצירה שלא היה במעי אשה אז היה נולד בנס ולא יוצא בזה פ"ו, אבל כל שנולד ע"י

ביאת אדם על אשה ונעשה לה נס מן השמים אדרבה זה מעליותא הוא שרצה הקדוש ברוך הוא את אוהביו, ועל זה אמרו (סוכה יד.) למה התפילה נמשלה לעתר מה עתר מהפך התבואה כך התפילה מהפכת. ועיין מד"ר פרשת וירא פ' נ"ג האמהות והאבות אילוניות היו ועקרים, והיפה תואר הביא מרמב"ם במורה ח"ב פ"ו דלפי דבריו נראה כי פקידת שרה היה בנס גמור מבלי ענין טבעי כלל, ונפקדה שלא מדרך הטבע, "וביצחק יקרא לו זרע". עכת"ד. וע"ע במשנה הלכות חלק טז (סימן קי).

כי על פי הדברים האלה עולה בידינו, כי אשה שנברא לה רחם בדרך נס, הרי הוא כרחם גמור, וצריך לפדות הבכור הנולד ממנו.

אצל השי"ת לא שייך נס

י. עוד יש להביא בזה מה שמצאתי להגאון רבי בצלאל שטרן בשו"ת בצל החכמה חלק ו' (סימן צט) שיצא לדון אודות טומאת לידה בנולד בדרך נס, וכתב שם בזה הלשון: נ"ל פשוט דדוקא בדבר נס שנתהוה ע"י בני אדם, דאירא ביה השל"ה הקדוש בפרשת וישב שהאחים בראו בהמה ע"י ספר יצירה שייך לומר שלא נאמרו בה מצות התורה ואין בה משום אבר מן החי,

משום שלא נאמרו מצות התורה בדברים שנתהוהו שלא על פי דרך הטבע אלא דרך נס על ידי בני אדם, "אמנם בדברים שנתהוהו ע"י נס מאת הקב"ה, בודאי דשייכו בהם כל המצות", כי אצל הקב"ה לא שייך נס, וכל דרכי הטבע על הנס הם מיוסדים, רק שאין אנו מכירים בהם להתמדתם ותדירותם בלי הפסק, וכמו שהאריכו בזה הרמב"ם, עקידה ועוד הרבה ספרים, ואטו משום שדברים אלו נראים טבעיים בעינינו יהיו מצות התורה שייכין בהם והאחרים שאינם טבעיים בעינינו אלא ניסיים לא תהא שייכין בהם מצות התורה?! והלא בעצמותן אין כאן שום נפק"מ ביניהם, כי שניהם ניסיים המה באמת אצלינו ואינם ניסיים אצל הקב"ה, משא"כ בדברים שנתהוהו ע"י נסי בני אדם, שהם משונים באמת בעצמותן משאר דברים שנבראו ע"י הקב"ה בעצמו, שפיר נוכל לחלק ולומר דלא שייכי בהם מצוות התורה, אבל בנסים שנעשו ע"י הקב"ה בודאי שייכי בהם מצות התורה. וכן היה ביצחק שנולד ע"י נס, כבימות (סד:) שרה אמנו אילונית היתה וכו', וגם נולד לזקנתו ולזקנתה. ועיין ברד"ק (בראשית יא, ל) כי לידת יצחק נס בתוך נס הי', ואפילו הכי מצינו שהיה חייב במצות ונגמור מיניה, אלא ודאי

קלו _____ פדיון הכן לולד מרחם שהושתלה ◊ גב אני אודך

משום שהיה נס מאת הקב"ה שפיר חייב. עכ"ל בדילוג. ואשר על כן רחם שנברא אצל האשה מאת ה' הרי הוא כרחם שנולד עמה, ושפיר יש לחייב בפדיון. אבל אם למשל יבראו לה רחם על ידי ספר יצירה, בזה יהא פטור מפדיון. [ואמנם על ידי ניתוח וכדומה, הגם שהוא על ידי אדם, כיון שהוא דרך רפואה הדין שונה, וכמו שיתבאר להלן].

קיום מצוות בדבר של נס

יא. ובהיותי בזה ראיתי לאאמו"ר עט"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א, בספרו הבהיר "פרי עץ הדר" חלק ד' (סימן ו הערה 12, עמוד רלה והנמשך), שהאריך הרחיב הרבה בנושא דבר המתהווה על ידי נס אם שייך בו קיום מצוות. ותחלה כתב שנס הבא כתוספת על דבר טבעי דינו כדבר טבעי בין להקל ובין להחמיר. והביא ראיות לזה. ושוב (עמוד רלז ד"ה ודע) הוסיף לחדש יותר שאפילו שכל הענין בא דרך נס בלבד, נחשב כדבר טבעי וחייב במצוות. וראיה לזה ממה שאמרו במנחות (סט:) בעי רבי זירא חיטים שירדו בעבים מהו, (ופירש רש"י שירדו בעבים, עם המטר כששתו העבים באוקיינוס בלעו ספינה מלאה חיטין). למאי, אי למנחות אמאי לא,

(דשנינו שם דף פג: דגם מחוצה לארץ כשרות). אלא לשתי הלחם (דבעי מן ארץ ישראל כמ"ש שם פג:). מאי? 'ממושבותיכם' (ויקרא כג, יז) אמר רחמנא לאפוקי דחוצה לארץ דלא, אבל בעבים שפיר דמי. או דלמא ממושבותיכם דוקא, ואפילו דעבים נמי לא. ומי איכא כהאי גונא? אין וכו'. וכתבו התוספות (ד"ה חיטין): פירש בקונטרס ששתו באוקיינוס ובלעו ספינה מלאה חיטין, וקשה לר"ת דאי מחוצה לארץ וכי הותרו לשתי הלחם בשביל שהיו בעבים, מ"מ ממושבותיכם בעינן וליכא, ואי מארץ ישראל וכי נאסרין הן על ידי כך. אלא נראה לי דעל ידי נס ירדו בעבים, כי הנהו אטמהתא דפרק ד' מיתות (סנהדרין נט:). [וההיא אטמהתא היינו דירדו שני ירכיים מן השמים לרבי שמעון בן חלפתא וניצל מן האריות, ובא לבית המדרש ואמרו לו אין דבר טמא יורד מן השמים]. הרי לפי התוספות, דלמנחות אין לגמרא ספק דכשר ואע"פ שירדו בדרך נס ואינם חיטין טבעיים. ורק לשתי הלחם מסתפקת. נמצא דדבר הנעשה דרך נס כשר למצוה. וכי תימא מדוע, הא אינו טבעי והחיטין אינן חיטין. ויש לומר דכיון שיורד חיטין מן השמים לא יהיו גרועים מחיטין שזורעים בני אדם. ועל

פי זה מיושב מה שהדליקו במקדש השמן שנתרבה ע"י הנס בחנוכה, אלא ודאי כל שנעשה הנס, לא גרוע מהטבע. ועוד כתב אאמו"ר לפלפל בדינים אלו.

אחר כך הביא אאמו"ר שליט"א שם, את דברי הרב דרך פקודיך הנ"ל, והוסיף שכן כתב בספרו אגרא דפרקא (אות רסג): אם מוליד בדרך נס ובשינוי הטבע לא קיים בזה המצוה. ע"כ. וכתב על זה: וע"ע בספר פרדס יוסף (ח"ב עמוד נא) שהביאו. ושם הביא גם דברי רבנו חננאל (חגיגה יד: דף טז בספר) בעיברה באמבטי דאינה מטמאה לידה, דמעשה ניסים הוא ואינו קורא כי תזריע. ע"כ. הנה מבואר דדבר מצוה אין מועיל להעושהו שלא כדרך הטבע. מיהו שמא "פריה ורביה" שאני, מהטעם אשר טעים שם. ברם בפרדס יוסף (שם) כתב בלשון: "דכל מצות התורה רק בדברים הבאים בדרך הטבע". עכ"ד אאמו"ר שליט"א שם בקיצור נמרץ. ונתבאר שם שדבר זה שנוי במחלוקת הפוסקים. עיין שם אמריו כי נעמו.

יב. ונהדר אנפין לנידון דידן, כי רחם הנעשה על ידי נס, כיון שנעשה על ידי הקב"ה, אשר בידו נפש כל חי,

ו"כל דברינו ומקרינו כולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם", (כלשון הרמב"ן שמות יג, טז), לכך כיון שהילד נולד כדרך הטבע, הגם שנולד מתוך רחם שאינה טבעית, הרי הוא כנולד מרחם טבעית וחייב בפדיון הבן.

בכור שנולד מרחם שהושתלה לאשה שלא ילדה

יג. ומתוך כל המתבאר נבוא למה ששאל כת"ר בשאלתו השניה, על אודות אשה שהיה לה רחם ונתקלקל רחמה (והיא לא ילדה מעולם), וכתרו את הרחם, והשתילו רחם של אשה אחרת שלא ילדה מעולם, וילדה אותה אשה בן, האם יעשו פדיון לבן שנולד מאותה אשה שהשתילו לה רחם של אשה אחרת וילדה. ע"כ לשון השאלה. ועל פי הנזכר בדברינו לעיל (אות א) מבואר שכיון שהיא לא ילדה מעולם, וגם סוף סוף הולד הזה פתח את הרחם, הרי הוא חייב בפדיון. ובזה יש יותר סיבה לחייבו לכו"ע, כיון שכאן הרחם אינה רחם של נס, אלא רחם טבעית שנבראה כדרך העולם ורק הושתלה בדרך רפואית, וחשיב כבדרך הטבע, ואינו דומה לנוצר מספר יצירה שנעשה כיש מאין.

קלח _____ פדיון הכן לולד מרחם שהושתלה ◇ גב אני אודך

הרפואה נחשבת כהנהגת הטבע

יד. והרפואה עצמה הגם שודאי שהיא נס גדול שהשי"ת רופא חולים, מ"מ נחשבת היא כהנהגה בדרך הטבע, וכמו שכתב החיי אדם בספר חכמת אדם (כלל קנא אות כה): אילו לא נתנה התורה רשות לרפאות כדכתיב (שמות כא, יט) 'ורפא ירפא' היה אסור לנו להתרפאות, שהרי ההולך בדרכי התורה לא יגיע לו שום מקרה ממקרי הזמן משינוי איריים ולא על ידי מאכלים וכו', אך כשאדם אינו מתנהג ומודבק בו יתברך, אזי נשאר תחת המזל וכו', והקב"ה יודע מחשבות אדם כי לא יהיו תחת סוג זה, וברא בעולמו עשבים ואילנות וכיוצא בהם שיהיה בהם הטבע להתרפאות בהם, ונתן לנו רשות "להתרפאות בהם להועיל על פי טבע". ע"כ. אכן ודאי שהשי"ת הוא המרפא והרופאים הם שלוחיו. ואכמ"ל בזה.

רחם שהשתל מאשה שילדה

טו. ואוסיף עוד סיוע לזה מדבר חידוש שראיתי בספר פליטה הנשאת חלק ג (אישות סימן ה, ירושלים תש"ל, עמוד קג) בדברי הרב דוד צבי קאצבורג (מורה צדק בעיר וואיטצען, עורך הקובץ התורני המפורסם "תל תלפיות" בין השנים תרנ"ב-תרצ"ו), על

אודות השאלה שהובאה שם (עמוד צט) ברחם שנלקחה מאשה שילדה, והושתלה לתוך גופה של אשה אחרת שלא ילדה, ומתוך כך תוכל לילד. וכתב וז"ל: נראה דאף דזה המקור כבר ילד ונפטר רחמו בהאשה הראשונה, מ"מ כבר פרח לה מלהיות של הראשונה ופנים וחיות חדשות בא לכאן. ועוד יש להעיר מהא דיוצא דופן פטור מן הבכורה דבפטר רחם תלי' רחמנא, ולכאורה צ"ב שאף שיצא דרך דופן, מ"מ יצא ראשון מן הרחם דהיינו ממקור שהיה מונח שם הולד. וצ"ל דהכוונה דצריך שיצא מן הרחם דרך פתחו המוכן לו בטבע, דהיינו הפרוודור, ולא דרך גגות וקרפיות דהיינו דרך דופן. ומעתה כפי מה שביארנו [שם לעיל אות ב] שרק מקור חדש ניתן לה אבל לא פרוודור, א"כ שפיר נקרא בנ"ד פטר רחם, כיון שזה הולד הראשון שיצא מרחמה דרך פרוודור זה שלה. עכ"ל.

ולפי דבריו יצא חידוש שגם אם כבר האשה "התורמת" ילדה כבר, מכל מקום כיון שהשתל הרחם בגופה של האשה פרח ממנה שמה הראשון והוא כרחם שלא ילדה מעולם. ואם כן כל שכן בנ"ד ששתלו רחם שלא ילדה, ודאי שחייבת בפדיון. ואמנם בספר רץ

כצבי (פוריות סימן ז אות ט-י, עמוד שח) להרה"ג ר' צבי רייזמן שליט"א, עמד בדבריו, ומכל מקום הסכים שיש לפדותו, וז"ל: ברם לענ"ד אפילו אם גדר פטר רחם הוא דין ברחם שהוולד צריך להיות הוולד הראשון ברחם האשה, יש לומר שגם רחם שנולד ממנו וולד אצל האשה הראשונה נחשב רחם חדש לאחר ההשתלה בגופה של האשה השניה, היות והוא מתבטל לגופה של האשה שהושתל בה, וכדברי הרב קצבורג הנ"ל, ולאחר שבאו פנים חדשות זהו רחם שמחוייב בפדיון הבן. ע"כ.

בכור שנולד מרחם שהושתלה לאשה שילדה בעבר

טז. אכן כל זה הוא רק כאשר האשה המושתלת לא ילדה מעולם, אבל בנידון השאלה השלישית באשה שילדה בן בכור, ואחר כך נתקלקל רחמה וכתרו אותו והשתילו לה רחם של אשה אחרת שלא ילדה מעולם, ושוב נולד לאותה אשה שהשתילו לה את הרחם בן, האם יעשו לו פדיון הבן. ע"כ. בזה הדין שונה, וכמו שיתבאר בס"ד.

כי הנה שנינו בבכורות (מז:): יוצא דופן והבא אחריו, שניהן אינן בכור

לא לנחלה ולא לכהן, רבי שמעון אומר הראשון - לנחלה, והשני - לחמש סלעים. ע"כ. וטעם מחלוקתם מבואר בגמרא שם: ראשון לנחלה לא - 'וילדו לו' בעינן, לחמש סלעים נמי לא - 'פטר רחם' בעינן, שני לנחלה לא - 'ראשית אונן' בעינן, לחמש סלעים נמי לא - קסבר בכור לדבר אחד לא הוי בכור. רבי שמעון אומר, הראשון לנחלה, והשני לחמש סלעים, רבי שמעון לטעמיה, דאמר 'תלד' - לרבות יוצא דופן, והשני לחמש סלעים קסבר בכור לדבר אחד הוי בכור. ע"כ. ופירש רש"י: בכור לדבר אחד, כגון זה שהוא בכור לרחמים ואינו בכור לוולדות, דהא הוה לו וולד זכר קודם לו. ע"כ. וכן פירש רבנו עובדיה מברטנורא בפירוש המשנה שם (בכורות פרק ח משנה ב): דבכור לרחם ואינו בכור לוולדות, כגון זה שהיה וולד קודם לכן, אינו בכור. ע"כ. ומבואר שלדעת תנא קמא צריך שני תנאים לפדיון, האחד שיהיה פטר רחם, והשני שלא יהיה בכור אחר לפניו, ומטעם שבכור שאינו ראשית אונן אינו בכור, לפי שבכור לדבר אחד לא הוי בכור.

והלכה כדעת תנא קמא, וכמו שפסק הרמב"ם (פרק יא מהלכות ביכורים הלכה טז): יוצא דופן והבא

קמ _____ פדיון הבן לולד מרחם שהושתלה ◊ גב אני אודך

אחריו כדרכו שניהם פטורים, הראשון לפי שלא יצא מן הרחם, והשני מפני שקדמו אחר. ע"כ. וכן פסק השלחן ערוך (יורה דעה סימן שה סעיף כד). וע"ש בטורי זהב (ס"ק כ).

יז. ולפי זה בנידון השאלה השלישית, כיון שאותה אשה ילדה כבר בפעם אחרת, הגם שהולד הזה פתח את רחמה החדש, מ"מ אינו נקרא בכור כיון שכבר קדמו אחר, ואינו ראשון לולדות. והוא מכל שכן מדין הבא אחר יוצא דופן, דאפילו שם שכלל לא היה אצלה מציאות של פתיחת רחם בכל זאת אין פודין את הבן השני, כ"ש בזה שכבר היתה באשה זו מציאות של פטר רחם ברחמה הקודם, שאין לפדות את הולד השני. ואין לומר לאידך גיסא שביוצא דופן סוף סוף היתה לידה מאותו רחם רק שיצא דרך דופן, משא"כ בנידון דידן שבאותו רחם מעולם לא היה ולד. זה אינו, דזיל בתר טעמא דתנא קמא שאמר שכיון שאינו ראשית אונו לא הוי נמי בכור לכהן, דבכור לדבר אחד דהיינו לרחם ולא לולדות לא הוה בכור (כלשון הט"ז שם). והכא נמי אינו ראשית אונו, והוי דומה בדומה.

אשה שיש לה שני רחמים

יח. ומזה יש לפשוט מה שנשאלתי

מכבר מאת ידידנו הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על אשה שהיו לה שני רחמים, וברחם אחד הביאה שבעה ילדים עם ניתוח, ועתה נולד לה ילד שמיני ללא ניתוח, והרופאים אומרים שהילד השמיני נולד מהרחם השני בפעם הראשונה, אם צריכה לעשות פדיון הבן. ע"כ. ולפי האמור אין לפדות את הילד השמיני, לפי שהגם שפתח את אותו הרחם, מ"מ אינו בכור לולדות, ובכהאי גוונא הוא פטור מפדיון, וכמו שנתבאר.

נולד אחר נפל יוצא דופן

יט. ודע דבאופן שהולד הראשון היה נפל, וגם יצא דרך דופן, ואחר כך נולד ולד בר קיימא הרי הוא חייב בפדיון, לפי שבאופן זה יש תרתי, גם שהוא פטר רחם, וגם הוא בכור לנחלה. וכמו שכתב הגאון רבי צבי פסח פראנק בשו"ת הר צבי (יורה דעה סימן רמט), ושכן כתב בחידושי רבי עקיבא איגר על דברי הטורי זהב שם. ע"ש.

וזאת תורת העולה:

(א) אשה שלא היה לה רחם, ונעשה לה נס מאת השי"ת, ונוצר בתוכה רחם וילדה בן בכור, יש לפדותו כשאר הבכורות, לפי שכיון שנולד כדרך הטבע, הגם שנולד מתוך רחם שאינה

טבעית, הרי הוא כנולד מרחם טבעית וחייב בפדיון הבן.
אחרת וילדה בן, אין לפדותו, שאף על פי שהוא פטר רחם, מ"מ אינו בכור לולדות לפי שקדמו ולד אחר.

(ב) אשה שלא ילדה מעולם וכרתו את רחמה רח"ל, והשתילו בתוכה רחם אחרת מאשה שלא ילדה, ונולד לה בן בכור מהרחם המושטל, יש לפדותו בברכה כמו בכור רגיל.
(ה) הנולד אחר נפל יוצא דופן, הרי הוא חייב בפדיון, לפי שהוא פטר רחם, וגם הוא בכור לנחלה.

(ו) אשה שיש לה שני רחמים, וברחם אחד הביאה שבעה ילדים עם ניתוח, ועתה נולד לה ילד שמיני ללא ניתוח, והרופאים אומרים שהילד השמיני נולד מהרחם השני בפעם הראשונה, אין צריך לפדותו.
(ג) יש מי שאמר שגם אשה שכבר ילדה, אם השתילו את רחמה בגוף אשה אחרת שלא ילדה, יש לפדות את הבן הנולד, וטעמו לפי שפנים חדשות באו לכאן.

(ד) אשה שילדה מכבר, וכרתו את רחמה רח"ל, והשתילו בתוכה רחם ביקרא דאורייתא, ידידו עוז דורש שלומו הטוב
משה יוחאי רז

קמב _____ טעם למנהג חלוקת שום וסוכר בפדיון הבן ◇ גם אני אודך

סימן כז

טעם למנהג חלוקת שום וסוכר בפדיון הבן

מתוקים כ"סוכר", ויש זמנים חריפים, חס ושלום, כ"שום", שזה חריף, ובשניהם צריך תמיד להתחזק הן להודות לה', ולדעת שהכל מידו יתברך, והן להתפלל אליו, ולצפות לישועתו במהרה, ולא יפול בשום זמן מעבודת השם יתברך, ויקבל הכל באהבה, וזה רמז שמחלקים "שום וסוכר בפדיון הבן", דייקא בזמן "פדיון הבן", ולא בזמן "ברית מילה", או "בר מצוה", וכדומה, שזה להורות לנו הנהגה גם לכל אחד ואחד "לפדות", עצמו, וזהו "פדיון הבן", שכל אחד הוא "בן" מהקב"ה, כמו שכתוב בנים אתם לה', וכל אחד יוכל לפדות עצמו הן מנסיונות של הצלחות, והן מנסיונות של אכזבות, שיזכור בשעת הצלחה להודות לה', ולהיפך חס ושלום, יתפלל לה' שיוציאו ממצוקתו, ודו"ק היטב בזה, ונכון בס"ד. עכ"ל כת"ר שליט"א.

ואוסיף בזה טעם אחר למנהג זה, ממה ששלח אלי מו"ר הגאון רבי אפרים כהן שליט"א (השי"ת ירפאהו ברפו"ש בתושח"י) בעל "שעשועי

בס"ד, י"ב בכסלו תשפ"ב, הילולת הגה"ק בעל "בת עין" זיע"א

לכבוד ידידי הנעלה לשם טוב ולתהלה, מוהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, בעל "גם אני אודך"

שלום וישע רב,

בענין מה שנהגו ישראל לחלק בפדיון הבן שום וסוכר, כפי שכתב הגאון רבינו פנחס שווארץ בספר לקוטי פנחס (יו"ד סימן שה ס"ק צא השני), ועשה מטעמים לזה, והביאותים בספרי "תפארת הפדיון" (פרק ח סעיף ה).

והנה כת"ר כתב לי בזה הלשון: הנה ידוע המנהג לחלק "שום וסוכר בפדיון הבן", ובספרי "גם אני אודך" (על פדיון הבן) כתבתי בעזרת ה' יתברך, טעם חדש על דרך הדרוש, שזה רמז לכל אחד האיך יכול "לפדות" עצמו מכל מה שיארע לו בעולם הזה, שלא יפול לעצבות, מפני הנסיונות, או לגאווה, מפני ההצלחות, וכדומה. שבמשך החיים לפעמים יש זמנים

תשובות הגרמ"י רז ◊ סימן כז _____ קמג

אפרים", במכתב הערות לספרי
"תפארת הפדיון" וזה לשונו: ששום
וסוכר הם דברים קטנים שקל לקחתם,
טובא. עכ"ל ודפח"ח.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

ובדרך כלל אינם נאכלים לבדם, אלא
השום יכול להשפיע על מאכל סעודה
שלימה (בסיר הבישול), וכן הסוכר

סימן כח

אודות השם "טשרנא" *

עיין שם (בדף קה ע"ב אות ב, ובדף קו ע"ד אות ג). ועיין בזה עוד להלן.

צורת כתיבת השם - טשרנא או צ'רנא

אמנם לענין כתיבתה, יש לדון האם לכתבה טשרנא או צ'רנא. כי הגייתן דומה. וגם יש לדון אם להוסיף את אותיות הניקוד: טשערנא או טשארנא.

ב. והנה לענין צורת הכתיבה נראה שעדיף לכתוב טשרנא בטי"ת ושי"ן, ולא בצ', כי כך מופיע בכמה ספרי שמות גיטין. כגון בספר ברכות המים להרב יחיאל מיכל (ווינצ' תרכ"ב) בביאור סדר הגט (דף לא סוף עמוד ד), ומפורש יותר להלן בדבריו בדף מא (סוף ע"ב בסוף אות ט), שכתב: טשרנא כן מצאתי כתוב, וכן אני מכיר הרבה נשים שנקראו כן. ע"כ. ועיין עוד להלן מה שכתבתי בשם גט מקושר וטיב גיטין.

בס"ד. מוצאי ש"ק אמור, ליל כ"ב למטמונים תשע"ט

כבוד ידידי הדגול הרב הגאון כמה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

שבוע טוב ומבורך,

קבלתי מכתבו אודות השם "טשרנא", מה תרגומו, והיאך יש לכתבו בכתובה. ואסדר הדברים כפי השגת ידי הקטנה, בס"ד.

פירוש השם "טשרנא"

א. **אודות פירוש השם טשרנא**, האיר ה' עיני ומצאתי בס"ד להגאון רבי שלמה גנצפריד בספרו "אהלי שם" (לבוב תרס"ז) שכתב שפירושו "שחור", והיינו כמו שכתב רש"י על הפסוק (במדבר יב, א) 'כי אשה כושית לקח', על שם הנזיר, שלא תשלוט בה עין הרע, וכן הוא בתרגום "איתתא שפירתא", ושם טשרנא גם כן הוא.

(*) נדפס בשו"ת ימין משה ח"א (סימן נא)

גם הגאון רבי ישראל יהושע מקוטנא בשו"ת ישועות מלכו (סימן נט) כתב לדון אודות מבטא הצד"י השבורה (-צ'), והביא שם חילוק בזה ממה שחקר אצל "היודעין קצת משפט הלשון". עיין שם. ומשמע מדבריו שיש לכתוב טשארנא, ולא צ'רנא.

וכן ראיתי בשו"ת הרי בשמים להגאון רבי אריה ליבש איש הורוויץ (תניינא סימן קנה, דף קטז ע"ב) שכתב: דשמות כאלה שהברתן בצד"ק שבורה הם נכתבין בטי"ת שי"ן ולא בדל"ת שי"ן כגון מינטשא "טשרנא". ע"כ.

הדין בשינה וכתב צ'רנא

ג. ולענין דיעבד אם כתב צ'רנא, נראה שאין זה פוסל, וכמו שכתב הרב הרי בשמים שם לענין כתיבת שם אידשא או איטשא, וזה לשונו: איברא דנראה דגם הכותב אידשא בדלת אין מזניחין אותו, שהדל"ת והטי"ת מתחלפין בהברתן כשבאין באמצע התיבה ומנוקדין בשבא נח, כגון תדשא חדשי קדשי, ואינו ניכר כ"כ אם הוא דל"ת או טי"ת, אבל מ"מ יען כפי הברת בני אדם שקורין בשם זה בשנון, מהראוי לכתוב איטשא בטי"ת, אבל איך יעלה על דעת מי שיש לו

מוח בקדקדו לומר עוד ההיפך שאם כתוב בטי"ת הוא פסול? והרי אפילו לפי טעותו שצריכין לכתוב אידשא בדל"ת גם כן לא הוי פסול אם כתוב בטי"ת, דהרי כתב בבית שמואל בשמות אנשים (אות ג' בשם גרשון ובאות י' בשם יהודה) בשם ספר שמות דבשינה באותיות המתחלפין אפילו הוא להיפך מהחתימה כשר בשעת הדחק, ומה דהצריך שעת הדחק הוא רק כשהוא נגד החתימה, אבל בדליכא חתימה כשר בדיעבד בלא שעת הדחק, ובבית שמואל שמות נשים אות ל' בשם ליבקא ליפקא כתב בשם ס"ש להכשיר, וכ"כ בתשובת מהרשד"ם סימן ס"ח, וכן כתב בצמח צדק סימן פ"ד לענין שם זעליג להכשיר בשינוי מג' לק' כיון שבאים ממוצא אחד וכו'. עכ"ל. ועיין כמה ראיות לזה. ואח"כ כתב (דף קטז ע"ג, ד"ה איברא): והרי דטלנ"ת הם ממוצא אחד, ואפ"ה הוי שינוי כיון שהבדלם ניכר במבטא, אבל בין דל"ת לטי"ת באמצע התיבה אינו נרגש ההבדל בינימו, וכ"כ בתשובת מהר"ש סימן ג' לענין קונשטנטינא, דלא הוי שינוי אם כתב דל"ת במקום טי"ת שניה. ע"ש. ועיין תשובת מהר"א ששון סימן ל', ומכל שכן בנידון דידן שאין השומע יכול להבחין הרגשה דקה

כתיבת אותיות הניקוד

ה. ולענין אם לכתוב את אות הניקוד. לכאורה היה נראה שיש עדיפות לכתוב בצורה ברורה ובכתיב מלא, וכמו שאמרו במסכת עבודה זרה (ט): "וסימניך ספרא בצירא, תנא תוספאה". וכתב הערוך (ערך ספר): מנהג הכותב מקרא לכתוב בחיסור, כגון משה בלא ואו, לאמר בלא ואו, אבל התנא מנהגו לכתוב את התיבה מלא בלא חיסור. ע"כ. והובא במסורת הש"ס שם. ובספר החסידים (סימן תתפב) כתב: ויכתוב אותיות מלאים, כי כותבים מלאים למי שאינו בקי, כגון כשרוצה לכתוב 'וטהר לבנו לעבדך באמת', יכתוב: 'וטהר ליבנו לעבדך באמת' - ליבנו מלא, לעובדך מלא, ושבת קודשך אוהבי שמך וכיוצא בזה. ע"כ. והגאון רבי ראובן מרגליות בהגהותיו מקור חסד שם (אות ב) ציין לעבודה זרה שם ולדברי הערוך, ועוד ציין להקדמת רבי שבתי סופר לסדורו ותולדות ר"א הקליר לרשי"ר הערה ט. ע"ש. ומבואר שבדרך כלל עדיף לכתוב בכתיב מלא, בכדי שלא יטעה הקורא בקריאתו.

דקדוק הכתיבה בגיטין

ו. והגם שלענין גיטין מצינו שהחמירו מאד בדקדוק כתיבתם מלא וחסר,

וקלה כזאת בין אידשא לאיטשא. עכ"ל השייך לענינינו. והכי נמי בשם טשרנא או צ'רנא, כיון שאין הבדל במבטא, הרי זה כשר בכל אופן. וע"ע בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג (סימן קיד).

דקדוק בכתיבת הכתובה

ד. והנה כל זה אמור לענין גט, על אחת כמה וכמה בכתובה. כי הגם שלכתחילה מהדרים בכתיבת השמות בכתובה, וכמו שכתב בספר נחלת שבעה למה"ר שמואל הלוי סג"ל (סימן יב אות טז): ויש לדקדק בכתובה בכל דבר שמדקדקים בגט, כדי שאם ח"ו יקרה מקרה שיגרש אחד את אשתו ולא יהיו יודעין דקדוק בתיבות שמו או שמה או בשמות אבותם יהא נלמד מספר כתובה, ואם הסופר אינו נזהר בכך יוכל להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן שיסמכו בגט על כתיבת הכתובה. עכ"ל. מכל מקום מצינו בכמה דברים שלא הקפידו כל כך בכתובה, ודומה הוא לשאר שטרות דעלמא, וכמ"ש בנחלת שבעה להלן (אות לט) לענין תיבת "ודין": על כן נראה דאין בזה קפידא בכתובה, רק נהרא ונהרא ופשטא. ע"ש. והכי נמי בנ"ד לענין כתיבת שם טשרנא בכתובה, אם כתב בצ' לא פסל.

כאשר תראה בשלחן ערוך (אבן העזר סימן קכו) בכמה וכמה תיבות. וכבר כתבתי לעיל (אות ד) בשם ספר נחלת שבעה שיש לדקדק בכתובה בכל דבר שמדקדקים בגט. ע"ש. ולכן כתב שם כמה וכמה דקדוקי כתיבה לכתבם בכתב חסר כמו בגט, (ראה שם אות ד, ח, י ועוד), מכל מקום מצינו בכמה דברים שלא הקפידו כל כך בכתובה, וכנזכר לעיל. ולכן גם אם נמצא שהחמירו בגיטין עיין יש לומר שבכתובה אפשר להקל בכתב מלא.

כשיש חשש לטעות

ז. ובפרט שגם לענין גט עצמו, אם יש חשש לטעות בקריאת השם, יש לכתבו מלא, וכמו שכתב הגאון מהר"ם בן חביב בספר עזרת נשים (שמות אנשים אות ב ד"ה באראכאת, דף עג ע"ב) והחיד"א בשו"ר ברכה (אהע"ז אחרי סימן קכט דף עח ע"ד, אות כג) ובשו"ת חיים שאל ח"א (סימן לח) והשדי חמד (אסיפת דינים מערכת גט סימן לד אות ד, דף צז ע"א). וכן כתב הגאון רבי אברהם הלוי, ראב"ד מצרים, בשו"ת גינת ורדים (חלק אהע"ז כלל א סימן טז), וז"ל: ועוד דלכתחלה נכון להוסיף אותיות בגט כדי להורות ולהיטיב את הקורא, כדאמרן בריש ע"ז ותנא תוספאה ספרא

בצירא. ע"ש. וכן כתב עוד בספרו גן המלך (סימן קמג). ע"ש.

דעת הפוסקים בשם טשרנא

ח. ומכל מקום לענין השם טשרנא, יש בזה דיעות בפוסקים, כי הנה ה"ט"ז בשמות אנשים ונשים כתב: טשארנא, היינו אם קורין אותה בפת"ח, אבל בסגול כותבין טשערנא. ע"כ. וכן כתוב בבית שמואל (שמות נשים אות ט): טשערנא אם קורין בסג"ל, ואם קורין בפתח כותבים באלף טשארנא. ע"כ. והובא בשו"ת יהודה יעלה למהר"י אסאד (ח"ב סימן קכב). וע"ש מה שהעיר בזה.

והגאון מהרא"ל צינץ בספרו גט מקושר וטיב גיטין (אות קלה), בדפו"ח עמוד קפה) כתב על דברי הבית שמואל בזה הלשון: כותבים באל"ף טשארנא, לא ידעתי, כי כתב בכמה דוכתי שהאל"ף מורה על קמ"ץ, עיין בשם ולק ושם זלטא, אם כן יש לכתוב "טשרנא". עכ"ל. ובהערות בדפו"ח (הערה 371) כתב: עיין עוד בטיב גיטין (מרגליות) ס"ק ג דהביא דמדברי כמה גאונים משמע דאין לכתוב באלף, וכתב דכן בדין, דאין צריך אל"ף להורות על נקודת הפתח. ע"כ. וע"ש בהערה 341.

חילוק בין זמנם לזמנינו

ט. אחר כך מצאתי בספר שם עולם, הנקרא טיב גיטין החדש, להרב יחיאל איכל טוייבש (טשערנוויץ תרמ"ז) שעמד על דברי הבית שמואל הנ"ל וכתב (בדף פב סוף ע"ג, אות ג): בסדר שמות בשם הדמ"ש"א טשרנא בלא א' אחר השי"ן ויש כותבין בעי"ן, ולכאורה קשה דבתחלה משמע דקריאת העולם הוא בפתח רק דא"צ א', ואם כן איך כותבין בעי"ן. והיה צריך לומר ויש קורין בסגל וכותבין בעי"ן. גם תמוה מ"ש הס"ש בשם מהר"מ חיות נשאלתי איך לכתוב טשערנא בעי"ן או בלא עי"ן, והוריתי לכתוב בלא עי"ן, שאין לדבריו טעם. לכן נראה שהיה הברתם בשם זה מסופקת אם הוא בפתח או בסגל וכו', וע"כ דעת מהר"מ חיות דעדיף לכתוב בלא עי"ן דאז ישתמע לכל אחד כפי הברתו וכו'. ולפמ"ש נחא מ"ש הבית שמואל וכו' וכמו שתמה הטיב גיטין (הנ"ל), ולפמ"ש הדבר נכון דכיון דבזמן הראשונים היתה ההברה מסופקת ופסקו לכתוב חסר א"כ עכשיו שהברה מבוררת שקורין בפתח, יש להטיל א' לפתח לברר הקריאה, דאם נכתוב חסר א' יש לחוש שיקראו נדמה לסגול כמו בזמן הראשונים. עכ"ד.

י. ובספר תולדות אדם לרבי יצחק אייזיק שור (יאס תרל"ג, אות ט) כתב: "טשרנא", ואם קורין בפת"ח כותבין בלא א', ואם רוצה לכתוב בא' הרשות בידו, ואם קורין בסגול קורין טשערנא בע'. ע"כ. וכן כתב בספר אבני זכרון על שמות גיטין (לבוב תר"ס, דף עב עמוד ד, אות ג) כדעת הטיב גיטין שא"צ לכתוב אלף להורות על הפתח, ואם רוצה לכתוב כדעת הב"ש הרשות בידו, דיתיר אלף אינו פוסל להורות על הפתח. ע"כ. וכן כתב בקיצור נחלת שבעה (אות ט). וכן ראיתי בכמה וכמה סדרי גיטין שכתבו כן. לא עת האסף.

בכתיבה באל"ף אין חשש לטעות

יא. והנה הגאון מהר"ש גאנצפריד בספרו אהלי שם הנ"ל (דף קה ע"ב) כתב שלפי מה שביאר שם שהשם טשארנא בפתח יש לו פירוש בלשון העמים, והיינו שחור וכנ"ל, א"כ אין חשש שמפני האלף יקראו בקמץ, מאחר שבקמץ אין לו שום פירוש מסתמא יקראו בפתח שיש לו פירוש ולכך כתב הב"ש לכתבו באל"ף. ע"ש.

יב. ואחר שראיתי בספרים כה וכה, הגיעני ספר "גט מסודר" להרב אלעזר מינץ אב"ד אשפיצין (בילגורי

מסקנא

יג. ולכן למעשה אשה הנקראת טשרנא בסגול, יש לכתוב טשערנא. ואם נקראת טשרנא בפתח, אזי אם אין באותו מקום רגילות לקרוא בסגול, בכה"ג אפשר לכתוב טשרנא. אבל אם מצוי שקורין שם בסגול, בכה"ג עדיף לכתוב טשארנא באל"ף כדי לשלול הטעות, שמא יהיה מי שיקראנה בסגול.

בברכה רבה

משה יוחאי רז

תרצ"ב) ושם (דף פח ע"ג, חקור דבר אות טז) האריך בבירור הענין, וכתב: שנראה שמה שכתב הטיב גיטין לכתוב טשרנא בלא אלף, הוא רק משום שבמדינה שלו השם טשערנא בסגול לא היה שכיח, אבל במדינה ששכיח טשערנא בסגול גם הטיב גיטין מודה שעדיף לכתוב כשקורין בפתח טשארנא באל"ף. וע"ש ראייה לזה. [והזכיר שם ענין תנא תוספאה הנ"ל]. וכ"כ בשו"ת חבלים בנעימים ח"א (דף ק ע"ב, אות ג).

סימן כט

כתיבת השם "פנחס" בכתובה

י"א באייר, כ"ז למטמונים התשע"ט

לכבוד ידידי הנעלה, חובר חיבורים מחוכם, הרב הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

שלום וישע רב,

אודות שאלתו היאך כותבים השם פינחס בכתובה עם יו"ד או בלי יו"ד. אכתוב הנלע"ד בס"ד.

דקדוק בכתיבת הגיטין והכתובה

א. נודע בשערים כי מקצוע זה של שמות גיטין הוא רחב מיני ים, וכמה קולמוסים נשתברו עליו, ויש ספרים רבים על כתיבת השמות והדקדוקים בהם, אפס קצהו תראה בשלחן ערוך אבן העזר סימן קכט, ובנושאי כליו, ובקונטרסי שמות הגיטין לדורותיהם. ומזה למדו גם לדקדק בכתיבת השמות בכתובה, כי כמה פעמים יצטרכו לזה, וכמו שעורר על זה מה"ר שמואל הלוי סג"ל בספרו הנודע "נחלת שבעה" (סימן יב אות

טז) וזה לשונו: ויש לדקדק בכתובה בכל דבר שמדקדקים בגט, כדי שאם ח"ו יקרה מקרה שיגרש אחד את אשתו, ולא יהיו יודעין דקדוק בתיבות שמו או שמה או בשמות אבותם, יהא נלמד מספר כתובה, ואם הסופר אינו נזהר בכך יוכל להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן שיסמכו בגט על כתיבת הכתובה. עכ"ל. ולכן מצינו שהקפידו מאד גם בכתיבת השמות בכתובה, וכדבר האמור.

אלא שבכל זאת יש קולא בכתיבת הכתובה טפי מגיטין, וכמו שכתב הרב נחלת שבעה עצמו (שם אות ט"ל) על אודות כתיבת "ודין": על כן נראה דאין בזה קפידא בכתובה, רק נהרא ונהרא ופשטא. ע"ש.

כותבים כפי הנכתב במקרא

ב. והנה בדרך כלל נוהגים ששמות שנזכרו במקרא, כותבים כפי הכתוב בפסוק, וכמו שכתב התרומת הדשן (סימן רלג): "לגבי גיטין לבתר כל

התורה אזלינן". ע"ש. ולכן אם הכתיב בפסוק הוא חסר, כך כותבים בגט ובכתובה. ועל פי זה פסק השלחן ערוך (סימן קכט סעיף ל) לכתוב בנימן חסר. ע"ש.

במקום שיש חשש לטעות

ג. אלא אם כן יש חשש לטעות בקריאת השם, כגון מלכה - מילכה וכדומה, שאז יש לכתבו מלא, וכמו שכתב הגאון מהר"ם בן חביב בספר עזרת נשים (שמות אנשים אות ב ד"ה באראכאת, דף עג ע"ב) והחיד"א בשו"ר ברכה לאבן העזר (אחרי סימן קכט, דף עח ע"ד, אות כג) ובשו"ת חיים שאל ח"א (סימן לח) והשדי חמד (אסיפת דינים מערכת גט סימן לד אות ד, דף צז ע"א). וכן כתב גם הגאון רבי אברהם הלוי, ראב"ד מצרים, בשו"ת גינת ורדים (חלק אהע"ז כלל א סימן טז), וז"ל: ועוד דלכתחלה נכון להוסיף אותיות בגט כדי להורות ולהיירשיר את הקורא, כדאמרן בריש ע"ז (ט.) ותנא תוספאה ספרא בצירא וכו'. והנה מה שנקרא הגט ספר אינו אלא לספירת דברים, וראוי להוסיף בו אותיות להישרת הקריאה, כיון שאין בו נקודות. ומ"מ בשמות המורגלים כגון משה אהרן דוד אין ראוי לכותבם מלאים, כיון שהקורא קורא אותם

כהוגן מפני הרגלו ראוי לכתוב כפי יסודם, אבל כשיש מקום לטעות ראוי להוסיף בו אותיות לסלק הטעות, כדאשכחן בשם 'מילכה' שכותבין בו יו"ד יתירה אף על פי שמפסיד מעט תיקון הקריאה, שכוין שהמ"ם נקודה בחיריק ומלאה ביו"ד הויא לה תנועה גדולה וראוי לנוע השבא שתחת הלמ"ד דמלכה, ואעפ"כ כדי שלא יתחלף בשם מלכה בפתח אנו מוסיפים בשם מלכה יו"ד, אף על פי שמפסיד מעט קריאת השם. נקטינן מהא שראוי להוסיף אותיות להיירשיר הקריאה. ע"כ. וכן כתב עוד בספרו גן המלך (סימן קמג). ע"ש. וע"ע בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א (סימן קיח). וראה עוד בדברי ידידנו הגאון מהר"ר דוד ברדא שליט"א בשו"ת רביד הזהב ח"א (אהע"ז סימן ח). [ועיין עוד בספרי שו"ת ימין משה ח"א (חלק אבן העזר סימן ג)].

ראיה שבכתובה מקילים יותר

ד. וזה בגט, על אחת כמה וכמה בכתובה דקילא טפי וכוזכר. ומזמן רב שמעתי מהגאון האמיתי רבי מאיר מאזוז שליט"א ראייה לענין כתיב מלא בכתובה שלא כפי הנכתב בפסוקים, ממה שכתב המרדכי (מסכת עבודה זרה פרק א' רמז תשצג): מעשה היה

שמואל (שמות אנשים אות פ): פינחס מלא יו"ד, כי במסורת כולם מלאים חוץ א'. ע"כ. וכן דעת מהר"ם בן חביב בספר עזרת נשים (שמות אנשים, פנחס, דף פו ע"ד). ע"ש.

כותבים כפי מנהג האחרונים

ו. והנה בשו"ת תרומת הדשן (סימן רלג) אודות השם חזקיה או חזקיהו כתב: ומסתמא האחרונים היו נקראין על שמות הראשונים, וכיון דתפסו האחרונים רק שם חזקיהו אנו נמי נתפס אותה בסתמא דמילתא. ואף את"ל דהתלמוד קיצר הלשון יהא כן, מ"מ הוי ליה כחניכתה דכשר. ע"כ. ומתבאר מדבריו שבשמות המצויים בפסוק וכיום רגילים לקרות על שמם בשינוי קצת הולכים לפי מנהג האחרונים. ולפי זה אפשר שגם בשם פינחס, הגם שבתורה נכתב מלא, מ"מ כיון שבתלמוד נכתב בד"כ חסר, כן יש לנו לתפוס. וכן סובר בספר משפט הכתובה (ח"ב עמוד קט) וזה לשונו: ונראה דה"ה פנחס יש לכותבו חסר, אע"פ שבתורה פינחס מלא בדרך כלל, מ"מ בדברי חז"ל הוא על הרוב חסר, וכן מנהג הבריות. אבל מי שהורגל לכתוב את שמו פינחס מלא - כן יכתבו לו גם בכתובה. ע"כ.

בכתובה אחת שטעה הסופר וכתב "שנות אלפים" ודילג 'ארבעת', [שהרי המרדכי חי באותה תקופה, שנת ארבעת אלפים תתקע"ז, שזה סוף האלף החמישי], ושאלו לה"ר יצחק מוויני"א מה דינה של כתובה זו, והשיב: נראה בעיני שהכתובה כשרה היא בדיעבד, דסתם 'אלפים' משמע שפיר ארבעת אלפים, הואיל וליכא יותר מד' אלפים [בתקופתו]. ואף על גב דמיעוט אַלְפִים שְׁנִים, בהא ליכא למיפסל, הואיל ולא כתב אלפיים בשני יודי"ן, יש לנו לפרש אלפים הכתובים ארבעה ולהכשיר הכתובה. ע"כ. והרי אין מי שימצא בתנ"ך אלפיים בשתי יודי"ן, כי כל "אַלְפִים" בתנ"ך היא ביו"ד אחת בלבד. אלא מוכח שבכתובה ושטרות כותבים בכתב מלא. ונדפסו דבריו בגליון בית נאמן (גליון 79 הערה 24).

כתיבת השם פנחס

ה. ומעתה נבוא לנידון השאלה, הנה השם פנחס כתוב בכל התורה כולה מלא: פינחס. [מלבד פעם אחת בשמואל א' א, ג]. אבל ברוב התלמוד בבלי וירושלמי נכתב חסר: פנחס. ולכאורה לפי זה יש לכתוב עם יו"ד כפי הנכתב בתורה. וכן כתב הרב בית

ובאמת שכן מסתבר, שהרי אפילו בשם חזקיהו ויונתן הנזכרים בתרומת הדשן שם, שיש שינוי הנרגש במבטא בין חזקיה לחזקיהו, ובין יונתן ליהונתן, בכל זאת הולכים אחר מה שקראוהו הבריות, בשונה מן המקרא. אם כן כל שכן בשם פנחס, שכמעט ואין נרגש הבדל בין מלא ביו"ד לחסר. כי ההבדל בין כתיב מלא לחסר אינו אלא בהנעת השו"א שבאות נ'. שבזה נלך אחר מנהג בני אדם לכותבו חסר.

ז. **אפס** יש לומר לאידך גיסא, שבשם חזקיה ויונתן, כיון שיש ביניהם הבדל, לכן הולכים אחרי מה ששינו הבריות. אבל בשם פנחס, יתכן שמה שרגילים המון העם לכתוב פנחס בלא יו"ד הוא מחוסר ידיעה, או מפני שרבים אינן יודעים להבחין בין שוא נע לשוא נח, ובזה יש לומר שצריכים לדקדק כפי הנכתב במקרא. [ושוב ראיתי בס"ד בבית שמואל (שמות אנשים אות פ, פנחס) שכתב סברא זו בשם מהר"ש חיות: אפילו אם חותם עצמו חסר יו"ד, יש לכתוב מלא, ולא דמי לשם אליה דהולכין אחר חתימתו, משום דשם ניכר במבטא וכאן ליכא שינוי במבטא, גם כאן י"ל שהוא חסרון הידיעה וכו'. ע"כ]. אך יש

לדחות, דמה נענה על התלמוד, ששם נכתב בחסר, וודאי לא שייך בזה חסרון הידיעה. אלא ודאי שהאחרונים שינו את השם פנחס ונהגו לכותבו בחסר, ומעתה כשם שתופסים מנהג האחרונים בשמות חזקיה ויונתן, וככתוב בתרומת הדשן, כן הוא בשם פנחס.

וכן כתב בחלקת מחוקק (סימן קכט ס"ק ב): מצאתי כתוב על גליון סדר גיטין של מהר"י מרגליות בכת"י א"מ זקני אבי אמי הרב הגדול מהר"ר זנוויל ז"ל וזה לשונו, מעשה בא' שחתם שמו פנחס חסר יוד, וכתבו בגט חסר יוד, ונעשה בהסכמה בקיבוץ כל חכמי העיר. ע"כ.

פנחס - חסר

ח. גם מדברי הגאון מהר"ש נתנזון בחיבורו שי למורה (אהע"ז סימן קכט על הב"ש שם) נראה שסובר שהעיקר הוא פנחס חסר, שכתב בזה"ל: בזה"ל ריש פ' אחרי משמע דבכ"מ בתורה הוא חסר, רק בפרשת פינחס ניתן לו יוד זעירא, וקיץ שנת תרי"ב הייתי בקארלסבאד, והצרכנו ללמוד משניות עבור נשמת מת אחד שהיה שמו פנחס, ולא נמצא אצלינו משניות שהפרקים מתחילים באות פ', ואמרתי שנלמד מסכת פסחים כי

פסחים בגימטריא פנחס חסר, דוק ותשכח. ע"כ.

מסקנא

ט. ולכן נראה ששם פנחס יכתבוהו חסר בלא יו"ד, כפי מנהג הבריות, וכפי שנמצא בתלמוד. אלא אם כן הוא רגיל לכתוב ולחתום שמו עם יו"ד, יש לכתוב כך וכפי הכתוב במקרא.

ובדיעבד, אם דרכו לכתוב חסר וכתבו מלא, ודאי דכשר וכמו שכתב הרמ"א (סימן קכט סכ"ח). ואם דרכו לכתוב מלא וכתבו חסר, כתב הבית שמואל (שם) בשם מהרש"ל: אם כתב חסר יו"ד כשר, דרובן כותבים חסר ומסורת א' מסייע להם. ע"כ. משמע שאין הבדל כיצד דרכו לכתוב ולחתום בכל גוני כשר בכהאי גוונא.

י. ואולם מהר"ם בן חביב בספר עזרת נשים (דף פז ע"א) הסתפק בזה, וז"ל: ויש לחקור אם כתב בגט פנחס חסר יוד אם הגט כשר או פסול, ומרן הב"י סימן קכ"ח כתב בשם הרשב"ץ אם כתב שם העיר תוניס תנס פסול וכו', הדי דפסל הגט בשביל חסרון היו, ויראה דהוא הדין בשביל חסרון

יוד וכו', ויראה לי דאם המגרש היה רגיל לחתום פינחס חסר יוד ובשביל כך כתבו בגט פנחס חסר יוד יש להקל בדיעבד. אך אם המגרש רגיל לחתום פינחס מלא יוד ואפילו הכי כתבו בגט פנחס חסר יוד יש לחוש ולפסול הגט. ואפשר דבמקום עיגון ובשעת הדחק יש להקל, משום דאין הפרש ניכר במבטא בין פינחס מלא לפנחס חסר. ואע"ג דלפי חכמת הדקדוק יש הפרש, דבפינחס מלא קריאת הנקודה השוא של הנון היא נד, ופנחס חסר קריאת הנקודה השבא של הנון היא חטופה [-שוא נח], מ"מ רוב בני אדם אינם מדקדקים בזה, ואפילו היודעים חכמת הדקדוק אין מדקדקין בזה רק בקריאת ספר תורה, וההפרש הוא מעט כמעט שאינו נרגש בעיני רוב בני אדם, ולכן אפשר דיש להקל במקום עגון ושעת הדחק וכו'. ע"כ. וראיתי בספר בירור שמות בהלכה (עמוד קפה אות יח) שכתב ע"ד: אמר המעתיק, אפשר לסייע להט"ג דבכל התלמוד פנחס חסר יו"ד, היות שכן הוא במבטא העולם והוא ליה כמו חניכה, א"כ בדיעבד יהיה כשר אפילו שלא שעת הדחק. ע"כ. ואם נאמרו דבריהם בגיטין, כל שכן שבכתובה כשר בכל אופן.

תשובות הגרמ"י רז ◊ סימן כט _____ קנה

מעשה רב מהגר"ע יוסף

יא. וזכורני שבחופתו של אחי הרב
פנחס רז שליט"א, כאשר מילא
מרן הגר"ע יוסף את הכתובה, כתב
בכתובתו 'פנחס' בכתוב חסר. ולא שאל

דבר על דרכו בכתיבת פנחס מלא או
חסר. נראה שהלך אחר דרך התלמוד
לכתבו חסר. והיה זה שלום.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

קנו _____ שבירת חלון רכב בכדי להציל תינוק שננעל בתוכו ◊ גם אני אודך

סימן ל

שבירת חלון רכב בכדי להציל תינוק שננעל בתוכו*

ב"ה. י"ז אב תשע"ט

להגאון האדיר והאמיתי מאד רבי משה יוחאי רז שליט"א

הסתפקתי בשאלה חדשה בעזרת החונן לאדם דעת.

א) אדם שהולך ברחוב ביום חם, ורואה תינוק סגור ברכב שכבוי, ואין שם מזגן. האם מותר לו לנפץ החלון, כדי להוציא התינוק משם שלא יבוא חס ושלום לסכנה של התייבשות מהחום הכבד והעצום ששורה ברכב סגור, וכבר קרה לצערנו הרבה אסונות רחמנא ליצלן.

ב) ואם ניפץ החלון, ואחרי כמה דקות בא בעל הרכב, וטוען לו שצריך לשלם לו על החלון, הצדק עם מי.

בברכת כהנים באהבה כעתירת
גמליאל הכהן רבינוביץ

וזה מה שהשיב לי הגאון האדיר והעצום מורינו הרב משה יוחאי רז שליט"א

ליל ח"י באב התשע"ט

ביום חם, ורואה תינוק סגור ברכב כבוי. האם מותר לו לנפץ החלון, כדי להוציא התינוק משם שלא יבוא חס ושלום לסכנה. ומה הדין כאשר אחרי כמה דקות בא בעל הרכב, ודורש תשלום על נזק שבירת החלון.

שלום וישע רב, יבא ויקרב, לידידי הנערב, עצום זרב, כמהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

ולמעשה הדבר פשוט שמותר לו לשבור לכתחילה את חלון

קיבלתי מכתבו מליל אמש, ובו נסתפק כת"ר על אדם שהולך ברחוב

* נדפס בשו"ת ימין משה ח"א (סימן נג).

הזיק בכדי להציל את חברו

ב. ואמנם כל זה איירי במזיק על מנת להציל את עצמו, אבל במזיק על מנת להציל את חברו ישתנה הדין, וכמו שאמרו בבבא קמא (דף קיז:): אמר רבה, רודף שהיה רודף אחר חברו להורגו, ושיבר את הכלים, בין של נרדף בין של כל אדם - פטור, שהרי מתחייב בנפשו. ונרדף ששיבר את הכלים של רודף - פטור, שלא יהא ממונו חייב עליו מגופו, אבל של כל אדם - חייב, דאסור להציל עצמו בממון חברו. "ורודף שהיה רודף אחר רודף להציל, ושבר כלים, בין של נרדף בין של כל אדם - פטור, ולא מן הדין, אלא שאם אי אתה אומר כן, אין לך אדם שמציל את חברו מן הרודף". ע"כ. וכן הוא בסנהדרין (דף עד.) משם רבא.

והנה פשיטא דכאשר רואה את חברו בסכנה מחוייב להצילו, אלא שנוסף בזה חידוש שבכהאי גוונא יהא פטור מתשלומים, והטעם מפורש בדברי רבותינו שלא ימנעו מלהציל.

טעם הפיטור

ג. וזה לשון הרמב"ם בהלכות חובל ומזיק (פרק ח הלכה יד): מי שרדף אחר הרודף להושיע הנרדף ושבר את

הרכב בכדי להציל את התינוק, וכל הזריז הרי זה משובח. ואינו מחוייב לשלם לבעל הרכב על השמשה השבורה, כי אם יידע שחייב לשלם שמא ימנע משבירת החלון ויחפש אופנים אחרים להכנס לרכב, ואדהכי והכי יסתכן התינוק. ואבאר הדבר.

הצלת עצמו בממון חברו

א. במסכת בבא קמא (דף ס:) דרשו על הפסוק (שמואל ב' כג, טו): 'ויתאוו דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער', מאי קא מיבעיא ליה. אמר רבא וכו'. רב הונא אמר, גדישים דשעורים דישאל הוה דהוו מטמרי פלשתים בהו, וקא מיבעיא ליה, מהו להציל עצמו בממון חברו. שלחו ליה, אסור להציל עצמו בממון חברו, אבל אתה מלך אתה, ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו. ע"כ. וכתבו התוספות (ד"ה מהו): איבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פקוח נפש. ע"כ. וכוונתם דודאי שמותר להציל את עצמו, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, אלא שהספק היה על חיוב התשלומין. וכן כתב הרא"ש (פרק ו סימן יב). ועיין עוד להמשנה למלך בספר פרשת דרכים (דרך החיים דרוש ט) ובאחרונים. ואכ"מ.

קנח _____ שכירת חלון רכב בכדי להציל תינוק שננעל בתוכו ◊ גם אני אוֹדֵךְ

לשלם שמא ימנע מלהציל, או שעל כל פנים יתעכב משבירת החלון כדי לחפש אופנים אחרים להכנס לרכב, ואדהכי והכי יסתכן התינוק. ונודע שבדבר הזה אפילו כמה שניות הם סכנה, ובפרט שיתכן שכבר התינוק נעול כבר זמן רב ולא שמו לב. [ופשיטא שאין לחלק בין רודף אחר חבריו לנ"ד, דמה נפקא מינה בזה, הלא סוף סוף יש אדם הנמצא בסכנה, ואין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש. ובפרט שיש לדון שבמקרים מסויימים היתה פשיעה מסויימת של בעל הרכב ששכח את התינוק בתוכו].

פגע ברכב חונה בכדי להציל חיים

ה. **ומצאתי** סיוע לדברי ממה שכתב הגר"י זילברשטיין שליט"א בספר חשוקי חמד (ב"ק קיז:): אודות אדם שקפץ לתוך הכביש, ונהג רכב שחלף שם סטה מהנתיב כדי להימנע מהריגתו, ונכנס במכונית חונה, אם חייב בתשלומין, ובין דבריו כתב: אלא שיש לדון שיתכן שפטור מלשלם מעיקר הדין, [פירוש, ולא רק מכח התקנה שהזכיר הרמב"ם], שהרי היה מחוייב לפי דין תורה, להזיק את המכונית החונה, כדי שלא להרוג, ומבואר בב"ק דף לב ע"ב שהמזיק ברשות פטור, וכל שכן כשהזיק כדי

הכלים, בין של רודף בין של כל אדם - פטור, ולא מן הדין אלא תקנה היא שלא ימנע מלהציל או יתמהמה ויעיין בעת שירדוף. ע"כ. והנה הרמב"ם הוסיף בלשונו או יתמהמה ויעיין, הגם שלא נזכר זה בגמרא. וביאר הגאון רבי אליהו גאליפאפא בספרו ידי אליהו (קושטנדינא תפ"ח, תקון קמה, דף ע ע"א) שנראה לרבינו [הרמב"ם] דהאי טעמא נמי כלול במה שאמרו אין לך אדם שיציל - כלומר או שלא יציל מפני חיוב התשלומים, או שלא תושלם ההצלה מפני התמהמהו. ע"כ.

גם מרן השלחן ערוך בחושן המשפט (סימן שפ סעיף ג) פסק כן, וזה לשונו: ואחד שרדף אחר הרודף להציל את הנרדף, ושבר כלים בין של רודף בין של כל אדם, פטור, כדי שלא יבואו מלימנע מלהציל את הנרדף. ע"כ.

אין להתעכב בהצלה

ד. **ומזה יש** ללמוד לנידון השאלה, שהרואה תינוק בתוך רכב נעול, כיון שהסכנה ודאית, וכבר קרו לצערנו כמה מקרים כאלו, מותר לו לשבור לכתחילה את חלון הרכב בכדי להציל את התינוק. ואינו מחוייב לשלם לבעל הרכב על השמשה השבורה. שהרי שייך כאן הטעם שאם יידע שחייב

להציל, ואם כן איך ניתן לחייבו בתשלומין? ובאמת יעוין בחידושי אנשי שם (דף מד מדפי הרי"ף) שכתב שמה שאמרו חז"ל שהרודף להציל פטור רק מכח התקנה, היינו דוקא באופן שהיה אפשר להציל גם בלי לשבור כלים, ובכל זאת חז"ל פטרו אותו, שאם אי אתה אומר כן, אין לך אדם שהוא מציל, שהוא יאמר בלבו שירא לירד בדינא ודיינא לברר שלא היה אפשר להציל מבלי היזק של

שבירת כלים, יעו"ש. ולפי זה בעניננו, שלא היתה אפשרות אחרת להציל, בלי להזיק את המכונית שחנתה, המזיק יהיה פטור מדינא. עכ"ל. והוא הדין בנידון השאלה, כל הזריז לשבור ולהציל הרי זה משובח.

והשי"ת ישמור ויציל את עמו ישראל מכל צרה וצוקה. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא, דושה"ט
משה יוחאי רז

קס _____ 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם' בנגיף הקורונה רח"ל ◊ גם אני אודך

סימן לא

'ונשמרתם מאד לנפשותיכם' בנגיף הקורונה רח"ל*)

ב"ה. י"ג באדר תש"פ

למרח"ה הגה"צ רבי משה יוחאי רז שליט"א

הנה כעת במחלת הקורונה בעולם, וצריכים הרבה אנשים להיות בבידוד, כי יש חשש שהם נדבקו בזה, ה' ישמרנו,

רציתי לשאול כמה שאלות.

א) אדם שנמצא בבידוד בביתו, ויש לו אב זקן בבית, והאבא מבקש לו העזרה בבית, ורק הוא שנמצא בבידוד יכול לעזור לו, האם יעזור לו, או שימנע לעזור לו שלא ידביק אותו חלילה וחס בקורונה, אם יש לו קורונה, כי זה חשש שאולי יש לו קורונה.

ב) האם ימנע עצמו ללכת למקוה טהרה, שלא ידבק בקורונה, השאלה גם על חיוב טבילת עזרא, וגם על תוספת טהרה.

ג) האם מותר להלשין על אדם שצריך להיות בבידוד, ויוצא להתפלל בבית הכנסת, או שיוצא לשמחה משפחתית.

ד) האם מותר לנשק המזוזה במצב כזה, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, או שיש חשש שידבק מהקורונה.

ה) האם מותר לתת שלום לרבו ולנשק ידי רבו במצב כזה, או שיש חשש שידביק רבו בקורונה.

ו) האם מותר למוהל לעשות מציצה לתינוק במצב כזה, או שיש חשש שידביק אותו בקורונה.

ז) האם ינשק הספר תורה כשעולה לתורה.

(*) נדפס בשו"ת ימין משה ח"א (סימן נד).

ח) יש לעיין אשה אם מותר לה או צריכה למנוע מללכת במקוה בימים אלו, ודו"ק בכל האופנים והפרטים בזה.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

וזה מה שהשיב לי הגאון האדיר והעצום מורינו הרב משה יוחאי רז שליט"א

ט"ז באדר תש"פ

שאבאר בס"ד, ואשר על כן המפתח

לכל הנידונים בענין הקורונה תלויים הרבה בשאלה זו של שמירת הנפש.

הן אמת שלכאורה יש לדקדק בגדר חיוב "ונשמרתם מאד

לנפשותיכם", דהנה בברכות (דף לב:): תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, בא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום וכו', לאחר שסיים תפלתו אמר לו, ריקא, והלא כתוב בתורתכם 'רק השמר לך ושמור נפשך' וכתוב 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום, אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי? וכו'. ע"ש. ומבואר שמפסוקים אלו למדנו את חובת שמירת הנפש.

אם הפסוק מדבר על שמירת הנפש

ב. והעיר הגאון מהרש"א (שם) דהפסוק הראשון לא נאמר על

שפעת שלומים וברכה ממרומים יחולו על ראש ידידי הנכבד הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" וש"ס. עי"ת רחובות ת"ז.

נדרשתי לאשר שאלתני כמה שאלות בענין נגיף הקורונה המתפשט בעולם, ובעוה"ר הגיע גם לארץ הקודש. ה' ישמור ויציל את כל עמו ישראל. ובאמת שמתרבים בזה השאלות ובפרט כאשר נתקבלו הוראות מהממשלה על צמצום התקהלויות וכדומה, ונתעוררו שאלות רבות בענין תפלה בציבור וכדומה. ולעת עתה אבוא בקצרה בכמה מהנושאים שהעלה כת"ר במכתבו.

'ונשמרתם מאד לנפשותיכם'

א. וראשית אקדים כי מה שנאמר בתורה 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', הוא חיוב גמור, וכמו

קסב _____ 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם' בנגיף הקורונה רח"ל ◊ גם אני אודך

שמירת הנפש, אלא על איסור שכחת התורה, וכמו ששינו באבות (פרק ג משנה ח) כל השוכח דבר אחד ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו, שנאמר רק השמר לך וגו'. וכן האי קרא ונשמרתם מאד לנפשותיכם וגו' איירי שלא נאמין בשום תבנית פסל וגו', ולא איירי הני קראי כלל בשמירת נפש אדם עצמו מסכנה. ומיהו במסכת שבועות (לו.) דריש ליה תלמודא נמי למלתא אחריתי דהיינו אזהרה למקלל עצמו מגין שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך וגו'. עכ"ד.

ג. **אכן** הפוסקים למדו את חיוב שמירת הנפש מפסוק זה, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות רוצח ושמירת הנפש (פרק יא הלכה ד): וכן כל מכוול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר השמר לך ושמור נפשך. ע"כ. וכן פסק מרן השלחן ערוך חושן המשפט (סימן תכז סעיף ח). וראה עוד מה שכתב בזה בספר תורה תמימה (דברים ד, ט. הערה טז).

יש להזהר גם בספק סכנה

ד. **ואפילו** בספק סכנה יש להחמיר מאד, וכמו שכתב הפרי מגדים (סימן ד אשל אברהם אות ב): כל

ספיקא מן התורה שריא, וספק סכנה מן התורה אסור ושמרתם לנפשותיכם, דהא לא מוקמינן אחזקה ורובא בספק סכנה, חולין ט' [ע"ב] מים מגולים, שאני ספק איסור מספק סכנה. ע"כ. וכן כתב הגאון רבי יהושע שלמה ארדיט בספר "חינא וחסדא" ח"א (אזמיר תרכ"ד, כתובות דף ז, דף קל ע"ג בספר) וז"ל: ותו דגם בספק סכנה איכא משום 'ונשמרתם מאד' וכו', וגם משום מצות 'ובחרת בחיים', וכתב הרב ספר החרדים במצוה הלזו "דבכל דבר דאיכא בה ספק סכנה חייב למנוע עצמו מן הדבר ההוא" עכ"ל. ובא לציון בקונטרס "בדד ישב" (הערה 4). ועיין שו"ת יד אפרים (סימן יד).

אשר על כן, כיון שחולי הקורונה גובל בפיקוח נפש ה"י, אזי חובה להזהר ולהשמר שלא יבוא לידי נזק, ושלא יביא אחרים לידי סכנה. צא ולמד שכל איסורי תורה נדחים מפני פיקוח נפש.

זהירות שלא להזיק אחרים

ה. **ואפילו** אם אינו חושש על עצמו, כלל גדול לימדונו בעלי התוספות (בבא קמא כג. ד"ה וליחייב): דיותר יש לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק אחרים משלא יזיק. ע"כ. וכן כתבו עוד להלן

בדף כז ע"ב (ד"ה ה"ג). וידידי הרה"ג אברהם מימון נר"ו בקונטרס בדד ישב (סעיף ד) כתב שאדם כזה עובר באיסור דלפני עיור ובאיסור לא תעמוד על דם רעך. ובהערה שם הביא משם מהר"ח פאלאג'י בשו"ת נשמת כל חי (ח"ב חלק ח"מ סימן מט) אודות רופא שטיפל ברופאים במגפה, ורצה אחר כך להכנס לבית הכנסת, והיו היחידים מעכבים עליו שלא יכנס ואפילו בהפסק מחיצה, כי חששו שמא ידביק אחרים. וכתב שם שהדין עם היחידים. ע"ש. וכשעיינתי בדברי מהר"ח פ' בגופן שלהם ראיתי לו שכתב כן על פי דברי התוספות בבבא קמא הנ"ל ומראיות אחרות. ושם (דף פט סע"ג) כתב לדון אם המגפה היא מחלה המדבקת, ואם יש בזה מצות ביקור חולים. ע"ש. ומ"מ כיון שהקורונה ידועה כמדבקת רח"ל, הוי דומה למה שהביא שם מחולי ראתן דכתובות (עז:): דיש להזהר מהיות בחברתם. ע"ש.

שומר מצוה לא ידע דבר רע

ו. והגם שאמרו 'שומר מצוה לא ידע דבר רע', מ"מ כיון שהנזק מתפשט ומדבק הוי כשכיח היזקא שיש חובה להזהר. ודומה למה שאמרו בפסחים (דף ח:): חור שבין יהודי לארמאי

בודק עד מקום שידו מגעת וכו', והאמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין? היכא דשכיח היזיקא שאני, שנאמר 'ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך' וגו'. ע"כ. וכבר אמרו רבותינו (ב"ק ס:): דבר בעיר כנס רגלך. רח"ל. [ועתה מוצ"ש כי תשא, שמעתי מהגר"מ מאזוז שליט"א רמז בפסוק (ישעיה כו, כ): לך "עמי בא בחדריך" וסגור דלתך בערך, חבי כמעט רגע עד יעבור זעם. תיבות 'עמי בא בחדריך' גימטריא "קורונה" (367)!].

עזרה לאביו כשנמצא בבידוד

ז. ומעתה אם אדם נמצא בבידוד ואביו מבקשו שיבוא לעזור לו, אזי כיון שיכול הוא לסכן את האחרים שיפגוש בדרכו, וגם את אביו, אזי חובה עליו לשבת בביתו, וינסה למצוא איזה אדם שיוכל לילך בקומו ולסייע לאביו, ואם יש צורך ישלמו לו, פעמים משל אב ופעמים משל בן, וכפי האמור בקידושין (לב). ובשלחן ערוך (יו"ד סימן רמ סעיף ה). אבל המבודד עצמו לא יצא מביתו לצורך כך. ועל כגון זה אמרו במסכת קידושין (דף לא). יש מטחינו ברחיים ומביאו לחיי העולם הבא.

קסד _____ 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם' בנגיף הקורונה רח"ל ♦ גם אני אודך

טבילה במקוה טהרה

ח. ולענין הליכה למקוה טהרה, אם הוא בריא אין צורך לחשוש כל זמן שלא הוכח שיש בזה סכנה. אבל אם הוא בבידוד, שאז יש לתא דסכנה, אין לו לילך ולטבול, ובפרט בזמן הזה שמעיקר הדין ליתא לטבילת עזרא, כמ"ש בברכות (דף כב.). ואפילו מי שמחמיר על עצמו, אבל לא יסכן אחרים.

רחיצת ט' קבין וסדר טהרת הידים

ט. ויש ליעץ לו שיעשה רחיצה בתשעה קבין מים. או שיטול ידיו בארבעים נטילות, כפי הסדר המסודר בספר אמת ליעקב (שפת אמת אות ו) והובא בספר "לעשות את השבת" ח"א (פרק ה הערה עה), וזה סדרו: תחילה יאמר 'לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו לייחדא שם אות יו"ד ה"א בוא"ו ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל, ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה', ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתהא רחיצת ידי אלה נחשבת לי כאילו טבילתי במקוה של ארבעים סאה, וכשם שאני מטהר עצמי מלמטה כך אטהר נשמתי למעלה בנהר דינור

בשם ה' צור עולמים. ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו'. ואחר כך ירחץ בנקיון כפיו, ויכוין באותיות שם ע"ב כזה: יו"ד ה"י וי"ו ה"י. כל אות ואות על ב' ידיו. ותחילה יערה מים על יד ימין ויכוין באות יוד פשוטה. ויערה על שמאל ויכוין גם כן באות י', ואחר כך יערה מים על יד ימין, ויכוין באות ו' של מילוי היוד, ויערה על יד שמאל ויכוין גם כן בוא"ו הנז', ויחזור ויערה על ימין ויכוין באות ד' דמילוי היו"ד, ויערה על יד שמאל, ויכוין גם כן באות ד' הנז', וכן על זה הדרך שאר האותיות, ונמצא מערה על כל יד עשרה פעמים. ואחר כך ישוב כבראשונה ויערה על יד ימין י' פעמים רצופים זו אחר זו, ויכוין היוד אותיות הנז' בכל פעם אחת אות אחת, פעם ראשונה י' פשוטה, פעם שניה אות ו' דמילוי היוד. פעם שלישית אות ד', ושאר האותיות על זה הסדר. ועל דרך זה יעשה ביד שמאל יערה י' פעמים רצופים ויכוין כנז', סך הכל נעשו מ' נטילות כנגד מ' סאה. ע"כ. והובא סדר זה גם בשו"ת רב פעלים ח"ד (חלק סוד ישרים סימן ג). וראה מה שכתב בזה אאמו"ר עט"ר שליט"א בספרו הנד"מ "סוד ה' ליראיו" (סימן ד וסימן סב).

טבילת אשה

י. **אכן** לענין טבילת אשה אין מועילים הפתרונות הנ"ל וחובה עליה לטבול במקוה טהרה דוקא. ואם יש סכנה אזי תדחה טבילתה עד שיעברו ימי הבידוד. ומכל מקום לחומר הענין יש לדון בזה כל מקרה לגופו.

נישוק המזוזה

יא. **ולענין** נישוק המזוזה, הנה המקור לזה הוא מדברי רבנו האריז"ל שהביא מרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד סימן רפה אות ד) וז"ל: והאר"י זצ"ל כתב יניח אצבעו הנקרא אמה על שדי "וינשקנו" ויתפלל לה' שישמרנו בשם "שדי". וחילופו באותיות המאוחרות תכ"ה, שיצילנו מיצר הרע. עכ"ל. והביאו אאמו"ר עט"ר שליט"א בספרו "שומר דלתות ישראל" (פרק א סעיף כב), וכתב על זה: וכוונתו, שבסדר האותיות, אחרי ש' בא ת'. ואחרי ד' בא ה'. ואחרי י' בא כ'. הרי שם קדוש "תכה". גם העיד בספר "יוסף אומץ" (סימן תנד) שראה לאביו החסיד זצ"ל שהיה נוהג כשיוצא מביתו ליתן ידו על המזוזה ואומר וכו' ונוהג לעשות כן שלשה פעמים, ובכל פעם נשק את ידו ונותנה על עיניו. עכ"ד. והגם שבפוסקים לא ראינו שהזכירו נשיקה, אלא נתינת יד על המזוזה כמ"ש

הרמ"א (ביו"ד סימן רפה). ע"ש. נהגו העם 'לחבב המצוה' ואשר על כן הראו זאת בנשיקת היד שנגעה במזוזה. ומי גדול לנו מהאריז"ל שכתב כן כאמור. עכ"ד אאמו"ר שליט"א שם, וראה שם עוד אריכות בזה.

וכיון שאינו אלא משום חיוב מצוה, על כן במקום ספק סכנה העמידהו על עיקר הדין, ואין צורך לנשק. וכן הדין לענין נישוק ידי רבו, ונישוק הספר תורה.

מציצה במילה

יב. **ואודות** מציצה במילה, אם אינו מבודד, אזי אין לחוש וינהג כפי ההלכה, [אלא אם כן יתקבלו הנחיות אחרות. ובמקום צורך יש לעשות מציצה בכלי]. ואם הוא בבידוד, אזי אין לו למול כלל ועיקר באותם ימים, וחמירא סכנתא.

הודעה לשלטון על המיפר את ההוראות

יג. **ועל** מה ששאל אם מותר להלשין על אדם שצריך להיות בבידוד, ויוצא להתפלל בבית הכנסת, או שיוצא לשמחה משפחתית. כבר הורה בכגון זה הגאון רבי עקיבא איגר בחודש אלול שנת תקצ"א כשהיתה מגיפת

קסו _____ 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם' בנגיף הקורונה רח"ל ◊ גם אני אודך

זאת למלכות. ומזה יש ללמוד שאם על ידי שהאדם יצא מהבידוד יוכל לגרום סכנה, יש לדאוג שלא ינהג כן. ואמנם נראה שכל זמן שאינו חולה בודאות הוא אינו בגדר רודף, אבל מ"מ עצם זה שהוא בבידוד מחייב אותו להשמר מאד. וכמו שכתב רע"א (אגרת עג הנ"ל) שמי שאינו נזהר בהוראות הרופאים הוא חוטא לה' מאד וגדול עונו מנשוא. וכבר הבאנו בשם הרב חנא וחסדא שיש להמנע מדבר שיש בו ספק סכנה. ולכן יתפלל בביתו והשי"ת ישמע תפלתו ברצון.

ויהי רצון שנשמע ונתבשר בשורות טובות, ויתקיים בנו ובכל ישראל מקרא שכתוב: אל נא "רפא נא לה" (גימטריא 'קורונה'), וככתוב: "כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך, כי אני ה' רופאך". אכ"ר.

בברכה רבה

משה יוחאי רז

החולי-רע ב"מ בארץ פולין, ובזמנו כתב הגרע"ק איגר במכתבו להגאון רבי אליהו גוטמאכר (נדפס באגרות רעק"א מהדורת דעת סופר אגרת עא) שיעשו מנינים קטנים של ט"ו איש בלבד, ולא יתנו ליותר מזה להכנס לבית הכנסת, וז"ל: ולחוש שלא ידחקו אנשים יותר מהסך הנ"ל לבא לביהכ"נ, ואפשר ע"י עמידת שומר מפאליציי [-שוטר] להשגיח בזה, שמאחר שיש כבר כפי המספר אל יניחו לאחר לבא לשם עד אחר שישלימו הם. ועיין שם שכתב: תעריכו מבוקשת זה להמאגיסטראטי [-להרשות] ושכן נכתב לכם ממני להתנהג כן, ואם יסרבו טוב להעריך להרעגירונגגי [-להממשלה] דפה, ובודאי תצליחו אם תזכירו שמי שהזהרתי אתכם שלא להיות קיבוץ גדול בביהכ"נ במקום צר, ושיעצתי לכם כסדר הנ"ל. ע"ש. ורואים שדעתו היתה להעמיד שומרים כדי שלא יבואו לידי סכנה, וביקש שיעבירו הוראתו

סימן לב

ביאור בענין כל דעביד רחמנא לטב

בס"ד. לוד. מוצ"ש תולדות, ליל ג' בכסליו
ה'תשע"ו

כב' ידידי הנעלה מזכה הרבים הרה"ג
רן יח"מ אבוחצירא שליט"א, בעל
"מריח ניחוח".

אחדשה"ט,

אודות מה שהקשה ידידנו הרה"ג
גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א מה החילוק במשמעות בין
הנוסח "גם זה לטובה", לבין הנוסח
"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד".
והרה"ג אהרן קוליק שליט"א כתב
ליישוב בשם הגרב"מ אזרחי שליט"א.

והנה יש להוסיף עוד להבין בזה מה
טעם החילוק בין מאמר הראשון
שהוא בלשון הקודש, למאמר כל מאן
דעביד וכו' שהוא בארמית.

אציין בזה לדברי אאמו"ר עט"ר הגאון
כמוהר"ר אלעזר רז שליט"א
בהקדמת ספרו הבהיר "ולקחתם לכם"
חלק ג', ויש בזה יישוב גם בטעם
החילוק בין מאמר הראשון שהוא
בלשון הקודש למאמר השני.

וזה לשון אאמו"ר שליט"א: ואולם יש
שני אופנים בענין זה, האחד,
פעמים אדם רואה כי הרעה ההיא,
הצמיחה לו הצלה מרעה אחרת, או
אפילו הצמיחה לו טובה ממש (וע'
בברכות דף ס.). אכן פעמים אין שום
דבר טוב יצא לו מהרעה ההיא
לכאורה. כגון אם גנבים באו לו אם
שודדי לילה, שאין רואה טובה צומחת
מכל זה. אעפ"כ חייבין להאמין כי הכל
מאת ה', ויש עלינו לקבל הכל אע"פ
שהוא דרגה לא קלה והוא פעמים
"לנסיון". וכמו שאמר איוב (ב, י) "גם
את הטוב נקבל מאת האלהים, ואת
הרע לא נקבל"?! ובודאי "אין אדם
נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין
עליו מלמעלה" (חולין ז:). ומי יודע
אולי נעשה "פדיון נפש" לו ולבני ביתו
ע"י הגניבה וההפסד וכו' או שזהו
"תיקון העבר" או תיקון "לגלגול
קודם". כאשר הוא יתברך יודע
תעלומות ואין אתנו יודע עד מה.

ובזאת יש ליישב בס"ד ההיא דברכות
(דף ס:): אמר רב הונא אמר רב

קסח _____ ביאור בענין כל דעביד רחמנא לטב ◊ גב אני אוֹדֵךְ

להקב"ה. ולכן לא הוסיף תיבת עביד. אלא אמר כל דעביד רחמנא לטב, וכן 'כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה'. כי אע"פ שאין "עשייה" אחרת צומחת, ידע והאמין שהכל לטובה. משא"כ לשאר העולם צונו חכמים: לעולם יהא רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב "עביד", כלומר יש בכאן שתי עשיות: האחת - הרעה שבאה כגון שנכנס קוץ ברגלו, ועשיה שניה - שניצל מטביעת הספינה. וכן במעשה של נחום איש גמזו במסכת תענית (דף כא.), וכן בעובדא דרבי עקיבא שלא אכסנוהו והפסיד חפציו וכו' אבל נמנע מכך רעה אחרת, שלפחות בכזה יהא רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב "עביד" פירוש יש בכאן "עשיה" נוספת. וכך נפסק להלכה בשו"ע (שם). ואשר על כן רבי עקיבא אמר בלשון הקודש, כלומר דבר ברור ומובן. משא"כ לשאר העולם נקטו בארמית לשון תרגום בגימטריא תרדמה וכידוע, כלומר דבר שלא תמיד מובן לכל, כאמור בס"ד. עכ"ל אאמו"ר שליט"א.

בכ"ר, משה יוחאי רז
בלאאמו"ר הג"ר אלעזר רז שליט"א

משום רבי מאיר, וכן תנא משמיה דרבי עקיבא "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד". כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא מטא להאיא מתא בעא אושפיזא לא יהבי ליה, אמר "כל דעביד רחמנא לטב". אזל ובת בדברא (לן בשדה) והוה בהדיא תרנגולא (להקיצו משנתו) וחמרא ושרגא. אתא זיקא כבייה לשרגא אתא שונרא אכליה לתרנגולא אתא אריה אכליה לחמרא, אמר "כל דעביד רחמנא לטב". ביה בליליא אתא גייסא שבייה למתא, אמר, לאו אמרי לכו "כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה" עכ"ל הגמרא.

ולכאורה מדוע יש שינוי פעם בלשון ארמית ופעם בלשון הקודש. ועוד רבי עקיבא אמר כל דעביד רחמנא לטב מבלי להוסיף "עביד" וכן כיוצ"ב כשאמר כל מה שעושה הקב"ה וכו'. ואילו בצווי שאמרו לעולם יהא אדם רגיל וכו' שם נאמר לטב "עביד".

אכן, נראה דרבי עקיבא עצמו היה בעל מדרגה גבוהה בודאי וגם כשלא היה רואה טובה צומחת מהרעה או רעה נמנעת מהרעה, היה עומד ומשבח

סימן לג

הערות לספר "גם אני אודך" על הש"ס חלק ב'

בס"ד, עשרת ימי תשובה ה'תשס"ז

הזית הירוק אינו משכח

ב. אודות מה שכתב בסימן כה בענין אכילת זיתים, יש להוסיף בזה מה שכתב הגאון רבי אברהם פאלאג'י בספר מערכותיו "אברהם אזכור" (מערכת ז אות לו, דף יח ע"ב): וזיתים שמן שהם השחורים, עליהם ראוי לברך מעין [שלש] ובהם יפול השכחה, ונתנו סימן כח"ש מעשה זית וכו'. אך הזית הירוק ככרתי העידו עליו דאינו בא לידי שכחה ואינו ראוי לברך עליו מעין [שלש]. וכפי הנראה הוא דהכי והכי איתא, דאיכא ב' מינים, ויש מהם דמשתני הגוון והוא מין אחר ואין אתנו יודע לברר. עכ"ל.

סגולת פסוק 'ושחט אותו'

ג. מ"ש בסימן כח להקשות מדוע אם גוי אומר פסוק 'ושחט אותו' הקב"ה זוכר עקדתו של יצחק. נלע"ד דיש ליישב בפשוטו, דאינו משום עצם אמירת הגוי, אלא משום שכיון שנזכר פסוק זה בעולם [אפילו ע"י קוף בעלמא], בזה מתעוררים הרחמים כי נזכרת העקידה.

לכבוד הרב הגאון המובהק, חריף ובקי טובא, הובר חבורים מחוכם, כמוהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס הנפלאים "גם אני אודך", עי"ת בני ברק.

אחדשה"ט,

ספרו היקר והנכבד "גם אני אודך" על הש"ס וענינים שונים חלק שני, קבלתי בתשואות, ונתמלא הבית אורה מדבריו המאירים כספירים, ערוכים בטוטו"ד, מלאים זיו ומפיקים נוגה, בנושאים רבים ועצומים בתוה"ק. וכדי לעשות רצון צדיק אמרתי אבוא אע"ר בדב"ק, ומיניה ומיני יתקלס עילאה. וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

א. מה שהביא בסימן א' להקשות סתירה בדברי רש"י בברכות (דף ה.) בענין יסורין של אהבה. הנה כי כן כתבתי בחי' לברכות מזמ"ר. ולאחרונה מצאתי בס"ד בספר "עץ יוסף" שעל עין יעקב (ד"ה דהווי, דף יב מדפי הספר) שכתב קושיא זו, ועיין שם מה שתירץ בשם ספר סמיכת חכמים.

קע _____ הערות לספר "גם אני אודך" על הש"ס ◊ גם אני אודך

תפלת השל"ה בשבת

ד. מ"ש בסימן נא אודות אמירת תפלת השל"ה בשבת, הנה בשנה האחרונה פרסמו מכתבו של כ"ק אדמו"ר מבעלזא שליט"א שכתב שאפשר לאומרו בשבת, אכן יועיל גם ביום חמישי וששי. עכד"ק. [וע"ע בספרי שלחן זהב (פ"א הערה יג)].

בדיקת ציצית וארבעת המינים

ה. בסימן נט כתב ליישב מדוע לא צריך לבדוק הד' מינים קודם הברכה, והביא באות א' תירוץ דבציצית שכיח שיקרע, הנה זכה לכוין בזה למ"ש המג"א דחוטי הציצית עשויין להפסק והו"ל חזקה העשויה להשתנות דלא סמכינן עלה וכו'. הביאו אחי וראש הג"ר פנחס רז שליט"א בספר גנוי ברכה (סימן יט אות ח), אכן עיין שם מה שהאריך לפלפל בסברא זו.

הנחת חפץ על ספר

ו. מ"ש בסימן סד אות נה, לאסור להניח עט או משקפים ע"ג הספר.

עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן שו) שכתב לאסור איסור בזה, אכן כתב דאם מניחו לסימן כדי שיידע המקום שפוסק שם ויחזור ללימודו שרי.

צדקה שלא לשמה

ז. בסימן עה כתב כת"ר ליישב דברי רבנו יוסף חיים זיע"א בנותן צדקה שלא לשמה, דיש הבדל אם עושה סתם להתגדל ולכבוד דבכה"ג שרי, משא"כ אם עושה לקנטר דבאופן כזה אינו מקבל שכר. עכ"ד כת"ר. ויש לסייע דבריכם ממ"ש התוספות בתענית (ז). ד"ה וכל) לחלק בין הלומד להקראות רבי ללומד על מנת לקנטר. ע"ש.

חפץ ה' בידו יצלח להגדיל תורה ולהאדירה בנחת ובשלוה, וחפץ ה' בידו יצלח. אכ"ר.

תז"ל רנ"ו, ונמר חתימה טובה
משה יוחאי רז
פעיה"ק ירושלם תובב"א

סימן לד

הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגר"ק חלק ב'

ב"ה. חודש אלול ה'תשס"ה

לכבוד הגאון המפורסם, חובר חיבורים מחוכם, חוב"ט, כמזה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, עי"ת בני ברק ת"ז.

אחר מבוא השלום והברכה,

הנני להודות בזה לכת"ר על החיבור הנפלא "גם אני אודך" חלק ב', ובו שאלות ערוכות בטוב טעם ודעת, ותשובות מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, תשואות חן חן לו. ואגב אעיר מה שנראה לפו"ר באיזהו מקומן, וזה החלי:

ביאור ברש"י (בראשית יא, לב)

א. אודות מה שכתבתם בשאלה א' [בזה"ל: ברש"י (בראשית יא, לב) על הפסוק וימת תרח בחרן כתב וז"ל, ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כיבוד אביו שהניחו זקן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב מת, שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים והצדיקים אף במיתתם קרויים חיים שנאמר ובניהו בן

יהוידע בן איש חי עכ"ל רש"י. למה הוצרך רש"י להביא ההמשך שהצדיקים אף במיתתם קרויים חיים וכו'. עכ"ל השאלה]. ויש לתרץ שרצה רש"י לסיים בדבר טוב. וכעין מה שכתב מהרש"א בחידושי אגדות סוף מסכת בבא קמא. כיעור"ש.

ניקוד תיבת 'ערוד'

ב. לשאלה ד' [שהקשתם סתירה בפירוש המילה 'ערוד'], מה שכתב לתרץ דתרי מיני ערוד איכא. אחהמחר אינו מדויק, משום דיש הבדל מהותי בין ערוד שהוא חמור, לנחש. דחמור מנוקד: עֶרֶד (כמ"ש באיוב לט, ה), ואילו נחש מנוקד: עֶרְוֹד, כמו שכתב השיטה מקובצת חולין (עה"ג בדף קכז ע"א). ע"ש. [ואולי באמת נתכוין לזה, שיש שני מיני ערוד ושונים בקריאתם].

צדקה במקום מטונף

ג. לשאלה נח, אודות נתינת צדקה במקום מטונף. עיין למרן הגרע"י בשו"ת יביע אומר הששי (חיו"ד סימן כט אות ה) שהביא שדן בזה רבי חיים

קעב _____ הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגרח"ק ◊ **גם אני אודך**

פאלאג'י בשו"ת לב חיים (חלק ב סימן קעג) ועוד פוסקים כיעו"ש.

אם אהרן הכהן בירך על נשיאת כפים

ד. לשאלה עג [איזו ברכה בירך אהרן הכהן על נשיאת כפים], כתב להשיב דברכות תקנו אנשי כנסת הגדולה. ומבואר דס"ל דבמדבר לא היו מברכים. אכן יש להעיר ע"ז ממה שכתב בשו"ת תורה לשמה (סימן סג) שהיו ישראל מברכים ברכה ראשונה על המן שירד להם מן השמים, כיעו"ש. וברכות הלא המה מדרבנן (למעט ברכת המזון). וקדמו הגאון מהר"ח פאלאג'י בספר נפש חיים (מערכת מ' אות קו). והן אמת שהגאון שדי חמד (מערכת כ' כלל ק) תמה על דבריו דברכות דרבנן ואיך ברכו. אולם בזוהר הקדוש (פרשת בשלח) מבואר שהיו מברכים, וכמו שהעיר בזה הרה"ג רבי דוד ברדא שליט"א בשו"ת רביד הזהב ח"א (בקונטרס ניצוצי זהב שבסוה"ס סימן לד). ובאורך ג"כ כתב בזה מרן הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יחוה דעת חלק ו (סימן יב, בהערה עמוד עד) מכמה ספרים שהוכיחו שהיו מברכים על המן. ומתבאר דגם קודם אנשי כנה"ג היה שייכות של ברכות. ואם כן עדיין יש לומר שגם אהרן הכהן היה מברך איזו ברכה על נשיאת כפים.

ק"ש קודם חצות או תפלה בציבור

ה. אודות מה שכתב לדון בסימן צז, בענין העומד סמוך לחצות הלילה, אם יקדים להתפלל שמו"ע עם הציבור ואח"כ יקרא את שמע, או עדיף להקדים קריאת שמע קודם חצות. עיין למרן הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון ח"ב (עמוד קמט) מ"ש בזה. וע"ע בשו"ת הרי יהודה ח"א (סימן כד) ובספר נופת צופים להגר"מ עבאדי שליט"א בחידושיו לברכות (כו ע"א, עמוד י' ואילך). ואכמ"ל.

מקרא בליל שבת

ו. אודות מ"ש לתרץ בסימן קיא לגבי שמו"ת בליל שבת, שאין לקרוא מקרא בלילה. ע' בשו"ת יביע אומר (ח"ו סימן ל) שהעלה דבשבת מותר לקרוא מקרא בלילה.

הקפות לקטן עם הלולב

ז. אודות מ"ש בשאלה קסא, בענין ילד שאין לו לולב אם יקח מאחר. עיין לאאמו"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א בספרו הנפלא "ולקחתם לכם" חלק ב' (סימן ו הערה 3, עמוד קנח) שאחר שהעלה שהאב חייב לקנות לולב לבנו הקטן היודע לנענע, כתב שאם לא קנה לו או לא השיגה ידו וכדומה, יתן לו

את שלו או של זולתו, על מנת שיקיים
בזה המצוה, ויש בזה ג"כ מצות חינוך.
ע"ש.

בקי בש"ס או בהלכה מי עדיף

ח. אודות מ"ש בשאלה רו, מי עדיף
בקי בש"ס או בהלכה, ותירץ
דשניהם חשובים. עיין בשו"ת הריב"ש
(סימן קיד) שמבואר שיותר חשוב מי
שיודע בהלכה. וע' בשו"ת יביע אומר
ח"א בדברי פתיחה מ"ש בזה. ושם
הוכיח דגם לימוד התלמוד חשוב, והא
בלא הא לא סגי.

ט. **אגב**, אודות מ"ש כת"ר בגליון
מעדני אשר (פרשת בלק) דמה

שסמכו העולם להתפלל בקברות
צדיקים הוא משום דניחא להו לצדיקים
בזה. זכה לכוין למ"ש בספר חסידים
(סימן תג). וראה אריכות בזה בספר
אור שבעת הימים ח"א (עמוד שזו
ואילך).

ובזה אכפול שלומות וטובות לכת"ר
שליט"א, יהי ה' עמו להגדיל
תורה ולהאדיר, ולהוציא לאור חיבוריו
היקרים בנחת ובשלום אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז
פעיה"ק ירושלם תובב"א

קעד _____ הערות לספר "גם אני אודך" על ברית מילה ◊ גם אני אודך

סימן לה

הערות לספר "גם אני אודך" על ברית מילה

בס"ד, ט"ז בחשוון התש"פ

שלום וישע רב, לכבוד ידידי הנערב, גדול ורב, הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך וש"א"ס.

מאד נהנתי מספרו הנפלא "גם אני אודך" על עניני ברית מילה, וגם הוא כקודמיו מלא וגדוש בדברים נפלאים מתוקים מדבש ונופת צופים. ואשרטט כמה הארות והוספות באיזה ענינים שנכתבו בספרו בס"ד.

אם צריך לעשות תשובה בברית מילה

א. אודות מה שכתב כת"ר (עמוד כו אות כב) לברר אם צריך לעשות תשובה בשעת המילה כדי לזכות לכפרה או שיתכפר בלאו הכי. והביא דבר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

הנה ראיתי להגר"י פישר זצ"ל באבן ישראל ח"ז (סימן לו אות ט) שהוסיף להתפלאות כיוצ"ב גם על חתן, שאמרו חז"ל בירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ג) דמוחלין לו על כל עוונותיו,

וזה אפילו בלא תשובה, דהרי ילפינן לה מעשיו דכתיב 'ויקח את מחלת', וכמו שכתב רש"י בחומש, והוא בודאי לא עשה תשובה, דלכך כתבה התורה הילפותא אצל עשיו, וגם מפורש בחז"ל במגילה (יא.) על קרא ד'הוא עשו' הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו. ע"כ. נראה דס"ל דכך הוא האמת שיש מחילת עוונות גם ללא תשובה, והראיה מעשיו.

ובהיותי בזה ראיתי בספר ודרשת וחקרת (תליתאה פרשת ויחי עמוד קכט) שכתב לבאר בזה"ל: ואשר נלענ"ד להליץ על הגרש"ז, די"ל דס"ל דלית הלכתא כהירושלמי מתרי טעמי, א', מהא דפסק הרמ"א באה"ע (סימן סא ס"א) דהחתן והכלה מתענין ביום חופתם משום תשובה [ע"ש בב"ש], ואם איתא [דנמחלין בלא תשובה] למה להו לשוב, הא מתכפרים גם ללא תשובה. ועוד ממש"כ התוספות (פסחים קיד. ד"ה ואין) דהיכא דאיכא בני אדם שאינם מהוגנים אין לו ליסב עמהם, וקשה הא כולם כבר נתכפרו

בשעת הברית והו"ל כולם מהוגנים, ולמה לא יסב עמהם, אלא ע"כ דבלא תשובה אינם מתכפרים, ושפיר יש לחוש שאותם אנשים שאינם מהוגנים לא שבו בתשובה ולכן לא יסב עמהם. ואין לומר דתוספות מיירי באנשים שהגיעו לסעודה ולא היו בשעת הברית ולכן לא נתכפרו, ראשית, דאינו מסתבר לומר כן, ועוד שהרי הרמ"א ביו"ד (סימן רסה ס"ב) הביא דברי התוספות סתם ולא כתב בד"א כשלא היו בשעת הברית אבל היו בשעת הברית נתכפרו, והרמ"א שם הוא לשיטתו באה"ע שהחתן צריך להתענות, ולכן שפיר י"ל מה שאמר הגרש"ז דכדי להתכפר בעינן תשובה, ואולי באמת כשאיכא בעלי עבירה שאינם שבים במעמד הברית לא בא אליהו. וצ"ע. עכ"ל.

ושוב מצאתי בס"ד למו"ר זצ"ל בשו"ת יביע אומר ח"ג (חאהע"ז סימן ח אות יז) שכתב בשם ספר היכל מלך (שאלוניקי תקע"ד. דף טז ע"ג), שכתב ליישב קושיית האחרונים (שהביא שם בריש הסימן) מאי שנא המקדש בפסולי עדות דאינה מקודשת (כמ"ש בש"ע אהע"ז סימן מב), מההיא דעל מנת שאני צדיק גמור, דחיישינן שמא הרהר בתשובה, דשאני המקדש עצמו שי"ל שמא הרהר תשובה בלבו, מכיון

שארז"ל (יבמות סג:) כל הנושא אשה עונותיו מתפקקים, וכן אמרו בירושלמי (הנ"ל) כל הנושא אשה מוחלין לו כל עונותיו שנאמר ויקח את מחלת וכו', ובודאי שצריך ג"כ תשובה, ולכן כיון שאמר המקדש ע"מ שאני צדיק יש ידים מוכיחות שעשה תשובה, ואע"פ שעדיין לא נשאה מ"מ בהיותו מקדש נזכר שאם ישאנה מוחלים לו כל עונותיו אם יעשה תשובה, משא"כ גבי עדים דלא שייך בהו האי טעמא. ע"כ. וע"ש ביבי"א שהוכיח מעוד אחרונים רבים דתשובה מיהא בעי גם לחתן. ודבריהם תנא דמסייע להגרשז"א זצ"ל.

ויש עוד הערה בזה, שהעיר אאמו"ר עט"ר שליט"א בשו"ת מציון אורה חלק שני (אבן העזר סימן ב אות ו) בזה"ל: אלא דצ"ע מאי מהני תשובה כשעבר על "לא תעשה" שעדיין אין מתכפר לו "עד שיבוא יום הכיפורים" כמ"ש בגמרא (יומא פז.). וכ"כ הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"א ה"ד). וי"ל דכפרה לחוד ותשובה לחוד. כלומר דבדידוי או בהרהור, כבר נמחל לו העוון ורצוי הוא לפני קונו כאשר הוא פיו וליבו שוין. ברם כפרה גמורה בעונות של לאוין הוא בהגיע יום הכיפורים, ובעונות של כריתות עד שיבוא יוהכ"פ וגם שיתייסר. אבל

קעו _____ הערות לספר "גם אני אודך" על ברית מילה ◊ גם אני אודך

ברית מילה מציל מגיהנם

ג. מה שהבאתם (עמוד מב אות ג"ן) בענין שברית מילה מציל מגיהנם, הנה בבראשית רבה (פרשה מח סימן ח) איתא: א"ר לוי לעתיד לבא אברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה, ואותן שחטאו יותר מדאי מה עושה להם מעביר את הערלה מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו ונותנה עליהם ומורידן לגיהנם, הדא הוא דכתיב (תהלים נה, כא) 'שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו'. ע"כ. וענין זה ישנו גם בתנחומא לך לך (פרשה כ) ותזריע (פרשה ה).

ובספרי תפארת הברית (פרק ה הערה י) כתבתי בס"ד להעיר דמגמרא עירובין (יט). נראה שיורדים לגהינם, דזו לשון הגמרא: אלא הא דכתיב 'עוברי בעמק הבכא', ההוא דמחייבי ההיא שעתא בגיהנם, ואתי אברהם אבינו "ומסיק להו" ומקבל להו, בר מישראל שבא על הגויה דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה. ע"כ. וזה דלא כמ"ש במדרש שאינם יורדים כלל.

והיה נראה ליישב דשלש דרגות בזה, א. דאותם שנימולו וחטאו מעט אינם יורדים כלל ועליהם נשבע הקב"ה

ה'תשובה' היא בוידוי מיד, בפה או בלב. ועיין שם עוד אריכות בזה.

אם מותר לבלוע הערלה

ב. בעמוד לד בענין בליעת הערלה. הביא מדברי ידידנו הרב מעדני יוסף שליט"א, ואוסיפה עוד שגם הגאון רבי יהושע מאמאן זצ"ל בשו"ת עמק יהושע ח"א (חיו"ד סימן לא-לב) אסר בזה. וכן ראיתי להגר"מ מאזוז שליט"א שאסר. וכן העלה הרה"ג רבי ישראל יפת בירחון אור תורה (סיון תשל"ג סימן ה). וכן העלה הגאון רבי בניהו דיין שליט"א בשו"ת דברי בניהו ח"ז (יו"ד סימן כז). עש"ב. וזה לשון אאמו"ר הג"ר אלעזר רז שליט"א בתשובה ("דבר תורה לשלחן שבת" תשע"א גליון 22): אסור מדאורייתא לאכול בשר אדם, וכמ"ש הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"ג) וכ"כ הרמ"א ביו"ד (סימן עט ס"א), וי"א מדרבנן. ולפיכך אסרו הפוסקים לבלוע הערלה הזו, כמובא בכף החיים יו"ד (סימן עט אות ט-יב). ובכלל מנין שסגולה זו אמיתית, אפילו אם יש מי שסיפר עובדא. ע"כ. ושו"ר שכן דעת הגרי"מ טולדאנו בשו"ת ים הגדול (חיו"ד סימן נג). ע"ש. וראה עוד מש"כ בזה הרה"ג רבי צבי רייזמן שליט"א בספר רץ כצבי (סימן כ).

הדלקת נרות במילה

ד. מה שהבאתם (עמוד קנה אות רז ואילך) מגליון אספקלריא בעריכת ידידנו הרה"ג רבי ישראל אברהם קלאר שליט"א, בענין הדלקת נרות בשעת הברית. מרן החיד"א בספר חומת אנך על התהלים (מזמור קלב) עה"פ ערכתי נר למשיחי, כתב בזה רמז בשם ליקוטי הרמ"ע כי ר"ת משי"ח "מילה" שבת "יו"ט "חנוכה צריכין להדליק נרות, ואז גם כן מאיר אות יו"ד זעירא שהיא מלכות, וזו היו"ד האחרונה של משיחי. ע"כ. ובספר זכירה (עניני מילה) כתב: נוהגין להדליק נרות בשעת המילה והטעם שהנשמה נקראת נר וניתנת להילד בשעת המילה. והבאתיו בספר תפארת הברית (פרק ז הערה א).

ודבר נפלא מצאתי להראבי"ה (סימן תתמג) שכתב על הא דאמרו בשבת (כג:): הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים, פירוש בין נר חנוכה ובין נר של שבת ובין נר של כל מצוה "כגון נר שנוהגין להדליק ביום המילה" על שם הילד הנימול. עכ"ל.

אמירת 'שהשמחה במעונו' בברית כשיש חתן

ה. בעמוד ריד (אות רפו) הבאתם דברי שו"ת להורות נתן ח"א (סימן סב)

שלא ירדו לגהינם. ב. אולם אותם אלו שהרבו פשע ורשע יורדין בערלות התינוקות שמתו כמו שאמרו במדרש, אכן אחר שמזדככין שם מעט מעלה אותם אברהם אבינו וזה שאמרו בגמרא 'דמחייבי ההיא שעתא' משמע שמחוייבים אותה שעה בלבד והיינו מעט [ויש גירסאות דמחייבי 'חדא' שעתא]. ג. אמנם הבא על הגויה כיון שמשכה ערלתו אין אברהם מכירו ואינו עולה משם כלל. ובוזה יתיישבו דברי המדרש עם התלמוד.

אלא שראיתי לרבנו יצחק מוינא בספר אור זרוע ח"א (אלפא ביתא סימן יג) שהביא דברי המדרש והתלמוד וז"ל בדילוג: ותו שהמילה פודה מגיהנם כדאשכחן בב"ר וכו' הא למדת שהמילה מצלת מגיהנם שאין אברהם אבינו מניח אדם מהול מישראל לירד בתוכה, ובפרק עושין פסין נמי אמר וכו' נמי חזינן התם דמילה מהניא לאפוקי אינש מגיהנם. ופליגא אההיא דבראשית רבה דמסיק דאינו מניחם כלל להכנס לגיהנם. מ"מ למדנו שהמילה פודה את אדם מגיהנם הילכך דרשינן אותיות של אלף - המ"ל פד"ה כדפרישית. עכ"ל. מבואר דסבר דהתלמוד פליג על המדרש בזה. וכן תירץ לי מדנפשיה הגר"מ מאזוז שליט"א דמדרשים חלוקים הם.

קעח _____ הערות לספר "גם אני אודך" על ברית מילה ◊ גם אני אודך

סעודות, דכיון דבמילה היה ראוי לומר מצד עצמה אי לאו צערא דינוקא, הלכך כשיש חתן וכלה מחזירים את הדבר לדינו, ואומרים שהשמחה במעונו, ולא חילקו בין היכא שנעשה איזה דבר לכבודם, להיכא שבאו רק לכבוד בעלי הסעודה. ואמנם בסעודת בר מצוה וכדומה צריך שיוסיפו בשבילם בסעודה או במוזמנים, ואז יאמרו "שהשמחה במעונו" ויברכו ברכת חתנים. וראה עוד בסה"ק תפארת הברית (סוף פרק ח).

גילוי שכינה אצל אברהם לפני שמל

ו. בעמוד ולא (אות שיד) כתבתם בשם הגר"נ גשטטנר בספר להורות נתן עה"ת (פרשת לך לך) וז"ל: ויפול אברהם על פניו וידבר אתו וגו', פירש"י ויפול ממורא השכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוח הקודש נצבת עליו. ועל פי זה יש לפרש קרא יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש, דעל ידי שאהיה בבחינת תמים שהוא נימול כדכתיב התהלך לפני והיה תמים, על ידי זה לא אבוש לעמוד בפני השי"ת. ע"כ ודפח"ח.

אכן בעיקר הדבר אם קודם שנימול אברהם היה נופל על פניו כשנתנבא או לא, יש בזה דעות, כי הנה

שכתב שלדעתו היכא דאתרמי חתן ומילה, יש להם להתחלק לשתי קבוצות ולא יאמרו במילה שהשמחה במעונו, ושוב הביא דברי המאירי שסובר לומר. הנה בסה"ק תפארת הפדיון (פרק ח הערה ח) הבאתי שבקובץ "הנשר" (חלק ד' שנת תרצ"ו סימן נו. עמוד 44) נדפסה תשובת הרב משה יהודה כ"ץ פאפא, שכתב דנ"ל שאין לומר שהשמחה במעונו כשיש חתן בסעודת המילה, וטעמו דבכתובות (ח.) אמרינן דלא אמרו שהשמחה במעונו משום דטרידי הגם שמצד מילה היה ראוי לומר, משמע דמשום צערא דינוקא אין שמחתם שלימה, ואם כן מה יתן ומה יוסיף אם יש בתוך השמחה חתן, וכי משום זה נתקטן טרדתם. ע"ש. אכן כבר השיבו על דבריו באוצר הפוסקים חלק יז (סימן סב הערה רו. דף נג ע"ד).

ובשו"ת בצל החכמה ח"ה (סימן י') יצא לחלק בזה, דהיכא שהלכו החתן וכלה לאכול בסעודת ברית מילה וכדומה, לכבוד בעלי הסעודה, אין לברך שם ז' ברכות, אמנם כאשר הוזמנו לשם על דעת שיברכו גם ז' ברכות, שפיר דמי לברך שם ז' ברכות. ע"ש. אולם מדברי המאירי משמע דשאני ברית מילה משאר

לעומת זאת הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדוינסק, בספר משך חכמה (בראשית יז, ג) כתב: ויפול אברהם על פניו, ממורא השכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוח הקודש ניצבת עליו. רש"י בשם חז"ל. ופירושו על דרך מה דאיתא וכו', ולכן קודם שנזכר ציווי ה' למול אצל שום נברא לא היתה מאוסה הערלה "והיה עומד ושכינה עומדת עליו", אבל כיון שאמר לו היה תמים ואתנה בריתי וכו' ונצטוה למול שוב הוה ערלה ומעכבא ומאוסה הערלה ומשום הכי ויפול על פניו. ע"כ. ומלשונו שכתב "והיה עומד ושכינה עומדת עליו" משמע שעד ציווי המילה היה עומד ומדבר ורק בפעם זו שנצטוה נפל על פניו. ואין נראה כן מדברי המפרשים הנזכרים. והערתי בזה בחיבורי הנזכר.

חפץ ה' בידכם יצלח להוציא לאור יתר חיבוריכם להגדיל תורה ולהאדירה. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ט) אמרו: בא וראה כחה של מילה שעד שלא נימול אברהם היה נופל ואח"כ אני מדבר עמו שנאמר ויפול אברהם על פניו, עכשיו שנימול הוא יושב ואני עומד. ע"כ. וכיו"ב בילקוט בראשית (רמז פב). ובתרגום יונתן בן עוזיאל: ועל דלא הוה אברם גזיר לא הוה יכול למיקם ונפל על אנפוי ומליל עימיה ה' למימר. ובפשוטו משמע דעד שנימול תמיד היה נופל על פניו גם קודם שנצטוה. וכן מתבאר מלשון המדרש תנחומא (לך לך סימן כ) שכתב: עד שלא מל 'כל זמן' שהיתה השכינה מדברת עמו היה נופל, משמל היה מסיח עמו והיה עומד שנאמר ואברהם עודנו עומד לפני ה'. ע"כ. ומפורש כן בתוספות יו"ט (נדרים פ"ג מי"א ד"ה שכל המצוות), וכן הבין בפשיטות הט"ז בספרו דברי דוד עה"ת (יז, ג) שעד עכשיו היה מנהגו ליפול ועכשיו נתקן לו תקנה ע"ז ע"י המילה. וכן כתבו עוד כמה מפרשים, הבאתים בס"ד בחיבורי "לוית חן" (הנדפס בסוף ספר מצא חן, סימן ה אות ט-י).

סימן לו

הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגריחמ"א א-ב

לוד, מוצש"ק פרשת חיי שרה, ליל כ"ג
במרחשון התשע"ח

לכבוד מעלת ידידי היקר, חובר
חיבורים מחובם, הגאון מהר"ר רן
יח"מ אבוחצירא שליט"א, מח"ס
"מריה ניהוח" ושאר ספרים

אחר דרישת שלומי הטוב,

שמחתי לקבל הספרים הנפלאים "גם
אני אודך" שני חלקים -
תשובות והתכתבויות בין כת"ר
שליט"א ובין ידידנו הג"ר גמליאל
הכהן רבינוביץ שליט"א,

ומידי עוברי בין בתריו שרטטתי איזה
הארות בדבריו, ולחיבת הקודם
אצרפם כאן.

**בענין קריאת שם ע"ש מי שיש לו
שני שמות**

א. אודות מה שכתב כת"ר שליט"א
(סימן ל) בענין קריאת שם לנולד
על שם הסבא שיש לו שני שמות
בשינוי הסדר, לפע"ד נראה שאם רוצה
לקרוא על שמם, יקרא לבנו בשני
השמות בדוקא, כגון היה שם אביו

יוסף חיים לא יקרא לבנו יוסף בלבד
אלא יקרא שמו יוסף חיים. וזאת על פי
מה שהארכתי בס"ד בספרי תפארת
הברית (פרק י) להוכיח ששני שמות
הוא שם חדש, שהרי כל אות ואות
משם האדם מורה על שרשיו בעולמות
העליונים, וכל אות משפיעה כח לחיות
האדם וכמ"ש מהר"ם די לונזאנו
במעריך, והובא בספר דבש לפי
(מערכת ש אות כ) דשמו של אדם הוא
נשמתו, וזה רמוז בשרשי אחיזת נשמתו
למעלה. ובספר ערבי נחל (בראשית
דרוש ט) כתב: שכל הנמצאים, הן
מהטוב הן מהפכו, שמם הוא חיותם,
שאותיות שמו הם צינורות המשפיעים
החיות להם מלמעלה, וזהו שאמר
הכתוב (בראשית ב, יט) נפש חיה הוא
שמו. ואמנם מה שלפעמים נתוסף כח
באיזה מציאות, ולפעמים נגרע, זה
נמשך מאותיות המילוי, כי גוף אותיות
שמו הוא לכדי חיות הדבר בצמצום,
ואילו יופגם אות א' יתבטל הדבר ההוא
ממציאותו, רק לפעמים שנמשך לכל
אות מהשם אותיות המילוי, אזי נתוסף

העמידה, בחיבורי הנז' הבאתי מה שהשיבני הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: יאמר שני פסוקים [פי' ג' פסוקים] - על כל שם ועל שניהם יחד. ע"כ.

טעם להרחת הדס במילה

ג. אודות מה שכתב (ח"ב סימן יג) כמה טעמים להרחת בשמים במילה יש ליתן טעם בס"ד, לפי מה שכתב מהרש"א (בח"א לשבת לג: ד"ה חד) דהרגיל בהדס יזכה לבנים צדיקים. ע"ש. ומזה למד רבנו חיים פאלאג'י בספר כף החיים (סימן לא אות מא) שבמקומות שימצא הדס בנקל, מסתמא ימצאון שם תלמידי חכמים הרבה. ע"ש. ולפי זה יש ליתן טעם להרחת הדס בברית מילה, שכיון שזה רומז לתלמידי חכמים, מביאין זאת לסגולה שיהא הבן תלמיד חכם. ובספר הנד"מ "נאמן בבריתו" מאת תלמידנו היקר הרב בראל בסט שליט"א (פרק ח הערה יט) הוסיף בזה נופך כי ההדס המשולש מוקף בעלים משלושת צדדיו, כמו שדרשו חז"ל במסכת סוכה (לב:) ענף עץ עבות - שענפיו חופין את עצו. לרמז לילד שיהיה מוקף בצדיקים ובחכמים, וזה יועיל לו לגדול בתורה וביראת ה' טהורה, וכמו שנאמר (משלי יג, כ) 'הולך את חכמים יחכם'. ע"כ.

בו כח, ואם יומשך גם מילוי המילוי נתוסף עוד יותר, ובהעדר קצת מהמילואים יתמעט כחו, ובהעדר כל המילוי אין בו רק חיותו בצמצום. עכל"ק. הרי שכל אות שיש בשם האדם ואפילו מילואה, משנה את מהותו ומשפיעה על חיותו. וכיו"ב כתב ר"ד זכות בזכר דוד (מאמר א פרק פ) שהשמות מורים על שרשם וטבעם העליון בבחינת הרוחניות, מפני ששורש כ"ב אותיות למעלה הם רוחניות, ויש בכל אחד סגולה מיוחדת, ובהתנוצץ אורות האותיות זה בזה יצא מהם תולדה כפי בחינת צירוף הרכבתם. ע"כ. ולכן אין לדמות (למשל) שם יוסף שהוא ארבע אותיות, לשם יוסף חיים שהוא שמונה אותיות, וכוחם ושורשם אחוז במספר אחר של אותיות. א"כ הרוצה לקרוא על שם משהו צריך לקרוא בשמו המלא ובשני שמותיו, ואם קורא בשם אחד אזי מצד כבוד אפשר שיש בזה, אבל אינו אותו השם ממש. ועוד הארכתי בזה במהדורא בתרא לחיבורי הנזכר, והעלתי כמבואר, ה' יזכני להוציאו לאורה. [וראה בזה עוד לעיל סימן א].

הזכרת פסוק בסוף העמידה

ב. ומה שכתב עוד כת"ר (עמוד קמג) ללמוד לענין הזכרת פסוק בסוף

קפכ _____ הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגרי"מ"א ♦ **גם אני אודך**

ועיין שם עוד כמה טעמים חדשים ונפלאים בזה.

השמטת מסכת חנוכה

ד. מה שכתב בחלק ב' (סימן כא) להעיר על מה שכתבו שרבי יהודה הנשיא השמיט מסכת חנוכה לפי שהיו דיני חנוכה ידועים ומפורסמים, וזאת על פי מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות למנחות (פרק ד משנה א): אבל דיני הציצית והתפלין והמזוזות וסדר עשייתן והברכות הראויות להן וכו', המשנה לא קבעה למצות אלו דברים מיוחדים הכוללים את כל משפטיהם, וטעם הדבר לדעתי פרסומן בזמן חבור המשנה, ושהם היו דברים מפורסמים רגילים אצל ההמונים והיחידים לא נעלם ענינם מאף אחד, ולפיכך לא היה מקום לדעתו לדבר בהם, כשם שלא קבע סדר התפלה כלומר נוסחה וסדר מנוי שליח צבור מחמת פרסומו של דבר, לפי שלא חיבר סדור אלא חיבר ספר דינים. ע"כ.

הנה כבר העיר בזה הגאון רבי ראובן מרגליות בספרו "יסוד המשנה ועריכתה" (עמוד כא ואילך) שאדרבה הרי להיפך ידענו כי העם התרשלו מאד בהנחת תפילין [וכמו שהוכיח בספרו נפש חיה (סימן כה אות ב)], ומפורש כן

בתוספות (שבת מט. ד"ה כאלישע), ובהלכות פסוקות (הלכות תפלין) מובא ששאלו מרב יהודאי גאון שמא אין מניח תפילין אלא גברא רבה. ובסמ"ג (עשין ג) מביא שהאריך מאד להוכיח בחיזוק מצות תפילין, ובזכות דרשותיו "עשו תשובות גדולות וקבלו אלפים ורבבות מצות תפילין מזוזות וציצית", וע"ש עוד מקורות רבים לזה], וביחוד בריבוי הפרטים המסתעפים ואפני עשייתן, וכבר בימי התנאים הקדמונים היו חלוקי דיעות בהרבה מעניניהם, ואיך אפשר כי העם ידעום כל כך בפרטות עד שלא מצא רבי לנחון לשנות אותם במשנתו?

ולכן כתב הרב שם לבאר כי הטעם להשמטת הלכות אלו מסדר המשניות הוא מאימת המלכות כי אחרי תקופת בר כוכבא אשר התרבו הגזירות על קיום מנהגי ישראל, והרשות פקחה על דרכי איש ואיש ותהלכותיו לבל תהי אפשרות להקהל ולחרוש עליה רעה בסתר ולמרוד אחרי כן בגלוי, ומסתמא בזמן ההוא גם תורת היהודים עניינה את הנציבות, כי כל התורה שבעל פה שנמסרה מפה לאוזן והמגילות סתרים שכתבו להם התלמידים לזכרון השמועות שקבלו מרבותיהם משכו עליהן חשד הממשלה

לאשר כל אחד יכול לשנות בה פרקו. וכשם שתלמי המלך בזמנו צוה להעתיק לו התורה שבכתב לידע מה כתיב בה (כמ"ש במגילה ט.), כן התעיינה הנציבות לידע תוכן התורה שבעל פה, (ראה בבא קמא לח. ששלחה מלכות הרשעה שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדוני תורתכם, וכיו"ב בירושלמי שם פ"ד ה"ג, ובספרי וזאת הברכה פס' אף חובב עמים). וכיון שכן חשב רבי שספרו יבוקר מאנשי מדע הממונים על ידי הרומאים, ובזה נבין למה השמיט ממשנתו הרבה דברים חשובים עיקרים בתורת ישראל, ולא הזכיר תקות ישראל לגאולה העתידה ע"י משיח בן דוד הגם שהיה הוא נצר משרשי בית דוד. כן לא שנה ענין חנוכה והלכותיה במשנה, בעוד אשר להלכות פורים קבע מסכת מיוחדת, וזהו ג"כ מסיבה שדברים כאלו היו למורת רוח הרומיים שחשבו כענינים פוליטיים וחגיגת הנצחון. עד כאן דבריו הנפלאים.

וראיתי בספר שלמי תודה (חנוכה, בפתיחה עמוד ב) שכתב ליישב קושיית המפרשים למה לא כתב רבנו הקדוש משניות "מסכת חנוכה", כיון שבנס חנוכה יש "חביבות" מיוחדת, היו נזהרים ומדקדקים בזה

יותר ממצוות אחרות, ומחמת כן היו כולם יודעים אותה ונזהרים בקיומה, ולא ראה רבי הקדוש לכתוב הלכותיהם במשנה.

אולם בספרי מגורות זהב (פרק א הערה א) הערתי שאם כפי דבריו דהטעם לפרסום חנוכה אצל המון העם הוא מפני החביבות, צ"ב קצת דאטו בפורים אין חביבות הנס, ולמה לא ידקדקו בה כמו במצות חנוכה עד שיהיו הדברים ידועים להם, ואעפ"כ נתחברה מסכת מגילה. וכן ראיתי למהרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן שפא) שכתב לנידונו בזה"ל "דאטו הוי חביבות הנס בחנוכה יותר מפורים, זה ודאי אינו". ע"ש. וגם אעיקרא, אטו קריאת שמע ותפלה לא היו רגילים אצל העם, ואעפ"כ נכתבו הלכותיהם באר היטב. ומלבד זאת ראיתי בקובץ תל תלפיות (טבת תרנ"ג, עמוד 72 מכתב פא) שחכם אחד העיר שטעמו של הרמב"ם שדברים המפורסמים לא נקט, אינו שייך בחנוכה כי אין כל הלכות חנוכה מפורסמים. וכל זה הוא כהערת כת"ר שליט"א. ועל כרחין ליישב כיתר התירוצים שהובאו בספרים.

ומזה גם סיוע למה שכתבתם (בעמוד קג) בשם הגר"ג רבינוביץ

קפד _____ הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגריחמ"א ◊ גם אני אודך

שליט"א שהיו אז גזירות על היהודים כת"ר שליט"א להגדיל תורה ולהאדירה
שלא יכלו לפרסם נס זה, והוא מטעם עוד כהנה וכהנה בשמחה ובטוב לבב,
האמור. אכי"ר.

ואחתום בברכת הדיוט, יהי רצון ביקרא דאורייתא
שחפץ ה' בידם יצליח ויזכה משה יוחאי רז

סימן לז

הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגריחמ"א חלק י'

בס"ד. עש"ק י"ד באדר, פורים התשפ"א

ביום קריאת מגילה, יזכו עם סגולה, לביאת משיח זגאולה, ושפע ברכה ותהלה, לכבוד הרב הגאון הנעלה, נודע לשם טוב ולתהלה, כמה"ר רן יוסף חיים מסעוד אבוהצירא שליט"א, מח"ס "מריח ניחוח" ועוד.

הן האיר וזרח אל עבר פנינו הספר הנכבד "גם אני אודך", חלק העשירי קודש, נושא ונותן בשמעתתא ובאגדתא, מאשר שאל וחדש כבוד הרב הגאון מיחוסי הכהונה, כמוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א. כה יעשו וכה יוסיפו להגדיל תורה ולהאדירה. אכ"ר.

מידי עוברי בין בתריו עלו בדעתי כמה מילי קטני, ולחיבת הקודש ארשום לפניו הכתוב בכתב אמת. וזה החלי:

ישיבה בסוכה לחולה קורונה

א. מה שכתב (בסימן י) לענין החולה בקורונה ובעטיה לא יכול לשבת בסוכה, אם נחשב כשפך לו רבו קיתון

על פניו, בפשטות נראה שלא שייך בזה ענין קיתון על פניו, דלא יהא אלא מצטער שפטור מן הסוכה, אטו כל מי שמצטער יחשב כשפך לו קיתון על פניו, לא אמרו זאת אלא על ירידת גשמים, ואין לך אלא מה שאמרו חז"ל. ובמקום אחר כתבתי להעיר למה דוקא בירידת גשמים אמרו ענין זה דשפך לו קיתון ולא בשאר מיני צער. ואמרת בס"ד דצריך לומר שכל דבר ודבר שגורם צער לאדם, הוא דבר השייך שיקרה בסוכה, כיון שסוף סוף אדם יושב ברחובה של עיר ותחת כיפת השמים, ומצויים שם יתושים וכדומה. אבל ירידת הגשמים שתלויה בידיו יתברך, אם מורידם בעת שאנשים יוצאים מביתם ויושבים בסוכה, מראה הוא בזה שאינו חפץ במצוותם וכאילו דוחה אותם בידים. ובזה יובן למה לא אמרו כן על חום גדול הגורם צער לאדם, מכיון שחום מצוי אצל יושבי אהלים בעת הזאת, ורק גשם שעדיין לא בא זמנו אינו מורה על טוב, אם גרם לביטול מצות סוכה. וראה עוד

קפו _____ הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגריחמ"א ◇ גם אני אודך

וכנראה כונתו למה שמבואר בזוהר שם שבמקום של קדושה אין שליטה לרע. וזה סיוע לסברת הגר"א ודעימיה. ושם ציין עוד לשדי חמד (מערכת ש כלל צה) ולתשובותיו "דברי חכמים" (סימן פה) ולכף החיים (סימן רלט אות טוב, ותרלט אות יג). וכן עיקר דאין חשש לישון בסוכה ביחידות. [וראה עוד מה שכתבתי בזה לעיל סימן יח].

צער בסוכה כשחבירו משתעל

ג. מה שכתב בסימן יג (תשובה ח) בענין מי שמצטער במה שחבירו משתעל בסוכה וחושש שיש לו קורונה, אם פטור מסוכה. יש ללמוד זאת ממה שדנו הפוסקים לענין מי שמצטער מפני שאכילתו משונה בעקימת שפתיו ומתבייש לאכול בחברת אנשים, שכתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן ט) לפטרו, וכן העלה אאמו"ר שליט"א בספר אור שבעת הימים ח"א (פרק יא סעיף יד) ועיין שם עוד פרטים בזה. ושם (סעיף יא) פטר גם היושב בחושך ומצטער מזה. וה"נ אפשר שצער זה שחושש מחבירו המשתעל ויש חשש שמא חבירו נדבק בנגיף ועלול להדבק ממנו והרי יש לו צער בישיבה משותפת עמו. לכן נראה דבכה"ג יהא פטור. אכן הנכון כפי שכתב כת"ר

בענין צער כמה בספר אור שבעת הימים ח"א (פרק יא הערה 4, עמוד רפ). ועיין עוד בשו"ת הרשב"א חלק א (סימן נז) בביאור המשל דשפך לו קיתון. [וראה עוד מה שכתבתי בזה לעיל סימן יט].

שינה יחידי בסוכה

ב. מה שכתבתם (בסימן יג תשובה ג) בענין שינה יחידי בסוכה. יש בזה כמה צדדי היתר, חדא מ"ש האדר"ת בשו"ת מענה אליהו (סימן יח) שהחשש הוא רק במקום דשכיחי מזיקים. ועוד כתב שבבית שיש בו מזוזה אין לחוש כלל, דהא המזוזה משמרת, כמ"ש רש"י בפסחים (דף ד.), וסוכה בלא"ה הינה לצל יומם ומגנא ומצלא. וכן דעת הגאון מוילנא, כפי שהובא בספר "מעשה רב" (אות רכא) בזה"ל: ושאלוהו אם רשאי לישון יחידי בסוכה. והשיב, "שומר מצוה לא ידע דבר רע". עכ"ל. והובא בבכורי יעקב (סימן תרלט אות חי), והביאם אאמו"ר עט"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א בספר אור שבעת הימים ח"א (פרק ט הערה 15, עמוד רכח). וכן כתב הגאון מטשעבין בשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן עט). ואאמו"ר שם סיים שמדברי הזוהר פקודי (דף רכה ע"א) כמעט יש ראייה מפורשת לדין זה.

שהמשתעל יצא בלבדו ולא יגרום
לכמה שיצאו בעטיו.

בתשובה בכת"י כתבתי להתיר בזה
מפני שאינה רחיצה של תענוג, ובכה"ג
מותר כמ"ש השלחן ערוך (סימן תריג
ס"א).

קפנדריא בסוכה

לימוד תורה בחלום

ו. **בסימן** מב אודות שכר לימוד תורה
בחלום, אציין בזה למה שכתב
הרדב"ז בספרו מגדל דוד על שיר
השירים (פרק ז פסוק י בסוף הביאור)
בפסוק דובב שפתי ישנים, וז"ל: כי
אפילו בתוך השינה נושא ונותן בהלכה,
וכמה פעמים הותרו לי מקצת ספיקות
בחלום. ע"כ.

והשי"ת יהיה בעזרכם להגדיל תורה
ולהאדירה, ולהוציא לאור
רובי תורתכם מתוך הרחבת הדעת
בבריאות ובנחת. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

ד. **בסימן** יג (אות י) כתבתם אודות
קפנדריא בסוכה. הנה בספר אור
שבעת הימים ח"א (פרק יז סעיף כד)
התיר לעשות קפנדריא בסוכה, ושם
בהערה נתבאר עוד דבעצם כניסתו
לסוכה מקיים מצוה כשעובר בה,
ושונה מדין בית הכנסת (בסימן קנא
סוף סעיף א) דהשיבה בה דוקא
בשהיית ד' אמות הוי מצוה. ע"ש. ולפי
זה ודאי דאין לחוש אם נכנס מפני
חשש לקבל דו"ח שאז מתעכב שם
ובינתיים מקיים מצוה, הנה שכרו אתו.

**שטיפת ידים בת"ב וביו"כ מחמת
הקורונה**

ה. **בסימן** יז אודות שטיפת הידים
בתשעה באב וביום הכפורים.

קפח _____ הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגר"מ חליוה ♦ גם אני אודך

סימן לח

הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגר"מ חליוה*

בס"ד. ליל כ' בטבת תש"פ

קודש לפי שיש מצוה באכילה, אזי כל אכילותיו בקדושה, וגם נשמתו נהנית מזה, ולכך אומרים "שבת שלום", להורות שבשבת יש שלום בין הגוף ובין הנשמה.

לכבוד ידידי התורני, חובר חיבורים ורב פעלים, הרב הגאון כמה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

אחדשה"ט,

[אחר זמן ראיתי להאדמו"ר הרב יאשיהו פינטו שליט"א (סידור לשבת עמוד שנד) שביאר כעין זה מה שאומרים בתפלת מנחה: יום מנוחה וקדושה לעמך נתת... מנוחה "שלמה" שאתה הוא רוצה בה. כי ביום השבת יש מנוחה לגוף והנשמה גם יחד, דהלא השבת נועם הנשמות - שהנשמה מרגישה בו נעימה יתירה בתורה ובעבודה, וכמו כן הגוף מצוה לענגו עם ברכורים ושליח ודגים, וזה מנוחה "שלימה" - לא רק הגוף נח, אלא גם הנפש].

ארבע כוסות בחלב בשעת הדחק

ב. על מה שהביא בסימן ו' מעדותו של הגאון מוהר"ר יעקב נוניס ואיס אבד"ק ליורנו שכתב: "ושמעתי מפי

איישר חלילה דמר על האי מתנתא דשדר לן מספריו הנכבדים. עתה באתי בכמה הערות והארות מילי קטני, אשר רשמתי על גליון הספר היקר "גם אני אודך" תשובות הגר"מ חליוה שליט"א, חלק י"ט.

טעם לאמירת "שבת שלום"

א. על מה שכתב בסימן ב' בטעם אמירת "שבת שלום" בשבת, שמעתי מאדמו"ר הגאון רבי אלעזר רז שליט"א, שפירש כי בדרך כלל האדם נהנה בגופו מן האכילה הגשמית, אבל לנשמה אין הנאה מן האכילה כלל, וכדרך שאמרו בברכות (דף מג:) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר זה הריח. ע"כ. והני מילי בימות החול, אבל בשבת

* נדפס בשו"ת ימין משה ח"א (סימן עג). והובא כאן בתוספת נופך.

מגידי אמת, כי בעיר גיבאלטאר שנה אחת עשו הד' כוסות בלילי פסח על חלב מפני דוחק השעה, שלא היה להם לא יין ולא צימוקים, והוא פלא. עכ"ל.

אכן יש לומר דעשו כן כדי שלא תשתכח תורת ארבע כוסות. וכעין מה שאמרו בסוכה (דף לא ריש ע"ב) בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן. ומבואר בראב"ד שהטעם הוא שלא תשתכח תורת ארבעת המינים, וכמו שכתב בספרו שו"ת תמים דעים (סימן רלג) וז"ל: וכמו שאמרנו ביבשים שבמקום הדחק נוטלין אותו לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב ואתרוג מהם, כך אני אומר במקום שיש לולב ואין לו אתרוג אע"פ שמעכבין זה את זה ואין מברכין על הלולב אלא א"כ יש עמו אתרוג, אפ"ה מצוה ליטול את הלולב לבדו "לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב". שהרי אמרו (סוכה לא:): לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון, ואמרינן פשיטא מהו דתימא נתיי כי היכי דלא תשתכח תורת אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק מניה חורבא, דאי איתיה לאתרוג נמי שביק ליה ומייתי להנך. שמעינן מינה דהיכא דליכא למיחש לחורבא כי הכא, צריך למנקט כי היכי דלא תשתכח תורת

לולב. ע"ש עוד. והובא ברא"ש (סוכה פ"ג סימן יד). וכן כתבו עוד ראשונים. הן אמת שהרמב"ם (פ"ז מהלכות לולב ה"ו) כתב בזה"ל: אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד "לא יטול" עד שימצא השאר. עכ"ל. והעיר הרב שלחן גבוה (סימן תרנא אות כט) דמשמע דלא יטול אפילו בלא ברכה והיינו שמא יטעה ויברך על הנמצאים בידו, והעיר על השו"ע שפסק דיטול לזכר בעלמא. ותירץ דהשו"ע סובר דהרמב"ם כונתו שלא יטול בברכה, אבל בלא ברכה מה קפידא איכא ולהטעות לא חייש. עכ"ד. ובשלחן ערוך פסק כדברי הראב"ד. וז"ל (סימן תרנא סעיף יב): ארבעה מינין הללו מעכבין זה את זה שאם חסר לו מהם לא יברך על השאר אבל נוטלין לזכר בעלמא. ע"כ. וראה עוד מה שהאריך בזה אאמו"ר עט"ר שליט"א בספרו הבהיר "ולקחתם לכם" חלק ג' (סימן ד הערה 3).

גם מצינו להגאון משנה ברורה בהלכות מגילה (סימן תרצא ס"ק כז) בשם הפרי מגדים, על מה שכתב השלחן ערוך שם (סעיף י) אם אין מגילה כשרה קורים אותה בחומש בלא ברכה. ע"כ. שיקרא מזה גם כשאינו בגלילה שלא תשתכח תורת מגילה. ועיין

קצ _____ הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגר"מ חליוה ◊ גם אני אודך

לאאמו"ר שליט"א בספר פרי עץ הדר חלק ד' (סימן ב הערה 4, עמוד לז) מה שהעיר בזה.

ששונה פרקו מאה לשונה פרקו מאה ואחד. ע"כ. יש לומר בס"ד דאפשר דמהאי טעמא נהגו להוסיף תרועה גדולה בסיום התפילה בראש השנה, אחרי מאה קולות, כמו שכתב השלחן ערוך (סימן תקצו), ולפי האמור הטעם כדי שלא לעמוד במספר מאה, אלא יהיו מאה ואחד. עוד נודע שעולה ק"א כנין מיכא"ל שר ישראל, שעל ידו מתבטל תוקף הטומאה וגבר ישראל.

על כל פנים מבואר דכשאי אפשר לקיים את המצוה כתקנה יש לקיימה לזכר באופן הדומה. והכי נמי דכותה, הטעם שעשו בעיר גיבאלטאר באותה שנה ארבע כוסות בחלב כדי שלא תשתכח תורת ארבע כוסות.

חפץ ה' בידכם יצליח להוסיף עוד כהנה וכהנה בתורה שכתב ושבעל פה. אכ"ר.

טעם לתרועה גדולה בראש השנה

ג. מה שכתב בסימן לא (עמוד נח) בשם ספר ישמח משה, שתוקף כוחות הטומאה הוא במאה, וזהו הטעם שאמרו (חגיגה ט:) אינו דומה מי

בברכה רבה
משה יוחאי רז

סימן לט

הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגרמ"ר שעיו

ליל כ"ה באדר תשפ"א

לזה עוד ממה שכתב המשנה ברורה
בביאור הלכה (סימן תרנז ד"ה כדי
לחנכו במצות) על חינוך קטן בארבעת
המינים: ופשוט דצריך שיהיו ד' מינים
כשרין כמו בגדול. עכ"ל.

ויסוד גדול לימדונו רבותינו בעלי
התוספות (עירובין מד: ד"ה
דלמא) בדבר של קבע יש חשש דאתי
למיסרך, וזה לשונם: אומר רבינו
שמואל דוקא גבי זמן שהוא קבוע
חיישינן דלמא אתי למיסרך, אבל אם
אירע ברית מילה בט' באב או ביו"כ
דלא הוי אלא אקראי בעלמא לא
חיישינן דלמא אתי למיסרך. עכ"ל.
ומינה דבנ"ד אם ירגיל את הקטן דרך
קבע לברך על כל דבר שהכל, דלמא
אתי למסרך במנהגו הלז גם לכשיגדל.
והאריך בכלל זה אאמו"ר עט"ר הגאון
רבי אלעזר רז שליט"א בספר "ולקחתם
לכם" ח"ב (סימן ו הערה 4).

טבילת מצוה לפני נר חנוכה

ב. **בסימן** עב כתב כת"ר שעדיף
להקדים טבילת מצוה להדלקת

לכבוד מעלת והדרת הרב הגדול, מעוז
ומגדול, חובר חבורים מחוכם, ה'ן נבון
וחכם, הגאון רבי משה רחמים שעיו
שליט"א, מח"ס שו"ת מחקרי ארץ,
ושאר ספרים רבים ונכבדים.

שלום וישע רב,

קבלתי מאת ידידי הרב הגאון הנעלה,
חסיד שבכהונה, כמה"ר
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, את
ספרו "גם אני אודך" חלק שני,
מתשובות כת"ר שליט"א, ושמחתי בו
מאד, כי כולו מלא רוח חכמה, בטוב
טעם ודעת מלתא בטעמא, כדרך כת"ר
ביתר ספריו, בן פורת יוסף.

מידי עוברי עלו בדעתי מילי קטני
פטטיא דאורייתא טבין, ואמרתי
להעלותם לכת"ר אולי יישר בעיניו.

חינוך קטן לברך 'שהכל' על הכל

א. על מה שכתב בסימן כח, שאין נכון
להרגיל את הקטן לברך על כל דבר
שהכל נהיה בדברו. יש להביא ראיה

קצב _____ הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגרמ"ד שעיו ◇ גם אני אודך

נרות חנוכה, בבחינת סור מרע ועשה טוב.
ועיין בספרי שו"ת ימין משה ח"א (חיו"ד סימן לו אות ו).

עדיפות אבי הבן לסנדק

ד. מה שכתב כת"ר בסימן קח (אות ב עמוד קס ד"ה ומזה) שאבי הבן קודם לאביו ולרבו בסנדקאות. כן משמע ממה שכתב רבי יוסף ב"ר משה, תלמיד בעל תרומת הדשן, בספר לקט יושר (יו"ד עמוד נב) וז"ל: מי שיש לו בן למול "ואינו רוצה להיות בעל ברית" ורוצה לכבד אחרים וכו' חייב ליתן לאביו קודם אביו זקנו להיות בעל ברית וכו'. ע"כ. משמע שהוא קודם לכולם ורק כשאינו רוצה אז יכבד לאביו או לזקנו. וכן משמע ממה שכתב הגה"ק רבנו אליעזר פאפו זיע"א בספר פלא יועץ (מערכת מילה) כתב: וטוב לו לאבי הבן אם יוכל להיות הוא הסנדק שהוא כמזבח להקריב בנו לקרבן ונרצה לו לכפר עליו. ע"כ. ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ד (סימן פו) ג"כ מבואר שעדיף כן. ואמנם בספרי תפארת הברית (פרק ה הערה ט) הערתי שממה שכתב מהר"י אירגאס בשו"ת דברי יוסף (סימן כו. דף מז סע"ב) וז"ל: ואע"ג דבעלמא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, היינו בשאין עדיפות בשלוחו יותר ממה שיש בו, אכן כגון זו [בנידונו שם] ששלוחו הסנדק הוא

ויש להוסיף בזה טעם בס"ד, על פי האמור במדרש חנוכה (אוצר המדרשים עמוד 189) שגזרו היוונים כל מי שתטבול אשתו ידקר בחרב, אמר להם הקב"ה הואיל ועשיתם בלא כוונה, אני אטהר אתכם, ופתח לכל אחד ואחד מהן מעיין בתוך ביתו, והיו נשיהם טובלות בתוך בתיהם, ונתקיים עליהם מקרא זה 'ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה'. ע"כ. ובספרי מנורת זהב (פרק ז הערה א) עשיתיו מטעמים לנטילת ידים קודם ההדלקה. וכעת מתבאר בזה טעם נוסף שאחד מניסי חנוכה היה שנעשה עמם נס לצורך טבילת מצוה, אם כן נכון שתקדים ותטבול.

מילה בזמנה ושלא בזמנה איזו להקדים

ג. בסימן קז, אודות הקדמת מילת כהן שלא בזמנו למילת ישראל בזמנו. ואמנם לדעת שו"ת דבר אברהם (ח"א סימן לג) יש להקדים את שלא בזמנו (גם כשאינו כהן) לפי שכל שעה ושעה עובר בעשה. אכן יש חלקו עליו, עיין שו"ת יד אליהו מלובלין (סימן מא) ופתחי תשובה (יו"ד סימן רסה ס"ק ט).

ת"ח עדיף הוא שתעשה המצוה על ידו. ע"כ. משמע דסובר דת"ח סנדק עדיף על פני אבי הבן.

קדימה בסנדקאות לאביו או רבו

ה. ועל מה שכתב כת"ר (אות ב עמוד קס בדיבור הראשון) שרבו קודם לאביו. בספרי הנז' (שם) הבאתי שהגר"מ מאזוז שליט"א (גליון פניני הפרשה אח"ק תש"ע) נשאל אם עדיף הסבא או "צדיק ידוע", והשיב: הסבא עדיף "עטרת זקנים בני בנים", זה גם כיבוד אב. ע"כ. וסח לי ת"ח חשוב שליט"א מנקי הדעת שבירושלים, כי שאל להגר"ר יעקב ישראל פישר זצ"ל אם עדיף ת"ח או הסבא שהוא איש פשוט, משום כבוד אב. ואמר לו שהסבא עדיף. והת"ח הנ"ל אמר לו שאינו רוצה להפסיד מעלת סנדק צדיק, ואמר לו הגר"י פישר: שמקום מצוה [של כיבוד אב] לא יתכן שתפסיד. ע"כ. וראה בכיו"ב להגר"י קלופט בקובץ משכיל ליהודה (עמוד רב).

דחיית המילה לצורך ריוח כספי

ו. מה שכתב (בסימן קי) על מי שרוצה לדחות מילה בשביל הסנדק שמבטיח לו כסף, וכת"ר העלה לאסור. מה נאמנו דבריו, וגדולה מזו כתב הרב ערוך השלחן (סימן רסא ס"ה): ונ"ל

דבר פשוט דכשהאב בדרך לא ימתינו עליו כלל ביום השמיני בבוקר אף שאפשר שיבא בכמה שעות, אך אין המנהג כן דנוהגין להמתין על האב אפילו עד חצות היום, ולענ"ד אינו כן דשיהוי מצוה לא משהינן. ע"כ. הרי שאפילו בזה שהחויב מוטל על האב, כתב שלא להמתין אפילו כמה שעות, על אחת כמה וכמה בעיכובים התלויים באנשים אחרים.

ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ד (סימן פו אות א) נשאל על דבר איזה מנהג גרוע שנתפשט בזמנו באיזה מקום לדחות המילה מיום השמיני ליום אחר כדי שתהיה המילה ביום אידם וירבו הקרואים. והגאון ז"ל זעק על זאת ומפיו לפידים יהלכו על המנהג הרע הזה, וכה כתב: הרי הוא מקרא מפורש 'ביום השמיני ימול', ודוחה שבת. ואיך יעלה על לב איש ישראל לדחותה בשביל ריבוי קרואים או הכנסת המוהל והמילדות. אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה. ולשמחה מה זו עושה. הלא כל עיקר השמחה שעושים ביום המילה הוא בשביל שזכו לקיים המצוה כתיקונה, וכדאיתא בשבת (קל). שקבלו עליהם ישראל מצוה זו בשמחה מדכתיב שש אנכי על אמרתך. וכתבו התוספות שם דהיינו

קצד _____ הערות לספר "גם אני אודך" תשובות הגרמ"ד שעיו ◇ גם אני אודך

מצות מילה שנעשתה בשמיני והביאו	יהי רצון שיזכה כת"ר להגדיל תורה
שם מקרא דעל השמינית ומקרא דביום	ולהאדירה, ולהוציא לאור עוד
הגמל ע"ש. והשוטים הללו דוחים את	כהנה חיבורים יקרים ומאירים בבריאות
המצוה כדי להרבות בסעודה ושמחה.	ובנחת. אכ"ר.
וע"ש עוד. ומינה לנ"ד. ויש לי בזה	
אריכות דברים בשו"ת ימין משה	ביקרא דאורייתא
(חיו"ד סימן לו). עיין שם וצרף לכאן.	משה יוחאי רז

סימן מ

הערות לקובץ שבט הכהונה

בס"ד. מוצאי שמחת תורה התש"פ

למע"כ ידידי היקר הרה"ג כמזה"ר
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס "גם אני אודך" ושאר ספרים.

אחדשה"ט,

לכבוד ולעונג היתה לי הפגישה עם
כת"ר בין כסה לעשור. ויישר
כח על החיבורים אשר זיכני בהם.

בספר "אשכבתיה דרבי לוי", שיצא
לאור עולם לזכר מר זקנו
הגה"ק רבי לוי רבינוביץ זצ"ל, מעמוד
ק"ל, נדפס צילום מהקובץ התורני
"שבט הכהונה", ובו חידושים אדירים
על הגדה של פסח, הפלא ופלא.

בעברי בין בתריו רשמתי כמה הארות
קצרות, והנה הינם לפניך (את
ציוני העמודים סידרתי כפי הנדפס
בקובץ שבט הכהונה).

אם צריך לאכול בליל פסח בהסיבה

א. בעמוד יא ד"ה מעשה, כתב לדייק
מלשון "היו מסובין", היינו שכל

הסעודה אכלו בהסיבה, וכמו שכתב
הרמ"א (סימן תעב סעיף ז) דיש לנהוג
כן לכתחילה. ע"כ.

הנה כעין זה דייק הגאון מהר"ש קלוגר
בפירושו להגדה "מעשה ידי יוצר"
(דף יד ע"ד, ד"ה מעשה) אודות הסיבה
בשעת קריאת ההגדה. ואלו דבריו:
מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו'
שהיו מסובין בבני ברק. מכאן מוכח
שראוי להיות בהסיבה בשעת אמירת
הגדה, שאם לא כן על מה הוצרך
המגיד לספר לנו שהיו מסובין בשעת
אכילת מצה וכו', הלא אין כונתו רק
להראות שהיו מספרין כל הלילה, אלא
ודאי שצריך להיות בהסיבה אף בסיפור
יציאת מצרים, ודלא כדעת השל"ה
שסובר שאין צריך הסיבה ואסור להסב
בשעת אמירת הגדה. ע"כ. וכעין זה
כתב החיד"א בהגדת "שפה אחת"
בפיסקא זו (הובא בספר ויגד משה
עמוד קלז).

ובספרי הקטן "שלחן זהב" (פ"ז הערה
ח, עמוד צו) הערתי שיש
לעמוד בראיה זו, שהרי דרך הש"ס

שכתב: דהא עם לבן גרתי "כגורא"
דלא הוה לי ביתא חדא. ע"כ. ועיין
בחיבורי לוית חן הנדפס בסוף ספר
מצא חן (סימן ט אות ה-ו).

לשון "הוא היה אומר"

ג. מה שכתב בעמוד כד (ד"ה רבן)
לפרש מה שאמרו בהגדה רבן
גמליאל היה אומר, שזה היה מרגלא
בפומיה. דבריו מסתייעים ממה שכתב
הרשב"ץ בפירושו מגן אבות עמ"ס
אבות (פ"א מ"ב): הוא היה אומר כך
היה רגיל לומר, ולזה נאמר בזה הלשון
המורה על התמידות ולא נאמר בלשון
שמעון הצדיק אומר, ודומה לזה יש
בפרק היה קורא (ברכות יז.) מרגלא
בפומיה דרבי פלוני לשון רגילות. וכן
הוא כל היה אומר שבזאת המסכתא.
עכ"ל. ומבואר מדבריו שתוספת התיבה
"היה" אומר, בא להורות על קביעות.
וכן כתב גם רבנו עובדיה מברטנורא
בפירושו לאבות שם.

יהי רצון שתתקיים בנו התפילה
"והשיאנו את ברכת מועדיך
לחיים בשמחה ובשלום". תזכה לשנים
רבות נעימות וטובות. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
משה יוחאי רז

לומר לשון "היו מסובין" על כל פעם
שיושבים בסעודה, לפי שכך היה דרכם
לאכול בהסיבה כנודע, וכמו שתראה
בברכות (יא.) מעשה ברבי ישמעאל
ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מסובין
במקום אחד, והיה רבי ישמעאל מוטה
ורבי אלעזר בן עזריה זקוף וכו'. ע"כ.
ושם (לז.): ומעשה ברבן גמליאל
והזקנים שהיו מסובין בעלייה ביריחו,
והביאו לפניהם כותבות ואכלו. ע"כ.
וכיו"ב בפסחים (ק.) ובסוטה (מח):
ועוד רבים, והכא נמי מה שאמרו
"מסובין" להורות נתן שישבו לאכול
"ביחד", אבל אינו מוכרח שהיו
קוראים ההגדה בהסיבה דוקא. ומשמע
דבאמת בשעת האכילה עצמה ודאי היו
מסובין כפי הרגיל בש"ס.

הנהגת יעקב אבינו בחו"ל

ב. מה שכתב בעמוד כ ד"ה ויאמרו אל
פרעה לגור בארץ באנו, מכאן ראינו
למי שנמצא בחוץ לארץ מאיזה סיבה
שהיא, צריך לחשוב תמיד שהוא שם
רק קצת זמן לגור בארץ. ע"כ. נראה
שלזה התכוין יעקב אבינו ע"ה באומרו
(בראשית לב, ה): עם לבן "גרתי",
שתמיד הרגיש עצמו כמו גר. ובזכות
זה הצליח להנצל מפניו. ושור'ר בדרך
זו בזהר הקדוש (וישלח דף קסז ע"ב)

ספר
גמ
אני
אודך

מפתח מפורט

מפתח ערכים

רג	חוטם	רא	אבא
רג	חיבוט הקבר	רא	אברהם אבינו
רג	חלום	רא	אהרן הכהן
רג	חנוכה	רא	אותיות
רג	חשמל	רא	אזעקה
רג	חתן	רא	אין עושין מצוות חבילות
רג	טבילה	רא	אמירה לגוי שבות
רג	טבילת כלים	רא	ארבע כוסות
רג	טלטול	רא	ארבעת המינים
רג	י"ג מידות	רא	בדיקת חמץ
רג	יום טוב	רא	בידוד
רג	ימי העומר	רא	ביקור חולים
רג	יעקב אבינו	רא	בכור
רג	יצחק אבינו	רב	ברית מילה
רג	כבוד הספרים	רב	ברכת האילנות
רג	כיבוד הורים	רב	ברכת הלבנה
רג	כלאים	רב	ברכת שהחיינו
רג	כסף	רב	בשר אדם
רג	כתובה	רב	גוי
רג	כתיבה	רב	גזל
רג	ליל הסדר	רב	גט
רג	מגילת אסתר	רב	דָּבָר (רח"ל)
רג	מגיפה	רב	הדם
רג	מגיפת הקורונה	רב	הידור מצוה
רג	מזוזה	רב	הפלה
רג	מי פירות	רב	הקבלת פני רבו
רג	מיץ פירות	רג	ונשמרתם מאד לנפשותיכם
רג	מכונית	רג	זית
רג	מן	רג	זמרה
רג		רג	זריזות
רג		רג	זריזין מקדימין למצוות
רג		רג	חד פעמי

רז	צדקה	רה	מסיכה
רז	צוואת רבי יהודה החסיד	רה	מצוות
רז	קבורה	רה	מקוה
רז	קברות צדיקים	רה	מקרא
רז	קורונה	רה	משלוח מנות
רז	קטן	רה	מתנות לאביונים
רז	קידוש	רה	נגיף הקורונה
רח	ראש השנה	רה	נדב ואביהוא
רח	רב	רה	נטילת ידים
רח	רבי יהודה הנשיא	רה	נכרי
רח	רגל	רה	נס
רח	רוב עם	רה	סבון
רח	רחם	רה	סוכה
רח	ריבית	רו	סכנה
רח	רכב	רו	סנדק
רח	רמקול	רו	ספירת העומר
רח	רפואה	רו	ספק ברכות להקל
רח	רשות הרבים	רו	ספק דאורייתא לחומרא
רח	שבת	רו	ספק ספיקא
רח	שהחיינו	רו	ספר
רח	שופר	רו	ספר יצירה
רח	שינה	רו	עומר
רח	שירים	רו	עירוב
רט	שכחה	רו	עצבות
רט	שם	רו	ערוד
רט	שמירת הנפש	רו	ערלה (ערלת אדם)
רט	שני שמות	רו	פדיון הבן
רט	שנים מקרא ואחת תרגום	רז	פורים
רט	שעטנז	רז	פיקוח נפש
רט	תפילה	רז	פירות מרוסקים
רט	תפילת השל"ה	רז	פסח
רט	תשובה	רז	פרד
רט		רז	פריה ורבייה

מפתח מפורט (אינדקס)

שיטת בה"ג מא
שיטת העיטור מב
דעת השו"ע מב
שבות דשבות מב
לצורך סעודה מג
בפסיק רישיה מה
בדבר שיש מתירים ע"י ישראל . . . מט-ג
משום דרכי שלום ג

ארבע בוסות

בגביע כסף או זכוכית קטז
בחלב בשעת הדחק קפח

ארבעת המינים

בדיקתם באור טוב צד
בדיקתם לפני הנטילה קע
הקפת קטן בלולב קעב
נטילת פסולים לזכר קפט
נתינת פסולים לקטן קצא
קיומם בגזולים סז

ב ב

בדיקת חמץ

אם צריך לכפול אמירת כל חמירא יא

בידוד

עזרה לאביו שבבידוד קסג
הלשנה על המפר בידוד קסה

ראה: קורונה

ביקור חולים

בזמן מגיפה ב"מ קסג
במחלה מדבקת קסג

בכור

גדר בכור לולדות קכה
ראה: פדיון הבן

א א

אבא

שם תואר או עצם ב

אברהם אבינו

אם פדה את יצחק קלב
טעם שלא פדה את ישמעאל קלג
אם נהג דיני כהונה קלג
אם נתנבא לפני המילה קעח

אהרן הכהן

מה בירך על נשיאת כפים קעב

אותיות

אלף מורה על ניקוד קמץ ופתח קמז
ד' וט' מתחלפין בהברתן
באמצע תיבה קמה
כתיבת צדי שבורה: צ' קמה

אזעקה

בתפלה אם נחשב כקיתון על פניו טו

אין עושין מצוות חבילות

המקור נב
הטעמים נג
במעשה אחד נג
מתי לא אומרים כן נד
במצוות דשייכי אהדדי נד
במצוה שהיא חובת היום נד

אמירה לגוי שבות

מקור האיסור לח
טעמי האיסור לח
מדאורייתא או מדרבנן לט
אם בכל המצוות מא
אם רק במילה מא
הנאה ממלאכת גוי מ
לצורך מצוה מ

ברית מילה

שתי בריתות ביחד נד
אם צריך לעשות תשובה קעד
איסור בליעת הערלה קעו
מצילה מגיהנם קעו
הדלקת נרות במילה קעז
אמירת שהשמחה במעונו
כשיש שם חתן קעז
הרחה בהדסים קפא
בזמנה ושלא בזמנה מה להקדים קצב
עדיפות אבי הבן לסנדק קצב
דחייתה לצורך כספי קצג
חומר דחייתה קצג
אמירה לגוי לצרכה מג

ברכת האילנות

זריזות לברכה ס
אם צריך שני אילנות סג
מחוץ לעיר סד
כשלא בירך בראיה ראשונה סד
ביחיד סג

ברכת חלבנה

במוצאי שבת ס צא
ביטולה לא סימן טוב יח

ברכת שהחיינו

כשלא בירך בשעת אכילה כא
על מי פירות כב
על פרי כשכבר שתה מימיו סימן כא
על פירות מרוסקים כג
על בניית סוכה פו

בשר אדם

אסור באכילה קעו

ג

גוי

אמירה לגוי שבות לח

טלטול על ידו מט
שליחות לגוי לט
משלוח מנות ע"י גוי קי
ראה: אמירה לגוי שבות
ראה: רשות הרבים

גזל

מצוה בדבר גזול סו

גמ

דרך המקרא לכתוב בכתב חסר
והתנא בכתב מלא קמו
דקדוק בכתב מלא וחסר קמו
כתיבה בכתב מלא בחשש
לטעות קמז
אם יש לכתוב כבתנ"ך קנ-קנא

ד

דָּבָר (רח"ל)

כנס רגלך קסג
ראה: מגיפה, קורונה

ה

הדם

רומז לתלמידי חכמים קפא
טעם להרחתו במילה קפא

הידור מצוה

עד שליש קא
כשמוצא חפץ אחר קב

הפלה

פדיון אחריה קכד

הקבלת פני רבו

אם יש חובת ראית פנים נו נז
במועדים שורה עליו שכינה ביותר נח
בזמן הזה נב נו
הקבלת כמה רבנים ביחד נב
עם מסיכה נו

פֿ 1 פֿ

ונשמרתם מאד לנפשותיכם
ראה: שמירת הנפש

פֿ 2 פֿ

זית

איזה זיתים גורמים שכחה קסט

זמרה

ראה: שירים

זריזות

ראה: זריזין מקדימין למצוות

זריזין מקדימין למצוות

מעלת הזריזות ס

איחור לצורך הידור ס סא סב צא

כשעלול להפסיד המצוה סא צא

אם קודם לרוב עם סב פה

אם שייך בנתינת סכך על הסוכה פה

פֿ 3 פֿ

חד פעמי

אם נקרא "כלי" לג

נטילת ידיים בכלי חד פעמי לג

קידוש בכלי חד פעמי לד

דינו אחר שהתייקר לו

כשחישב עליו לכלי לז

חוטם

הכרת הפנים היא בחוטם נח

חיבוט הקבר

עניינו א יג

חלום

לימוד תורה בחלום קפז

חנוכה

מסוגל למפלת רודפי התורה לז

החלפת חנוכיה בתוך ימי חנוכה קא
טעם שאין מסכת חנוכה קפב
טבילת מצוה לפני ההדלקה קצא
טעם לנטילה לפני ההדלקה קצב
חשכל

הדלקתו בשבת מג
אם איסורו מה"ת או מדרבנן מד
כגחלת של מתכת מה
ע"י גרמא מג
נורה בלי חוט להט מה

חתן

מוחלין לו עוונותיו קעד
אמירת שהשמחה במעונו כשמשתתף
בברית קעז

פֿ 4 פֿ

טבילה

בימי הקורונה קסד קסה

סדר ארבעים נטילות קסד

טבילת מצוה לפני נרות חנוכה קצא

ראה: מקוה

טבילת כלים

בכלי המגיע עם אוכל לג

לכלים חד פעמיים לה לו

מלמול

על ידי גוי מט

במקום שאין עירוב מז

פֿ 5 פֿ

י"ג מידות

אינם שבים ריקם עא

יום טוב

ראה: רגל

ימי העומר

ראה: ספירת העומר

יעקב אבינו

ל

לא נקרא בשני שמותיו יחד ב
התנהג בחו"ל כגר קצו

יצחק אבינו

נולד מרחם של נס קלב
אם אברהם פדה אותו קלב
אם היה בכור קלג
נולד עם בת בשם בכל קלג
למה לא נשא את אחותו 'בכל' קלג

ליל הסדר

באים מלאכים לשמוע הסיפור סז
אם צריך להסב בסעודה קצה
חובת סיפור הניסים ע
מה ילמדו אחר הסדר סח
ביאור בפיוט "אחד מי יודע" עא
ראה: ארבע כוסות

מ

כ

כבוד הספרים

הנחת חפץ על ספר קע

כיבוד הורים

למי שאביו בבידוד קסג

כלאים

ראה: שעטנז

כסף

מורה על חסד קטז

כתובה

דקדוק בכתובת השמות קמו קנ
מקפידים בכתובת פחות מבגט קמו
קנ
כותבים בכתוב מלא קנא
אם יש לכתוב כבתנ"ך קנ
כתיב חסר עם ניקוד קמו
כשיש לחתן שני שמות ט

כתיבה

כתיב מלא או חסר קמו
כתיב מלא כשיש ניקוד קמו
אם יש לכתוב כבתנ"ך קנ
אלף מורה על ניקוד קמץ ופתח קמו
כמנהג הבריות קנב

מגילת אסתר

קריאתה מחומש כשאין מגילה
כשרה קפט

מגיפה

כנס רגלך קסג
ביקור חולים קסג
הנהגת רע"ק איגר
בזמן מגיפה יט קסה
ראה: קורונה

מגיפת הקורונה

ראה: קורונה

מזווה

נישוק המזווה קסה
שינה יחידי בבית עם מזווה צז
בית מזווה מברזל קטו

מי פירות

ברכתם כב
שהחיינו כב כו
נחשבים זיעה כב
שתייתם לפני ברכת שהחיינו כה
הבדל בין נסחטו לזבו מאליהם כז
ראה: פירות מרוסקים

מ"ץ פירות

ראה: מי פירות

נדב ואביהוא	מכונת
טעם שנענשו ז נטילת ידיים	פתיחתה בשבת מג הוצאת דברים מתוכה בשבת לח מג
בכלי דוקא לב בכוס חד פעמי לב סדר ארבעים נטילות קסד	מן מה בירכו ישראל על המן קעב מסיכה הקבלת פני רבו במסיכה נו
נברי	מצוות
ראה: גוי	זריזין מקדימין ראה בערכו
נס	חבילות חבילות נב
כל הטבע הוא נס קלד קלה קיום מצוות בדבר שנעשה בנס קלו הדלקת המנורה בשמן של נס רכו חשש איסור בדבר של נס רכו, רצב במה אמרו אין סומכין על הנס קלד פדיון לנולד מרחם של נס קלא פריה ורביה בדרך נס קלז קיום מצוות בדבר שנוצר בנס קלו	בדבר גזול סו קיום מצוות בדבר שנעשה בנס קלו שומר מצוה לא ידע רע קפו מקוה טבילה בימי הקורונה קסד קסה ראה: טבילה מקרא קריאת מקרא בליל שבת קעב משלוח מנות טעמי המצוה קד קח קיג טעם ששולחים דוקא שתי מנות קו למי עדיף לשלוח מנות קד למי שמקפיד עליו קו על ידי רחפן קח אם דוקא מאכל קיב אם צריך שליחות דוקא קט אם צריך שליח בן דעת קי בשליחת מנת חיסון קיא מתנות לאביונים בשוה כסף קיד
נח	
נכון	
בשבת מה	
נוכה	
אם יש מצוה בבנייתה פו ברכה על בנייתה פו זריזות בבנייתה וסיכוכה פד פה צ לימוד הלכותיה במוצאי כיפור פד בנייתה במוצאי כיפור פה טעמים לבנייתה במוצאי כיפור פח אימתי לבנותה כשיש שבת בין כיפור לסוכות פו עשייתה בטרהרר פט סוכה נקראת ע"ש הסכך צ צג עם ישראל ישבו בסוכות במדבר פז	על ידי רחפן קח אם דוקא מאכל קיב אם צריך שליחות דוקא קט אם צריך שליח בן דעת קי בשליחת מנת חיסון קיא מתנות לאביונים בשוה כסף קיד נח נגיף הקורונה ראה: קורונה

כשספק אחד עפ"י רוב הראשונים. עו

ספר

הנחת חפץ על ספר. קע

ספר יצירה

אם נידון כאדם. קלב

צירופו למנין. קלב

אבר מן החי בבהמה שנוצרה. קלה

פדיון בכור מרחם שנוצרה. קלד

ע

עומר

ראה: ספירת העומר

ראה: שירים

עירוב

אם יש לסמוך על צורת הפתח. נ

ראה: טלטול

עצבות

מדה רעה. פב

ערוד

ניקוד התיבה וקריאתה. קעא

ערלה (ערלת אדם)

איסור בליעתה. קעו

פ

פדיון הבן

מתי חל החיוב. קיח

בלידת ואקום. קיז

בלידה שהסתבכה לניתוח. קיח

תלוי בפטר רחם. קכ קלא

דין באשה או ברחם. קכד

יוצא דופן. קכא קכח קלא קלט

לנולד אחר נפל. קכד קכח

שומרת מן המזיקין. צז

גשמים בסוכה כקיתון על פניו. טו צט

קפה

טעם פטור ירידת גשמים. טז

אם גשם בסוכות נחשב סימן

קללה. טז

שינה יחידי בסוכה. צו צז קפו

צער כשחבירו משתעל. קפו

קפנדריא בסוכה. קפז

סכנה

ראה: שמירת הנפש

סנדק

אבי הבן קודם לכולם. קצב

אם תלמיד חכם עדיף. קצג

להקדים אביו או רבו. קצג

ספירת העומר

דעת בה"ג בשוכה. עג

אם כל יום מצוה נפרדת. עג

מסופק אם דילג. עה

ספק ספיקא. עד עה

שכח יום אחד. עד

שירים בעומר. עז פא

שירים בעומר למדוכאים. פא

שירים בעומר לחולה קורונה. פב

שירים בגני ילדים. פג

ספק ברכות להקל

העושה כדעת מרן אין מזניחים

אותו. כח

כשרוב הראשונים כדעת מרן. כח

ספק דאורייתא לחומרא

אם מן התורה. עה

ספק ספיקא

בספירת העומר. עד

אם צריך שיהיה שקול. עה

במקום מטונף קעא
צוואת רבי יהודה החסיד
 חתן וחמיו בשמות שוים ג
 אין לך בו אלא חידושו ג

ק ק

קבורה

חיבוט הקבר א יג
קברות צדיקים
 ניהא לצדיקים כשמתפללים
 אצלם קעג

קורונה

השתתפות גבאים בתפילות יט
 בדיקת קורונה בערב שבת ל
 הקבלת פני רבו עם מסיכה נו
 שירים בעומר לחולה קורונה פב
 יציאה מסוכה מסיבת החולי צט
 טבילה במקוה קסד
 נישוק המזווה קסה
 מציצה במילה קסה
 ונשמרתם מאד לנפשותיכם קסא
 רחיצת ידיים בת"ב ויוהכ"פ קפז

קמן

אם לחנכו לברך שהכל על הכל קצא
 אימתי אמרו אתי למיסרך קצא
 הקפה בלולב קעב
 שירים בעומר פג

קידוש

בכוס חד פעמי לב
 אם צריך "כלי" לד
 כוס של ברכה "חי" לד
 בכוס שרגלו שבורה לד
 קידוש ובהמ"ז בכוס אחת נג

אם שייך שני פדיונין באשה
 אחת קכה
 אם דוקא בבכור לנחלה קכז
 קלט
 לכמה בנים מכמה נשים קכא
 לולד מאשה עם שני רחמים קכ
 טעם לחלוקת שום וסוכר קמב

פורים

אם צריך לכפול נוסח 'ארור המן' יא
 כיום הכפורים קה
 ראה: משלוח מנות, מגילת אסתר
פיקוח נפש

דוחה איסורי תורה קסב
 אין להתעכב בהצלה קנח
 הצלת עצמו בממון חברו קנז
 ספיקו דוחה שבת לא

פירות מרוסקים

ברכתם כג
 שהחיינו כג
 ראה: מי פירות

פסח

סיפור יצי"מ בהגדה גזולה סו
 ראה: ארבע כוסות
 ראה: ליל הסדר

פרד

טעם שמותר לרכב על פרדה ה
פריה ורביה

שלא כדרך הטבע קלז

צ צ

צדקה

שלא לשמה קע

רח _____ מפתח מפורט ◇ גב אני אודך

נחשבת כהנהגת הטבע קלח

🕒 ר

רשות הרבים

גדרו מו
בזמן הזה מו ג
דעת השו"ע מח

🕒 ש

שבת

אם צריך לכפול 'שלום עליכם'
בליל שבת יב
קידוש בכוס חד פעמי לב
פתיחת בקבוקים וקופסאות לג
אמירה לגוי שבות לח
אמירה לגוי לצורך סעודת שבת מג
מהו 'ודבר דבר' מא
הוצאת מאכלים מתוך רכב סמנ ח
חשמל בשבת מג
פסיק רישיה בדרבנן מה
פתיחת דלת רכב מג
שבות דשבות מב
רחיצה בסבון מה
רמקול בשבת מה
טעם שאומרים "שבת שלום" קפח
תפילת השל"ה בשבת קע
קריאת מקרא בליל שבת קעב
בדיקת קורונה בערב שבת ל
ספק פיקוח נפש דוחה שבת לא

שהחיינו

ראה: ברכת שהחיינו

שופר

שמיעה משופר גזול סז

שינה

אם אפשר לישון יחידי צו
ביחידי כשיש מזוזה צז
ביחידי בסוכה צו צז קפו

ראש השנה

אם צריך לכפול מזמור הפרנסה יא
טעם לתרועה גדולה קצ
תקיעה בשופר גזול סז

רב

הקבלת פניו ברגל גב נו
מעלת ראיית פניו נז
במועדים שורה עליו שכינה ביותר ... נח

רבי יהודה הנשיא

השמיט כמה ענינים מהמשנה
מאימת המלכות קפג

רגל

הקבלת פני רבו גב נו

רוב עם

אם קודם לזריזין ס פה

רחם

פדיון לנולד מרחם של נס קלא
שנוצרה ע"י ספר יצירה קלד
פדיון לנולד מרחם שהושתלה קלז
קלח

פדיון לנולד מאשה עם

שני רחמים קכ קמ
רחם יתירה אם נדונה כנטולה קכו
הדביק שני רחמים לבהמה קכט

ריבית

שליחות לגוי לט

רכב

ראה: מכונית

רמקול

בשבת מה

רפואה

היתר הליכה לרופאים ק

שירים

שמיעתם בכל השנה עז
בימי העומר עז
באיזה זמרה אסרו פ
שירה על היין עח
שמיעת שירה מוקלטת פא

שכחה

באכילת זיתים קסט
איסור שכחת התורה קסב

שם

מורה על שרשי האדם בעליונים ... ו קפ
קריאה בשני שמות ב
כפולי שמות בתנ"ך ג
הזכרת שם משפחה באלקי נצור ט
כתיבת השם 'טשרנא' ופירושו קמד
קמז
שמות הכתובים בצ' שבורה קמה
כתיבת השם "פנחס" קנב
פנחס בתנ"ך מלא ובתלמוד חסר קנב
דרך כתיבת השמות כפי המנהג קנב
קריאה על שם מי שיש לו ב' קריאה
שמות קפ

שמירת הנפש

מקור החיוב קסא
גם מספק סכנה קסב
זהירות מלהזיק לאחרים קסב
קיום מצוה בסכנה קסג
בשכיח היזקא קסג
בימי הקורונה קסא
ראה: קורונה

שני שמות

הזכרת פסוק לשמותיו סימן א
אם קראו שני שמות בעבר ב

שני שמות בתנ"ך ג
שני שמות בש"ס ב
קריאה על שם מי שיש לו
שני שמות קפ
מורה על ריבוי כחות נפשיות ב
אם נחשב כשם חדש ג ה ו

שנים מקרא ואחת תרגום

בליל שבת קעב
שעמנו

טעם שלא מתבטלים הצמר
והפשתים זב"ז ה
הטעם שמותר לרכב על פרד
הנוצר מכלאי בהמה ה

תפילה

הזכרת פסוק לשמו באלקי נצור א
הזכרת שם משפחה באלקי נצור ט
אם צריך לכפול הפסוק
באלקי נצור סימן ב
אזעקה בתפלה אם נחשב כקיתון על
פניו טו
מהפכת דין לרחמים קלה
תפילת השל"ה בשבת קע

תפילת השל"ה

אמירתה בשבת קע

תשובה

אם צריך לעשות תשובה בברית
מילה קעד
אם חתן וכלה צריכים לעשות
תשובה קעד
אם מועילה תשובה על לא תעשה
לפני שיגיע כיפור קעה

טעם לשבח

טעם ששולחים בפורים דוקא	טעם להזכרת פסוק לשמו בסוף
שתי מנות קו	העמידה א
טעם שאמרה אסתר 'לך כנוס את כל	טעם שיש ליטול ידיים בכלי דוקא לג
היהודים' קה	טעם שאומרים "שבת שלום" קפח
טעם להדלקת נרות במילה קעז	טעם לאמירה לגוי שבות לח
טעם להרחת הדסים במילה קפא	טעם שיש דברים שאסרו
טעם לחלוקת שום וסוכר בפדיון ... קמב	לעשותם כמה ימים קודם השבת ל
טעם שלא נזכר בתורה אם	טעם לדברים שכופלים אמירתם
יצחק נפדה קלב	שלוש פעמים יא
טעם שאברהם לא פדה את	טעם לתרועה גדולה בראש השנה ... קצ
ישמעאל קלג	טעמים לבניית סוכה במוצאי
טעם למה שנדב ואביהוא נענשו ז	כיפור פח
טעם שבשעטנו לא מתבטלים	טעם לנטילה לפני הדלקת נר
הצמר והפשטים זב"ז ה	חנוכה קצב
טעם שמותר לרכוב על פרד	טעם שאין מסכת חנוכה קפב
הנוצר מכלאי בהמה ה	טעם שהמן נקרא "צורר היהודים" ... קה
טעם שאין שכחה בחזרת	טעמי משלוח מנות קד קח
מאה ואחת פעמים קצ	

ידיעות שונות

הזכרת פסוק של שמו מועיל	זית ירוק אינו משכח קסט
לאדם בעת צרה י	במקומות שמצוי הדסים
כשירדו גשמים לפני סוכות	מצויים תלמידי חכמים קפא
אין סימן קללה טז	בזכות נרות שמדליקין במילה
יותר נקל להנצל ממי שאינו	זוכים לבנים תלמידי חכמים קעז
בעל בחירה יז	בזמן התנאים התרשלו מכמה
בקי בש"ס או בהלכה מי עדיף קעג	מצוות קפב
לשרה אמנו לא היה רחם קלב	רבי יהודה הנשיא השמיט כמה
האם אברהם פדה את יצחק קלב	ענינים מהמשנה מאימת המלכות ... קפג
יש בתלמוד דברים הנזכרים	תוקף כוחות הטומאה במספר מאה ... קצ
בלשון רבים ואינם בדוקא סג	סגולת פסוק "ושחט אותו" קסט

לשונות

ניקוד תיבת "ערוד" קעא	אבא, שם תואר או עצם ב
תרגום גימטריא תרדמה קסח	לשון "הסיבה" בתלמוד קצו
כל דעביד רחמנא לטב – ביאורו ... קסז	לשון "הוא היה אומר" קצו